

УДК 502.4; 502.7, 502.4(477), 502.72(477.72)(091)

№ держреєстрації ДР 0121U108395

Державний обліковий №

Національна академія аграрних наук України
Біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна

75230 Херсонська обл., Каховський р-н, смт Асканія-Нова, вул. Паркова, 15

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Директор Біосферного
заповідника «Асканія-Нова»
імені Ф.Е. Фальц-Фейна

Віктор ШАПОВАЛ

2024.03.15

ЗВІТ

ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

Літопис природи Біосферного заповідника «Асканія-Нова»
за 2021–2025 роки, том 39 – том 43

ЛІТОПИС ПРИРОДИ БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА «АСКАНІЯ-НОВА»
ТОМ 41 ЗА 2023 РІК
(проміжний)

Керівник ПНД,
Директор Біосферного
заповідника «Асканія-Нова»,
канд. біол. наук, с.н.с.

Віктор ШАПОВАЛ

Керівник НДР,
заступник директора
з наукової роботи,
канд. біол. наук, с.н.с.

Наталія ЯСИНЕЦЬКА

Рукопис закінчено 15 березня 2024 року

2024

Результати цієї роботи розглянуто вченою радою Біосферного
заповідника «Асканія-Нова» 2023.11.17, протокол № 6

СПИСОК АВТОРІВ ТА УКЛАДАЧІВ

Керівник НДР
заступник директора
з наукової роботи,
канд. біол. наук, с.н.с.

Н. Ясинецька
(розд. 1.4.2.3.1)

Директор заповідника,
канд. біол. наук, с.н.с.

В. Шаповал
(реферат, передмова,
висновки, розд. 1.3.1.1, 1.5.1,
2.2.1, укладач розд. 1.1–1.8, 2)

Учений секретар,
канд. с.-г. наук

Н. Корінець
(розд. 1.4.2.3.2, 1.4.2.4,
укладач розд. 1.4.2, 1.9,
додаток А)

Зав. лабораторією,
канд. с.-г. наук

А. Маслюк
(розд. 1.4.2.3, 1.4.2.4, 1.4.2.5)

Зав. лабораторією

І. Михайлецька
(1.3.1.2, 1.5.1, 1.6.2, 1.8)

Зав. лабораторією

Т. Старовойтова 1.5.2
(розд. 1.4.1.5, 1.5.2, 2.2.4,
укладач розд. 1.2, 1.4.1)

Старший науковий
співробітник

І. Поліщук
(розд. 1.2, 1.4.1.2–1.4.1.4,
1.4.1.6, 1.5.2)

Науковий співробітник,
канд. вет. наук

О. Жулінська
(розд. 1.4.2.3.2–1.4.2.3.4,
1.4.2.4, додаток Б)

Молодший науковий
співробітник

О. Белгородський
(1.3.1.2)

РЕФЕРАТ

Звіт «Літопис природи Біосферного заповідника «Асканія-Нова» том 41 за 2023 рік» містить 241 с., 39 рис., 43 табл., 21 літературне джерело, 1 додаток.

Об'єкти дослідження – степові фіто- та зооценози, агроценози, Рамсарська територія «Великий Чапельський під», фонові і рідкісні види рослин та тварин заповідної зони, інтродукована дендрофлора, птахи та ссавці зоопарку.

Мета роботи – стеження за флуктуаційними та сукцесійними змінами в природних та штучних екосистемах, що відбуваються протягом календарного року, збереження генофондів і ценофондів природних та штучних екосистем. Характеристика впливу військових дій, фіксація та визначення шкоди, завданої території та об'єктам Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН внаслідок збройної агресії і тимчасової окупації регіону російською федерацією.

Методи дослідження – загальноприйняті у метеорології, ґрунтознавстві, польовій геоботаніці, зоології та дендрології, дистанційні засоби моніторингу.

Охарактеризовано стан природних екосистем, колекцій дендропарку і зоопарку, ситуацію у зонах буферній та антропогенних ландшафтів.

Прогнозні припущення щодо розвитку об'єкта дослідження – накопичення довгострокових хронологічних рядів інформації для виявлення короткочасних і багаторічних сукцесійних змін біотичних та абіотичних факторів, їх направленості; збір даних та оцінка впливу військових дій на стан і динаміку біоти, визначення шкоди, завданої довкіллю під час тимчасової окупації; розробка заходів з повоєнного відновлення та ренатуралізації природних та штучних екосистем.

Здійснено моніторинг та оцінку поточного стану природних комплексів та штучно створених екосистем заповідника, описано вплив військових дій та окупації на природно-заповідні об'єкти. Узагальнено результати обстеження водойм, метеорологічні характеристики сезонів року, проаналізовано перебіг погодних умов. За матеріалами попередніх досліджень здійснено загальну характеристику флори судинних рослин заповідної зони. Натурні ботанічні

дослідження у природному ядрі Біосферного заповідника «Асканія-Нова» не проводились через відсутність спеціалістів на окупованій території та відсутність доступу до заповідної зони. Проведено редакцію електронної картотеки гербарного фонду Біосферного заповідника «Асканія-Нова» [ASCN]. Узагальнені дані щодо поширеності та місцезростань видів судинних рослин за гербарними зразками внесено у глобальну базу даних GBIF (Global Biodiversity Information Facility) міжнародної організації з офіційним інтернет-сайтом, призначеним для збору та оприлюднення наукової інформації щодо біорізноманіття через відповідний веб-сервіс з відкритим доступом. Узагальнено дані про сучасний склад фауни хребетних, чисельність фонових та рідкісних видів ссавців, птахів, плазунів, земноводних та риб.

Проаналізовано сезонний розвиток окремих індикаторних видів інтродукованих деревних, декоративних трав'янистих та рідкісних рослин дендропарку на доступних для обстеження дослідних площах та моніторингових ділянках.

Описано поточний стан та узагальнено зібрані й верифіковані відомості про чисельність колекції тварин зоологічного парку.

Результати виконаних досліджень насамперед будуть використані для виявлення довготермінових циклів природних процесів на території заповідника та розробки заходів і менеджмент-планів зі збереження біорізноманіття та його відновлення у післявоєнний період.

Науково-технічною продукцією є уточнені списки актуального складу флори та фауни, карти, схеми, паспорти наукових стаціонарів, уточнена база геоботанічних описів рослинності.

ГРУНТ, РОСЛИННІСТЬ, ФЛОРА, ФАУНА, ЕКОЛОГІЯ, ФЕНОЛОГІЯ, ОХОРОНА ПРИРОДИ, НАУКОВА ТА ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ТИМЧАСОВА ОКУПАЦІЯ, ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ, ШКОДА ДОВКІЛЛЮ.

ЗМІСТ

	Стор.
СПИСОК АВТОРІВ ТА УКЛАДАЧІВ	2
РЕФЕРАТ	3
ЗМІСТ	5
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ	9
ПЕРЕДМОВА	10
1 МОНІТОРИНГ СТАНУ ПРИРОДНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА «АСКАНІЯ- НОВА»	14
1.1 Наукові полігони	14
1.2 Абіотичне середовище	19
1.2.1 Клімат	19
1.2.1.1 Основні метеорологічні показники	19
1.2.2 Гідрологія	37
1.2.3 Водойми	37
1.2.4 Фізико-хімічні властивості ґрунтів біосферних пікетів Біосферного заповідника «Асканія-Нова»	39
1.3. Рослинний світ	40
1.3.1 Флора і рослинність	40
1.3.1.1 Автохтонна флора; корінна рослинність	40
1.3.1.2 Інтродукована флора Дендрологічного парку загальнодержавного значення «Асканія-Нова»	47
1.4 Тваринний світ (фауна та фауністичні комплекси)	56
1.4.1 Аборигенна фауна	56
1.4.1.1 Комахи	58
1.4.1.2 Риби	58
1.4.1.3 Земноводні	59
1.4.1.4 Плазуни	59
1.4.1.5 Птахи	59
1.4.1.6 Ссавці	65
1.4.2 Інтродукована та аборигенна фауна зоологічного парку «Асканія-Нова»	67
1.4.2.1 Безкілеві птахи	67
1.4.2.2 Кілегруді птахи	71
1.4.2.3 Ссавці зоологічного парку «Асканія-Нова»	74
1.4.2.3.1 Непарнопалі	80
1.4.2.3.2 Парнопалі	85
1.4.2.3.3 Мозолоногі	117
1.4.2.3.4 Кавієві	119
1.4.2.4 Характер перебування тварин на території зоологічного парку «Асканія-Нова» та загонів Великого Чапельського поду	119
1.4.2.5 Годування тварин зоологічного парку «Асканія-Нова»	123
1.5 Збереження видів рослин і тварин природних середовищ, занесених в Червону книгу України та чинні для України міжнародні переліки	124

1.5.1	Збереження видів рослин, занесених в Червону книгу України та чинні для України міжнародні переліки	124
1.5.2	Збереження видів тварин, занесених в Червону книгу України та чинні для України міжнародні переліки	133
1.6	Календар природи	151
1.6.1	Ведення календаря природи у заповідній зоні	151
1.6.1.1	Реєстрація фенодат вищих рослин заповідної зони	151
1.6.1.2	Реєстрація фенодат аборигенної фауни заповідної зони	151
1.6.2	Реєстрація фенодат інтродукованих рослин в умовах степової зони при штучному зрошенні	151
1.6.3	Реєстрація фенодат індикаторних видів тварин зоологічного парку «Асканія-Нова»	163
1.6.3.1	Реєстрація фенодат індикаторних видів кілегрудих птахів зоологічного парку «Асканія-Нова»	163
1.6.3.2	Реєстрація фенодат копитних тварин зоологічного парку «Асканія-Нова»	163
1.7	Участь у виконанні чинних для України міжнародних конвенцій	164
1.7.1	Світова мережа біосферних резерватів ЮНЕСКО	164
1.7.2	Міжнародні конвенції	164
1.7.3	Європейський Червоний список видів тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі	165
1.7.4	Інші форми міжнародного співробітництва	165
1.8	Особливості поточного року	167
1.9	Аналіз результатів та перспектива наукових досліджень, екологічної освітньо-виховної та міжнародної діяльності	168
1.9.1	Аналіз результатів та перспектива наукових досліджень	168
1.9.1.1	Огляд наукових досліджень, проведених на території заповідника	168
1.9.1.1.1	Огляд наукових досліджень, проведених співробітниками наукового відділу заповідника	168
1.9.1.1.2	Впровадження розробок у 2023 р., пропозиції, внесені законодавчим та виконавчим органам влади	171
1.9.1.1.3	Спільні дослідження з науковими установами НААН, НАН України, вищими навчальними закладами та організаціями інших міністерств і відомств	172
1.9.1.2	Видання наукових робіт	173
1.9.1.3	Розроблені природоохоронні рекомендації	173
1.9.1.4	Інформація про проведені навчання, семінари, обмін досвідом, роботу із ЗМІ	174
1.9.1.5	Формування фондів наукових матеріалів	187
1.9.1.6	Інформація про надані платні послуги, пов'язані з науково-дослідницькою діяльністю з охорони, відтворення та раціональним використанням природних ресурсів	188
1.9.2	Основні підсумки екологічної освітньо-виховної діяльності ..	188

1.9.2.1	Організація екологічної освітньо-виховної діяльності	188
1.9.2.1.1	Наявність структурного підрозділу	188
1.9.2.1.2	Наявність постійних форм інфраструктурного еколого-освітнього облаштування	188
1.9.2.1.2.1	Організація та діяльність у складі заповідника візит-центру, музеїв природи, музейних кімнат	188
1.9.2.1.2.2	Діяльність наукової бібліотеки Біосферного заповідника «Асканія-Нова», наукового архіву, відеотеки, фототеки	188
1.9.2.1.2.3	Діяльність заповідника щодо створення мережі обладнаних екскурсійних маршрутів та еколого-освітніх стежок	189
1.9.2.1.3	Наявність тимчасових форм інфраструктурного облаштування	189
1.9.2.1.4	Наявність плану заходів з екологічної освітньо-виховної роботи	189
1.9.2.2	Методична, організаційна та практична освітньо-виховна робота заповідника	190
1.9.2.2.1	Організація та участь у масових екологічних освітньо-виховних заходах	190
1.9.2.2.2	Співпраця з підприємствами, установами та організаціями	190
1.9.2.2.3	Співпраця з органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування	191
1.9.2.3	Інформаційно-видавнича та пропагандистська діяльність	193
1.9.2.3.1	Інформація про веб-портал заповідника	193
1.9.2.3.2	Інформація про опубліковані та підготовлені до друку наукові-популярні праці, буклети, путівники, листівки, плакати, аншлагги тощо	193
1.9.2.3.3	Інформація про власні видання	193
1.9.2.3.4	Перелік програм та сюжетів на радіо і телебаченні, опублікованих статей та інформаційних повідомлень у пресі	194
1.9.2.3.5	Інформація про проведену лекційну роботу	195
1.9.2.4	Підвищення кваліфікації працівників заповідника та сприяння підготовці кадрів у природоохоронній сфері	197
1.9.2.4.1	Підвищення кваліфікації працівників заповідника шляхом навчання на курсах підвищення кваліфікації, у вищих навчальних закладах, участі у семінарах та тренінгах, зустрічах з обміну досвідом	197
1.9.2.4.2	Організація та проведення в установі навчання, семінарів та зустрічей з обміну досвідом для підвищення кваліфікації працівників заповідника та інших установ	198
1.9.2.4.3	Проведення наукової та виробничої практики студентів та аспірантів професійно-технічних та вищих навчальних закладів на базі установи	199
1.9.2.5	Інформація про надані платні послуги, пов'язані з організацією та проведенням освітньо-виховних і природоохоронних заходів	199

1.9.3	Основні підсумки міжнародної діяльності	200
2	АНТРОПОГЕННИЙ ВПЛИВ НА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ОБ'ЄКТИ БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА «АСКАНІЯ-НОВА» ТА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЛЕКСУ БІОТЕХНІЧНИХ, САНІТАРНИХ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РОБІТ, ЗДІЙСНЕНИХ НА ЇХ ТЕРИТОРІЇ	202
2.1	Територія заповідника	202
2.2	Антропогенний вплив на природно-заповідні об'єкти біосферного заповідника «Асканія-Нова» та характеристика протипожежних, біотехнічних і науково-технічних робіт	203
2.2.1	Протипожежні та науково-технічні заходи у заповідній зоні Біосферного заповідника «Асканія-Нова»	203
2.2.2	Біотехнічні та науково-технічні заходи, здійснені в дендропарку «Асканія-Нова»	214
2.2.3	Біотехнічні та науково-технічні заходи в зоологічному парку «Асканія-Нова»	215
2.2.4	Господарська діяльність на суміжних територіях та її вплив на природні екосистеми Біосферного заповідника «Асканія-Нова»	215
	ВИСНОВКИ	217
	ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	227
	ДОДАТОК А – Список видань та публікацій наукових співробітників Біосферного заповідника «Асканія-Нова» за 2023 р.	230

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ

ВБК	водно-болотний комплекс
ВЧП	Великий Чапельський під
ГІС	Геоінформаційні системи
дек.	декада
ДЗЗ	Дистанційне зондування Землі
діл.	ділянка
заг.	загін
кв.	квартал
ос.	особин
р.н.	рік народження
ЧКУ	Червона книга України
ad.	доросла тварина
ASCN	Акронім гербарію Біосферного заповідника «Асканія-Нова»
GBIF	Міжнародна база даних Global Biodiversity Information Facility
juv.	молода тварина
NDMI	Normalized Difference Moisture Index (нормалізований диференційний індекс вологості)
NDVI	Normalized Difference Vegetation Index та (нормалізований диференційний вегетаційний індекс)
subad.	напівдоросла тварина
♂	самець
♀	самка

ПЕРЕДМОВА

Науково-дослідна робота «Літопис природи Біосферного заповідника «Асканія-Нова» за 2023 р., том 41» виконувалася як річний етап завдання II рівня «Літопис природи Біосферного заповідника «Асканія-Нова» за 2021–2025 рр., том 39 – том 43», зареєстрованого в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації за № 0121U108395, що входить до ПНД Національної академії аграрних наук України 12 «Збереження фонового і раритетного біорізноманіття Біосферного заповідника «Асканія-Нова» в природних і штучно створених екосистемах на 2021–2025 рр.» (скорочена назва «Заповідна справа»). Фінансування досліджень здійснено за КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу».

Поділ «Літопису природи» на розділи було проведено відповідно до методичного посібника «Програма Літопису природи для заповідників та національних природних парків» [1], планів НДР на 2021–2025 рр. та на 2023 р. Підрозділ 1.9 підготовлено відповідно до вимог Положення про наукову та науково-технічну діяльність установ ПЗФ (наказ № 414 Мінприроди від 29.10.2015) та Положення про екологічну освітньо-виховну роботу установ ПЗФ (наказ Мінприроди № 399 від 26.10.2015).

Станом на 1.01.2023 р. робота здійснювалась силами 7 штатних наукових, 2 науково-технічних співробітників і 3 лаборантів наукового відділу біосферного заповідника, а також директора, заступника директора, ученого секретаря, з яких 5 кандидатів наук.

На виконання ПНД НААН 12 «Заповідна справа» у 2023 р. в частині фундаментальних досліджень за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» з загального фонду Державного бюджету за договором з НААН 48 (ФД) від 30.01.2023 р. загальна вартість робіт була передбачена в обсязі 1374,5 тис. грн. На підставі наказів НААН № 60 від 20 липня 2023 р. та № 77 від 29 серпня 2023 р. фінансування зменшено на 127,5 тис. грн., планові обсяги фінансування склали 1247,0 тис. грн, у т.ч. за завданням другого рівня 12.00.00.01 Ф Літопис

природи Біосферного заповідника «Асканія-Нова» за 2021–2025 рр., том 39 – том 43 у 2023 р. профінансовано 482,3 тис. грн за загальним фондом.

Надходжень до спеціального фонду не забезпечено через тимчасову окупацію регіону. Законом України від 15.04.2014 № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», частиною 2 статті 13 про «Особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території» передбачено: «Здійснення господарської діяльності юридичними особами, фізичними особами-підприємцями та фізичними особами, які провадять незалежну професійну діяльність, місцезнаходженням (місцем проживання) яких є тимчасово окупована територія, дозволяється виключно після зміни їхньої податкової адреси на іншу територію України. Правочин, стороною якого є суб'єкт господарювання, місцезнаходженням (місцем проживання) якого є тимчасово окупована територія, є нікчемним. На такі правочини не поширюється дія положення абзацу другої частини другої статті 215 Цивільного кодексу України». На сьогодні УДКСУ Бериславського району Херсонської області (сmt Високопілля) обслуговуються виключно захищені статті видатків бюджету установи.

Продовж I кварталу 2023 р. Біосферний заповідник «Асканія-Нова» функціонував у режимі, спроможному забезпечити моніторинг охоронної території, утримання самотутніх історичних колекцій та ведення науково-дослідної роботи. Після встановлення фактичного контролю над установою та призначення російської окупаційної адміністрації наприкінці березня 2023 р. трудові відносини зі штатними працівниками установи були унормовані спеціальними наказами директора Біосферного заповідника «Асканія-Нова» № 21-К від 31.03.2023 р. та № 29-К від 26.07.2023 р. «Про запровадження дистанційного режиму роботи», № А-1 від 31.03.2023 р. та № А-3 від 19.05.2023 р. «Про оголошення простою», № 20-К від 31.03.2023 року та №25-К від 19.05.2023 року «Про призупинення трудових відносин».

Таким чином, за КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» з 1.04.2023 р. працювали дистанційно з оплатою згідно зі штатним розписом 6 наукових співробітників; за КПКВК 6591100 «Збереження природно-заповідного фонду у біосферному заповіднику «Асканія-Нова» працювали дистанційно 13 співробітників з оплатою згідно зі штатним розписом, 38 працівників виробничих підрозділів були переведені на простій не з вини працівника з оплатою у розмірі 100% посадового окладу. Трудові відносини з іншими 146 працівниками, що продовжили працювати в захопленій установі, призупинені без збереження заробітної плати.

З об'єктивних причин, починаючи з II кварталу 2023 р. науковими співробітниками на тимчасово окупованій території втрачено доступ до стаціонарів та дослідних площ у заповідній зоні, однак дослідження продовжені у відкритій для відвідування частині дендрологічного парку, зонах буферній та антропогенних ландшафтів, на доступних для обстеження дослідних площах та моніторингових ділянках, окремі дані базуються на узагальненій та верифікованій інформації від технічного персоналу, що продовжує догляд за колекціями зоопарку та дендропарку. Частина спостережень (метеорологічні, за теріофауною, прольотом та міграціями орнітофауни) здійснені на території смт Асканія-Нова з використанням оптичних приладів, фотопасток, звукових детекторів тощо. Для оцінки впливу пожеж на екосистеми Біосферного заповідника «Асканія-Нова» були залучені дистанційні методи збору інформації з використанням космічних знімків PlanetScope (Planet Labs PBC, 2023). Узагальнено матеріали попередніх досліджень, опрацьовано накопичені інформаційні бази та оцифровано первинну документацію (геоботанічні описи, карти рослинності, племінні книги, щоденники фенологічних спостережень, каталоги остеологічних колекцій, картотеки гербарію тощо).

Здійснено моніторинг, аналітичний супровід та формування доказової бази збитків, завданих Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» воєнною

агресією росії. У відповідь на звернення спеціальної адміністрації установи за даними фактами відкрито три кримінальні провадження та внесені відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (Каховською окружною прокуратурою Херсонської області за № 42023232190000009 від 23.02.2023 р. з попередньою правовою кваліфікацією за ч. 1 ст. 438 КК України; Головним Управлінням Національної поліції в Херсонській області за № 42023230000000167 від 27.03.2023 р. за ч. 7 ст. 111-1 КК України та ст. ст. 36, 40, 42, 276, 277, 278 КПК України; Спеціалізованою екологічною прокуратурою Херсонської обласної прокуратури за № 42023230000000466 від 11.12.2023 р. за ч. 1 ст. 438 КК України).

Відповідні аналітичні матеріали з визначення шкоди та збитків, завданих Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» внаслідок збройної агресії і тимчасової окупації, надано Державній екологічній інспекції Південного округу, уповноваженій визначати шкоду та збитки, завдані територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії російської федерації (згідно з Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 424 від 13.10.2022 р.) та долучено до матеріалів роботи Комісії з визначення шкоди, завданої довкіллю внаслідок надзвичайної ситуації та / або збройної агресії та бойових дій під час воєнного стану на території Херсонської області, утвореної розпорядженням начальника Херсонської обласної військової адміністрації від 23 березня 2023 р. № 129.

1 МОНІТОРИНГ СТАНУ ПРИРОДНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА «АСКАНІЯ-НОВА»

1.1 Наукові полігони

На території біосферного заповідника у зонах заповідній, буферній та антропогенних ландшафтів закладені 10 маршрутів, 26 стаціонарів та постійних пробних площ (флористичні, геоботанічні, фенологічні, зоологічні, ґрунтознавчі). Ботанічні насінневі стаціонари у кварталах 43, 44, 60, 68, 75, 80, ґрунтознавчі пікети у ВЧП та дендрологічному парку загальнодержавного значення «Асканія-Нова» (куртина 57Б) та в зоні антропогенних ландшафтів останні роки не були задіяні, але зберігались в природі з метою наступного збору інформації та оцінки змін (табл. 1.1).

У 2023 р. окремі дані, за наявності фахівців відповідного профілю, були отримані з частини дослідних площ впродовж I кварталу. З 20 березня 2023 р. (часу встановлення фактичного контролю окупаційної адміністрації над установою) доступ до території науковим співробітникам, що відмовились від співпраці, унеможливлений. Водночас, окремі матеріали продовжували збиратись з території «Старої» частини дендрологічного парку, доступній для відвідування, а також прилеглих до природного ядра угідь буферної зони та зони антропогенних ландшафтів, де проходять дороги загального користування. Частина спостережень велись безпосередньо з населеного пункту Асканія-Нова (метеорологічні, орнітологічні). Узагальнені та верифіковані матеріали, оприлюднені на окупаційних медіа-ресурсах. Окремі фактичні дані щодо чисельності, загибелі, народжуваності тварин зоопарку, стану насаджень дендрологічного парку, біотехнічних заходів або порушень природоохоронного режиму у заповідній зоні передані технічним персоналом установи, що вимушено продовжує виконувати функціональні обов'язки по догляду та утриманню штучних колекцій.

Таблиця 1.1 – Перелік стаціонарів та маршрутів у зонах заповідній, буферній і типового землекористування Біосферного заповідника «Асканія-Нова»

№ з/п	Призначення, назва або номер стаціонару / маршруту	Положення у рельєфі; територіальна приуроченість	Тип рослинності або рослинне угруповання	Ґрунти	Площа, м ² /га	Протяжність, км
1	2	3	4	5	6	7
Геоботанічні стаціонари (разом 3)						
1.	Плакорний	вододіл; ділянка «Стара», 43 квартал	волохатогрудничево-валіськокострицеве*	темно-каштанові залишково солонцюваті	100	–
2.	Схилувий	схил; ділянка «Стара», 43 квартал	волосистоковилове	лучно-каштанові	100	–
3.	Подовий	під; ділянка «Стара», 44 квартал	подовопирійно-ранньоосоково-вузьколистотонконогове	дерново-глейові та глейосолоді	100	–
Ботанічні фенологічні стаціонари (разом 3)						
1.	Плакорний	вододіл; ділянка «Стара», 43 квартал	волохатогрудничево-валіськокострицеве	темно-каштанові залишково солонцюваті	5	–
2.	Схилувий	схил; ділянка «Стара», 43 квартал	волосистоковилове	лучно-каштанові	5	–
3.	Подовий	під; ділянка «Стара», 44 квартал	подовопирійно-ранньоосоково-вузьколистотонконогове	дерново-глейові та глейосолоді	5	–
Ботанічні насінневі стаціонари та напівстаціонари (разом 10)						
1.	Оселище ковили Лессінга	вододіл; ділянка «Стара», 43 квартал	валіськокострицево-українськоковилове	темно-каштанові залишково солонцюваті	/ 1	–
2.	Оселище ковили української	вододіл; ділянка «Стара», 43 квартал	валіськокострицево-українськоковилове	темно-каштанові залишково солонцюваті	100	–
3.	Оселище ковили волосистої	схил; ділянка «Стара», 43 квартал	вузьколистотонконогов о-волосистоковилове	темно-каштанові вилуговані	100	–
4.	Оселище костриці валіської	вододіл; ділянка «Стара», 43 квартал	волохатогрудничево-валіськокострицеве, валіськокострицево-українськоковилове	темно-каштанові залишково солонцюваті	100	–

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5	6	7
5.	Оселище кипцю гребінчастого	вододіл; ділянка «Стара», 43 квартал	волохатогрудничево-валіськокострицеве	темно-каштанові залишково солонцюваті	100	–
6.	Оселище кринітарії волохатої	вододіл; ділянка «Стара», 43 квартал	волохатогрудничево-валіськокострицеве	темно-каштанові залишково солонцюваті	100	–
7.	Оселище волошки Талієва	вододіл; масив «Південний», квартали 68, 80	різнотравно-валіськокострицево-українськоковилоче	темно-каштанові залишково солонцюваті	/ 1	–
8.	Оселище цибулі Регеля	під; ділянка «Стара», 44 квартал	повзучопирійно-вужколистотонконогове	дерново-глейові та глейосолоді	/ 1	–
9.	Оселище карагани скіфської	вододіл; масив «Південний», квартал 60	чагарничковий степ з участю карагани скіфської	темно-каштанові залишково солонцюваті	100	–
10.	Оселище проліски осінньої	під; масив «Південний», квартал 75	повзучопирійно-вужколистотонконогове	лучно-каштанові	100	–
Флористичні маршрути у заповідній зоні (разом 3)						
1.	Великий Чапельський під	під; Великий Чапельський під, загони № 6, 7, по периметру загорож	домінує інтразональна	темно-каштанові, лучно-каштанові, дерново-глейові та глейосолоді	–	12
2.	Масив «Північний»	плакори з подами, лощинами, масив «Північний», квартали 19–24	домінує зональна (клас Festuco-Brometea)	темно-каштанові залишково солонцюваті та лучно-каштанові	–	6
3.	Масив «Південний»	плакори з подами, лощинами, масив «Південний», квартали 25–42, 59	домінує зональна (клас Festuco-Brometea)	темно-каштанові, лучно-каштанові, дерново-глейові та глейосолоді	–	19
Зоологічні стаціонари (разом 4)						
1.	Ділянка обліку дрібних ссавців № 1	вододіл; масив «Південний», квартал 60	зональна	темно-каштанові залишково солонцюваті	/ 100	–
2.	Ділянка обліку дрібних ссавців № 2	дно балки; масив «Південний», квартал 59	інтразональна	лучно-каштанові	/ 1	–

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5	6	7
3.	Ділянка обліку ховрашка малого	вододіл; масив «Північний», квартали 19–23, масив «Південний», квартали 31–35	зональна	темно-каштанові залишково солонцюваті	/ 10	–
4.	Ділянка обліку ласки	вододіл; масив «Південний», квартал 60	зональна	темно-каштанові залишково солонцюваті	/ 1	–
Зоологічні маршрути (разом 7)						
1.	Маршрут обліку плазунів	вододіл та під; масив «Південний», квартали 42–44	зональна та інтразональна	темно-каштанові та глейосолоді	–	3
2.	Маршрут обліку хижих ссавців	вододіл та під; масив «Південний», квартали 9, 15, 21, 33, 42–50	зональна та інтразональна	темно-каштанові та глейосолоді	–	13
3.	Орнітологічний маршрут № 1 «Старий парк»	схил; «Старий парк», головна алея від башти до «Луни»	деревні насадження та відкриті галявини з олучненою рослинністю	темно-каштанові окультурені карбонатні, лучно-каштанові	–	0,8
4.	Орнітологічний маршрут № 2 «Новий парк»	схил; «Новий парк»	деревні насадження та відкриті галявини з олучненою рослинністю	темно-каштанові окультурені карбонатні, лучно-каштанові	–	1,23
5.	Орнітологічний маршрут № 3 «Степ»	плакори з подами, лощинами, масив «Південний»	зональна та інтразональна	темно-каштанові, лучно-каштанові, дерново-глейові та глейосолоді	–	10
6.	Орнітологічний маршрут № 4 «Облік хижих птахів»	плакори з подами, лощинами, периметр заповідника	агроценози, у т.ч. багаторічні перелоги	темно-каштанові, лучно-каштанові, дерново-глейові та глейосолоді	–	70
7.	Орнітологічний маршрут № 5 «Великий Чапельський під»	під; Великий Чапельський під	зональна та інтразональна	темно-каштанові, лучно-каштанові, дерново-глейові та глейосолоді	–	10

Кінець таблиці 1.1

1	2	3	4	5	6	7
Грунтознавчі стаціонари (разом 6)						
1.	Базовий № 1**	вододіл; масив «Південний», квартал 68	валіськокострицево-українськоковилове	темно-каштанові залишково солонцюваті	/ 1	–
2.	Базовий № 2	вододіл; ділянка «Стара», квартал 43	валіськокострицево-українськоковилове	темно-каштанові залишково солонцюваті	/ 1	–
3.	Великий Чапельський під	під; Великий Чапельський під, загін № 7	ранньоосоково-подовопирійне	глейосолоді	/ 1	–
4.	Зрошувана деревна культура	схил; дендропарк «Асканія-Нова», куртина 57Б	деревні насадження	темно-каштанові окультурені карбонатні	/ 1	–
5.	Базовий № 3	вододіл; поле № 33 ДП ДГ «Асканія-Нова», богарна рілля	агроценоз	темно-каштанові залишково солонцюваті	/ 1	–
6.	Базовий № 4	вододіл; поле № 33 ДП ДГ «Асканія-Нова», зрошувана рілля	агроценоз	темно-каштанові залишково солонцюваті	/ 1	–

Примітки:

* – курсивом виділені назви рослинних асоціацій, що були притаманні стаціонарам на час їх закладки, але змінені у ході резерватогенних сукцесій і натеper не відповідають сучасній структурі рослинності;

** – зберігається первинна нумерація пікетів, закладених у 1986–1990 рр.

1.2 Абіотичне середовище

1.2.1 Клімат

1.2.1.1 Основні метеорологічні показники

Згідно з наказом Херсонського обласного центру з гідрометеорології (№ НС-36/9921 від 31.10.2022 р.) «Про припинення роботи метеостанції Асканія-Нова» на виконання Положення про Херсонський обласний центр з гідрометеорології, у зв'язку з силовим захопленням окупаційними військами РФ будівлі та майна метеорологічної станції (М-II) Асканія-Нова, неможливістю подальшого проведення гідрометеорологічних спостережень та збереження життя і здоров'я працівників з 30 жовтня 2022 р., до окремого розпорядження, припинено проведення всіх видів гідрометеорологічних спостережень і робіт, надання гідрометеорологічної інформації працівниками метеорологічної станції Асканія-Нова. Також припинили функціонування найближчі метеостанції лівобережжя Херсонської області. У результаті Біосферний заповідник «Асканія-Нова» був фактично позбавлений можливості отримувати поточні метеодані з офіційних джерел, тому для оцінки погодних умов 2023 р. обходились візуальними спостереженнями співробітників, що залишились на окупованій території, та єдиним приладом – побутовим термометром, призначеним для виміру температури повітря поза закритим приміщенням. Крім того, верифікували прогнози, що регулярно надавались сайтом <https://www.gismeteo.ua>, зібраними фактичними даними про стан погоди. Максимальні і мінімальні температури повітря, а також кількість опадів, напрям і максимальну швидкість вітру за першу декаду січня отримані з указанного сайту. Порівняння добових максимальних і мінімальних температур повітря, знятих з термометра, закріпленого в затінку у мікрорайоні одноповерхової забудови смт Асканія-Нова, і прогнозованих показало, що показники не завжди збігаються, але частіше різниця не перебільшувала 2 °С (табл. 1.2, 1.3). На рисунках 1.1–1.5 вибірково відображено динаміку максимальних та мінімальних температур повітря за різними сезонами (згідно з прогнозом та фактичними даними).

Таблиця 1.2 – Порівняльна характеристика мінімальних добових температур повітря, фактично отриманих і за прогнозом з інтернет-мережі

Місяць	Загальна кількість пар показників	Відповідність показників обох варіантів, %		
		1:1	Різниця 1–2 °С	Різниця > 2 °С
Січень	25	12,5	75,0	12,5
Лютий	28	28,6	67,9	3,5
Березень	31	29,0	51,6	19,4
Квітень	29	37,9	55,2	6,9
Травень	30	33,3	63,3	3,4

Таблиця 1.3 – Порівняльна характеристика максимальних добових температур повітря, фактично отриманих і за прогнозом з інтернет-мережі

Місяць	Загальна кількість пар показників	Відповідність показників обох варіантів, %		
		1:1	Різниця 1–2 °С	Різниця > 2 °С
Січень	25	37,5	41,7	20,8
Лютий	28	50,0	35,7	14,3
Березень	31	38,7	41,9	19,4
Квітень	29	20,7	55,2	24,1
Травень	30	00,0	40,0	60,0

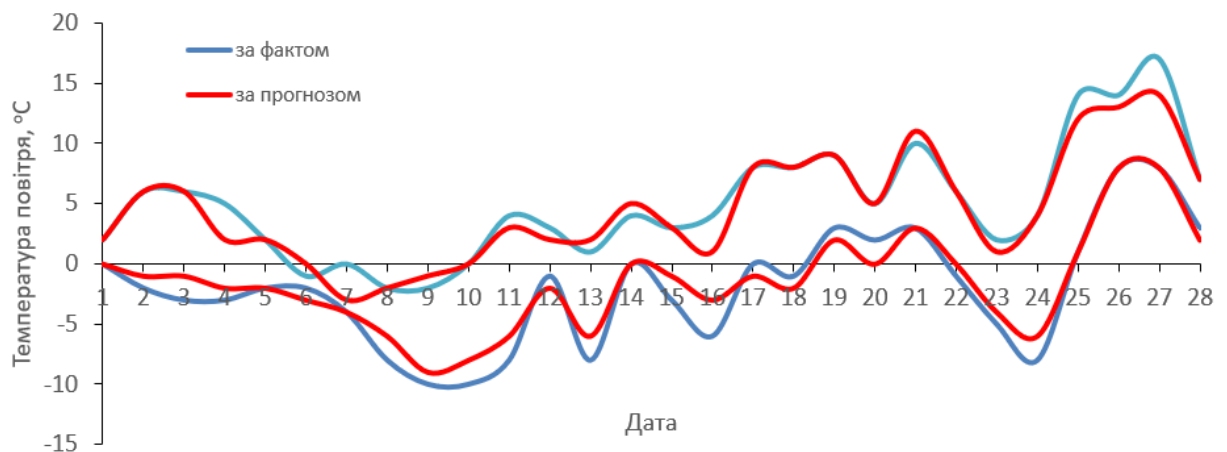

Рисунок 1.1 – Динаміка максимальних та мінімальних температур повітря в лютому

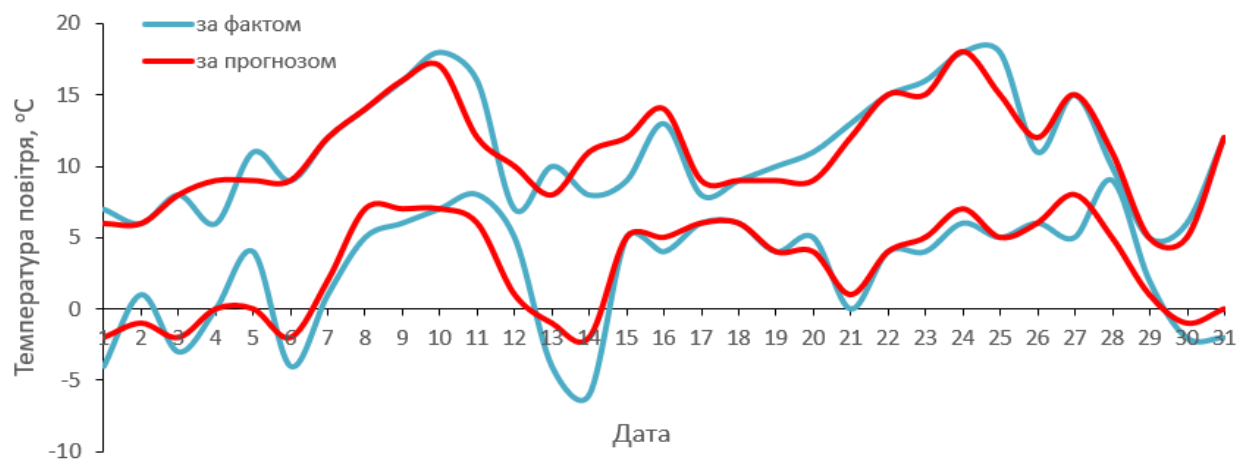

Рисунок 1.2 – Динаміка максимальних та мінімальних температур повітря в березні

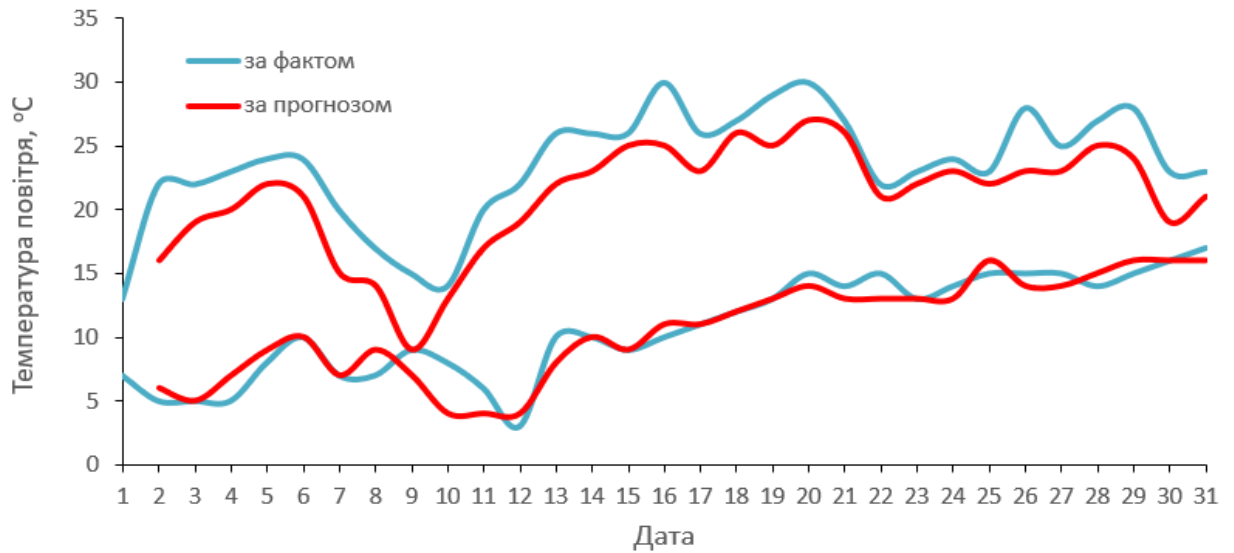

Рисунок 1.3 – Динаміка максимальних та мінімальних температур повітря в травні

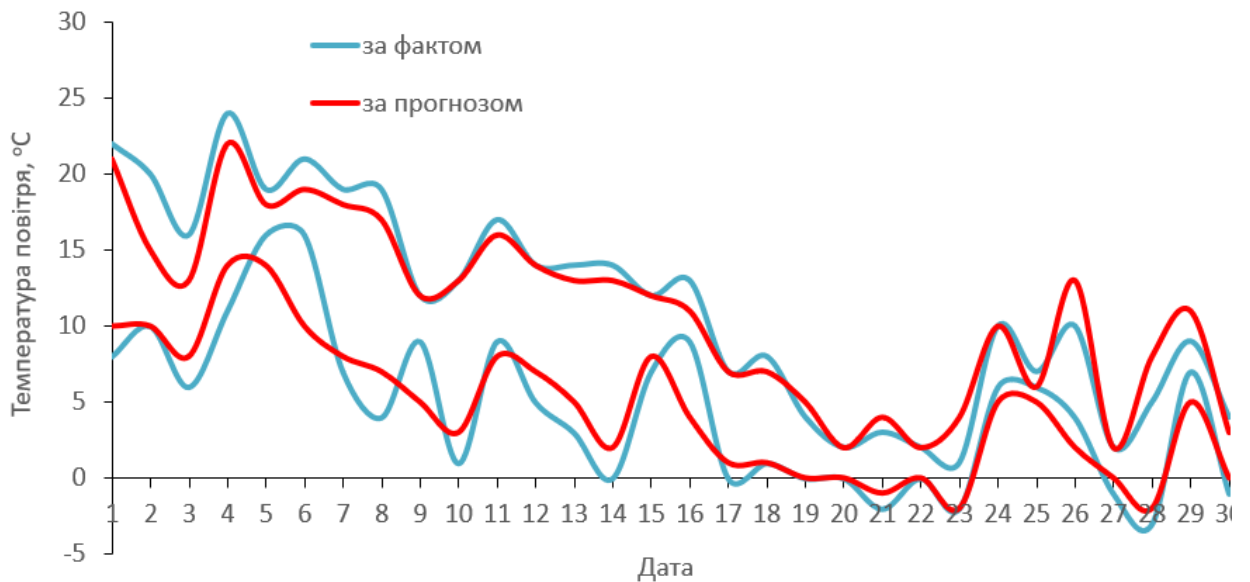

Рисунок 1.4 – Динаміка максимальних та мінімальних температур повітря в листопаді

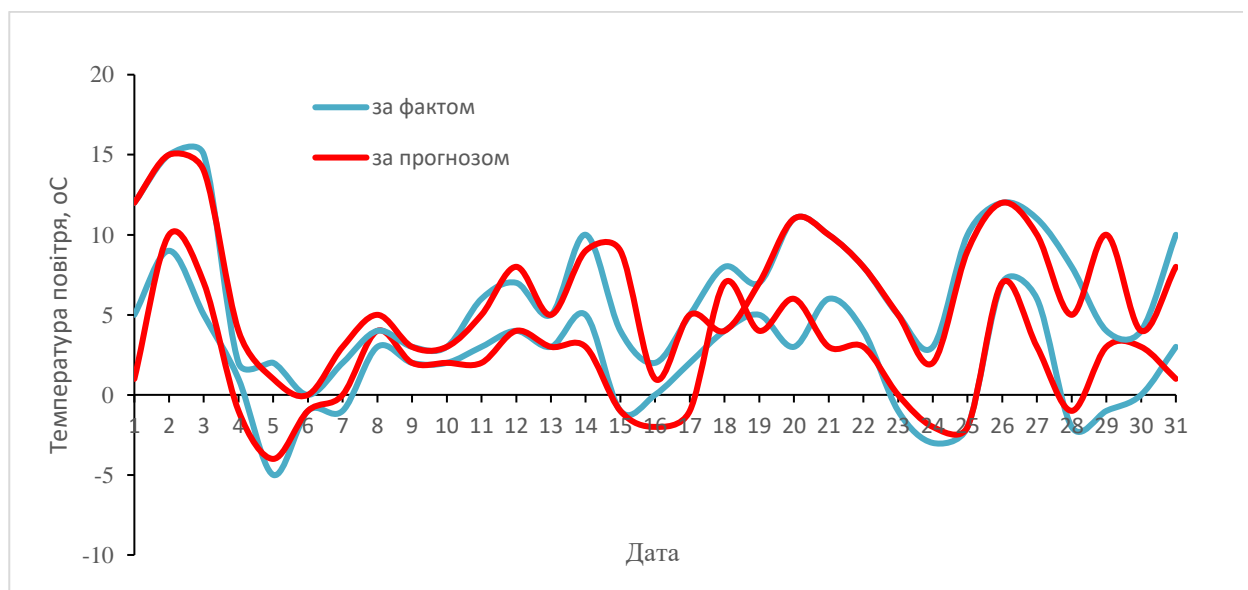

Рисунок 1.5 – Динаміка максимальних та мінімальних температур повітря в грудні

Порівняння даних добового прогнозу по атмосферних опадах і фактичних спостережень в натурі показало наступні результати: із загальної кількості реєстрацій днів з опадами за період січень–листопад (118) було 67 випадків, коли факт і прогноз збіглися; 18 – опади прогнозували, але за фактом не відбулись; 33 – опадів не очікували, а вони випадали.

За спостереженнями, найвологішим з весняних місяців виявився квітень – 19 днів з туманом, мрякою або дощами і градом (рис. 1.6).

Рисунок 1.6 – Злива з градом 24 квітня 2023 р.

Перші дві декади травня відзначились посушливістю, а в третій пройшли сильні дощі. Дошовою була друга декада червня. Судячи зі стану посівів зернових та з огляду на висоту і густоту травостою в степу і на незайманих землях, на період інтенсивної вегетації ґрунт отримав достатньо вологи. Грозами та дощами характеризувалась третя декада червня і липень. 27 і 28 липня шторм, дощ. В серпні сухо, спека, переважали північно-східні вітри. Першого вересня гроза, град, короткочасна злива, до кінця ж місяця опадів не було, сильний вітер в третій декаді. В жовтні незначні опади, переважно в вигляді туману, роси і дрібного дощу. В листопаді 24 дні хмарних і хмарних з проясненнями, дрібні і сильні дощі, перший приморозок на ґрунті 10 числа, перший сніг припорошив землю вночі 19-го, 26 листопада ввечері і вночі шторм.

Основні характеристики погодних умов у 2023 р. за даними прогнозу та власних спостережень відображені у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Основні характеристики погодних умов у 2023 р. в смт Асканія-Нова за даними добових прогнозів (<https://www.gismeteo.ua/ua/weather-askania-nova-4990/>)

Дата	Температура повітря, °С			Напрямок при максимальній швидкості вітру, м/сек.	Кількість опадів, мм	Середня відносна вологість повітря, %	Мінімальна відносна вологість повітря, %	Характеристика атмосферних опадів (за власними спостереженнями)
	середня	максимальна	мінімальна					
1	2	3	4	5	6	7	8	9
01.01.23		12	3	10				
02.01		13	7	9				
03.01		12	6	11				
04.01		7	1	7				
05.01		8	-1	12	0,6			Невеликий дощ
06.01		7	2	12	1,1			Невеликий дощ
07.01		0	-4	9	0,1			Невеликий дощ
08.01		-3	-9	9				
09.01		0	-8	12				
10.01		0	-3	17				
За декаду		13	-9		1,8			
11.01		-2	-5	16				
12.01		1	-3	11				
13.01	-1,6	1	-3	Сх8				
14.01	-1,4	0	-3	Сх6				
15.01	-0,4	1	-1	Сх5				
16.01	0,8	4	-1	ПдСх8				
17.01	5,8	9	1	ПдСх 9	1,8			Невеликий дощ
18.01	9,1	10	7	ПдСх11	3,8			Невеликий дощ
19.01	10,9	16	8	Пд11				
20.01	5,9	10	3	Сх13				
За декаду	3,6	16	-5		5,6			
21.01								
22.01	0,5	4	-2	ПнСх9				
23.01	-0,3	2	0	Сх9				
24.01	-0,3	1	-1	Сх8				
25.01	-1,1	2	-3	ПнСх7				
26.01	-1,0	2	-3	ПнСх6				Туман
27.01	-1,5	1	-4	ПнСх9				Туман
28.01	-0,5	1	-1	ПнСх11				Невеликий дощ
29.01	0	1	-1	Пн10	4,2			Невеликий дощ, мокрий сніг, мряка, сніг танув. Вночі похолодало і сніг вкрив землю тонким шаром

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
30.01	-1,1	-2	0	Пн9				Сніг вкрив землю тонким шаром і до вечора майже розтав
31.01	-0,4	2	-2	ПдСх6	0,1			Вдень сніг тоне. Вночі невеликий сніг
За декаду	-0,6	4	-4		4,3			
За місяць		16	-9		11,7			
01.02	0,5	2	0	ПдЗх7	0,3			Сніг тоне, захмарено, туман
02.02	1,5	6	-1	ПдЗх7				
03.02	1,4	6	-1	ПдСх4	0,3 сніг			Хмарно з проясненнями
04.02	0,3	2	-2	Зх7	0,5 сніг			Вночі невеликий сніг
05.02	-0,6	2	-2	Пн10				
06.02	-1,4	0	-3	Пн14				Невеликий сніг
07.02	-3,5	-3	-4	Пн13	0,4 сніг			Вночі сніг
08.02	-4,4	-2	-6	ПнСх13	1,2 сніг 1,5 см			Вночі сніг. Сніговий покрив незначний – 3–5 см
09.02	5,3	-1	-9	ПнСх10				
10.02	-4,5	0	-8	ПнСх3				
За декаду	-0,5	6	-9		2,7			
11.02	-2,5	3	-6	ПдЗх6				
12.02	-0,4	2	-2	ПнЗх10	1,1 сніг 0,8 см			Короткочасний сніг, який розтавав на поверхні ґрунту. Сніг, який випав 8 числа, ще подекуди зберігся
13.02	-2	2	-6	Зх9				
14.02	1,9	5	0	ПнЗх13	0,1			Хмарно, сиво
15.02	0,4	3	-1	ПнЗх10				Часом випадав невеликий сніг
16.02	-1,5	1	-3	ПнЗх6				
17.02	3,1	8	-1	ПдЗх11				
18.02	3,8	8	-2	ПдЗх11	0,8			Мряка, невеликий дощ
19.02	4,9	9	2	Зх10	3,4			Зранку хмарно, невеликий дощ, прояснення, вночі короткочасний дощ
20.02	2,6	5	0	ПнЗх13	2,2			Незначна хмарність
За декаду	1,0	9	-6		6,5			
21.02	6,9	11	3	Зх19	5,2			Вночі невеликий дощ, вдень короткочасний невеликий дощ
22.02	3,1	6	0	ПнЗх10				
23.02	-2	1	-4	ПнСх7				
24.02	-1,1	4	-6	ПдСх9				
25.02	6,9	12	1	ПдСх15	0,6			Хмарно без опадів
26.02	9,9	13	8	ПдЗх14				
27.02	10,4	14	8	ПдЗх10				Часом дрібний дощ
28.02	4,9	7	2	Пн9				
За декаду	4,8	14	-6		5,8			
За місяць	1,6	14	-9		16,1			

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
01.03	1,8	6	-2	ПнЗх8				
02.03	2,4	6	-1	ПнЗх5				
03.03	2,1	8	-2	ПдЗх6				
04.03	4,1	9	0	ПдЗх13				
05.03	5,3	9	0	Зх8				
06.03	3,1	9	-2	ПдЗх9	0,1			Вночі мряка
07.03	6,9	12	2	ПдЗх10	0,5			Хмарно з проясненням
08.03	9,6	14	7	ПдЗх12				
09.03	10,5	16	7	ПдЗх13				
10.03	11,1	17	7	ПдЗх8	0,1			Хмарно з проясненням
За декаду	5,7	17	-2		0,7			
11.03	9,8	12	6	Пд12	6,7			Дощ зранку, а також періодично протягом доби
12.03	6,8	10	1	Пн13	0,6			Дрібний дощ зранку
13.03	3,3	8	-1	Пн5				
14.03	4,3	11	-2	Сх11				
15.03	7,8	12	5	ПнСх7				
16.03	9,4	14	5	Пн6				
17.03	7,5	9	6	Пн9				Суцільна хмарність, часом мряка
18.03	7,6	9	6	Пн7				
19.03	6,0	9	4	ПнСх8				
20.03	6,0	9	4	Пн5				
За декаду	6,9	14	-2		7,3			
21.03	6,3	12	1	Зх5				Суцільна хмарність, туман
22.03	8,9	15	4	Сх6				
23.03	9,3	15	5	ПнСх5				
24.03	11,8	18	7	Зх5				
25.03	9,3	15	5	Пд7				Зранку і до полудня густий туман
26.03	9,0	12	6	ПдЗх8				Суцільна хмарність, ввечері дрібний дощ
27.03	10,9	15	8	ПдЗх8				
28.03	8,9	11	5	ПдСх16				Зранку захмарено, дрібний дощ
29.03	2,9	5	1	ПнЗх14				
30.03	2,0	5	-1	ПнЗх10				
31.03	5,6	12	0	ПдЗх13				
За декаду	7,7	18	-1		0,0			
За місяць	6,8	18	-2		8,0			
01.04	9,0	14	6	ПдСх9				
02.04	8,8	11	7	ПдСх11	10,9	86	80	Дрібний дощ цілий день
03.04	9,6	12	8	ПдЗх11	3,3	87	76	Хмарно з проясненням
04.04	8,9	14	4	Сх12		87	72	
05.04	10,1	11	9	Сх10	8,1	87	82	В другій половині дня часом дрібний дощ
06.04	7,5	9	6	ПдЗх11		77	64	
07.04	8,0	13	4	Сх7		74	54	

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
08.04	9,8	13	7	ПнЗх6	9,6	89	83	Вночі і ранком мряка, вдень хмарно, вночі дрібний дощ
09.04	10,6	15	7	Пд7		85	66	
10.04	10,5	16	5	Сх10		78	54	Суцільна хмарність, туман
За декаду	9,3	16	4		31,9			
11.04	10,9	12	10	Сх15	0,6	78	71	Дощ зранку, сильний східний вітер, прояснення в другій половині дня, дрібний дощ вночі
12.04	9,9	12	8	ПдЗх7	7,2	91	83	Після полудня дощ
13.04	10,3	14	7	ПдЗх10		86	70	Зранку хмарно з проясненнями, часом мряка, в другій половині дня так само, вночі інколи зривався дрібний дощ
14.04	12,5	17	9	Зх10		81	58	Зранку туман
15.04	10,4	14	7	Сх12		83	71	
16.04	9,6	14	7	Сх13		76	64	
17.04	8,5	12	4	Сх13		70	59	
18.04	11,5	16	8	Сх11		71	63	Ввечері хмарно, невеликий дощ
19.04	11,9	16	9	Сх10	4,1	84	72	Ввечері хмарно, дощ
20.04	12,6	15	11	Зх5	6,9	88	80	Вранці дощ
За декаду	10,8	17	4		18,8			
21.04	11,6	14	10	ПдЗх4	10,3	90	79	Вночі дощ, вдень хмарно з проясненнями, о 14:00 гроза (перша в поточному році), злива з градом (див. рис.1.6)
22.04	10,4	12	9	Пн8	0,9	83	68	Дрібний дощ вночі
23.04	10,6	16	5	Пн5		82	64	
24.04	11,5	17	5	ПнСх6		82	56	Ввечері часом короткочасний дощ
25.04	12,6	18	8	ПдЗх7		70	46	
26.04	12,8	19	7	ПдСх11		74	54	
27.04	12,8	16	9	Зх5		84	71	Зранку туман, вдень мряка
28.04	11,1	12	10	Пн11	19,4	92	91	Дощ періодично з різною інтенсивністю протягом доби
29.04								Мряка
30.04	11,9	15	9	Пн8	1,9	87	70	Вдень і ввечері мряка
За декаду	11,7	19	5		32,5			
За місяць	10,6	19	4		83,2			
01.05								
02.05	11,1	16	6	ПнСх8		71	46	
03.05	12,8	19	5	ПдСх6		60	44	
04.05	13,8	20	7	ПдСх10		68	45	
05.05	15,9	22	9	Сх5		65	45	
06.05	15,1	21	10	ПнСх12		68	47	
07.05	11,4	15	7	ПнСх10		62	53	
08.05	11,1	14	9	ПнСх11		69	60	

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
09.05	8,1	9	7	ПнСх11	5,6	80	74	Зрідка короткочасно випадав дрібний дощ
10.05	8,9	13	4	ПнСх7		74	52	
За декаду	12,0	22	4		5,6	69	45	
11.05	10,5	17	4	Пн6		62	38	
12.05	12,3	19	4	ПнСх9		59	37	
13.05	14,6	22	8	ПнСх7		57	32	
14.05	16,8	23	10	Пн4		56	35	
15.05	17,1	25	9	ПдЗх5		57	34	
16.05	18,3	25	11	ПдСх5		55	35	
17.05	17,1	23	11	Сх11		60	39	
18.05	18,4	26	12	Сх15		55	32	
19.05	18,9	25	13	Сх13		54	35	Короткочасний дрібний дощ
20.05	19,9	27	14	Сх13		48	28	
За декаду	16,4	27	4		0,0	56	28	
21.05	19,3	26	13	Сх12		47	29	
22.05	17,0	21	13	Сх12	1,3	74	61	Дощ періодично до полудня
23.05	17,5	22	13	Сх6		81	64	
24.05	18,0	23	13	ПнСх4		82	59	Вночі і вранці суцільна хмарність, туман
25.05	18,4	22	16	Пд6		85	69	Гроза, інколи поривався дрібний дощ (в районі лікарні), сильний дощ пройшов в районі дендропарку
26.05	18,8	23	14	ПдСх5	6,4	82	62	Гроза, злива з нещільним дрібним градом
27.05	18,5	23	14	ПнЗх5		85	65	Гроза, дощі проходили локально поза територію заповідника
28.05	19,6	25	15	Сх8		77	50	
29.05	19,6	24	16	Сх10		80	59	Гроза, дощ почав моросити близько 21:00
30.05	18,0	19	16	Пн8	15,3	92	86	Зранку дощ, суцільна хмарність, потім прояснення і знову дощ, сильний дощ, гроза
31.05	18,3	21	16	ПнСх11		85	71	
За декаду	18,5	26	13		23,0	79	29	
За місяць	15,8	27	4		28,6	68	28	
01.06	19,3	25	14	ПнЗх8		66	42	
02.06	20,1	26	14	Пд4		66	42	
03.06	20,1	27	14	ПнЗх10		69	42	
04.06	16,1	22	11	ПнСх12		58	36	
05.06	16,6	23	10	ПнСх10		54	36	
06.06	17,8	25	10	ПнСх9		54	32	
07.06	18,3	25	11	Сх8		57	34	
08.06	19,3	26	12	СХ9		57	37	
09.06	21,3	29	14	Сх12		54	30	
10.06	18,1	21	17	Пн8	14,9	73	59	Після полудня густий дрібний дощ, який випадав періодично ввечері та вночі, гроза

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
За декаду	18,7	29	10		14,9	61	30	
11.06	18,1	21	17	Пн8	13,6	74	61	Вночі, вранці та вдень часом сильний дощ
12.06	19,1	23	15	ПнСх9	1,5	83	67	Тривала злива
13.06	20,1	25	17	Сх9		80	57	Звечора зрідка накрапав дощ та його інтенсивність збільшилась після 22:20
14.06	19,0	22	17	Пн7	0,4	83	71	Часом невеликий дощ
15.06	21,3	26	17	ПнЗх8		74	54	
16.06	22,3	28	17	Пн7		71	47	
17.06	23,0	29	17	Пн8		63	39	
18.06	24,0	30	18	ПнСх10		63	41	Ввечері дощ
19.06	23,5	29	18	ПнСх8		62	40	Гроза, дощ
20.06	23,0	29	17	Пн5		60	36	
За декаду	21,3	30	15		1,9	71	36	
21.06	22,6	29	16	Сх7		58	39	Гроза, короткочасний дрібний дощ
22.06	23,5	30	17	Пн6		61	37	
23.06	23,5	29	18	ПдЗх7		63	40	
24.06	24,6	31	18	ПдЗх9		64	39	
25.06	23,5	29	18	Зх9	5,1	72	48	Зранку ясно, сонячно, в другій половині дня гроза
26.06	22,4	26	18	ПнЗх8	1,9	80	61	Гроза, короткочасний дрібний дощ
27.06								
28.06								
29.06	19,0	24	15	Зх10	2,4	68	42	Ввечері часом дрібний дощ
30.06	21,0	27	15	Зх11		64	42	Короткочасний дрібний дощ
За декаду	22,5	31	15		9,4	66	37	
За місяць	22,5	31	15		39,8	66	30	
01.07	23,5	30	17	Зх8		59	34	
02.07	24,3	31	18	ПдЗх7		61	32	Зранку туман
03.07	24,4	31	18	Зх7		61	34	
04.07	26,3	34	18	ПнЗх5		54	27	
05.07	27,8	36	20	ПдСх9		50	29	
06.07	28,9	37	21	Сх13		47	23	
07.07	29,0	36	23	Сх9		48	29	
08.07	24,4	31	19	ПнСх9	7,9	71	47	Ввечері гроза і вночі невеликий короткочасний дощ
09.07	22,5	26	21	Пн13	1,9	77	60	В другій половині дня часом дрібний дощ
10.07	22,0	27	16	ПнЗх12		55	33	В другій половині дня часом дрібний дощ
За декаду	25,3	37	16		9,8	58	23	
11.07	21,6	27	15	ПнЗх10		55	31	Рано вранці і вночі короткочасний дрібний
12.07	22,4	28	17	Зх7		57	33	
13.07	22,4	28	15	ПдЗх8		60	44	
14.07	25,3	31	20	ПдЗх15		63	48	Вночі мряка, ранок і день сонячні

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
15.07	24,5	30	18	ПнЗх9		55	28	
16.07	24,5	31	18	Пн8		46	26	
17.07	25,0	32	17	Пн7		45	25	
18.07	25,9	33	18	Зх13		55	34	
19.07	25,0	32	17	Пн7		45	25	
20.07	24,6	30	19	ПдЗх9	0,2	58	37	В другій половині дня рясний короткочасний дощ
За декаду	24,1	33	15		0,2	54	25	
21.07	24,9	29	21	ПнЗх8	5,6	68	41	Рано вранці захмарено, моросить дощ, вдень сонячно
22.07	23,5	30	16	Пд8		60	39	Вночі захмарено, гроза, короткочасний рясний дощ
23.07								
24.07	22,8	29	16	ПнЗх7		58	34	
25.07	25,4	30	17	ПдЗх9		64	40	
26.07	26,3	33	20	Пд8		59	34	
27.07	24,9	33	19	ПдЗх9	0,4	67	37	За попередженням МНС, 27 і 28 липня на Херсонщині складні погодні умови – західний вітер з поривами до 20–24 м/сек, злива. В Асканії-Нова вдень захмарено, а після 21:00 гроза, мряка, дощ
28.07	18,6	22	16	ПнЗх15	12,7	84	60	Дощ вночі і зранку, вдень сухо, а надвечір сонячно
29.07	21,3	27	15	ПдЗх10		64	45	
30.07	23,4	29		Зх8		70	36	
31.07	24,5	34	18	Зх7		60	36	
За декаду	23,6	34	15		18,7	65	34	
За місяць	24,3	37	15		28,7	59	23	
01.08	25,5	32	18	Зх5		53	32	
02.08	24,5	31	18	ПдЗх8		62	40	
03.08	24,5	30	19	ПдЗх7	0,2	71	48	Хмарно з проясненням, сухо
04.08	26,4	32	19	Пд5		64	35	
05.08	27,5	35	20	Сх11		50	31	
06.08	29,4	35	23	ПдСх18		49	31	
07.08	25,4	30	22	ПдЗх14		69	44	
08.08	24,1	31	18	ПнЗх15		64	35	
09.08	21,5	27	15	Пн9		62	38	
10.08	23,5	30	17	Пн8		59	40	
За декаду	25,2	35	15		0,2	60	31	
11.08	21,3	22	20	ПнЗх8	31,2	89	76	Зранку суцільна хмарність, гроза, вдень зрідка прояснення, о 16 грозові хмари, короткочасний дощ
12.08	22,4	27	18	ПнЗх8		72	45	
13.08	22,6	29	16	ПнСх5		60	36	
14.08	23,3	30	16	ПнСх7		57	35	
15.08	25,0	33	18	ПнСх9		54	32	
16.08	26,8	34	20	ПнСх9		52	33	

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
17.08	27,0	34	20	ПнСх8		52	32	
18.08	26,3	33	19	ПнСх8		49	28	
19.08	27,4	35	20	ПнСх8		50	29	
20.08	28,3	37	20	Сх9		40	16	
За декаду	25,0	37	16		31,2	58	16	
21.08	28,0	36	19	ПнЗх8		38	21	
22.08	27,1	33	20	ПнЗх9		54	34	
23.08	24,8	31	18	ПнЗх7		50	32	
24.08	23,9	30	17	ПнСх5		48	30	
25.08	24,9	31	19	Пн8		50	26	
26.08	24,8	32	17	ПдЗх5		45	27	
27.08	25,9	33	19	Зх7		55	34	
28.08	27,3	36	20	Пн7	0,5	56	34	Малохмарно, сухо
29.08	26,9	33	21	ПдСх10		58	38	
30.08	24,3	30	19	Сх13		53	26	
31.08	25,3	33	18	ПдЗх6		65	35	
За декаду	25,7	36	17		0,5	52	21	
За місяць	25,4	34	15		31,9	56	35	
01.09	23,4	26	21	ПдЗх7	8,2	81	62	Захмарено, в полудень гроза, локально короточасний град, короточасна злива
02.09	23,4	29	18	Пн8		64	41	
03.09	21,5	28	15	Пн10		54	32	
04.09	23,1	31	17	ПнСх9	0,2	54	32	Вдень малохмарно, ввечері захмарено, вночі безхмарно, сухо
05.09	22,1	28	17	ПнСх12		62	34	
06.09	22,1	30	14	ПнСх9		54	29	
07.09	21,8	28	14	Пн10		51	31	
08.09	18,6	25	12	ПнСх8		41	22	
09.09	18,0	25	12	Пн11		44	29	
10.09	15,3	23	07	Пн7		50	28	
За декаду	20,9	31	07	ПнСх12	8,4	56	22	
11.09	17,3	24	10	ПнСх5		57	32	
12.09	18,3	26	10	ПнЗх6		53	29	
13.09	20,6	27	15	Зх8		55	32	
14.09	20,0	27	13	ПдЗх10		67	42	
15.09	21,3	27	16	Зх12		71	41	
16.09	19,3	25	14	ПнСх10	0,1	67	36	Вночі зоряно, зранку захмарено, в другій половині дня прояснення, малохмарно, сухо
17.09	18,3	26	11	ПнСх8		58	31	
18.09	18,4	27	10	Сх6		59	29	
19.09	18,3	26	11	ПдСх10		55	32	
20.09	19,3	28	12	ПдСх8		59	29	
За декаду	19,1	28	10	Зх12	0,1	60	29	
21.09	20,1	28	14	ПдСх7		74	44	
22.09	19,8	28	13	Пд8		72	42	

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
23.09	20,1	28	14	ПдСх7		73	44	
24.09	21,4	26	17	Сх7				
25.09	20,9	29	14	Сх12		42	23	
26.09	20,6	29	14	Сх13		43	25	
27.09	20,8	28	15	Сх13		43	23	
28.09	20,6	28	14	Сх16		38	22	
29.09	21,4	28	16	Сх14		35	19	
30.09	20,1	27	15	Сх10		40	25	
За декаду	20,6	29	13	Сх16	0	51	19	
За місяць	20,2	31	07		8,5	56	19	
01.10	19,3	27	13	Сх6		44	25	
02.10	17,1	22	13	Пн11		59	37	
03.10	14,9	21	9	Пн8		58	35	
04.10	14,8	22	8	ПдЗх9		61	40	
05.10	17,1	23	13	ПнЗх7		68	37	
06.10	13,9	19	8	Зх11	2,7	67	48	Зранку захмарено, дрібний дощ, гроза, дощ. В другій половині дня прояснення, сухо
07.10	13,4	21	5	ПдЗх14		63	42	
08.10	15,6	20	15	Пн12	6,3	76	55	Захмарено, в другій половині дня та вночі дрібний дощ
09.10	7,8	12	4	ПнЗх11		68	39	
10.10	7,6	12	4	Зх5		66	47	
За декаду	14,2	27	4	ПдЗх14	9,0	63	25	
11.10	7,0	13	2	ПнСх5		63	37	
12.10	9,3	17	3	ПдЗх7		66	37	
13.10	13,0	19	7	ПдЗх8		76	60	
14.10	14,1	20	10	Пд7		78	48	
15.10	13,4	21	8	ПдЗх5		83	54	Вранці туман, вдень хмарно з проясненнями
16.10	9,3	13	6	ПнЗх18	6,7	90	78	Вранці захмарено, вдень короткочасний дощ, сильний північно-західний вітер, вночі зоряно, тихо
17.10	7,0	13	3	ПнЗх8		76	49	
18.10	6,9	13	1	ПдСх4		71	43	
19.10	9,6	17	4	ПдЗх10		72	50	
20.10	13,6	21	8	ПдЗх15		73	56	
За декаду	10,3	21	1	ПнЗх18	6,7	75	37	
21.10	18,5	25	15	ПдЗх11		82	54	Зранку туман, роса, вдень хмарно з проясненнями, сильний південно-західний вітер, вночі тихо, зоряно
22.10	17,0	25	12	Пд7		83	51	Вночі і вранці туман, вдень малохмарно, спека, літає павутиння
23.10	18,0	25	15	ПдЗх7		75	46	
24.10	13,9	19	10	ПнЗх7		69	47	

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
25.10	13,5	18	9	ПдСх10	0,5	74	64	Захмарено, зранку і ввечері короткочасно зривався дрібний дощ, вітер
26.10	17,1	22	15	ПдЗх10		81	54	
27.10	17,5	23	14	ПдЗх10	0,5	81	48	Хмарно з проясненнями, ввечері захмарено, вітер, опадів не було
28.10	18,6	23	14	Зх13	0,1	67	34	Зранку хмарно з проясненнями, вдень і ввечері безхмарно, сильний вітер, сухо
29.10	13,9	21	9	Пд6		71	52	
30.10	13,0	21	7	Пд7		78	41	Зранку туман, вдень хмарно з проясненнями
31.10	14,9	24	9	ПдСх7		74	40	
За декаду	16,0	24	7	Зх13	1,1	76	34	
За місяць	13,6	27	1	ПнЗх18	16,9	71	25	
01.11	15,1	21	10	ПдЗх14	4,0	74	48	Зранку хмарно з проясненнями, в другій половині дня захмарило, часом зривався дрібний дощик, але до вечора опадів не було, хоча дощові хмари затягнули небо. Вночі мряка
02.11	11,4	15	10	ПнСх4	0,2	82	63	Хмарно з проясненнями, опадів не було
03.11	10,6	13	9	ПнСх9	0,1	87	78	Зранку, вдень і вночі хмарно, час від часу дрібний дощ, мряка
04.11	18,0	22	14	ПдСх8		–	–	Зранку густий туман, вдень хмарно з короткочасними проясненнями, вночі ясно
05.11	15,9	18	14	ПдЗх13	0,1	77	65	Зранку хмарно, короткочасний дрібний дощ, вдень хмарно з короткочасними проясненнями, сильний південно-західний вітер
06.11	14,8	19	10	ПнЗх9	1,6	78	48	Вночі і рано-вранці моросив дощ, хмарно, вдень і вночі безхмарно
07.11	11,8	18	8	ПдЗх4		74	42	
08.11	12,1	17	7	ПдСх7	2,9	77	54	Ранок, день, вечір хмарно, дощ короткочасний о 23:00
09.11	8,0	13	5	ПнЗХ10	2,7	76	59	Дощу на початку доби не було, вранці і вдень малохмарно, вночі зоряно
10.11	7,4	13	3	ПдСх7		82	53	
За декаду	12,5	22	3	ПдЗх13	11,6	79	42	

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
11.11	12,9	16	8	ПдСх10	6,0	81	74	Захмарено, інколи короткочасний дрібний дощ, після 20:00 гроза, зривається дощ, до ранку наступного дня небо зоряне
12.11	11,9	14	7	ПдЗх23	0,5	75	63	Зранку хмарно з проясненням, сильний вітер, сила якого зросла до полудня (шторм), інколи дрібний дощ, ввечері тихо, небо зоряне
13.11	7,6	13	5	Зх5		82	57	
14.11	8,6	13	2	Пд10	0,6	82	59	Зранку приморозок на ґрунті, хмарно з проясненнями, вночі невеликий дощ
15.11	9,6	12	8	Зх6	4,9	94	89	Небо захмарене, невеликий дощ час від часу протягом дня і вечора
16.11	7,6	11	6	ПнЗх	2,5	87	78	Зранку захмарено, невеликий дощ час від часу, вдень хмарно з проясненням, вночі зоряно
17.11	3,4	7	1	Зх6		81	62	
18.11	4,3	7	1	ПнСх17	3,4	84	76	Ранком приморозок на ґрунті, хмарно, ввечер сильний північно-східний вітер, часом зривається дощ
19.11	3,1	5	0	ПнСх19	28,8	92	87	01:00 дощ, дощ цілий день і сильний вітер, ввечері мокрий сніг
20.11	0,8	2	0	ПнЗх10	2,8	90	83	На початку доби снігопад припинився, до ранку сніг розтав, вдень захмарено, помірний північний-західний вітер, ніч без опадів
За декаду	7,0	16	0	ПдЗх23	49,5	85	57	
21.11	1,4	4	-1	ПнЗх6		84	72	
22.11	0,9	0	2	Сх8	9,3	93	89	Захмарено, мряка, дощ цілу добу
23.11	-0,5	4	-2	Пн7		87	79	
24.11	8,0	10	7	ПдЗх11	0,1	82	64	Хмарно з короткочасними проясненнями
25.11	5,5	6	5	ПнСх11	25,6	94	86	Захмарено, мряка, дощ цілу добу
26.11	8,3	13	2	Зх22	7,2	85	68	Хмарно, часом дощ, ввечері і вночі шторм
27.11	1,1	2	0	Зх17				Невеликий сніг, хмарно з короткочасними проясненнями, сильний вітер
28.11	2,5	8	-2	ПдСх9		84	77	

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
29.11	7,9	11	5	ПдЗх14	10,6	83	77	Дощ до сходу сонця, вдень хмарно з проясненнями, вночі зоряно
30.11	1,3	3	0	ПнЗх5	0,3	86	69	
За декаду	3,6	13	-2	Зх22	53,1	86	64	
За місяць	7,7	22	-2	ПдЗх23	114,2	86	42	
01.12	7,0	12	1	ПдЗх15		87	80	
02.12	11,4	15	10	ПдЗх9		91	82	
03.12	11,6	14	7	Пд10		83	65	Хмарно з проясненнями, помірний південно-західний вітер, після 23 00 мряка
04.12	0,5	4	-2	ПнЗх7	1,8	78	70	Хмарно, але опадів не було
05.12	-2,1	1	-4	Сх6		80	66	
06.12	-0,5	0	-1	ПнСх9		79	75	
07.12	0,9	3	0	ПнСх9	3,3	90	84	Хмарно, мряка, вночі дощ та сильний північно-східний вітер
08.12	4,4	5	4	Сх9				Хмарно, мряка, дощ
09.12	2,5	3	2	ПнСх8	0,8	92	90	Хмарно, мряка
10.12	2,5	3	2	ПнСх7	1,5	94	92	Хмарно, мряка
За декаду	3,8	15	-4	ПдЗх15	7,4	86	65	
11.12	3,5	5	2	ПдСх5	0,1	95	90	Хмарно, туман зранку і звечора, часом мряка
12.12	5,5	8	4	Пд5	0,7	95	86	Хмарно, туман зранку і звечора, часом мряка і дрібний дощ
13.12	4,5	5	3	ПдСх9	1,4	93	91	Хмарно, туман зранку і звечора, часом мряка і дрібний дощ
14.12	6,3	9	3	ПдСх11	3,0	89	81	Хмарно, туман зранку і звечора, часом дрібний дощ
15.12	3,4	9	-1	ПнЗх9	1,8	84	78	Хмарно, часом дрібний дощ, вночі зоряно
16.12	-0,6	1	-2	Пн6		83	68	
17.12	2,8	6	-1	Зх8				
18.12	5,0	7	4	Зх9	1,2	88	83	Зранку хмарно, дрібний дощ, вдень хмарно з короткочасними проясненнями
19.12	5,5	7	4	ПдЗх5		93	88	
20.12	7,5	11	6	ПдЗх9		90	81	
За декаду	4,3	11	-2	ПдСх11	8,2	90	78	
21.12	6,6	10	3	ПдЗх9		91	84	Зранку хмарно, туман, роса, пополудню прояснення, вночі туман
22.12	5,6	8	3	ПдЗх9	0,9	90	79	Зранку хмарно, туман, пополудню короткочасні прояснення, вночі хмарно
23.12	2,1	5	0	Зх11	2,5	85	75	Зранку сонячно, пополудню хмарно з проясненнями, небо зоряне
24.12	-0,3	2	-2	Зх11		77	73	

Кінець таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
25.12	4,1	9	-2	ПдЗх10	0,5	85	81	Зранку захмарено, вдень короткочасні прояснення і короткочасні дрібні дощі, вночі висока хмарність
26.12	8,5	12	7	Зх9		79	70	
27.12	7,3	10	3	Зх11	0,2	76	62	Сонячно, малохмарно, вночі зоряно
28.12	2,0	5	-1	Зх6		81	62	
29.12	6,6	10	3	ПдЗх8		90	80	Хмарно, вночі зоряно, туман
30.12	3,4	4	3	ПдЗх4		95	94	Хмарно, густий туман вранці та цілий день
31.12	4,5	8	1	Зх6		88	68	
За декаду	4,6	12	-2	Зх11	4,1	85	62	
За місяць	4,3	15	-4	ПдЗх15	19,7	87	62	
За рік	12,7	37	-9		407,3			

Як слідує із матеріалів таблиці 1.4, продовж досліджуваного періоду зареєстрована мінімальна температура -9°C , максимальна $+37,0^{\circ}\text{C}$. Перебіг погодних умов наочно відображають клімадіаграма та циклограми погодних умов (рис. 1.7–1.9). Середньорічне значення t повітря у 2023 р. склало $12,7^{\circ}\text{C}$, що на $1,9^{\circ}\text{C}$ перебільшило середньо-багаторічний показник ($10,8$). Сума опадів за 2023 р. – $407,3$ мм, що загалом відповідало нормі ($397,6$ мм).

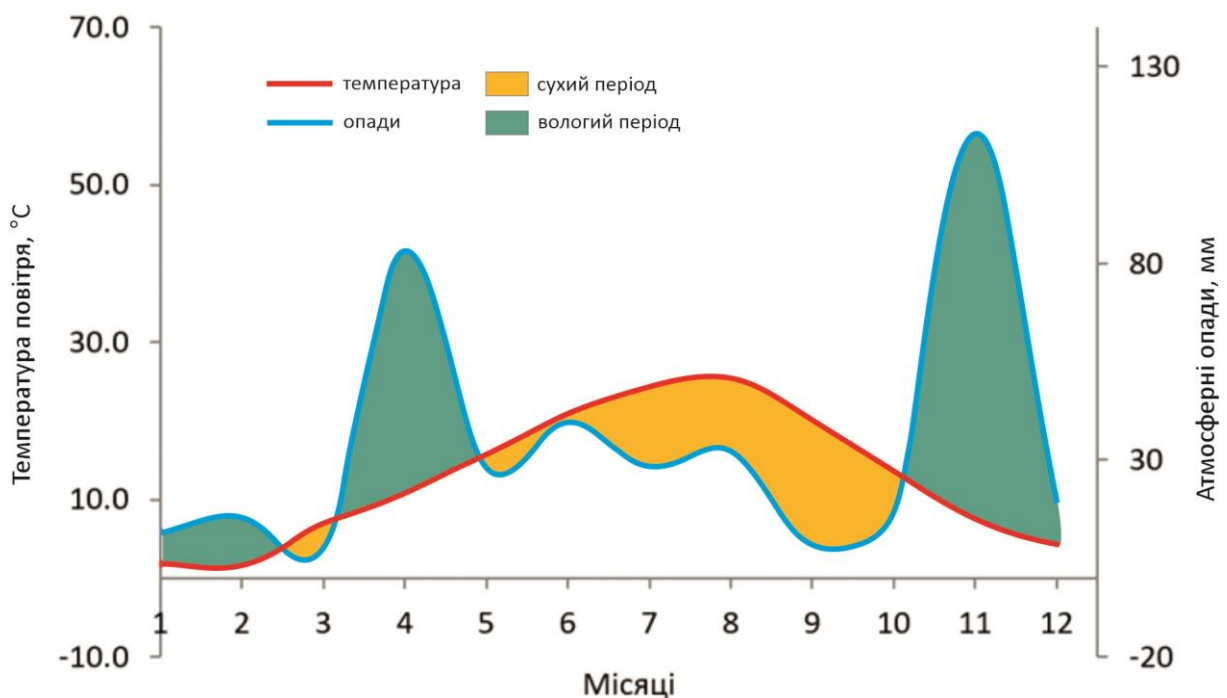

Рисунок 1.7 – Клімадіаграма смт Асканія-Нова у 2023 р.

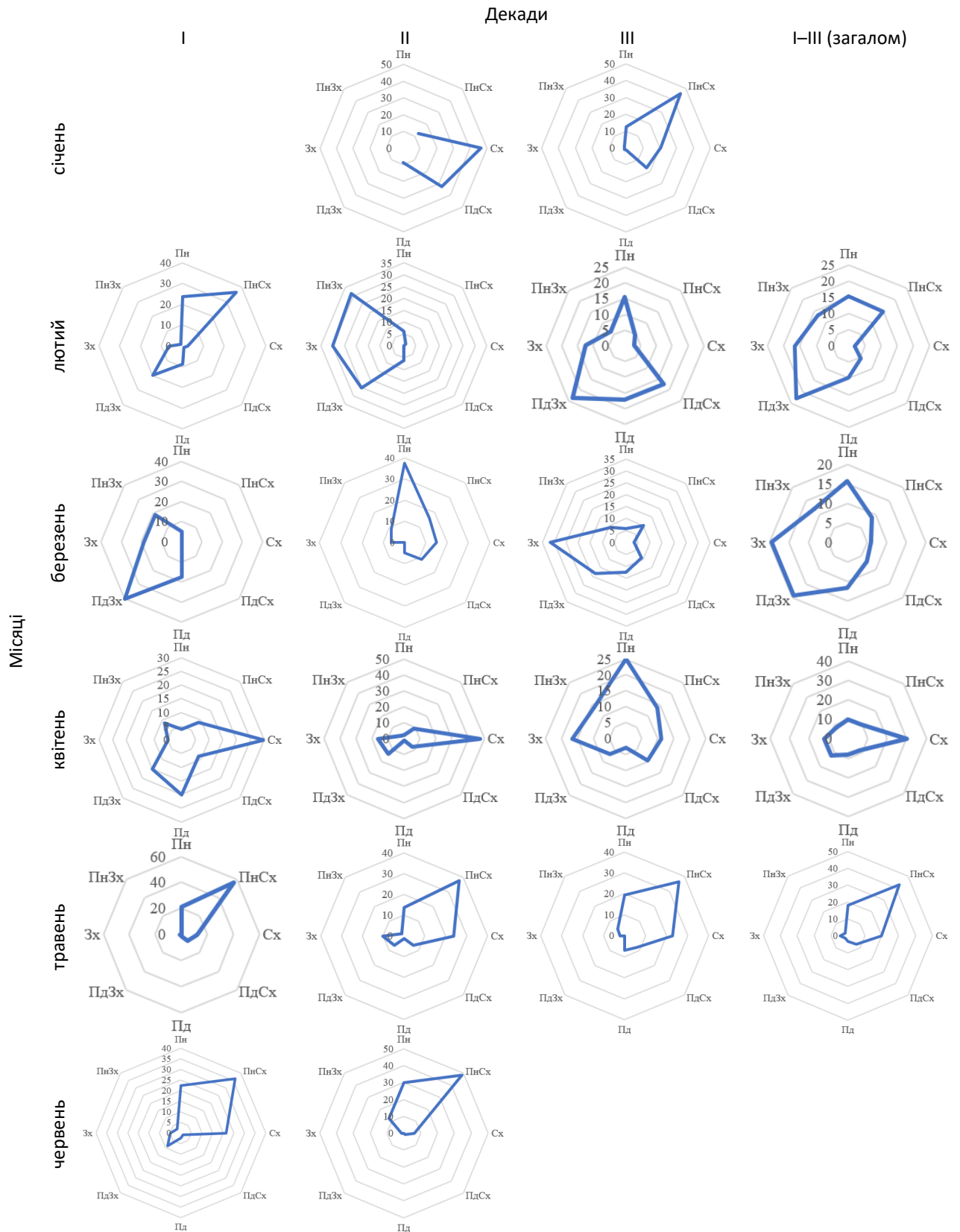

Рисунок 1.8 – Роза вітрів, % подекадно та помісячно у першому півріччі 2023 р. в смт Асканія-Нова за даними добових прогнозів (<https://www.gismeteo.ua/ua/weather-askaniya-nova-4990/>)

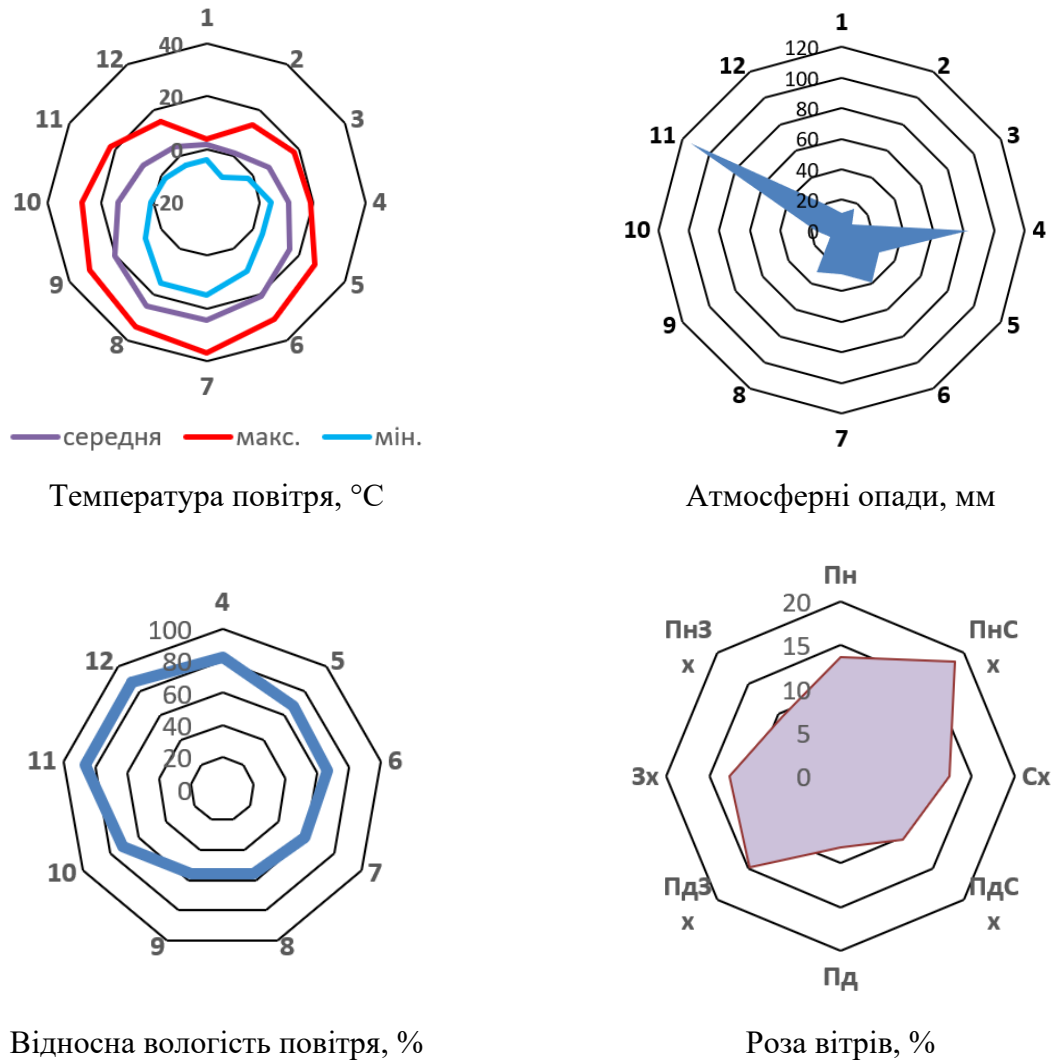

Рисунок 1.9 – Циклограми погодних умов смт Асканія-Нова у 2023 р.

1.2.2 Гідрологія

Заміри рівня ґрунтових вод у контрольній свердловині метеостанції Асканія-Нова не проводились.

1.2.3 Водойми

Згідно з вимогами Положення «Про Біосферний заповідник «Асканія-Нова» та Проекту організації території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» та охорони його природних комплексів», зрошення сільськогосподарських угідь в буферній зоні заборонено. Тому усі водонакопичувачі, розміщені безпосередньо в цій зоні і навіть за її межами, давно не заповнюються.

Рівень води залишався стабільним цілорічно у водотоках і ставках ВЧП, зоопарку, дендропарку та біологічних ставках очисних споруд (табл. 1.5). Водопостачання в Каховський магістральний канал припинилось ще в 2022 р. і всі його розгалуження поступово втрачали рівень (рис. 1.10: а, б).

Таблиця 1.5 – Стан водних басейнів Біосферного заповідника «Асканія-Нова» у 2023 р.

Водні басейни	Призначення	Джерело постачання водою	Наявність води у 2023 р.
Водонакопичувачі:			
тишківський	господарське	артезіанська	не заповнений
гесовський	господарське	артезіанська	не заповнений
олександринський	господарське	артезіанська	не заповнений
комишанський 1	господарське	артезіанська	не заповнений
комишанський 2	господарське	артезіанська	не заповнений
молочнянський	господарське	артезіанська	не заповнений
іллінський 1	господарське	артезіанська	не заповнений
іллінський 2	господарське	артезіанська	не заповнений
питомницький	рекреаційно-господарське	артезіанська	не заповнений
асканійський (зона відпочинку)	рекреаційно-господарське	артезіанська	не заповнений
Зрошувальні канали:			
P2	господарське	дніпровська	втрачає рівень
молочнянський розподільчий	господарське	дніпровська	втрачає рівень
Водойми дендропарку:			
центральний ставок	декоративне	артезіанська	заповнений
бетоновані канали	декоративно-господарське	артезіанська	не заповнені
ставок «каскад»	декоративне	артезіанська	не заповнений
Водойми зоопарку:			
внутрішні ставки	декоративно-господарське	артезіанська	заповнені
зовнішній ставок 1	декоративно-господарське	артезіанська	заповнені
зовнішній ставок «круглий»	декоративно-господарське	артезіанська	заповнений
ставок у загоні №3	господарське	артезіанська	заповнений
копанка на антилопнику	господарське	артезіанська	заповнений
ставок у загоні №6/7	господарське	артезіанська	заповнений
копанка у загоні біля північних воріт дендропарку	господарське	артезіанська	не заповнена
Водойми населених пунктів:			
"вісімка"	декоративне	артезіанська	не заповнена
відстійники очисних споруд	господарське	стічна	заповнені
поле фільтрації очисних споруд	господарське	стічна	не заповнене
копанки (с. Молочне)	господарське	стічна	не заповнені

а)

б)

Рисунок 1.10 – Рівень води у каналах по межах Біосферного заповідника «Асканія-Нова»: а) – на ділянці каналу Р2, станом на 27 травня 2023 р., б) – на ділянці Каховського магістрального каналу, станом на 10 листопада 2023 р. (фото І.К. Поліщука)

1.2.4 Фізико-хімічні властивості ґрунтів біосферних пікетів Біосферного заповідника «Асканія-Нова»

Посезонне визначення валових запасів вологи у темно-каштанових залишково солонцюватих ґрунтах, а також аналіз рН ґрунтового розчину не проведені через відсутність штатних фахівців та унеможливлений доступ до стаціонарів.

1.3 Рослинний світ

1.3.1 Флора і рослинність

1.3.1.1 Автохтонна флора; корінна рослинність

Натурні ботанічні дослідження у природному ядрі Біосферного заповідника «Асканія-Нова» не проводились через відсутність спеціалістів на окупованій території та відсутність доступу до заповідної зони. Проведено редакцію електронної картотеки гербарного фонду Біосферного заповідника «Асканія-Нова» [ASCN]. Узагальнені дані щодо поширеності та місцезростань видів судинних рослин за гербарними зразками внесено у глобальну базу даних GBIF (Global Biodiversity Information Facility) міжнародної організації з офіційним інтернет-сайтом, призначеним для збору та оприлюднення наукової інформації щодо біорізноманіття через відповідний веб-сервіс з відкритим доступом. Окремі зміни у флористичний список судинних рослин (перелік місцезростань) внесено за результатами критичної ревізії гербарного фонду ASCN та аналізу літературних джерел. Загальний об'єм флори судинних рослин природного ядра Біосферного заповідника «Асканія-Нова» не зазнав змін та складає усього 527 видів.

З використанням сучасних методів дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) / технологій геоінформаційних систем (ГІС) продовжено моніторингові дослідження модельної ділянки асканійського степу – «Північна» [2]. Доступність супутникових знімків для аналізу дозволяє верифікувати коректність попередніх прогнозів та істинність гіпотез щодо причин і наслідків змін рослинного покриву степу. Особливої актуальності ДЗЗ набуває саме під час військової агресії московії проти України через тривале перебування заповідних територій України під окупацією, їх розміщення у зоні бойових дій, тотальне мінування та пошкодження інфраструктури. Стандартні геоботанічні дослідження наразі і упродовж найближчих років щонайменше ускладнені, тому цілком логічним та обґрунтованим постає пошук альтернативи, що потребує перевірки можливостей дистанційного відстеження довгострокової динаміки змін у рослинному покриві дослідних полігонів.

Межі обраної як полігон «Північної» ділянки достатньо прості (форма близька до прямокутної) та чітко ідентифікуються на супутникових знімках серед оточуючого агроландшафту (рис. 1.11).

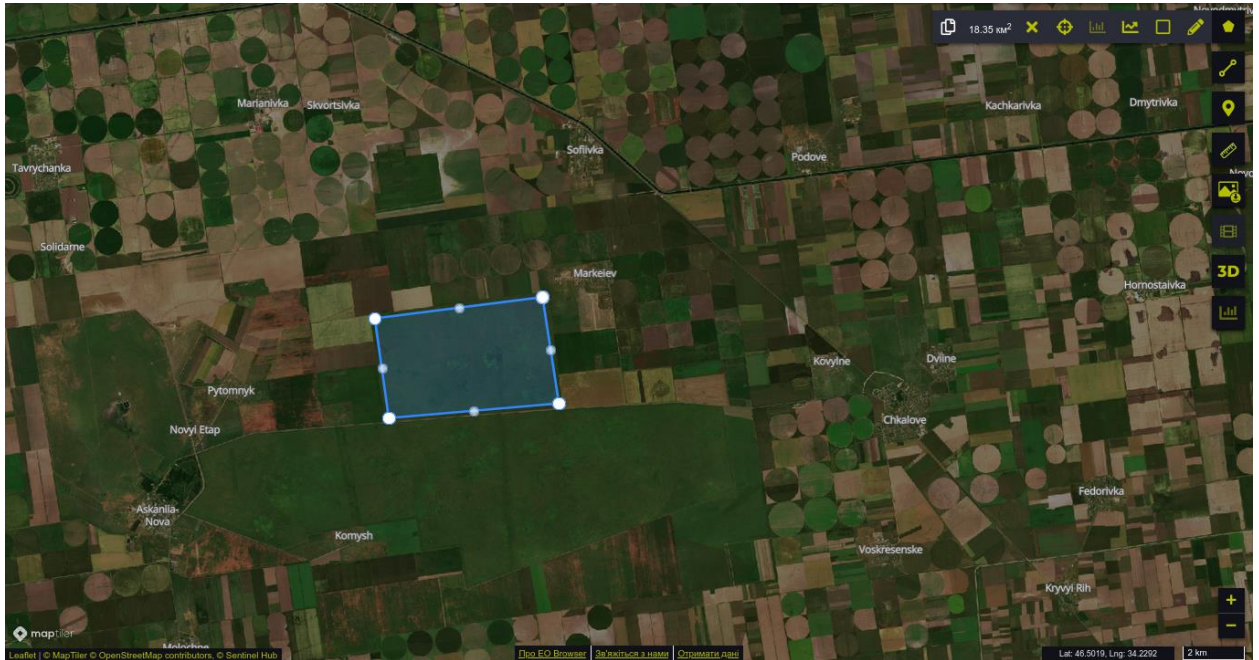

Рисунок 1.11 – Межі ділянки «Північна» Біосферного заповідника «Асканія-Нова» на супутниковому знімку

Дослідна площа полігону складає $18,5 \text{ км}^2$, оскільки з метою уникнення «крайового ефекту» смуги рослинного покриву, безпосередньо дотичні до меж, не залучались до аналізу та не включались у розрахунки. За критерії стану рослинного покриву обрано показники нормалізованого диференційного вегетаційного індексу (Normalized Difference Vegetation Index, NDVI) та нормалізованого диференційного індексу вологості (Normalized Difference Moisture Index NDMI). NDVI є безрозмірним показником, що відображає активність вегетації рослинного покриву, корелює з такими параметрами, як вміст хлорофілу, площа листової поверхні, зімкнутість травостою, пов'язується з показниками продуктивності, вологості ґрунту, випаровуванням, кількістю опадів, параметрами снігового покриву. Вегетаційний індекс безпосередньо не висвітлює точні значення біомаси чи продуктивності в одиницях маси на одиницю площі. Для цього необхідними є експериментальні натурні дані з тестових ділянок або статистичні матеріали, які узгоджуються із супутниковими

даними. NDMI є геоінформаційним індексом, який застосовується для визначення вмісту вологи в рослинному покриві та моніторингу посушливих умов. Використовуючи коефіцієнти відбиття ближнього інфрачервоного (NIR) та короткохвильового інфрачервоного (SWIR) світла, NDMI вимірює зміни вмісту води в листках, що дозволяє детально відслідковувати цей процес.

Багаторічну динаміку темпів змін NDVI та NDMI виявлено за результатами аналізу наборів супутникових знімків сателітів Sentinel-2, Landsat 1 – Landsat 5 1974–2022 рр. з використанням інструментарію платформи EO Browser Sentinel Hub (табл. 1.6), яка містить повний архів зображень, отриманих за допомогою супутників Sentinel-1, Sentinel-2, Sentinel-3, Sentinel-5P, архів ЄКА (Landsat 5, 7 та 8), глобальних даних, зібраних Landsat 8, Envisat Meris, MODIS, Proba-V та GIBS, і забезпечує можливість перегляду та порівняння зображень з високою просторовою розрізненістю з цих джерел.

Таблиця 1.6 – Характеристики джерел супутникових знімків, часовий період та кількість знімків, використаних для аналізу темпів змін NDVI

Джерело знімків	Датчики	Просторова розрізненість, м	Періодичність знімання, днів	Роки	Кількість знімків
Sentinel-2	Level 2A з атмосферною корекцією	10, 20, 60	5	2017–2022	127
	Level 1C			2015–2016	24
Landsat 4–5 TM	датчик Thematic Mapper (TM)	30	16	1984–2011	147
Landsat 1–5 MSS L1	система мультиспектрального сканування (MSS)	60	16–18	1974–1993	105

Для аналізу взято знімки періоду вегетації рослин в інтервалі 01.04–30.09 за вказані у таблиці роки. Проводились автоматична фільтрація знімків за рівнем хмарності або візуальний аналіз з метою відбору сцен з низькою хмарністю та відсутністю дефектів зображень. Отримані дані динаміки показників індексів були опрацьовані у програмі LibreOfficeCalc. Графіки темпів змін побудовані за вирахуваними середніми значеннями даних за кожен місяць та за рік, а для аналізу використовувались медіанні значення показників індексів. Показники динаміки індексу вегетації з різних джерел знімків були об'єднані в узагальнений графік (рис. 1.12).

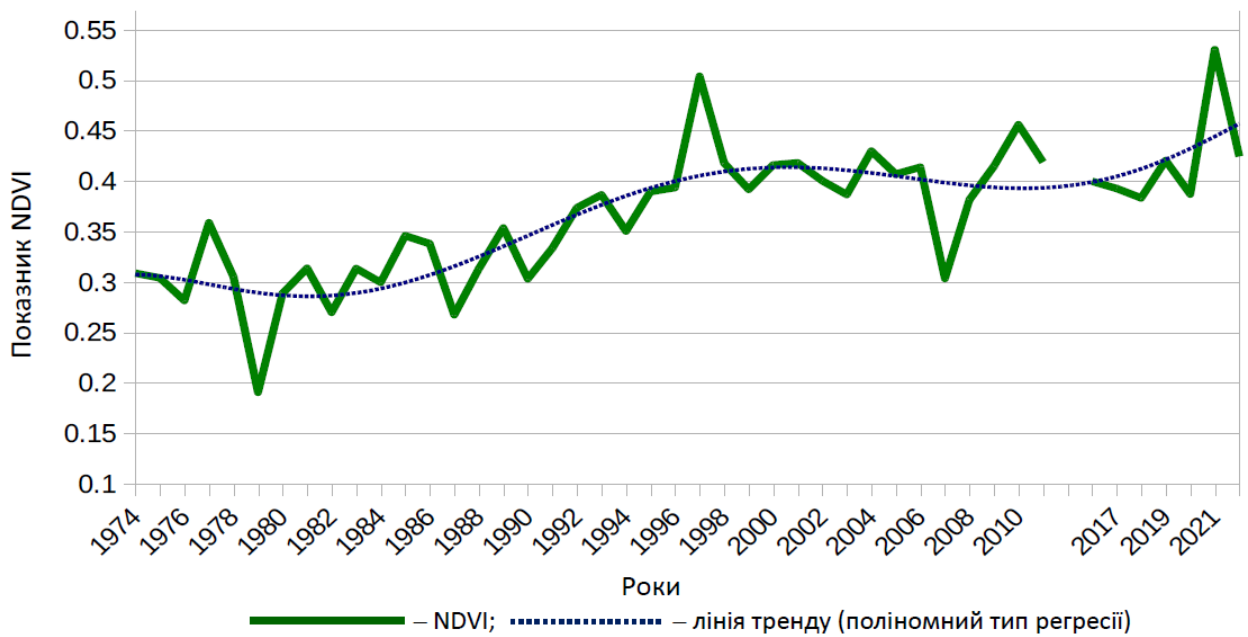

Рисунок 1.12 – Динаміка змін NDVI у 1974–2022 рр. за даними аналізу знімків Landsat 1–5 MSS, Landsat 4–5 TM та Sentinel-2 (403 знімки)

У ході досліджень структури та динаміки рослинного покриття ділянки «Північна» Біосферного заповідника «Асканія-Нова» застосовано метод комп'ютерної синфітоіндикації (СФІ) та пояснено сутність природних процесів у часовому відрізку 1920–2009 рр. [3]. За хроноєкограмами було виявлене короткочасне зростання діапазону Nd-фактора, яке збіглося у часі з інтенсивним впровадженням іригацій і межувало зі стресовими параметрами цього фактору у степу після побудови Каховського гідровузла з підйомом води на 16 м. Через побудову системи вертикального дренажу та, зрештою, занепад зрошення (осушення суміжних з цілиною водонакопичувачів) такого трагічного фіналу вдалося уникнути. При цьому заповідні степи фактично втратили природне регулювання гідробалансу своїх ландшафтів. Багато у чому ситуація ускладнюється трансформацією водозбірного басейну подів, що є природними акумуляторами стоку та формують самобутній гідрорежим усього межиріччя Дніпро – Молочна.

За даними СФІ з кінця 80-х років діапазон Nd-фактора знову почав повільно наростати, що відбулось, здебільшого, через випадкове накладення ритміки деяких факторів, які можуть сформувати інтерферентне підсилення основного (фонового) процесу (коливаннями обводненості території, змінами

клімату, спрямованістю тектонічних рухів, морськими трансгресіями, проявами галогідрогенезу ґрунтового покриву та саомеліорації фітосередовища в напрямку поліпшення водозабезпечення) під потужним впливом антропогенного фактору – іригаційного землеробства. Показники NDVI також показали поступове зростання із середини 80-х рр. ХХ століття, що співпадає з даними СФІ щодо повільного наростання діапазону згаданого вище Hd-фактора. Таке прогресуюче нарощування вологості мезоклімату Біосферного заповідника «Асканія-Нова» призводить до скорочення площ з угрупованнями ксерофітів та прогресуючого поширення інтразональних фітоценозів формацій *Poeta angustifoliae*, *Elytrigieta repentis*, *Bromopsideta inermis* тощо.

Узагальнені структурні зміни рослинності ділянки «Північна» [4] екстраполюють поведінку двох провідних груп фітоценозів, що визначають фізіономіку степових фітоландшафтів: ксерофітних угруповань зонального типу в плакорних умовах та відносно мезофітніших інтразональних ценоструктур. При цьому, загальний характер взаємозмін обох груп фітоценозів на всіх трьох ключових ділянках (дослідні квартали 14, 15 та 23) однотипний: за послаблення сіножатево-пасовищного і пірогенного пресу з 1970-х рр., структурно мезофітніші угруповання просторово превалюють над ксерофітнішими ценозами, і навпаки – посилення зовнішніх впливів пригнічує мезоморфну складову і позначається на просторовому переважанні більш ксерофітних фітоценозів зонального типу. Малопродуктивні угруповання формації *Festuceta valesiacaе* на початку спостережень по-різному відгукнулися на послаблення експлуатації степу і перехід його до іншого режиму охорони. В цей час переважали тенденції до швидкого скорочення площ дигресивних типчатників, хоча частина їх впродовж певного часу підтримувала кількісні параметри просторових показників на солонцюватих відмінах ґрунтів, і тільки значне та повсюдне поліпшення умов водозабезпечення степу та вплив потужних пожеж наприкінці ХХ і на початку ХХІ століть звело до мінімуму загальну кількість типчатників. Станом на 2009 р. їх залишки приурочені до солонцюватих ґрунтових відмін по краю западин та водозбірних улоговин.

Аналогічні тенденції спостерігаються на еталонній абсолютно заповідній ділянці «Стара» природного ядра Біосферного заповідника «Асканія-Нова» (охороняється з 1898 р.). Загалом, мезофітизація є супутнім процесом масштабної резерватогенної сукцесії рослинності асканійського степу, що охоплює не лише цілинні екотопи, але й старі перелоги. При розгляді динаміки ксероморфної групи формацій за період картографічного моніторингу ділянки «Стара» у 1927–2017 рр. простежено її регресуючу тенденцію – істотне скорочення площ у багаторічному вимірі [5, 6]. Таким чином, сучасні 55% території «Старої» ділянки, зайняті ксероморфними ценозами, є, фактично, рештками колишніх пануючих масивів *Festuceta valesiacaе*, *Stipeta capillataе*, *Stipeta ucrainicaе*, *Tanaceteta millefoliaе*, що обіймали близько 80–90% цілинного простору у першій половині ХХ ст. Необхідно наголосити, що зазначене скорочення площ ксероморфних плакорно-зональних формацій до останнього часу нівелювалось за рахунок фактичного перерозподілу окремих виділів у межах даного типу рослинності. Так, зміни поширеності *Festuceta valesiacaе* та *Stipeta ucrainicaе* у комплексі зі *Stipeta capillataе* практично дзеркально обернені. Стрімке зменшення площ, зайнятих типчатниками, що спостерігалось приблизно з 90-х рр. ХХ ст., майже компенсувалось різким посиленням фітоценотичних позицій ковилових формацій. Безперечно, це стримало катастрофічне падіння площ ксероморфної групи фітоценозів у цілому. Однак, на сьогодні указаний ресурс, по суті, вичерпано, що наблизило ценотичну структуру степу до «біфуркаційного порогу». Більше того, услід за катастрофічною пожежею 2012 р., мезоморфні фітоценози нарешті «обійшли» за площею ксероморфні фітоценокомплекси ділянки «Стара», причому уперше за історію її картографічного моніторингу. У підсумку зазначимо, що низькорослі зріджені типчатники *Festuceta valesiacaе* разом з едафічно спорідненими фітоценозами *Tanaceteta millefoliaе*, *Artemisieta austriacaе*, *Galatellieta villosae* у складі ксероморфної рослинності асканійського степу прогресуюче заміщуються більш продуктивними олучненими ценоелементами.

У контексті загальних тенденцій динаміки надземної фітомаси асканійського степу доречно зазначити, що за даними Є.П. Веденькова та В.Г. Водоп'янової [7] за період 1949–1970 рр. ковилово-типчакове угруповання асканійського степу у розпал вегетації забезпечило середній врожай біомаси 21,5 ц/га, а за прикінцеву фазу указанного аналітичного періоду (з 1966 по 1970 рр.) – 27,4 ц/га (приріст 27%). Згідно з обліками Н.Ю. Дрогобич [8] середні показники продукції біомаси аналогічного угруповання ділянки «Стара» у передпожежні 2006–2010 рр. були наближені до останніх і склали у середньому 27,0 ц/га. За ширший часовий відрізок 1996–2012 рр. усереднені показники надземної біомаси на плакорному стаціонарі «Старої» ділянки (43 квартал) склали 29,2 ц/га, на стаціонарі «Південної» ділянки (68 квартал) – 29,4 ц/га. Продовж 2011–2014 рр. безпосередньо у плакорно-зональних фітоценозах ділянки «Північна» (15 квартал) урожайність біомаси трималась рівня 27,7 ц/га, змінюючись у діапазоні 21,4–35,9 ц/га [9].

Аналітичні оцінки ДЗЗ рослинності ділянки «Північна» за темпами зростання значень NDVI екстраполюють стрімкіші зміни упродовж останніх п'яти років (2017–2022) (див. рис. 1.12). Це підтверджується і зростанням значень NDMI за означений період часу (рис. 1.13) та свідчить про локальне збільшення вологозабезпечення ґрунту та збільшення щільності рослинного покриву, опосередковане посиленням фітоценотичної ролі на плакорних мезоморфних кореневищних злаків (насамперед, тонконогу *Poa angustifolia* L.), заміщенням ними міждернинних прогалів (кальвіцій) та витісненням ксероморфних дернинних екобіоморф у подальшому. Сучасна екологічна катастрофа у регіоні – підрив окупантами греблі Каховської ГЕС 6 червня 2023 р., – потенційно, за деякий час може призвести до незначного зниження водозабезпечення ґрунтів асканійського степу та, відповідно, показників NDVI.

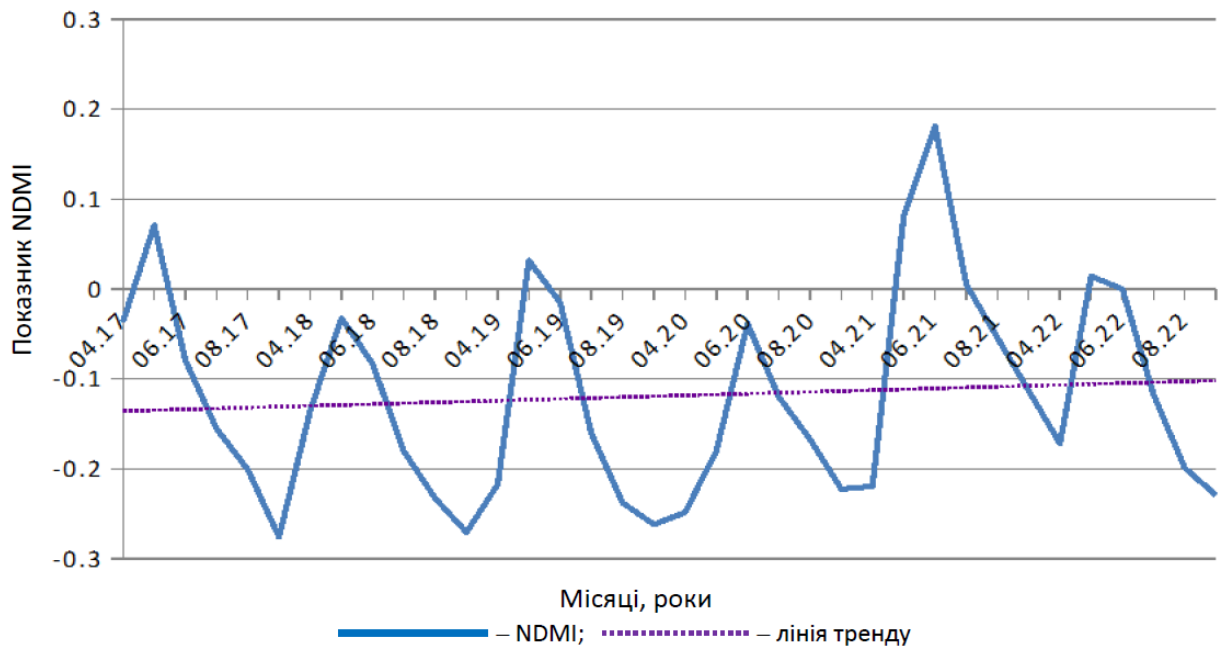

Рисунок 1.13 – Динаміка змін індексу вологості (NDMI) у 2017–2022 рр. за даними аналізу знімків Sentinel-2 (236 знімків)

Таким чином, отримані попередні результати довгострокової динаміки темпів змін NDVI та NDMI у загальних рисах підтверджують основні тенденції екологічних перетворень у рослинному покриві даного полігону, які були виявлені за результатами багаторічних натурних спостережень. Вивчення динаміки вегетаційних індексів на основі зображень ДЗЗ з високою просторовою розрізненістю дозволяє відстежувати загальні тенденції змін рослинного покриву степових ділянок в умовах, коли проведення польових досліджень унеможливлене.

1.3.1.2 Інтродукована флора Дендрологічного парку загальнодержавного значення «Асканія-Нова»

З другого кварталу 2023 р. доступ до території дендрологічного парку ускладнений, обстеження Нової частини парку унеможливлене через дислокацію військової техніки збройних сил російської федерації.

У першому кварталі 2023 р. (до встановлення фактичного контролю окупаційної адміністрації над установою) в рамках виконання досліджень зі збереження, збагачення та раціонального використання культивованої флори дендропарку «Асканія-Нова» проведено подеревну ботанічну інвентаризацію

насаджень 6 (з передбачених 10) куртин партерної частини старого парку, а саме: 29, 38а, 38б, 39, 55 та 56. Встановлено таксономічний склад, таксаційні параметри, життєвий стан та наявність пошкодження дерев. Зроблено порівняльний аналіз з даними попередньої інвентаризації 2003 р. саме у досліджених куртинах з метою з'ясування конкретних змін. Встановлено, що різноманітність деревних рослин зазначених куртин збільшилась з 42 таксонів у 2003 р. до 60 у 2023 р., серед них голонасінні складають 15 таксонів проти 12 у 2003 р. Переважали за чисельністю у 2003 р. 5 видів (каркас західний, дуб та ясен звичайні, робінія лжеакація, в'яз), що сукупно склали 33% від загальної кількості деревних шести досліджених куртин. У 2023 р. основу насаджень забезпечили 7 видів (додалися клен гостролистий і тис ягідний), які за загальною кількістю також становили третину від чисельності сучасних насаджень. Відмічено суттєву перевагу за кількістю дерев каркасу західного, який складає 30% від загальної кількості дерев даних куртин. Його чисельність зросла продовж 20 років за рахунок самосіву на 38% – з 66 до 91 дерев. Збільшилася чисельність в'язів, клену гостролистого за рахунок самосіву, тису ягідного – штучного висадження. Випали зі списку 4 таксони: ялина звичайна (2 дерева), черемховик магалібка (1 дерево), які досягли критичного віку, та груша лісова і кизил звичайний, які були представлені також по одному дереву. Відбулося значне збільшення таксономічного складу насаджень даних куртин, що пояснюється розміщенням останніх вздовж основного екскурсійного маршруту по ботанічному парку. Проведено аналіз дерев-крупномірів (діаметр яких перевищує 40 см). У 2003 р. таких було 61 дерево 20 таксонів. Серед них переважали за чисельністю дуб звичайний з його формою – 20 особин, ясен звичайний – 11 особин, гледичія колюча з її формою – 6 дерев, які разом склали 60% від кількості крупномірів. У 2023 р. виявлено 56 крупномірів 20 таксонів. Вперше в історії дендропарку до крупномірів додалися 2 таксони – гінкго дволопатева та дуб каштанolistий (по одному дереву). Серед крупномірів у 2023 р. переважали за чисельністю, як і 2003 р., дуб звичайний (16 особин) та ясен звичайний (13 особин), що склали разом 52% крупномірів. За 20 років після попередньої інвентаризації випало 12 крупномірів, а доросли

до їх розмірів 7 дерев. Серед крупномірів відмічено багато вікових дерев. Окрім таксономічних показників, визначено їх життєвий стан та види ушкоджень (механічні, хвороби, шкідники). Отримані результати інвентаризації можуть бути використані для розробки заходів збереження та відновлення деревостанів.

В рамках дослідження генеративної здатності та насінневої продуктивності видів роду *Quercus* L. встановлено, що дерева усіх 17 видів дубів колекційного фонду цвітуть, зав'язують плоди, які своєчасно визрівають. За тривалістю розвитку жолудів дуби поділяються на дві групи: у 10 видів *Quercus* дендропарку плоди досягають у рік цвітіння, у 7 – на наступний рік. Жолуді у всіх видів є життєздатними, на що вказує наявність самосіву багатьох видів, проростання жолудів під час зберігання, знахідки пророслого насіння навесні під опалим листям та поява сходів при штучному висіванні на грядках інтродукційного розсадника. Визначено масу та морфометричні показники жолудів, їх плюсок у різних видів дубів (по можливості – врожаю 2023 р., а переважно – врожаю минулих років). Визначено коефіцієнт форми плоду та плюски – відношення довжини жолудя до його діаметру, відношення висоти плюски до її діаметру, що вирізняють види поміж собою. Проаналізовано характер розміщення чоловічих та жіночих суцвіть на пагонах, визначено кількість суплідь та сформованих жолудів на одному річному пагоні, що дозволило порівняти потенційну та реальну продуктивність видів. Проведено обстеження жолудів на наявність шкідників. Виявлено личинки двох видів-насінеїдів – довгоносика жолудевого *Curculio glandium* Marsh. та плодожерки жолудевої *Carpocapsa splendana* Нб. Проаналізовано ураженість ними плодів різних видів *Quercus*. Протягом 2022, 2023 рр. проведено обстеження насаджень старого та нового парку на предмет виявлення природного поновлення дубів насінням. Відмічено поширене явище відростання нових пагонів від пеньків, які залишаються після вилучення сухостійних дерев. Це вказує на загибель лише надземної частини рослини і здатність дубів до вегетативного поновлення дерев. На території старого парку таке явище виявлено одиничним, що може свідчити про залежність здатності до вегетативного відновлення дерев від їх віку.

Проведено рекогносцирувальне обстеження дослідних представників родів *Kniphofia* Moench. (1 вид), *Hosta* Tratt. (2 підвиди та 18 сортів), *Paeonia* L. (2 види та 11 сортів) з метою виявлення результатів перезимівлі інтродуцентів. Воно показало їх високу зимостійкість в умовах не екстремальної зими 2022/2023 рр. Досліджено посухостійкість рослин, яку визначали під час квітування, а відцвіли до 1 липня всі півонії, кніфофія та 5 сортів гост (19 таксонів). У півоній помічена залежність показника посухостійкості від більш раннього цвітіння. В польових умовах у *Hosta rectifolia* var. *sachalinensis* (Koidz.) F. Maek під час спеки спостерігалось підсихання частини листків. Відмічено високу стійкість у всіх рослин до ураження шкідниками, за винятком двох сортів півонії 'Krinkled White' та 'Sea Shell': у першого – виявлено пошкодження листків попелицею, у другого – грибок *Botrytis cinerea* (збудника сірої гнилизни), який викликав передчасну загибель квітки.

У 2023 р. в насадженнях дендропарку проведені усталені спостереження за 7 видами найбільш поширених шкідників деревних порід: шпанська мушка аптекарська *Lytta vesicatoria* L. (Meloidae, Coleoptera), міль мінуюча каштанова *Cameraria ohridella* Deschka & Dimic (Gracillariidae, Lepidoptera), міль широкомінуюча дубова *Acrocercops brogniardella* Fabricius (Gracillariidae, Lepidoptera), листовійка зелена дубова *Tortrix viridana* L. (Tortricidae, Lepidoptera), п'ядун зимовий *Operophtera brumata* L. (Geometridae, Lepidoptera), білий метелик американський *Hypphantria cunea* Drury (Arctiidae, Lepidoptera), горіхотворка яблукоподібна *Cynips quercusfolii* L. (Cynipidae, Hymenoptera). Проаналізовано особливості їх поширення у поточному році. Ознаки життєдіяльності мушки шпанської на окремих деревах ясеня звичайного в куртинах старого парку виявили в середині другої декади червня. Її вплив на паркові насадження розвитку не мав та припинився у першій декаді липня. Листовійки, які минулого року значно впливали на розвиток багатьох рослин, у поточному році зустрічались поодинокі. Не виявлено навесні у дендропарку павутинних гнізд американського метелика. У селищі його поодинокі гнізда помічено на деревах клена ясенелистого та шовковиці білої,

де вони були частково механічно знищені жителями приватного сектору, біля яких зростали такі дерева. Але в масштабах всього селища така робота не була організована і проведена, тому пізніше були помічені дерева клена ясенелистого, шовковиці білої з цілком знищеним листям (біля школи, базару, господарчого двору зоопарку та в інших місцях). Ще гіршу картину спостерігали в інших населених пунктах Каховського та Генічеського районів – смт Чаплинці та смт Новотроїцькому. Невтрочання сприяло появі у серпні другої генерації цього шкідника і видовий склад уражених дерев та чагарників збільшився. Гусінь розвивалась на плодово-ягідних культурах покинутих дачних ділянок смт Асканія-Нова (ділянки не експлуатуються, до них немає доступу з причин постійних переміщень особового складу і техніки окупаційних збройних сил). Можна передбачити невтішні наслідки щодо спалаху чисельності даного шкідника наступного року. Два інші моніторингові види шкідників – міль широкомінуюча дубова та міль мінуюча каштанова – набувають з кожним роком все більшого поширення в дендропарку, негативно впливаючи на життєдіяльність дерев та суттєво знижуючи їх декоративність. Був випробуваний метод ін'єкцій препаратами-інсектицидами в стовбури дерев гіркокаштана звичайного (у 2021 р. – на деревах селища; ще раніше – на рослинах дендропарку). Позитивний ефект тримався лише один–два роки. Листовійки та п'ядуни були нечисленними.

Продовжено спостереження за новими інвазійними видами шкідників. У травні виявлено імаго та перші кладки інвазійного виду на дубах – дубового клопа-мереживниці. На дубах у дендропарку клоп реєструється вже 6-й рік, на початку – лише на дубі звичайному. Зараз зустрічається на більшості видів дубів, але більш вразливими є дуби звичайний, великопиляковий та великоплодий. У поточному році за впливом на декоративність листків даний шкідник виходить у дубів на перше місце (при масовій появі личинок на нижньому боці листків у червні вже протягом місяця листки втрачають свою декоративність). На деревах платану у поточному році не виявлено кладок іншого інвазійного виду – платанового клопа-мереживниці, який фіксувався у

попередні роки. Більш поширеною стала галиця гледичієва *Dasineura gleditchiae* O.S. на гледичії звичайній (інвазійний вид у дендропарку – шкідник останнього десятиріччя). На початку червня в галах виявлено личинки, а на кінець місяця – лялечки шкідника. До поширених шкідників деревних інтродуцентів можна віднести також наступні види (рис. 1.14).

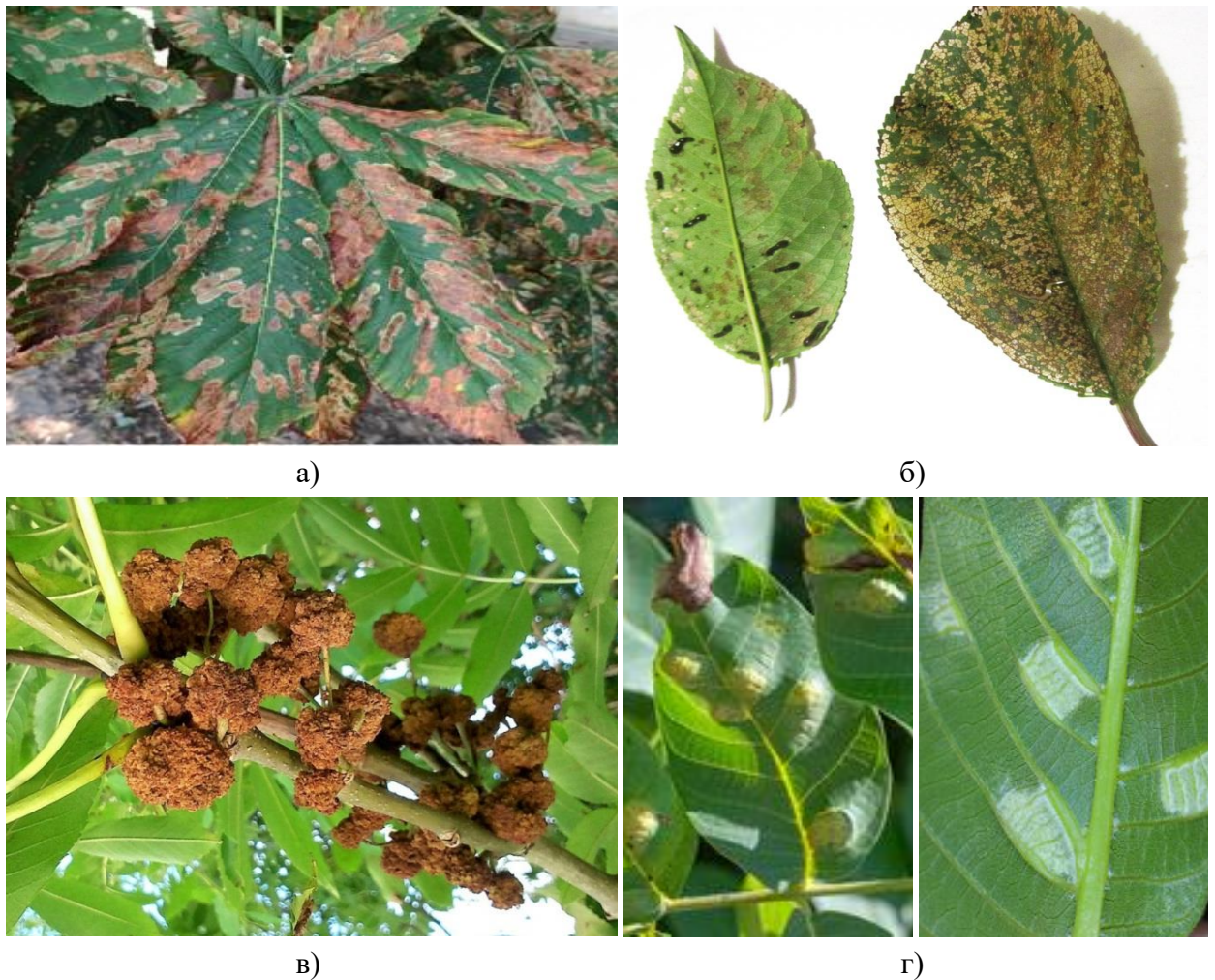

Рисунок 1.14 – Поширені фітофаги на деревних інтродуцентах дендропарку:

а) – каштанова мінуюча міль; б) – вишневий слизовий пильщик; в) – гали ясеневого кочанного кліщика; г) – гали горіхового повстистого кліщика (вигляд з різних боків листової пластинки) (фото І.В. Михайлецької).

У червні 2023 р. з'явилися личинки слизових пильщиків (вишневого та в'язового). Перший знищив у більшості дерев вишні звичайної листя (на 50–100% в насадженнях селища) і, як наслідок, спричинив повну відсутність плодоношення. Дикорослі види *Cerasus* L., які інтродуковані у дендропарку, представлені переважно чагарниками і не постраждали від даного шкідника.

В'язовий пильщик викликав середній рівень ушкоджень дерев селища та слабкий у ільмових дендропарку. В 2023 р. у деревних дендропарку були поширені різноманітні галові шкідники. Серед них цього року зафіксовано збільшення чисельності у горіха грецького горіхового повстяного кліща *Aceria erineae* Nal., у в'язів – в'язово-злакової попелиці *Tetraneura ulmi* L., в'язово-осокової попелиці *Colopha compressa* Koch., у ясеня звичайного – ясеневого кочанного кліщика *Aceria fraxinivora* Nal. Останній ушкоджує суцвіття ще у бруньках, які перетворюються на розгалужені горбкуваті коричневі гали темно-коричневого кольору, за виглядом подібні до цвітної капусти. Вони зберігаються на дереві до наступного року. Дерев, крони яких вкриті тисячами таких галів, відмічаються на госпдворі дендропарку, багато серед насаджень селища, поодинокі – в куртинах парку.

Надлишок опадів навесні призвів до пошкодження листя дерев та чагарників грибковими хворобами (рис. 1.15). Перший прояв хвороби – моніліоз (моніліальний опік) у дерев дикорослого виду абрикоса звичайного (у дендропарку) та його сортів (на території селища). Збудником є гриб *Monilia cinerea*. Під час масового їх квітування стояла прохолодна дощова погода, майже не розгорнулося листя, не зав'язалися плоди, пізніше всохло багато гілок в кроні дерев, і тільки на початку літа деякі гілки вкрилися молодим листям. Друга хвороба грибкового походження, яка проявилася у дерев, – борошниста роса. У дуба звичайного частіше проявляється восени, переважно на поросльових гілках або на пагонах вторинного приросту; у поточному ж році відмічається вже з червня і поширена по всій кроні. Цьому сприяє ослаблення дерев вище зазначеним дубовим клопом-мереживницею, личинки якого створюють додаткові «вхідні ворота» для потрапляння спор гриба у м'якоть листків. Ураження борошнистою росою відмічається у жимолості татарської, сортових троянд, у різних видів кленів та інших видів; масово проявилася на окремих особинах чорна плямистість у клена татарського, клена гостролистого; бура плямистість у бузку звичайного, іржа листків у груші звичайної, еремурів різних видів та інші.

а)

б)

в)

г)

Рисунок 1.15 – Грибкові ураження дерев на тлі тривалих дощів:

а) – тривалі дощі навесні перетворили доріжки парку у зелені «килими» (червень); б) – моніліоз у абрикоса звичайного; в) – бура плямистість бузку звичайного; г) – борошниста роса на клені татарському (фото І.В. Михайлецької).

На початку 2023 р. завершено вилучення дерев, які були вибракувані у 2021 р. та увійшли до «Лісорубного білету» для вилучення у 2022 р. Проведено своєчасне прибирання дерев, які вивертаються з корінням під час буревію, ламаючи до припинення росту інші уражені і здорові дерева. Так у січні–лютому у результаті декількох вітровалів під час буревіїв, коли швидкість вітру перевищувала 15 м/с, ушкоджено 27 дерев в різних куртинах старого парку. Переважно це сухостійні дерева або ті, які мають комлеву та стовбурову гниль, а великомірні гілки у деяких дерев ламаються на рівні наявних дупел, які утворилися внаслідок дії паразитичних грибів, що викликають серцевинну гниль. Протягом весни та літа продовжувалося випадіння дерев, що було в

результаті сильних злив, які супроводжувалися поривами вітру, а також градом. Град відмічався 21 квітня, 27 травня, а також 1 вересня (під час останнього льодові частки були неправильної форми і сягали 2–3 см у діаметрі). Під час кожного такого стихійного явища вивертало або ламало по декілька дерев, які своєчасно прибирали робочі дендропарку, що продовжили виконання функціональних обов'язків після захоплення установи окупаційною владою. Найбільший одномоментний вітровал 2023 р. відбувся в ніч з 26 на 27 листопада, коли по території Херсонщини та Криму пронісся ураган, який у селищі пошкодив електродроти, припинив подачу світла, тепла, води, пошкодив інтернет зв'язок, а у заповіднику викликав ушкодження 20 дерев на території дендропарку та 10 – на території зоологічного парку. Це вікові насадження парку. Завал з декількох дерев утворився на узліссі куртини 58 в сторону плиткової дороги та Степової галявини (два крупномірних ясеня, стовбури яких мали суттєвий нахил на схід до світла, вивертаються з коренем під поривами вітру, який досягав до 20–25 м/с, своєю вагою лягають кронами на дуб, який на узліссі зростає і вивертають з коренем його). Так постраждало одночасно три великомірних дерева. При огляді виявлено комлеву гниль у обох ясенів. Ще один завал дерев утворився в куртині 41а старого парку. Там також вивернулись з коренем два ясеня у бік галявини, куди мали певний нахил стовбури; своїми величезними кронами зламали одну з вікових сосен кримських на висоті 3 м, які були висаджені по узліссю галявини, а також ще три молоді дерева – порослеву липу повстисту, клен гостролистий та каркас західний. З 30 дерев, які постраждали під час останнього вітровалу, половину склали крупномірні дерева. Ясені досягли свого критичного віку в умовах дендропарку і поступово випадають.

З метою відновлення ландшафтних груп, колекцій та оптимізації насаджень дендрологічного парку у поточному році було висаджено взимку з комом ґрунту 250 саджанців хвойних дерев та чагарників 9 таксонів, навесні – 353 саджанці покритонасінних деревних 31 таксону.

1.4 Тваринний світ (фауна та фауністичні комплекси)

1.4.1 Аборигенна фауна

Продовж 2023 р. зібрано інформацію щодо представництва хребетних тварин різних систематичних груп (табл. 1.7). В порівнянні з минулим роком відбулись незначні зміни видового складу земноводних та птахів.

Таблиця 1.7 – Таксономічне представництво хребетних у фауні заповідника

Клас, ряд, родина	Виявлена кількість видів		
	за весь час	у 2023 році	
		всього	у т.ч. вперше
<i>I</i>	2	3	4
Риби Pisces	11	4	
Коропоподібні Cypriniformes	6	3	
Коропові Cyprinidae	6	3	
Сомові Siluridae	1	1	
Окунеподібні Perciformes	4	1	
Окуневі Percidae	2	1	
Бичкові Gobiidae	2	0	
Кефалеподібні Mugiliformes	1	0	
Кефалеві Mugilidae	1	0	
Земноводні Amphibia	5	3	
Безхвості Anura	5	1	
Круглоязикові Discoglossidae	1	0	
Часничниці Pelobatidae	1	0	
Ропухи Bufonidae	2	1	
Жаби Ranidae	1	1	
Плазуни Reptilia	7	6	
Черепахи Testudines	1	1	
Прісноводні черепахи Emydidae	1	1	
Лускаті Squamata	5	5	
Ящірки Lacertidae	1	1	
Вужеви Colubridae	3	3	
Гадюки Viperidae	1	1	
Птахи Aves	251	171	
Гагароподібні Gaviiformes	1	0	
Гагарові Gaviidae	1	0	
Пірникозоподібні Podicipediformes	4	2	
Пірникозові Podicipedidae	4	2	
Пеліканоподібні Pelecaniformes	2	1	
Бакланові Phalacrocoracidae	2	1	
Лелекоподібні Ciconiiformes	12	9	
Чаплеві Ardeidae	8	6	
Ібісові Threskiornithidae	2	1	
Лелекові Ciconiidae	2	2	
Гусеподібні Anseriformes	32	21	
Качкові Anatidae	32	21	
Соколоподібні Falconiformes	23	15	
Скопові Pandionidae	1	0	

Продовження таблиці 1.7

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Яструбові Accipitridae	16	11	
Соколові Falconidae	6	4	
Куроподібні Galliformes	3	3	
Фазанові Phasianidae	3	3	
Журавлеподібні Gruiformes	10	7	
Журавлеві Gruidae	3	1	
Пастушкові Rallidae	5	5	
Дрохвові Otididae	2	1	
Сивкоподібні Charadriiformes	41	29	
Лежневі Burhinidae	1	0	
Куликосорокові Haematopodidae	1	0	
Сивкові Charadriidae	6	3	
Чоботарові Recurvirostridae	2	2	
Баранцеві Scolopacidae	17	15	
Дерихвостові Glareolidae	2	1	
Мартинові Laridae	12	8	
Голубоподібні Columbiformes	5	4	
Голубові Columbidae	5	4	
Зозулеподібні Cuculiformes	1	1	
Зозулеві Cuculidae	1	1	
Совоподібні Strigiformes	4	4	
Совові Strigidae	4	4	
Серпокрильцеподібні Apodiformes	1	1	
Серпокрильцеві Apodidae	1	1	
Дрімлюгоподібні Caprimulgiformes	1	1	
Дрімлюгові Caprimulgidae	1	1	
Одудоподібні Uropiformes	1	1	
Одудові Uropidae	1	1	
Ракшеподібні Coraciiformes	3	3	
Ракшеві Coraciidae	1	1	
Рибалочкові Alcedinidae	1	1	
Бджолоїдкові Meropidae	1	1	
Дятлоподібні Piciformes	4	4	
Дятлові Picidae	4	4	
Горобцеподібні Passeriformes	103	65	
Ластівкові Hirundinidae	3	3	
Жайворонкові Alaudidae	8	5	
Плискові Motacillidae	9	8	
Сорокопудові Laniidae	3	2	
Вивільгові Oriolidae	1	1	
Шпакові Sturnidae	2	2	
Воронові Corvidae	7	5	
Воловоочкові Troglodytidae	1	1	
Омелюхові Bombycillidae	1	0	
Тинівкові Prunellidae	1	0	
Кропив'янкові Sylviidae	19	9	
Золотомушкові Regulidae	1	1	
Мухоловкові Muscicapidae	21	12	
Суторові Parpodoxornithidae	1	0	

Кінець таблиці 1.7

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Довгохвостосиницеві Aegithalidae	1	1	
Синицеві Paridae	3	2	
Повзикові Sittidae	1	0	
Підкоришникові Certhiidae	1	1	
Горобцеві Passeridae	2	1	
В'юркові Fringillidae	10	6	
Вівсяникові Emberizidae	7	5	
Ссавці Mammalia	48	24	
Мідицеподібні Soriciformes	3	3	
Їжакові Erinaceidae	1	1	
Мідицеві (Землерийкові) Soricidae	2	2	
Лиликоподібні (Рукокрилі) Vespertilioniformes	14	2	
Лиликові Vespertilionidae	14	2	
Зайцеподібні Leporiformes	1	1	
Зайцеві Leporidae	1	1	
Мишоподібні Muriformes	16	11	
Вивіркові Sciuridae	3	1	
Тушканові Allactagidae	1	1	
Мишівкові Sicistidae (Sminthidae)	1	0	
Мишеві (Мишині) Muridae	5	4	
Хом'якові Cricetidae	2	1	
Щурові Arvicolidae	5	2	
Псоподібні Caniformes	10	6	
Псові (Собачі) Canidae	4	2	
Мустелові (Кунові) Mustelidae	6	4	
Оленеподібні Cerviformes	3	0	
Свиневі Suidae	1	0	
Оленеві Cervidae	2	0	

1.4.1.1 Комахи

Спостереження за ентомофауною у природному ядрі не проводились через відсутність доступу до території та відсутність фахівців відповідного профілю.

1.4.1.2 Риби

Іхтіофауну ставків зоопарку складала наступні види – судак звичайний *Sander lucioperca* (Linnaeus, 1758), товстолобик білий *Hypophthalmichthys molitrix* (Valenciennes, 1844), карась сріблястий *Carassius auratus gibelio* (Bloch, 1782) та короп *Cyprinus carpio* (Linnaeus, 1758). В центральному ставку дендропарку, який спеціально не зарибнювали після реконструкції в минулому році, виявлена згря мальків невизначеного виду.

1.4.1.3 Земноводні

Після припинення водопостачання в Каховський магістральний канал утворилися прибережні мілководдя, чим скористались для розмноження ропухи, які раніше, до штатного функціонування гідросистеми, не встигали розпочати там репродуктивний цикл внаслідок інтенсивного поповнення водою каналів у квітні.

1.4.1.4 Плазуни

Наприкінці лютого – першій декаді березня на «гірці» в зоопарку зареєстровані всі види змій: полоз сарматський *Elaphe sauromates* Pallas, 1814, вуж звичайний *Natrix natrix* Linnaeus, 1758, мідянка звичайна *Coronella austriaca* Laurenti, 1768, гадюка степова *Vipera renardi* Christoph, 1861. В липні дорослого полоза вилучили з житлового приміщення в мікрорайоні одноповерхової забудови.

Періодичним обстеженням протягом року різних ділянок каналу Р–2, який прогресивно втрачав рівень води, не виявлено вужів водяних *Natrix tessellata* Laurenti, 1768, тобто вид не поширився з Каховського водосховища вглиб суходолу при, здавалося б, сприятливих для цього умовах.

1.4.1.5 Птахи

Зібрано матеріал для узагальнення фенологічних спостережень за птахами на території заповідника. Великих зимових скупчень водоплавних птахів не спостерігалось. Серед домінуючих видів на ночівлі серед ставків зоопарку на першому місці був огар *Tadorna ferruginea*, потім білолоба гуска *Anser albifrons* і крижень *Anas platyrhynchos*.

Серед масових видів навколводних птахів, що утворюють міграційні та зимові скупчення, одне з перших місць посідає **білолоба гуска** *Anser albifrons* Scopoli, 1769. Основний приліт припадає на кінець жовтня – листопад. Зимують в межах території біосферного заповідника та в регіоні. Чисельність в період 2022–2023 рр. коливалась у межах 3000–6000 ос. Максимальна чисельність

спостерігалась в третій декаді січня 2023 р. – 6 тис. ос. З другої половини лютого частина птахів відлетіла північніше, чисельність складає до 1000 осіб на ночівлі.

Крижень *Anas platyrhynchos* Linnaeus, 1758. Найбільш відомий, з широким ареалом, вид качки. Один з масових видів качок у Північному Причорномор'ї. На території заповідника – численний вид на зимівлі (500–5500 ос. протягом зими 2022–2023 рр.).

Огар *Tadorna ferruginea* Pallas, 1764. Вид здатний утворювати великі зграї, годується на озимині та може впливати на стан посівів. Зимує в регіоні заповідника, чисельність в грудні–березні коливалась в межах 2000–8000 ос.

Журавель сірий *Grus grus* Linnaeus, 1758. Загальна кількість птахів цього виду, що гніздяться у Східній Європі, складає близько 100 тис. особин, з яких до 60 тис. летять саме Азово-Чорноморським міграційним коридором і зупиняються для нагулювання жиру в Північному Присивашші та Північному Криму. В межах заповідника переважно міграційний вид, зустрічається в теплі роки на зимівлі. Цього року весняна міграція почалась досить рано, перші зграї зафіксовані 14 лютого – 55 ос. Великих скупчень цього виду не спостерігали, що пов'язано з неможливістю проводити спостереження на окупованій території з комендантською годиною у вечірній або ранковий час.

Серед хижих птахів в січні протягом тижня спостерігали 6 особин **орланів-білохвостів** *Haliaeetus albicilla* різного віку, а на початку березня у межах ВЧП тримались пара могильників *Aquila heliaca*. В кінці лютого – початку березня в загонах ВЧП зафіксовано пару орланів. Пізніше цю пару на території не бачили.

Друга декада лютого характеризувалась досить теплими температурами, за таких умов 15 лютого почався масовий проліт шпаків *Sturnus vulgaris*, у зоопарку 16 лютого розпочалось токування павичів, у парку прослуховувався масовий спів синиці великої *Parus major*, додалося зграйок чикотня *Turdus pilaris*, який концентрувався у насадженнях з каркасом західним.

На початку березня на ставку-накопичувачі зафіксовані зграї свища *Anas penelope* (до 50 ос.) та галагазів *Tadorna tadorna* (8 ос.). А на ставку «Внутрішній» – 3 особини нерозня *Anas strepera*.

Цікавим є перебування на прольоті другий рік **жовни сивої** *Picus canus*, пару спостерігали протягом тижня з 10 березня біля будівлі орнітосекції зоологічного парку.

Виконано обліки чисельності птахів на маршруті, прилеглому до заповідного степу (ділянки «Південна»), та суміжних угіддях буферної зони. На стаціонарному маршруті степової ділянки, протяжністю 10 км, у гніздовий сезон (березень–травень) зафіксовано 6 видів птахів – жайворонок польовий *Alauda arvensis*, просянка *Emberiza calandra*, куріпка *Perdix perdix*, фазан *Phasianus colchicus*, перепілка *Coturnix coturnix* та ластівка сільська *Hirundo rustica*, що і визначає структуру орнітофауни природного ядра. Домінантним видом є *Alauda arvensis* (2,2 пар/га), щільність гніздування якого в останні роки має тенденцію до збільшення. *Emberiza calandra* (6 пар) та *Hirundo rustica* зафіксовані на першому кілометрі стаціонарного маршруту (розширений додатковим паралельним відрізком у смугу буферної зони, прилеглу до цілинного степу). Як і в попередній рік, не зафіксовано гніздування жайворонка степового *Melanocorypha calandra* та сови болотяної *Asio flammeus* в межах облікового маршруту (табл. 1.8), хоча за його межами сова болотяна поодинокі зустрічається.

Таблиця 1.8 – Щільність гніздування птахів на ділянці «Південна» у 2021–2023 рр.

Вид птаха	Площа обліку, га	Кількість зареєстрованих пар	Щільність гніздування, пар/га	Кількість зареєстрованих пар	Щільність гніздування, пар/га	Кількість зареєстрованих пар	Щільність гніздування, пар/га
		2021 р.		2022 р.		2023 р.	
Жайворонок польовий <i>Alauda arvensis</i>	100	166	1,66	200	2,00	220	2,20
Жайворонок степовий <i>Melanocorypha calandra</i>	100	12	0,12	0	0	0	0
Просянка <i>Emberiza calandra</i>	100	8	0,08	5	0,05	6	0,06
Сова болотяна <i>Asio flammeus</i>	100	2	0,02	0	0	0	0

Для порівняння щільності степового *Melanocorypha calandra* та польового жайворонків *Alauda arvensis* було проведено додаткові обліки на територіях, суміжних з ділянкою «Південна», з пасовищним режимом утримання (рис. 1.16). Для такої території характерне домінування *Melanocorypha calandra* (1,2-1,25 пар/га) (рис. 1.17) та майже повна відсутність *Alauda arvensis*. Досить висока щільність *Emberiza calandra* – 0,6 пар/га.

Рисунок 1.16 – Розміщення стаціонарного (червоний) та додаткового (жовтий) маршрутів проведення орнітологічних обліків

Рисунок 1.17 – Гніздо степового жайворонка на маршруті в буферній зоні (фото Т.В. Старовойтової)

Облік гнізд канюка степового *Buteo rufinus* (ЧКУ) проведено тільки по периметру ВЧП, всі гнізда незаселені. Хоча ми спостерігали пари канюків, які полювали на території поду. Щодо інших хижих птахів констатуємо, що їх чисельність не відновилась після масових отруєнь 2021 р. та залишається низькою. Це стосується орланів-білохвостів *Haliaeetus albicilla*, канюка звичайного *Buteo buteo*, луня польового *Circus cyaneus*.

Низька чисельність притаманна вівсянці чорноголовій *Emberiza melanoccephala*. Виявлено тільки одного співаючого самця на території дачних ділянок смт Асканія-Нова.

Воронові також не відновили чисельність після масового застосування родентицидів взимку 2020/2021 рр. Зокрема, зимове угруповання грака *Corvus frugilegus* в 2023 р. не перевищувало 1000 особин.

Осіньна міграція журавля сірого почалась в кінці серпня – на початку вересня. Перший масовий проліт спостерігали 1–3 вересня. Друга хвиля трималась території заповідника з 19 вересня до 5 жовтня.

Через неможливість повноцінно проводити обліки птахів в регіоні складно достеменно визначити характер розльоту і точну чисельність. Проте певні зграї таки спостерігали в межах заповідника та на суміжних площах сільгоспугідь (рис. 1.18). За результатами власних спостережень та зі слів місцевих жителів з 15 жовтня до початку листопада тут перебувало від 2 до 7 тис. особин. Так, на полях з озимими культурами між ВЧП та селом Ільїнка зафіксовано від 1,5 тис. (18.10) до 3 тис. (22.10) журавлів. В цей же час ще одна зграя журавлів вдень відлітала на поля жита та озимої пшениці поблизу села Хрестівка – орієнтовно до 800 ос. Окрім цього невеликі скупчення птахів (декілька сотень) зустрічали на полях вздовж каналу. На початку грудня території трималась невелика зграя (близько 200 ос.), які могли залишитись зимувати в регіоні.

Перші осінні зграї білолобої гуски зафіксували у небі 22 листопада – 180–200 ос. Далі чисельність щотижня зростала, максимальну чисельність спостерігали 26 грудня – 3 тис. особин на полях озимої пшениці навколо ВЧП.

Рисунок 1.18 – Локальні міграції зграй журавля сірого в осінній період у межах Біосферного заповідника «Асканія-Нова» (синім кольором позначено місце ночівлі на днищі ВЧП, жовтим – місця виявленого денного розльоту зграй)

В межах заповідника залишились на зимівлю дві зграї лебедя шипуна *Cygnus olor* на каналах зрошувальної системи (рис. 1.19). З 16 грудня до кінця року 14 особин тримались каналу поблизу західної межі заповідника та з 26 грудня 16 особин поблизу південно-західної межі.

Рисунок 1.19 – Зграя лебедів-шипунів на каналі Р-2 зрошувальної системи в грудні 2023 р. (фото Т.В. Старовойтової)

На підставі проведених досліджень можемо стверджувати, що Біосферний заповідник «Асканія-Нова» не втратив своєї ролі як центру зосередження міграційних скупчень птахів під час трансконтинентальних перельотів та зимівлі, оскільки активних бойових дій безпосередньо на території не відбулось.

1.4.1.6 Ссавці

Склад населення дрібних ссавців оцінювали за вмістом їх решток в погадках сов вухатих *Asio otus* Linnaeus, 1758, зібраних восени 2022 р. та взимку 2023 р. (табл. 1.9). Домінуюче положення займали останки полівок гуртових, але обстеженням влітку і восени перелогів, узбіччя шосейних доріг та берегів каналів не виявлено їх житлових колоній, що свідчило про депресивний стан популяції.

Таблиця 1.9 – Співвідношення видів дрібних ссавців у погадках сови вухатої *Asio otus* Linnaeus, 1758, %

Види	2022 р.		2023 р.	
	Дата (число, місяць)			
	1–30.11	25.01	23.02	
Полівка гуртова <i>Microtus socialis</i>	60,8	45,2	52,2	
Полівка лугова <i>M. levis</i>	0,0	0,0	0,0	
Миша звичайна <i>Mus musculus</i>	25,0	40,5	43,5	
Миша курганцева <i>M. spicilegus</i>	2,2	0,0	0,0	
Мишак степовий <i>Sylvaemus witherbyi</i>	1,1	3,6	2,9	
Хом'ячок сірий <i>Cricetulus migratorius</i>	7,6	4,8	1,4	
Білозубка мала <i>Crocidura suaveolens</i>	3,3	5,9	0,0	
Визначено залишків, екз.	92	84	70	

Колекцію черепів дрібних ссавців поповнювали за рахунок погадкового матеріалу: полівка гуртова *Microtus socialis* – 131 екз., миша звичайна *Mus musculus* – 87, миша курганцева *Mus spicilegus* – 2, мишак степовий *Sylvaemus witherbyi* – 6, хом'ячок сірий *Cricetulus migratorius* – 12, білозубка мала *Crocidura suaveolens* – 8.

Розпочата видова ідентифікація викопних решток хребетних тварин, добутих в оголеннях ґрунтового профілю, коли на території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» в 1985–1986 рр. проводили широкомасштабні

земляні роботи – рили траншеї під водогін зі зрошувальної системи до басейну, який планували використовувати як водосховище з подальшим постачанням з нього води до дендропарку, а також з рекреаційною метою. Інший водопровід закладали навколо природного ядра, куди передбачали відкачувати ґрунтову воду для запобігання підняття її рівня внаслідок інфільтрації з гідротехнічних споруд.

Всього було оглянуто 6312 м погонних оголень ґрунтового профілю, де обстежено 2683 «кротовин"– ходів та камер норників. З вилученого з них остеологічного матеріалу (табл. 1.10) найбільша кількість кісток належала земноводним, при цьому, судячи за лобно-тім'яними та крижовими кістками, значно переважали залишки рідкісних нині часничниць звичайних *Pelobates fuscus* Laurenti, 1768, а не масового виду – ропух зелених *Bufo viridis* Laurenti, 1768.

Таблиця 1.10 – Видовий склад решток хребетних з підземних ходів та камер

Види	Кількість кісток, шт.
Земноводні Amphibia:	82
Часничниця звичайна <i>Pelobates fuscus</i> Laurenti, 1768	48
Ропуха зелена <i>Bufo viridis</i> Laurenti, 1768	19
Не визначено	15
Плазуни Reptilia:	53
Ящіркові <i>Lacertidae</i>	52
Змії <i>Viperiformes</i>	1
Ссавці Mammalia:	57
Ховрах малий <i>Spermophilus pygmaeus</i> Pallas, 1778	32
Полівка <i>Microtus</i> sp.	5
Сліпачок степовий <i>Ellobius talpinus</i> Pallas, 1770	1
Білозубка <i>Crocidura</i> sp.	1
Дрібні ссавці Micromammalia	18

Неочікуваною виявилась знахідка нижньої щелепи бабака *Marmota bobak* Muller, 1776 на викидах лесу уздовж відрізка канави від метеорологічної станції до Україно-німецького племінного підприємства ТОВ «Асканія-Генетик» (рис. 1.20).

Рисунок 1.20 – Уламок нижньої щелепи бабака *Marmota bobak* Muller, 1776 на викидах лесу (фото І.К. Поліщука)

1.4.2 Інтродукована та аборигенна фауна зоологічного парку «Асканія-Нова»

Точних даних про поточне видове різноманіття, загальну чисельність та кількісний склад окремих груп тварин колекції зоологічного парку «Асканія-Нова» бракує. Дані останньої тотальної інвентаризації колекції станом на 1 січня 2023 р. відображені в таблиці 1.11.

Таблиця 1.11 – Таксономічний склад та чисельність тварин в колекції зоопарку «Асканія-Нова» за даними останньої тотальної інвентаризації станом на 1 січня 2023 р.

Клас, ряд, родина	Кількість видів, підвидів, порід / особин
Птахи <i>Aves</i> , з них:	66/1624
безкілеві птахи	3/81
кілегруді птахи	63/1543
Ссавці <i>Mammalia</i>	44/1693
Всього в колекції	110*/3317

Примітка: * 123 таксони, рахуючи 5 порід овець та 13 порід голубів.

1.4.2.1 Безкілеві птахи

У зоопарку утримувались 3 види безкілевих птахів (табл. 1.12), загальною чисельністю на початок 2023 р. 81 особина. Гніздування у ему розпочалось в межах середньорічних показників і тривало 112 діб. Залишено для природної інкубації 44 яйця під 5 самцями ему, з них вивелось 19 пташенят, 13 яєць виявились стерильними, 12 розбиті самцями в процесі насиджування.

Таблиця 1.12 – Чисельність та показники розмноження безкілевих птахів у 2022–2023 рр.

Показники	Нанду <i>Rhea americana</i>	Ему <i>Dromaeus novaehollandiae</i>	Страус африканський <i>Strutio camelus camelus</i>	Всього
Кількість на 1 січня	6	66	9	81
Початок відкладання яєць	–	26.10.2022	–	×
Кінець відкладання яєць	–	15.02.2023	–	×
Відкладено яєць	–	157	–	157
Поява першого пташеняти	–	12.02	–	×
Інкубація	природна	–	44	44
	штучна	–	–	×
Придбання	–	-	–	×
Приплід	–	19	–	19
Загибель	1	35	1	35
Реалізовано	–	–	–	–
Вибракувано	–	1	–	1
Кількість на 31 березня	5	49	8	62

Вибули 35 особин ему, 1 нанду та 1 африканського страуса. З них 28 ему, 1 нанду загинули з 9 до 23 лютого. Дати та вік загиблих птахів показано в таблиці 1.13. З огляду на критичну ситуацію, призначена наказом комісія по боротьбі із захворюванням у складі працівників ветеринарної служби заповідника, бригадира секції безкілевих птахів, науковців лабораторії збереження різноманіття диких тварин та лабораторії біомоніторингу вимушено звернулась до Чаплинської районної державної лікарні ветеринарної медицини щодо діагностування захворювання безкілевих птахів зоопарку. 21 лютого спеціалістами Чаплинської ветеринарної служби (підпорядкованої окупаційним органам влади), було відібрано біологічний матеріал загиблих особин для аналізу. 23 лютого у ветеринарну службу Біосферного заповідника «Асканія-Нова» передано лист про результати експертизи, здійсненої «Крымской испытательной лабораторией федерального государственного бюджетного учреждения «Федеральный центр охраны здоровья животных» (АР Крим, м. Сімферополь). За матеріалами протоколу досліджень методом ПЛР-тесту у 2 із 6 відібраних зразків патологічного матеріалу ему виявлено РНК вірусу пташиного грипу (субтип 115). На цій підставі «Управлением ветеринарии Херсонской области» оголошено карантин на території смт Асканія-Нова та його 10-км зони.

Таблиця 1.13 – Дата та кількість загиблих безкілевих птахів протягом лютого–березня 2023 р.

№	Дата	Вид	Кількість	Стать / вік	Діагноз
1.	9.02.2023	Ему	1 ос.	самка дор.	Травми (розрив судини)
2.	14.02.2023	Ему	1 ос.	самка дор.	Гострий коліт з некротизованою ділянкою товстого кишечника
3.	15.02.2023	Ему	1 ос.	самка 2021 р.н.	Жовточний перитоніт
4.	16.02.2023	Ему	2 ос.	самці дорослі	Атонія м'язового шлунка, асцит
5.	18.02.2023	Ему	3 ос.	самець/самка 2020, 2021, 2022 р.н.	Атонія м'язового шлунка, ентерит, жовточний перитоніт
6.	20.02.2023	Ему	1 ос.	самка 2021 р.н.	Ентероколіт
7.	20.02.2023	Ему	1 ос.	самка 2021 р.н.	Атонія м'язового шлунка
8.	20.02.2023	Ему	1 ос.	самка 2021 р.н.	Жовточний перитоніт
9.	20.02.2023	Ему	2 ос.	самка,самець 2022р.н.	Атонія м'язового шлунка
10.	21.02.2023	Ему	1 ос.	самка дор.	Атонія м'язового шлунка
11.	21.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н.	Атонія м'язового шлунка
12.	21.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н.	Атонія м'язового шлунка
13.	21.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н.	Асцит, дистрофія печінки, атонія м'язового шлунка
14.	21.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н.	Атонія м'язового шлунка, коліт
15.	21.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н.	Атонія м'язового шлунка
16.	22.02.2023	Нанду	1 ос.	самка дор.	Атонія м'язового шлунка, перитоніт
17.	22.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н.	Атонія м'язового шлунка, ентеритні явища
18.	22.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н.	Атонія м'язового шлунка, коліт
19.	22.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н..	Дистрофія печінки
20.	22.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н.	Перитоніт, атонія м'язового шлунка
21.	23.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н.	
22.	23.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н.	
23.	23.02.2023	Ему	1 ос.	самець 2022 р.н..	
24.	23.02.2023	Ему	1 ос.	самець дор.	
	Всього		28 ос.		

Спеціальна адміністрація Біосферного заповідника «Асканія-Нова» не мала фактичної змоги заперечити результати здійсненої експертизи та вплинути на оголошення карантину. Водночас, ситуація з обмеженим пересуванням територією заповідника та анонсованою заборонаю доступу сторонніх осіб на інфраструктурні об'єкти установи була, скоріше, бажаною мірою за даних обставин. Нарешті, цілком виключати фактор вірусної інфекції на території з численними дикими переносниками (природним резервуаром вірусу грипу) було необачно. Разом з тим, загальна клінічна картина поточного захворювання

безкілевих птахів зоопарку не відповідала характерним клінічним ознакам пташиного грипу, визначеним «Інструкцією профілактики та ліквідації грипу птиці» (затверджено Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України N 547 від 17.10.2011). Окрім того, крупних міграційних скупчень птахів у регіоні заповідника на час епізоотії не спостерігалось.

Спеціальною адміністрацією Біосферного заповідника «Асканія-Нова» передано акти патологоанатомічних розтинів, детальні фото- (рис. 1.21) та відеоматеріали, описи клінічної симптоматики та отримано консультації провідних спеціалістів ветеринарної медицини.

Рисунок 1.21 – Стан внутрішніх органів загиблої особини ему за матеріалами патологоанатомічного розтину 22.02.2023 р.

При цьому, опитані експерти констатували, що стан внутрішніх органів загиблих особин ему (специфічні зміни в паренхімі печінки, здуття кишечника, геморагічне запалення його тонкого відділу), характерні нервові явища, раптова загибель та ряд інших ознак цілком відповідають картині «гострої токсикоінфекції» внаслідок ураження патогенною анаеробною бактерією *Clostridium perfringens*. На жаль, з об'єктивних причин (через неможливість передати біоматеріал для експертизи на підконтрольну

територію України) не було змоги отримати офіційні експертні заключення по клостридіозу. Але запроваджені у зоопарку ветеринарно-санітарні заходи за тиждень дали бажаний ефект. Призначений курс антибіотикотерапії та вітамінних добавок допоміг зупинити падіж птиці. Надалі загибелі ему у зоопарку не спостерігалось. Зазначимо, що усі лікарські препарати та засоби дезінфекції були закуплені за благодійні кошти та зберігались у ветеринарному секторі установи.

Для ослаблених тварин проводились ветеринарно-санітарні заходи, які описані в таблиці 1.14. Загалом зроблено ін'єкції 11 дорослим особинам ему. Окрім ін'єкцій, до корму всім особинам додавали препарат вітатонік відповідно до інструкції застосування.

Таблиця 1.14 – Опис проведених ветеринарно-санітарних заходів

Дата	Номер пари / стаття	Лікарський засіб та доза	Додаткова інформація
20.02.2023	№ 10 самець	Амоксицилін – 3,5 мл	Самець ослаблений, відмовляється від їжі
20.02.2023 22.02.2023	№ 10 самка	Амоксицилін – 3,5 мл, Но-шпа – 2 мл	Самка ослаблена, самець з пари загинув 21.02
22.02.2023 24.02.2023	№ 22 самець	Амоксицилін – 3,5 мл, Но-шпа – 2 мл	Птах ослаблений, відмовляється від їжі
22.02.2023 24.02.2023	№ 8 пара	Амоксицилін – 3,5 мл, Но-шпа – 2 мл	Споживають корм, але виглядають ослабленими, калові маси мають зелене забарвлення
22.02.2023 24.02.2023	№ 4 пара	Амоксицилін – 3,5 мл, Но-шпа – 2 мл	Спостерігається втрата апетиту, калові маси мають зелене забарвлення
22.02.2023 24.02.2023	№ 14 пара	Амоксицилін – 3,5 мл, Но-шпа – 2 мл	Самка відмовляється від корму, самець після насиджування, стан задовільний, корм споживає
22.02.2023 24.02.2023	№ 5 самка	Амоксицилін – 3,5 мл, Но-шпа – 2 мл	Самка ослаблена, самець цієї пари загинув 22.02 до проведення заходів
22.02.2023 24.02.2023	№ 11 пара	Амоксицилін – 3,5 мл, Но-шпа – 2 мл	Птахи ослаблені, відмовляються від їжі

За оприлюдненими відео відомо, що 17.05 у вольєрі ЕМ знаходився самець з 11 малюками.

1.4.2.2 Кілегруді птахи

Протягом першого кварталу 2023 р. видовий склад кілегрудих птахів не змінився. Станом на 31 березня колекція була представлена 1459 особинами

63 таксонів (табл. 1.15). При підрахунку чисельності не враховувались пташенята, виведені весною 2023 р.

Таблиця 1.15 – Зміни чисельності та видового складу кілегрудих птахів зоологічного парку «Асканія-Нова» у першому кварталі 2023 р.

№	Назва	Кількість, станом на	
		01.01.	31.03.
1	2	3	4
1.	Пелікан рожевий – <i>Pelecanus onocrotalus</i> L.	1	1
2.	Фламінго рожевий – <i>Phoenicopterus ruber roseus</i> Pall.	4	3
3.	Лебідь-шипун – <i>Cygnus olor</i> Gm.	5	5
4.	Лебідь чорний – <i>C. atratus</i> L.	4	4
5.	Лебідь-кликун – <i>C. cygnus</i> L.	1	1
6.	Лебідь малий – <i>C. bewickii</i> Yar.	1	1
7.	Гуска білолоба – <i>Anser albifrons</i> Scop.	2	2
8.	Гуска сіра – <i>A. anser</i> L.	74	71
9.	Гуска гірська – <i>A. indicus</i> L.	22	22
10.	Гуска біла – <i>A. caerulescens</i> L.	21	20
11.	Гуска свійська породи гергуль – <i>A. anser dom. var.</i>	6	6
12.	Гуска гібридна <i>Anser anser</i> x <i>Branta canadensis</i>	1	1
13.	Казарка канадська – <i>Branta canadensis</i> L.	3	3
14.	Огар – <i>Tadorna ferruginea</i> Pall.	345	328
15.	Галагаз – <i>T. tadorna</i> L.	7	7
16.	Шилохвіст – <i>Anas acuta</i> L.	1	1
17.	Качка мускусна форма свійська – <i>Cairina moschata dom.</i>	10	10
18.	Мандаринка – <i>Aix galericulata</i> L.	9	9
19.	Каролінка – <i>A. sponsa</i> L.	1	1
20.	Крижень – <i>Anas platyrhynchos</i> L.	135	132
21.	Крижень свійський форма срібляста – <i>A. platyrhynchos dom.</i>	15	14
22.	Крижень свійський породи індійський бігунок – <i>A. platyrhynchos dom.</i>	11	10
23.	Крижень свійський породи російська підсадна – <i>A. platyrhynchos dom.</i>	15	15
24.	Крижень свійський породи пекінська – <i>A. platyrhynchos dom.</i>	1	1
25.	Крижень картатодзьобий – <i>A. poecilorhyncha poecilorhyncha</i> Fors.	14	14
26.	Крижень «гном» – <i>A. platyrhynchos dom.</i>	8	8
27.	Свищ – <i>A. penelope</i> L.	1	1
28.	Нерозень – <i>A. strepera</i> L.	4	4
29.	Чирянка велика – <i>A. querquedula</i> L.	2	2
30.	Чирянка мала – <i>A. crecca</i> L.	2	2
31.	Попелюх – <i>Aythya ferina</i> L.	4	4
32.	Орел степовий – <i>Aquila rapax</i> Tem.	3	3
33.	Могильник – <i>A. heliaca</i> Sav.	1	1
34.	Канюк степовий – <i>Buteo rufinus</i> Cretschmar	1	1
35.	Курка свійська звичайна – <i>Gallus gallus dom. var.</i>	42	39
36.	Курка гамбурзька – <i>G. gallus dom. var.</i>	17	14
37.	Курка голландська білочуба – <i>G. gallus dom. var.</i>	19	12
38.	Курка пухова – <i>G. gallus dom. var.</i>	3	3

Кінець таблиці 1.15

1	2	3	4
39.	Курка бентамка – <i>G. gallus dom. var.</i>	11	10
40.	Курка шабо чорнохвостий – <i>G. gallus dom. var.</i>	13	10
41.	Курка мінорка – <i>G. gallus dom. var.</i>	11	9
42.	Курка фенікс – <i>G. gallus dom. var.</i>	14	11
43.	Курка кохінхін карликовий – <i>G. gallus dom. var.</i>	11	4
44.	Курка араукана – <i>G. gallus dom. var.</i>	2	2
45.	Фазан сріблястий – <i>Lophura nycthemera L.</i>	15	15
46.	Фазан Свайно – <i>L. swinhoii Gould</i>	2	2
47.	Фазан королівський – <i>Syrmaticus reevesii Gray</i>	3	3
48.	Фазан вухатий синій – <i>Crossoptilon auritum Pall.</i>	1	1
49.	Фазан звичайний – <i>Phasianus colchicus L.</i>	28	26
50.	Фазан золотий – <i>Chrysolophus pictus L.</i>	4	3
51.	Фазан золотий ф. жовта – <i>C. pictus mutlutino dom.</i>	2	2
52.	Фазан діамантовий – <i>C. amherstiae G.</i>	2	1
53.	Павич – <i>Pavo cristatus L.</i>	75	54
54.	Цесарка звичайна – <i>Numida meleagris L.</i>	15	9
55.	Журавель сірий – <i>Grus grus L.</i>	2	2
56.	Журавель степовий – <i>Anthropoides virgo L.</i>	1	1
57.	Журавель вінценосний – <i>Balearica pavonina L.</i>	5	5
58.	Журавель японський – <i>Grus japonensis Müll.</i>	1	1
59.	Голуб швейцарський	33	53
60.	Папуга німфівий – <i>Nymphicus hollandicus Kerr.</i>	3	3
61.	Папуга хвилястий – <i>Melopsittacus undulatus Shaw.</i>	465	449
62.	Нерозлучник рожевощокий – <i>Agapornis roseicollis Vieillot.</i>	4	4
63.	Папуга Крамера – <i>Psittacula krameri Scop.</i>	5	3
	Всього	1544	1459

В березні почалася загибель птахів в «курячому дворі» орнітосекції. Аналіз, проведений у ветеринарній лабораторії, показав пташиний грип. Загалом загинуло 56 особин Куроподібних.

Гніздування на водоймах почалося в межах середньорічних показників. Як і в минулі роки, частину відкладених яєць заклали в інкубатор. Аналіз успішності інкубації та гніздування за відсутності точної інформації не надається. Відмічено гніздування пари чирянки малої в колекції зоопарку. Вид не є гніздовим для території, гніздування раніше не фіксували. Яйця забрали з гнізда для штучної інкубації у зв'язку з холодними погодними умовами.

На Telegram-каналі окупаційної адміністрації незаконно призначений директор Д. Мещеряков 24.10 стверджував, що у 2023 р. отримано понад 450 пташенят, а також що в зоопарку є 70 видів птахів. Варто наголосити, що у 2022 р. отримали 794 пташеняти від 31 таксону. Також Д. Мещеряков і «спеціалісти»,

наявні в штаті зоопарку, не розуміють різницю між видами і таксонами. З оприлюднених заяв можна зробити висновок, що видовий склад птахів суттєвих змін не зазнав, а результати розмноження, щонайменше, погані – 57% від показників 2022 р., який був надскладним для збереження колекції зоопарку в умовах окупації.

1.4.2.3 Ссавці зоологічного парку «Асканія-Нова»

Верифікована чисельність колекції ссавців на кінець 2023 р. становила 1762 особини 44 таксонів, що на 68 особин, або 4,0%, більше порівняно з минулим роком (табл. 1.16). У зв'язку з відсутністю точної інформації щодо народження і загибелі багатьох таксонів у таблиці наведено точні диференційовані дані станом на початок 2023 р. і зведена наближена чисельність на кінець поточного року.

Таблиця 1.16 – Видовий склад та чисельність ссавців колекції зоологічного парку «Асканія-Нова» у 2023 р.

№	Вид, підвид, форма, порода	Поголів'я станом на:					
		01.01. 2024	01.01. 2023				
			всього	в тому числі			
				дорослих		молодих	
			♂	♀	♂	♀	
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Нутрія напівводяна – <i>Myocastor coypus</i> Molina	14	12	1	3	4	4
2.	Свинка морська – <i>Cavia porcellus</i> L.	11	5	1	1	1	2
3.	Кролик свійський декоративний – <i>Oryctolagus cuniculus</i> dom. var.	6	3	1	2	–	–
4.	Мара патагонська – <i>Dolichotis patagonum</i> Desmarest	4	3	2	1	–	–
5.	Кінь Пржевальського – <i>Equus ferus przewalskii</i> P.	54+2 ²⁾	53+2 ¹⁾⁺ 2 ²⁾	19	33+2 ¹⁾ +2 ²⁾	2	–
6.	Кулан туркменський – <i>E. hemionus kulan</i> Groves and Mázak	190 ³⁾	184 ³⁾	154 ³⁾		30 ³⁾	
7.	Зебра Чапмана – <i>E. burchelli chapmani</i> L.	31	31	13	13	4	1
8.	Зебра Греві – <i>E. grevyi</i> Oustalet	2+1 ²⁾	2+1 ²⁾	1	1+1 ²⁾	–	–
9.	Поні шетлендський – <i>E. caballus</i> var. L.	34	29	9	15	2	3
10.	Осел свійський – <i>E. asinus</i> dom. L.	17	14	5	8	–	1
11.	Кінь свійський – <i>E. caballus</i> L.	9	10	7	3	–	–
12.	Верблюд двогорбий – <i>Camelus bactrianus</i> dom. L.	2+2 ⁴⁾	2	1	1	–	–
13.	Гуанако – <i>Lama guanicoë</i> Müll.	1+1 ⁴⁾	1	–	1	–	–
14.	Лама глама – <i>L. g. glama</i> L.	5+1 ²⁾	3+2 ²⁾	1+1 ²⁾	2+1 ²⁾	–	–
15.	Олень благородний* – <i>Cervus elaphus</i> L.	144	139	43	78	18 ³⁾	
16.	Олень плямистий – <i>C. nippon hortulorum</i> Temm.	97	91	29	50	12 ³⁾	

Кінець таблиці 1.16

1	2	3	4	5	6	7	8
17.	Лань європейська – <i>C. dama dama</i> L.	159	154	33	65	56 ³⁾	
18.	Олень Давида – <i>Elaphurus davidianus</i> L.	12	11	6	4	-	1
19.	Мунтжак китайський – <i>Muntiacus reevesi</i> Ogil.	–	1	1	–	–	–
20.	Канна – <i>Tragelaphus oryx</i> Pall.	1+2 ⁴⁾	2	–	2	–	–
21.	Нільгау – <i>Boselaphus tragocamelus</i> Pall.	10	10	4	6	–	–
22.	Гну блакитний – <i>Connochaetes taurinus</i> Burchell.	1	1	–	1	–	–
23.	Гарна – <i>Antelope cervicapra</i> L.	4+4 ²⁾ +1 ¹⁾	7+4 ²⁾ +1 ¹⁾	2+2 ²⁾ +1 ¹⁾	5+2 ²⁾	–	–
24.	Сайгак – <i>Saiga tatarica</i> L.	571	564	168	271	125 ³⁾	
25.	Козеріг сибірський – <i>Capra sibirica</i> Pall.	4+2 ¹⁾	5+2 ¹⁾	3+1 ¹⁾	2+1 ¹⁾	–	–
26.	Козел гвинторогий – <i>C. falconeri heptneri</i> Zalkin	12	9	3	6	–	–
27.	Баран гривастий – <i>Ammotragus lervia</i> Desm.	3	4	4	–	–	–
28.	Муфлон європейський – <i>Ovis ammon musimon</i> Pall.	158	151	58	79	7	7
29.	Коза свійська камерунської карликової породи – <i>Capra hircus</i> L.	9	8	1	6	1	-
30.	Вівця свійська – <i>Ovis aries</i> dom.	11	12	1	3	5	3
31.	Бізон американський – <i>Bison bison</i> L.	96	86	30	38	18 ³⁾	
32.	Такін-мішмі (бірманський) – <i>Budorcas taxicolor taxicolor</i>	1 ¹⁾	1 ¹⁾	1 ¹⁾	–	–	
33.	Буйвіл кафрський – <i>Syncerus caffer caffer</i> Spar.	1	5	2	3	–	–
34.	Буйвіл азійський свійський – <i>Bubalus bubalis</i> L.	10	10	2	4	4	–
35.	Як свійський – <i>Bos mutus</i> Przewalski	2 ⁴⁾	1 ²⁾	–	1 ²⁾	–	–
36.	Гаял – <i>Bos frontalis</i> dom. Lamb.	1+1 ¹⁾	1+1 ¹⁾	-	1+1 ¹⁾	–	–
37.	Ватусі, порода ВРХ – <i>Bos taurus</i> dom.	–	1	–	1	–	–
38.	Червона степова порода ВРХ – <i>B. taurus</i> dom.	16	18	2	7	5	4
39.	Сіра українська порода ВРХ – <i>B. taurus</i> dom.	24	16	3	10	2	1
40.	Південна м'ясна порода ВРХ – <i>B. taurus</i> dom.	1 ¹⁾	1 ¹⁾	1 ¹⁾	–	–	–
41.	Гібрид гаяла і сірої української породи ВРХ	1	–	–	–	–	–
42.	Гібрид лам з альпако <i>Lama glama</i> × <i>Lama pacos</i>	1	1	1	–	–	–
42.	Собака єнотоподібний – <i>Nyctereutes procyonoides</i> Gray	3	3	3	–	–	–
43.	Ракун – <i>Procyon lotor</i> L.	6	6	1	1	2	2
44.	Собака свійський – <i>Canis familiaris</i>	6	8	6	2	–	–
	Всього	1762	1694	474	740	38	29
				154		259	

Примітки:

* – за номенклатурно-таксономічним зведенням Інституту зоології імені І.І. Шмальгаузена [10];

¹⁾ – належить іншому зоопарку або установі (за договором про розподіл приплоду) або знаходиться на перетримці;

²⁾ – тварина отримана для розведення з іншого зоопарку за договором;

³⁾ – стать тварини не визначена;

⁴⁾ – тварина завезена з росії незаконно.

Протягом року в колекції зоопарку «Асканія-Нова» утримувалися тварини, завезені з інших зоопарків за договорами: самка зебри Греві «Тана»

(Лейпцизький зоопарк) для розведення, дві кобили коня Пржевальського «Шагді» та «Саміра» (Нюрнберзький зоопарк) за умови розподілу приплоду. На перетримці знаходилися дві самки коня Пржевальського («Ашана» і «Асміра»), що будуть належати Нюрнберзькому зоопарку до 2023 року, 4 антилопи гарни і один їх нащадок, чистокровний самець «Ветер» лами глами, самець такіна-мішмі «Річард» (належать Миколаївському зоопарку); чотирьохрічний самець «Дубок» південної м'ясної породи ВРХ (належить ДП ДГ «Асканійське»), самка гаяла «Малютка» (належить Харківському зоопарку).

1 грудня 2023 р. окупаційною адміністрацією установи на чолі з Д. Мещеряковим здійснено незаконний «обмін» тварин зоологічного парку «Асканія-Нова» в числі 7 (семи) особин з Державним природним біосферним заповідником «Ростовський» та Асоціацією зі збереження та відновлення рідкісних та зникаючих видів тварин «Жива природа степу» (м. Ростов-на-Дону), в рамках попередньо підписаних (16–19.08.2023 р.) «угод про творчу співпрацю».

З колекції зоопарку «Асканія-Нова» вивезено 2 особини зебри Чапмана (самець і самка), 2 особини бізона американського (самець і самка), 2 особини коня Пржевальського (самці), 1 особина оленя Давида (стать невідома).

Вік, походження та приналежність до генетичної лінії (мюнхенської, празької або асканійської) вивезених особин коня Пржевальського не визначені. Коні Пржевальського, які утримуються в Асканії-Нова, занесені до Міжнародної племінної книги, а зоопарк «Асканія-Нова» є учасником Європейської програми збереження зникаючих видів тварин (ЕЕР) в частині збереження даного виду. Окрім того, цей вид занесений до Червоної книги України та Червоного списку МСОП (статус «зниклий з природи»), а також Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, I категорія). Крім того, олень Давида та бізон американський – види, занесені до Червоного списку МСОП зі статусом «на межі зникнення» та «близький до тих, які знаходяться під загрозою знищення» відповідно.

В асканійський зоопарк одночасно завезено 2 самці антилопи канна, 2 особини яка свійського (самець та самка), 2 особини верблюда двогорбого (самець та самка), 1 самець гуанако.

У 2023 р. отримано близько 450 голів приплоду 25 таксонів ссавців (табл. 1.17). Це на 19,9% більше ніж у 2022 р. У т.ч. народилося 431 особина копитних. Самка гаяла за відсутності самця свого виду у квітні успішно народила бичка від запліднення биком сірої української породи. Відбулось мертвонародження у самки вівці свійської. Зафіксоване мертвонародження (загибель в родових шляхах) двійневого приплоду у самки муфлона європейського. Крім того, наявність плода виявлено при розтині загиблої самки буйвола кафрського.

Таблиця 1.17 – Результати розмноження ссавців зоопарку у 2023 р. за встановленими даними (за деякими видами потребують уточнення)

№	Вид, підвид, порода, форма	Отримано приплоду				Мертво-народжені	Зафіксовано абортів/плодів у загиблої самки
		♂	♀	стать не визначено	всього		
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Кінь Пржевальського	–	–	2	2	–	–
2.	Кулан туркменський	–	–	35	35	–	–
3.	Зебра Чапмана	4	1	–	5	–	–
4.	Поні шетлендський	2	2	2	6	–	–
5.	Осел свійський	2	1	–	3	–	–
6.	Олень Давида	1	1	1	3	–	–
7.	Олень благородний	–	–	21	21	–	–
8.	Олень плямистий	–	–	18	18	–	–
9.	Лань європейська	1	2	30	33	–	–
10.	Сайгак	–	–	173	173	–	–
11.	Козел гвинторогий	2	2	–	4	–	–
12.	Козеріг сибірський	–	–	1	1	–	–
13.	Муфлон європейський	24	35	32	91	2	–
14.	Коза свійська камерунської карликової породи	1	1	–	2	–	–
15.	Нільгау	–	–	1	1	–	–
16.	Бізон американський	–	–	21	21	–	–
17.	Гібрид гаяла і сірої української породи ВРХ	1	–	–	1	–	–
18.	Буйвіл кафрський	–	–	–	–	–	0/1
19.	Вівця свійська	1	–	–	1	1	–
20.	Червона степова порода ВРХ	–	–	1	1	–	–

Кінець таблиці 1.17

1	2	3	4	5	6	7	8
21.	Сіра українська порода ВРХ	–	–	8	8	–	–
22.	Лама	–	–	1	1	–	–
23.	Мара патагонська	–	–	1	1	–	–
24.	Бобер болотяний (нутрія)	4	2	–	6	–	–
25.	Кролик свійський	2	2	–	4	–	–
26.	Свинка морська	4	4	–	8	–	–
	Всього	49	53	348	450	3	0/1

Примітка: * – стать не визначена

У месенджері Telegram директор окупаційної адміністрації Д. Мещеряков 24.10 стверджував, що у 2023 р. народилося 178 копитних та що наявні 37 видів копитних. У 2022 р. отримали 354 особини молодняку копитних, тобто ситуація з їх розмноженням, враховуючи слова Мещерякова ще гірша, ніж з птахами – 50% від показників 2022 р. При цьому, за нашими даними показники народжуваності навпаки зросли на 21,8%, в першу чергу завдяки збільшенню кількості одержаних муфлонів і сайгаків. Пояснити разючу відмінність наших даних і цифр, які наводить Мещеряков, ми можемо його кричущою некомпетентністю і оковамилюванням, наприклад, він та його «спеціалісти» могли назвати лише кількість молодняку, яка вижила до жовтня.

З природних причин загинули 357 особин 26 таксонів ссавців (табл. 1.18). Це на 28,8% більше, ніж у 2022 р. Загибло більше сайгаків і деяких Оленячих, ніж торік. Як і в минулі роки, природна загибель тварин відбулася внаслідок захворювань, проте цього року понад у 93,8% випадків точна причина смерті не встановлена. Так, після пожежі внаслідок вигорання травостою знайдено обгорілі трупи сайгаків, які зітліли раніше і їх з квітня чомусь не помічали працівники при об'їзді. Загибло, за різними даними від 100 до 150 тварин. Через що 30–31.08.2023 була викликана відомча ветеринарна служба, яка також відвідувала місця загибелі тварин і встановила попередній діагноз – брадзот (одна з клостридіозних інфекцій, які ще називають ґрунтовими за етіологією). Також відбирали проби ґрунту і кров з вуха (для виключення сибірки! – за ініціативою керівниці сектору ветеринарної служби заповідника). Тоді ж відмічено загибель кількох куланів, але інформацію про це не розголошували.

Таблиця 1.18 – Смертність ссавців у зоопарку «Асканія-Нова» у 2023 р.

№ з/п	Вид	Причини загибелі тварин, абс.										
		захворювання		травма		неблагополучні роди	відмова матері годувати	не встановлена		інша		всього
		М	Д	М	Д			М	Д	М	Д	
1.	Свинка морська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2
2.	Нутрія	-	-	1	1	-	-	-	-	2	-	4
3.	Кінь Пржевальського	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
4.	Кулан туркменський	-	-	-	-	-	-	-	-	19	5	24
5.	Зебра рівнинна	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	3
6.	Кінь свійський	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
7.	Канна	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
8.	Олень благородний	-	-	-	-	-	-	-	-	5	11	16
9.	Олень плямистий	-	-	-	-	-	-	-	-	5	7	12
10.	Лань європейська	-	-	1	-	-	-	-	-	12	15	28
11.	Мунтжак китайський	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
12.	Нільгау	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
13.	Гарна	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2
14.	Сайгак	-	-	-	-	-	-	-	-	74	92	166
15.	Козеріг сибірський	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
16.	Козел гвинторогий	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
17.	Вівця свійська	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	2
18.	Муфлон	-	-	-	-	1	-	-	-	63	10	74
19.	Козел свійський порода камерунська карликова	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
20.	Такін-мішмі	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
21.	Бізон американський	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	6
22.	Буйвіл кафрський	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3	4
23.	Як свійський	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
24.	Ватусі	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
25.	Кролик свійський	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
26.	Собака свійський	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
	Всього абс.	1	8	2	6	2	0	0	3	181	151	355
	%	0,3	2,2	0,6	1,7	0,6	0,0	0,0	0,8	50,8	43,0	100,0

Примітки: М – молоді тварини; Д – дорослі тварини.

Були еліміновані після проведення селекційного вибракування або ймовірно вибули через незаконний обмін та реалізацію 29 особин 9 таксонів (табл. 1.19). На окупаційному медіа-ресурсі [https://t.me/Askaniya_Nova/483] 4 грудня 2023 р. поширено інформацію виключно про завезення тварин. При цьому, ще 23.11 Д. Мещеряков стверджував, що про продаж тварин в угодах

не йде мова, права на них не передаються і категорично заперечував вивезення тварин. Також він стверджував, що ситуація після громадянської і окупації в час другої світової війни «... і ситуація зараз в умовах повного забуття заповідника була б приблизно однаковою – розруха і повне руйнування заповідника». За його словами в заповіднику поголів'я 3293 особини, є 37 видів копитних і 70 видів птахів. З цих свідчень зрозуміло, що Мещеряков і ті «спеціалісти», які готували його доповідь, не знають, які тварини відносяться до копитних і не розуміють різниці між видами і таксонами.

Таблиця 1.19 – Результати вибракування та вибуття тварин протягом 2023 р.

№ з/п	Вид	Дорослі		Молоді		Причини вибракування та вибуття
		♂	♀	♂	♀	
1.	Кінь Пржевальського	2	–	–	–	Вивезено
2.	Кулан туркменський	5	–	–	–	Причина невідома. Можливо, вивезено
3.	Поні шетлендський	–	1	–	–	Хронічний м'язовий ревматизм, що не піддавався лікуванню
4.	Олень Давида	2	–	–	–	Вивезено. Одна особина загинула при загонці чи перевезенні
5.	Бізон американський	1+1*	1*	–	–	Вивезено. Відсутність племінної цінності
6.	Зебра рівнинна	1	1	–	–	Вивезено
7.	Червона степова порода ВРХ	–	1	1	1	Відсутність племінної цінності, безплідність. Для господарських потреб
8.	Вівця свійська породи асканійська каракульська	–	–	1	–	Хронічна недорозвиненість, низька жива маса. Відсутність племінної цінності.
9.	Муфлон європейський	10	–	–	–	Нетипова масть та вади екстер'єру, травми
Всього		22	4	2	1	

Примітка: * – вік тварини, яку вивезли, не встановлено;

** – причину вибуття не встановлено.

1.4.2.3.1 Непарнопалі

Поголів'я непарнопалих на 1 січня 2023 р. складало 328 особин (з них коней Пржевальського – 57, куланів туркменських – 184, зебр Греві – 3, зебр Чапмана – 31, ослів – 14, поні – 29, коней свійських різних порід – 10). Чисельність збільшилась на 11 особин (або 3,3%) в порівнянні з минулим роком і становила 339 тварин.

Отримано 51 особину приплоду, у т.ч. по 2 особини коня Пржевальського, 3 осла свійського, 35 кулана туркменського, 5 зебр Чапмана, 6 поні шетлендського. Із колекції вибули 39 особин, з яких 29 загинуло з природних

причин, 10 особин еліміновано після проведення вибракування з ветеринарних та селекційних причин або передано іншим суб'єктам.

Кінь Пржевальського. На 1 січня 2023 р. чисельність коней Пржевальського становила 57 особин, з них 56 дорослих (19 жеребців, 37 кобил) та одне лоша-самець «Арман» (народився 8 вересня 2022 р. у репродуктивній групі). На екскурсійному маршруті в демонстраційній частині зоопарку знаходилися самці «Замбар» та «Асад», на зимовий період їх переміщували в інший вольєр, розташований поряд з вольєром для бізонів. У загоні № 10а було 5 жеребців, у загоні № 3 – 10 самців. В загонах № 6–7 перебувало 30 дорослих кобил. В репродуктивній групі в загоні № 4 знаходилися 9 дорослих тварин: жеребці 4549 «Маркус» (плідник) і 8517 «Астерікс» (2021 р. народження), кобили 5663 «Баронеса», 5895 «Барбі», 5114 «Суджа», 6015 «Басня», 4427 «Шагді», 4428 «Саміра», 8171 «Ашана» (заскочила в загін через огорожу 30.12.2021) та жеребчик «Арман» (2022 р. народження) від «Баронеси». Кобили «Шагді» і «Саміра» мюнхенської лінії належать Нюрнберзькому зоопарку за договором для розведення, ще дві самки (дочки «Шагді» і «Саміри»), знаходяться на перетримці (за договором про розподіл приплоду з Нюрнберзьким зоопарком).

В 6–7 загонах ВЧП група кобил тримається групою. Під час пасіння розділяються на 4–7 невеликих груп по 3–7 особин. На водопій найчастіше приходять до містка на межі 7 та 4 загонів. Також часто можна помітити наближення до 3 та 4 загонів (де утримуються самці коней Пржевальського) всіх кобил, особливо тих, які готові до парування.

З колекції зоопарку «Асканія-Нова» вивезено двох самців. Дві кобили з репродуктивної групи народили лошат (ймовірно, самці) у квітні 2023 р. Лошата добре розвивалися. Загинула стара самка.

Таким чином, на 31 грудня 2023 р. чисельність коней Пржевальського зменшилася на одну особину і становила 56 особин, з них 2 молодих.

Кулан туркменський. На початку 2023 р. утримували 184 особини кулана туркменського. З них 182 особини (152 дорослих та 30 2022 р.

народження) мешкали в напіввільних умовах в загонах № 6–7 ВЧП, 2 дорослих тварини (1 самець, 1 самка) утримувались у вольєрі зоопарку.

Групи кулана туркменського – кобили з молодняком та одностатеві групи самців в загонах ВЧП формувалися самостійно. Склад та чисельність груп протягом року постійно змінювалися, як і кількість територіальних самців.

Протягом травня–серпня зафіксовано народження приблизно 35 живих лошат. Більшість народжень припала на травень–червень.

Кулани були наступним після сайгаків видом, який почав приходити пастися на отаву після пожежі, яка сталася у 6 та 9 загонах 22.08.2023 р. Групу цих тварин було помітно там 12.09.2023 о 13.00.

З різних причин в загонах № 6–7 загинуло 24 особини молодняку та дорослих тварин. Також було продано чи віддано декілька тварин (інформація потребує уточнення).

Наприкінці року в вольєрі екскурсійного маршруту залишилися двоє дорослих тварин (самець і самка), решта знаходилися у загонах № 6–7. Таким чином за рік чисельність кулана туркменського майже не змінилась і становить 190 особин.

Зебри. На початку 2023 р. в зоопарку утримувалась 31 зебра Чапмана, з них 17 самців (13 дорослих, 4 молодих) та 14 самок (13 дорослих, 1 молода). Співвідношення самців до самок 1,2:1. Перед випуском з приміщень все поголів'я зебр було дегельмінтизовано (1 г препарату «Альбендазол» на 10 кг живої ваги тварини).

Випуск зебр Чапмана з зимових приміщень проведено в кінці квітня (не пізніше 26.04). Старого 26-річного жеребця «Дінара» перевели у вольєр експозиційної частини зоопарку (між вольєрами коней Пржевальського і такіна), решту тварин розподілили на групи в різні загони. Дві репродуктивні групи утримували на пасовищі в загонах № 1 (приблизно 9 дорослих особин) та № 4. Жеребчиків 2018 р. народження розмістили в колишньому вольєрі самок зебр Греві.

При вигоні у загони загинув дорослий самець через травму, а в кінці квітня зламав ногу та загинув ще один дорослий самець. Самця і самку вивезли. В двох репродуктивних групах зебр народилось 5 малят, з них 2 весною у загоні № 1, один влітку у загоні № 4 та 2 жеребчика 17 і 19 жовтня 2023 р. у зимовому приміщенні (одна з самок, мабуть, була перед цим у групі в загоні № 4). 17.09 народився Вітебськ від Вікторії і Блеска, 19.10 Вібро від Вібрації і Роджера. Зебр Чапмана загнали в приміщення 14 жовтня.

1 грудня в росію вивезено 2 особини зебри Чапмана (самець і самка). На кінець року в зоопарку нараховували 31 зебру Чапмана, в тому числі 5 голів молодняку 2023 р. народження. Оскільки чисельність не змінилася, одна особина загинула або була вибракувана, про що відсутні достеменні дані.

На початку року в колекції перебували 3 особини **зебри Греві**.

Із зимових приміщень у вольєр експозиційної частини зоопарку єдиного самця зебри Греві випустили на початку травня. На відміну від попередніх років двох дорослих самок «Лаура» і «Тана» з самцем розмістили разом з буйволами азіатськими у загоні № 2 ВЧП з трав'янистою рослинністю та великим навісом.

Переведення у зимові приміщення здійснили 14 жовтня. Кожну дорослу тварину обох видів зебр розмістили в окремому деннику площею 8,8 м², а молодняк зебр Чапмана 2023 р. народження разом з матерями у двох спарених денниках. Чисельність зебр Греві на кінець року становила 3 особини (1 самець, 2 самки).

Поні шетлендський. На початку року в зоопарку було 24 дорослих (9 жеребців, 15 кобил) та 5 молодих поні (2 жеребчики, 3 кобилки).

Протягом року усім тваринам було проведено дегельмінтизацію, обробку від зовнішніх паразитів, вакцинацію проти сибірки та розчищення копит.

3 січня відбувся вимушений забій самки через хворобу.

9 березня 17 самок поні розмістили у вольєрі біля ставків зоопарку з достатнім травостоєм, вільним доступом до чистої води та місцями для укриття в негоду. Цю групу пізніше перевели у загоні № 8, оскільки 17.07 там

було 18 дорослих поні і 2 лошат.

Перше народження відбулося 29 березня 2023 р. (рис. 1.22), ще одне лоша народилося 8.05. Всього народилося 6 лошат. 17.05 у загоні № 1 було 7 дорослих поні і 2 лошат. На кінець року в зоопарку перебувало 28 дорослих та 6 молодих поні. Поголів'я досягло 34 особин, збільшившись на 5 тварин в порівнянні з минулим роком.

Рисунок 1.22 – Самка поні з новонародженим (самець) та молода кобила 29 березня 2023 р. у вольєрі біля ставків

Осел свійський. В колекції станом на 1 січня утримували 14 особин, з них 13 дорослих тварин (5 самців, 8 самок) та 1 молода самка 2022 р. народження. Протягом року було проведено дегельмінтизацію, обробку від зовнішніх паразитів, вакцинацію та розчищення копит. У 2023 р. народилося 3 малюків, з них двоє у липні та 6.09 в репродуктивній групі в загоні № 4а ВЧП. Один малюк народився у вольєрі екскурсійного маршруту не пізніше 23.07, цих тварин утримували у колишньому вольєрі для нільгау в кінці ЕМ. Чисельність ослів на кінець року досягла 17 особин, збільшившись за рік на 3 особини, або 21%. З них 14 дорослих тварин (5 самців, 9 самок) та 3 самка і два самці 2023 р. народження.

Кінь свійський. В зоопарку на початку року перебувало 10 особин, в кінці 2023 р. залишилось 9. Причина зникнення одного коня невідома. Група коней знаходилася у конюшні і вольєрі екскурсійного маршруту.

1.4.2.3.2 Парнопалі

На кінець року парнопалих налічувалося приблизно 1368 голів, що на 52 більше, ніж на початок року.

Олень благородний. На початок року чисельність становила 139 особин. Через непереборні обставини своєчасне уточнення чисельності відповідних статево-вікових груп цих тварин в загонах № 6–7 впродовж року не здійснювалося.

5.01 через огорожу загонів ВЧП в районі Олександрино перескочили два дорослі самці, одного з яких загнали одразу, іншого – 9.01.

Включно до кінця травня помічали постійне перебування великої групи тварин (до 60 особин) біля межі заповідника поряд з с. Новий Етап. На кінець травня у трьох самців цієї групи були нові роги довжиною, що складала близько 2/3 довжини голови тварини. Такими роги виростають майже за місяць. Отже, спадання рогів у самців цієї групи почалося орієнтовно в кінці квітня. У червні у загонах 6–7 спостерігали утворення 6–8 груп, одну з яких складала винятково самці. На 26.06 налічували 15 оленят. У період 12.08–14.08 нараховували 5–6 груп, де були самки з приплодом. У третій декаді серпня було помітно велике стадо – до 80 особин, 20.08 о 9.00 було помітно групу самців (до 20 особин) у загоні № 6 біля огорожі загону № 4. О 10.00 їх щось сполохало і тварини помчали до арика. Бізони, котрі знаходилися по інший бік арика, також швидко почали рухатися геть, у північному напрямку. Самці оленів вбхід перебігли на інший бік арика, а бізони (половина стада) побігли до єгерського поста. За температури $\geq 39^{\circ}\text{C}$ два дні поспіль (20–21.08) в середині дня вказана група самців заходила у арик. Самки з оленятами у цей же час знаходилися деякий час біля арика, паслися поряд і не віддалялися далеко від нього, час від часу підходячи до води. Вказана група самців локалізувалася у загоні № 6 біля огорожі з загonom № 4 до кінця серпня.

У світлу частину доби групи оленів у спекотний період (не менше 30°C вдень) о 9.00 вже знаходилися на водопої біля озера та арика, підходячи з

північного боку загону № 7. Далі розосереджувалися, пасучись відносно неподалік, особливо самки з цьогорічним і минулорічним молодняком.

22.08 о 13.00 кілька самців лежали в траві біля загону № 4, було помітно одного самця окремо, посеред загону № 6. Приблизно о 13.30 пролунав вибух (від падіння уламка ракети або авіабомби), після чого сталася пожежа у частині загонів № 6–7 і 9 в напрямку дендропарку і с. Новий Етап. Було помітно густий темний дим, який посувався із заходу на схід. О 14.40 дим став інтенсивнішим і вищим; іскри та пасма полум'я з-за дерев парку з боку с. Новий Етап було помітно у селищі Асканія-Нова з балконів на рівні 4–5-го поверхів. Для гасіння пожежі були задіяні пожежні бригади смт Чаплинка, Чкалово, Новотроїцьке. Згоріло 344,5 га.

Відразу після вибуху всі тварини (бізони, сайгаки, Оленячі), у тому числі стадо благородних оленів, швидко перейшли у південно-західну частину загону № 7, ближче до загону № 3. Біля водойм у цей час тварин не було помітно, тоді як у попередні дні в цю частину світлового дня завжди були присутні ті чи інші види копитних і багато птахів, які займали до половини водної поверхні, а також розміщувалися по обидва боки арика.

23.08 майже всі Оленячі знаходилися у загонах № 6–7 поблизу сітки (група самців була неподалік загону № 4, як і раніше). Було помітно групу самок з цьогорічним приплодом біля огорожі з 4-им загonom. Працівники заповідника (від окупаційної адміністрації) цього дня здійснили об'їзд території, певно для огляду місця згарища.

24.08, через 48 годин після пожежі, група благородних оленів (до 70 особин) була на водопої у загоні № 6 по обидва боки арика. Слід зазначити, що після пожежі благородні олені, як і інші види, які утримуються у загонах № 6–7, більшість часу знаходилися ближче до ставка та арика або у тій частині, яка межує з загонами № 2, 3 і 4. Вже о 7–8 годині вони рухалися в бік водойм, зліва від арика. 26.08 у групі самок з оленятами було ≈ 40 особин. 28.08 самки з молодняком розміщувалися невеликими групами (5 груп) по обидва боки від арика недалеко одна від одної. 29.08 в 11.30 стадо самців (≈ 25 тварин)

швидко рухалися до водопою від загону № 7 (температура довкілля становила вдень не менше 35 °С, вночі 21 °С). 31.08 у групі самців біля огорожі з загonom № 4 налічували 10 особин, там же неподалік знаходилася група самок. 1.09 (погана видимість через туман) о 7.00 дві групки самок з молодняком паслися у загоні № 7 ближче до загону № 3. О 13.30 пішла злива, спочатку в загонах ВЧП, якій передував грім. Стало помітно велике змішане стадо благородних оленів, яке паслося зліва від арика у загоні № 6. Із затиханням дощу оленята почали бавитися, підстрибуючи. Після зливи (13.30) біля арика стояли два дорослі самці. Від намокання усі олені потемнішали і їх стало добре помітно на фоні сухого жовтого травостою. У цей же день о 14.25 після граду, який був завбільшки не менше голубиноного яйця(!), був ще грім і від блискавки біля с. Комиш загорілася ділянка степу.

Часто група оленів знаходилася під огорожею між загонами № 6–7, можливо через кращий травостій під сіткою і у перехідному коридорі. 2.09 два дорослі самці знаходилися окремо одне від одного, зліва біля арика. 3.09 – велика змішана група у була у загоні № 7, під лісосмугою; о 15.00 справа від арика нарахували 6 груп самок з молодняком. Тоді ж у загоні № 6 в куті, ближче до загону № 2, було помітно групу дорослих самців (до 10 особин).

Через перенаповнення арика (надмірне постачання води зі свердловини!) вода розливається на правий і лівий «рукави», навіть по два з обох боків арика. Біля правого часто бували самки з молодняком та підходили інші види копитних.

7.09, після 7 ранку, самці групою до 15 особин швидко бігли по загону № 7 в бік егерського поста. 10.09, коли почало сутеніти, один самець відстав, напевно, від загального стада, тому швидко перескочив стрибками арик і приєднався до групи Оленячих з лівого боку арика. Згодом у стаді почалася колотнеча і стало помітно, як більший самець (можливо цей самий) почав битися з меншим за розмірами. Тобто, можливо, в цей час вже проявилися ознаки гону. 11.09 три самці знаходилися коло арика, один з них – доволі крупний і неспокійний – рив рогами землю.

З початку вересня інтенсивно відросла отава на тій території загонів, де була пожежа. А вже у листопаді зелена трава густо вкрила всю обгорілу ділянку. Найпершими туди почали приходити пастися сайгаки.

Кілька днів поспіль спостерігали одного великого самця зліва біля арика у загоні № 6. Ще по одному самцю помічено біля загону № 4 та біля арика у загоні № 4 (мабуть, перескочив із загону № 6, хоча не виключена халатність персоналу, який міг не зачинити ворота). 14.09 відмічено велике змішане стадо (благородні і плямисті олені) у загоні № 6 під огорожею з № 7 зліва від арика – не менше 120 особин. 15.09 група до 12 дорослих особин з трьома оленятами знаходилася біля арика зліва.

Після зниження температури вдень нижче 28 °С Оленячі приходили до водойм частіше в середині дня, аніж зранку. Групу самців більш часто видно справа від арика у загоні № 6; велике змішане стадо, як правило, підходило на водопій до правих «рукавів» арика.

Під час туману та у вечірніх сутінках загальне стадо Оленячих відходило ближче до лісосмуги та до зовнішньої огорожі. Поодинокі самці залишалися ночувати на шляху до арика або під огорожею між загонами № 6 і 7. У вітряну погоду, яку спостерігали 26–29 вересня, благородні олені йшли на водопій о 17.00, коли вітер трохи вщух.

7.10 (після рясного дощу 6.10) 3 самців паслися на віддалі одне від одного справа від арика. Найбільше за чисельністю стадо благородних оленів було помічено 13.10 – до 100 особин; їх частіше спостерігали у великій кількості під лісосмугою. 17.10 помітно колотнечу у стаді, а близько 18.00 була бійка двох тварин у групі з 10 самців, що перебували біля арика зліва, згодом справа підбігли ще двоє.

Самка, яка кілька років поспіль утримується у вольєрі ЕМ, почала досить швидко комунікувати з новим спостерігачем, після того як їй ще взимку почали давати зелену траву, якої через теплу погоду було достатньо. Іноді тварина була дуже вимогливою – швидко підбігала, вдаряючи всіма копитами

одночасно і заспокоювалася, коли їй давали крізь огорожу траву або хоча б жмутик сіна, якого було завжди вдосталь у годівниці.

З початку року фіксували загибель двох дорослих самок. Одну з них, в якій попередньо помічали сильну кульгавість на задні кінцівки, знайшли згодом мертвою 4.01 з відкритим переломом лівого стегна. У самки ще виділялося молоко, тобто до травми вона мала повноцінну лактацію.

Олень плямистий. На початок року в колекції зоопарку налічували 91 особину. 17 лютого зафіксовано повноцінні ознаки статевої охоти у самки і акт парування (дві садки) у пари, що утримується у загоні № 1.

Інформація про плямистих оленів з можливих місць спостереження є доволі обмеженою через їх менші розміри (порівняно з благородним оленем) і травостій, який заважав розрізняти самок з молодняком. Плямистих оленів було помітно здалеку лише на фоні зеленої трави, що обрамляла арик з обох боків. Так, 21.06 велике змішане стадо оленів плямистих з благородними паслося поруч з водоймою, але в стаді помітні були окремі групки самок з приплодом. Такі ж групки (4–8) навколо арика фіксували до 28.06. У липні групки самок спостерігали у загоні № 6, вздовж огорожі з 4-им, там, де була краща трава. У першій половині серпня (9–12), коли бувала мінлива хмарність, туман зранку, дощило, температура понизилася вдень до 27 °С, таких груп поряд з водоймою не помічали. 13.08–14.08 (сонячно, 32 °С) в середині дня спостерігали багато Оленячих по обидва боки арика, в тому числі там були плямисті олені. Зі збільшенням температури у наступні дні вдень до 38 °С групи плямистих оленів у змішаних з іншими Оленячими групах підходили до водойми крім 9.00 і в 17.00. 26.08 (вдень більше 33 °С) о 12.00 – 4 групки самок з молодняком знаходилися по обидва боки арика. 28.08 (туман зранку, вдень 37 °С) з 9.00 багато плямистих оленів також були біля арика. За температури вдень понад 33 °С плямисті олені знаходяться часто після 11.00–12.00 біля водойми на водопої. 29.08 було помітно поживавлення у стаді, яке рухалося біля в загоні № 6 поблизу огорожі загону № 4 в напрямку до загону № 5. Можливо, була присутність хижака або перші ознаки гону.

Під час зливи 1.09 о 13.30 групи плямистих оленів знаходилися у загоні № 7 ближче до загону № 3, у куті. Біля арика під час дощу тварин цього виду не помічали. 3.09 було досить вітряно і всі Оленячі знаходилися у загоні № 7, під лісосмугою. 4.09 було помітно трьох поодиноких самців (по темному контуру живота, певно, від багнюки) зліва, поруч з ариком. 8.09 біля арика в середині дня перебували 5 груп самок з приплодом. У вересні плямисті олені часто паслися у загоні № 7 біля огорожі з загonom № 6, де більший і різноманітніший травостій. 12.09 о 12.30 було помітно групу плямистих оленів і одну особину молодняка. 14.09 5 самців лежали під огорожею загонів № 6–7 напроти загону № 4; о 12.30 помітили велике змішане стадо благородних і плямистих оленів у цьому ж районі. Весь вересень плямисті олені знаходилися більшість часу у загоні № 7, під огорожею, ближче до загону № 3 (південь та південний захід ВЧП), наближаючись до водойм в середині дня.

13.10 (вдень – 13 °С, вночі – 2 °С) о 7.00 у загоні № 6 помітно було групу плямистих оленів (до 30 особин), серед яких перебували 2–3 дорослі самці. Днями пізніше помічали 4 дорослих самців, які знаходилися неподалік зліва від арика, по під огорожею загонів № 6–7. 30.10 після попереднього похолодання було сонячно, до 25 °С – всі Оленячі були розосереджені по загонах № 6–7, серед них подекуди ходили бізони по кілька тварин (самки з молодняком). 18.11 у групі тварин (до 20 особин) помітно було як самець застрибував на самку. У листопаді та грудні плямисті олені локалізувалися більшість часу у загоні № 7, ближче до загону № 3 (південний захід).

Спостереженнями за самцем «Рудольфом», який утримується у вольєрі на ЕМ, відмічено, що початкова фаза відокремлення рогів (їх залишків після спилювання у 2022 р.) була зафіксована вже 27 березня (рис. 1.23). Також у третій декаді березня у нього фіксували линьку, яка стала інтенсивною у першій декаді квітня.

Наявність першого приплоду у загальному стаді фіксували 16.06, у 2022 р. – 5.06. На 26.06 в групах самок налічували 5 телят. На кінець року було приблизно 95 тварин.

Рисунок 1.23 – Фото верхньої частини голови самця плямистого оленя, який утримується у вольєрі на екскурсійному маршруті. Йому щороку восени, через надмірну агресивну поведінку, спилують роги. Помітно зону відділення рогу у вигляді щілини, яка стала все виразнішою з 24.03.

Олень Давида. На початок року в Біосферному заповіднику утримувалося 11 дорослих особин – один дорослий самець (загін № 1), три особини у вольєрі ЕМ – дорослий самець і дві самки (одна з них 2022 р. народження). Сім особин знаходилися в окремому подвійному вольєрі – два дорослі самці («Старий» і «Новий»), два молодих самця-річняка і три самки. Отелення у оленів Давида було досить згуртованим – 3 малюки у період з 22 березня по 2 квітня (одне з них на ЕМ), що аналогічно попередньому року (рис. 1.24).

Рисунок 1.24 – Новонароджені оленята, що народилися 22.03 у подвійному загоні (ліворуч) та 27.03 у вольєрі екскурсійного маршруту (праворуч). Перші дні життя більшість часу знаходилися, зацаївшись, попід огорожею до суміжного вольєру.

Відповідно парувальний період припадав на другу половину липня – початок серпня, але повноцінний акт парування було також зафіксовано у великій групі 3.10.2022 р. Заплідненість дорослих самок оленя Давида, що утримуються у біосферному заповіднику, у парувальному сезоні 2022 р. складала 75%. Приплід при народженні був життєздатним, добре розвиненим і залишався таким на кінець червня. Відмічено певні відмінності у перші дні появи приплоду у поведінці самок-матерів, що утримуються з молодняком у різних локаціях. Зокрема самка на ЕМ весь час намагалася не віддалятися від оленяти більше, ніж на 10–15 м, час від часу підходячи до нього впритул. При цьому самка не зважала на рух людей або транспорту за межами вольєру, який однією стороною межує з вулицею селища. Самка в подвійному вольєрі, навпаки, при появі спостерігача старалася «не помічати» оленятко і віддалялася від нього, знаходячись з групою інших дорослих тварин впродовж 45 хвилин і до 1 години 45 хвилин. При звиканні до спостерігача або його віддалянні самка-мати різко підіймала голову в бік причаєного малюка і починала обережно до нього наближатися, тримаючи на візуальному контролі спостерігача. Аналогічну поведінку іншої самки у цьому ж вольєрі спостерігали у минулі роки, тоді самка віддалялася від новонародженого на відстань до 50 м. Така відмінність у поведінці самок-матерів з різних вольєрів може бути пов'язана з частотою візуального контакту тварин із людьми (спостерігачами), який є майже постійним у самки в ЕМ і досить короткочасним і не постійним для самки у подвійному вольєрі, а також від площі локації.

Спостерігали типові ознаки домінування, що проявлялося у паралельному супроводі самця «Нового» самцем «Старим», котрий час від часу ще й обприскував сечею хоч і молодого, але доволі розвиненого самця. Таке явище почастишало у березні.

Цікаво те, що спадання рогів у самця на ЕМ зафіксували 22.10.22, наступне відбулося 6–7.03.2023 і втретє – після 20.03.2023. Лівий ріг знову відпав наприкінці літа внаслідок неповноцінного формування та росту рогів у цієї тварини (рис. 1.25).

Рисунок 1.25 – Фото самців оленя Давида і лані європейської, які утримуються у складі репродуктивних груп у суміжних вольєрах екскурсійного маршруту

Самці доволі часто «з'ясовують» стосунки крізь огорожу, провокатором завжди є лань.

Довжина правого, вже окостенілого правого рогу 12 вересня сягала 23,5 см з розгалуженням на висоті 9 см від голови, товщина рогу біля основи не перевищувала 3 см. У дорослого самця «Старого» репродуктивної групи, що утримується у подвійному загоні, роги спали 9 і 10 січня. У самця «Нового», що з'явився у загоні, перескочивши огорожу з загону № 1 ВЧП, і в того, що залишився у загоні № 1, роги спали одночасно – 28–29.12.22. Слід зазначити, що в останнього роги були більш розвинені і росли швидше. Спадання рогів впливало на поведінку самців. У двох молодих самців 2021 р.н., які утримуються у подвійному вольєрі, шпичаки впали у кінці грудня (у більшого самця) і в середині січня – у меншого, якого усі самці і самки продовжували періодично ганяти, особливо після спадання шпичаків. Тому існує нагальна потреба відокремити молодих самців з цього загону в інший. У загоні № 1 в самця були розгалужені великі роги 17.05.

Паралельно з появою молодняка фіксували збільшення інтенсивності линьки як у самок, так і у самців у третій декаді березня.

Двох самців на початку грудня перевезли в росію. Один з них загинув під час перевезення (можливо, під час загонки).

На кінець року кількість оленів Давида складала 12 особин.

У 2023 р. для дослідження екстер'єрних показників оленів Давида було зроблено спробу отримати основні проміри тілобудови у дорослих тварин зажиттєво – з використанням виготовлених з поділками рейок, котрі прикріплювали у місцях роздачі корму. Також для вимірювання тварин використовували сітку зовнішньої огорожі вольєра з фіксованою висотою і шириною її «комірок» – орієнтир для обмірювання (рис. 1.26). Тварин фіксували на фото і відео, після чого проводили вимірювання. Отримано попередні дані, які співставляли з постмортальними промірами за попередні роки. Слід зазначити, що виготовлені рейки з поділками під дією вологості та сонячних променів починали вигинатися. Тому, як виявилось, зручніше було використовувати сітку з фіксованою висотою та шириною комірки для отримання промірів, що вказують на довжину і ширину.

Рисунок 1.26 – Фото оленів Давида біля сітчастої огорожі, яку було використано як орієнтир для зняття основних промірів тварин. На першому фото – самка на тлі рейок з мітками під час споживання зерноsumіші; на другому фото – репродуктивна група, яка утримується у подвійному загоні

Три роки поспіль з оленями Давида знаходиться самка козла гвинторогого, міжвидової агресії тварин не відмічено.

Мунтжак китайський. Для зручності у догляді за твариною самець «Флінт» у зимовий період утримувався у корпусі № 2 антилопника, у боксі поряд з приміщеннями для працівників. Линька, яка нібито закінчилася в листопаді, очевидно, продовжувалася, оскільки волосяний покрив тварини продовжував темніти до кінця січня 2023 р. Пониження температури до -6°C зумовило тремтіння тварини і неохоче його спілкування. Було відмічено, що мунтжак не любить підстилку з соломи, ймовірно, через вістюки, що подразнювали шкіру навіть крізь доволі густий, але короткий, волосяний покрив. Тому, при комфортній зовнішній температурі «Флінт» лягав на сіно або в інше місце, де не було соломи. Про це було повідомлено робочих з догляду за тваринами. Під час зниження температури мунтжак вибирав найзатишніше місце, не зважаючи на підстилку. З підвищенням температури тварина поводитися, як завжди, активно, мала хороший апетит, завжди із задоволенням їв яблука. В ніч на 13.03.23 тварина загинула. Повідомили, що зранку 12.03 «Флінт» відмовився від улюблених ласощів і не виходив з будиночка. Згодом стало відомо, що 11.03 внаслідок халатності тварина вибігла з незакритого денника і отримала значний стрес під час її загання на місце. При розтині на міокарді правого шлуночка виявили світлу пляму до 2,5 см в діаметрі, легені мали ділянки набряку і ателектазу; вага тварини на момент загибелі становила 9,5 кг.

Лань європейська. На початок року чисельність даного виду становила 154 особини. На екскурсійному маршруті утримується п'ять особин – самець і чотири самки, в т.ч. одна 2022 р. народження, дві дорослі самки звичайного окрасу і «Бланка» – білого.

Як правило, лані, що знаходяться в об'єднаних загонах № 6–7 ВЧП, трималися ближче огорожі, де лісосмуга, у загоні № 7, тому у полі зору їх було помітно доволі рідко, особливо у дощову погоду, яка переважала до початку липня. Підрахунок кількості груп у ланей в загонах ВЧП з великої відстані

можливий лише за наявності білих особин у цих групах. 8.08 біля арика зліва на водопої нарахували 4 такі групи (по 1 білій особині), до складу яких входили самки. Таку ж кількість груп було видно о 7.00 14.08, а вже о 14.30 там було 8 груп ланей (серед них 10 білих особин). Температура повітря у ці дні становила +32–35 °С.

16.08 під огорожею між загонами № 4 і № 6 окремо одна від одної знаходилися 4 самки з приплодом (8 тварин), серед яких одна пара складалася з білих тварин. Всього у полі зору за період спостереження відмічено 14 білих особин, з них 3 дорослі самці. 21–26.08 було помітно білого самця біля арика. З 22.08 по 3.09 під огорожею між загонами № 6 і № 7 навпроти загону № 4 помічено білу самку з білим малям, яке вже паслося окремо; вони могли віддалятися одне від одного на відстань до 70 м, підходячи поступово попід сіткою до загону № 3. 29.08 було помітно, як до них приєднався білий самець і вони вирушили до арика. А 1.09, після зливи, білі мати і оленя знаходилися біля арика, недалеко від двох самців оленя благородного. 3.09 ці дві лані приєдналися до ще 4 ланей звичайного забарвлення. Білу самку з оленям було знову помічено зліва біля арика під сіткою між загонами № 6 і № 7 – з 6.09 по 14.09. 12.09 вони знаходилися у групі з 8 дорослих особин. Згодом тут помітили вже 3 групки ланей (по 1 білій тварині) – 3, 4, 5 особин – самок з приплодом.

Дві самки любили «мандрувати», час від часу опиняючись у сусідніх загонах, далеко від груп ланей, і навіть за межами зовнішньої огорожі заповідника, але завжди знаходили шпаринку, щоб повернутися назад. З перших днів січня самець на ЕМ провокував бійку крізь огорожу з самцем оленя Давида з сусіднього вольєру, у якого саме відростали ніжні нові роги.

Народження малюків у ланей фіксували з 21.06. (вольєр ЕМ) – у найстаршої самки у групі. Дитинча невдовзі почало ховатися, переходячи крізь огорожу на сусідні ділянки території, через що травмувало задню ніжку (23.06, відкритий перелом). Працівники ветеринарної служби проводили лікувальні заходи, проте тварина з часом загинула. Молодша з двох дорослих самок звичайного забарвлення народила на початку липня, самка «Бланка» –

11.07. Малюки також виходили за межі вольєра і гуляли між деревами (13.09). На початок червня у основному стаді, що знаходилося у загонах № 6–7 ВЧП, появу приплоду ще не було зафіксовано, 27.06 спостерігали 3 оленят.

У поточному році роги у самця на ЕМ росли з кінця квітня до середини червня. Роги у нього наполовину очистилися від омертвілої шкіри 12 вересня (див. рис. 1.25). Линька у тварин на ЕМ тривала до кінця червня. Відмічали агресивну поведінку цього самця, особливо з вересня – постійно бив самок, тепер вже не тільки «Бланку», що було помітно з появою свіжих саден на інших тваринах вольєру. Йому відпиляли роги у кінці вересня, але це не дуже вплинуло на поведінку і статеву активність самця в подальшому.

З початку року і до кінця березня загиблих тварин не фіксували. Проте, за свідченнями односельчан, були випадки відстрілу сторонніми на території заповідника (7 загін, біля траси) щонайменше двох особин з подальшим виносом трупів за межі заповідника через сітку. Ці дані потребують перевірки.

На кінець року у вольєрі екскурсійного маршруту залишалися 1 самець, 4 дорослі самки і двоє оленят 2023 р. народження.

Канна. В колекції на початок року були 2 самки. Від новоутворень в ряді органів та запалення кишечника 1 березня поточного року загинула стара одинадцятирічна самка, яку свого часу завезли з Чехії. У теплий період року самка 2017 р. народження спочатку перебувала у вольєрі ЕМ (принаймні до 11.07), пізніше – загоні № 1. На пасовищі вона трималася разом з антилопами нільгау або недалеко від них. Як у загоні, так і у зимовому приміщенні вона відгукувалася на кличку та приймала корм з рук. 1 грудня в зоопарк завезли двох дорослих самців з росії, яким вже тут дали клички «Алмаз» і «Бархат».

Нільгау. На початок року утримувалося 10 особин. 27 лютого старий самець (10 років) загинув у деннику антилопника від запалення легень, сичуга та кишківника. Весною з 4 дорослих та 2 молодших самок (2021 р.н.) було створено репродуктивну групу у загоні №1. До них приєднали молодого ручного самця на кличку «Розанчик» (в минулі роки утримувався у вольєрі екскурсійного маршруту), народженого в Асканія-Нова. Ще з двох самців

створили одностатеву групу у загоні № 4. Під час загонки 14 жовтня у групі з 6 дорослих самок і самця також знаходилося теля. На кінець року залишилося 9 дорослих особин (3 самці та 6 самок) і молода тварина.

Гну блакитний. На початок 2023 р. в зоопарку утримувалася одна самка «Бегонія». В теплий період року вона перебувала у вольєрі ЕМ, в холодний – в антилопнику на ЕМ. Контактна та спокійна, приймає корм з рук та реагує на знайомий голос.

Гарна. В колекції на початку року було 12 тварин, з них 5 належало Миколаївському зоопарку. У 2022 р. через брак денників самок і самця в теплий період тримали окремо (за винятком пари порівняно молодих тварин), тому в поточному році приплоду не було. Молодий самець, який народився восени 2021 р., добре розвинений, згідно з договором про розподіл приплоду належить Миколаївському зоопарку, він утримувався окремо від решти тварин. Через надмірну лякливості при випусканні з приміщення у вольєр молодий самець загинув. Пізніше загинула самка, яка упродовж кількох років перебувала разом з самцем. Ця пара тварин відрізнялася особливою полохливістю, як і два дорослих самці, що утримуються в антилопнику поодиноці. В теплий період група з шести самок знаходилася у вольєрі екскурсійного маршруту. У сусідньому вольєрі знаходився самець «Дукат», якого використовували як плідника раніше (з симетричними рогами). Восени тварин успішно перевели у приміщення. Самки утримуються однією групою в трьох суміжних денниках біля виходу у вольєр. 4 самці знаходяться поодиноці в окремих денниках.

На кінець року за відсутності народження та загибелі двох особин, було 10 гарн, з них 4 самці та 6 самок.

Сайгак. На початок року чисельність становила 564 особини, у т.ч. 439 дорослих (180 самців, 259 самки) та 125 молодих 2022 р.н.

Перше маля народилося на початку травня. Масове народження молодняку тривало з 2 по 20 травня.

Під час гону дорослі самці проявляли ознаки мічення підгрудка сечею, котра залишається на покритих самках. По завершенні гону в зимовий період 2022–2023 рр. впродовж січня–лютого сайгаки поступово об'єдналися у загальне стадо, яким трималися до кінця квітня до початку отелень. На початку третьої декади квітня дорослі самки почали відокремлюватися від загальної групи тварин. Після завершення періоду затаювання малят (травень–червень), самки з молодняком поступово об'єдналися у великі групи. З кінця серпня до кінця жовтня сформувалось одне стадо, яке під час пасіння розділялося на основне та 3–5 невеликих, які більшість часу трималися відокремлено в різних частинах загону № 7 (в основному, в центральній та північній його частинах).

Після появи отави на місці серпневої пожежі в загонах № 6–7 сайгаки першими пасилися там.

Впродовж року з різних причин загинуло багато тварин, переважно самці в зимовий та весняно-літній період часу, самки під час та в перший місяць отелень, малюки в перші дні після народження. Після пожежі 22 серпня 2023 р. у межах згарища в загонах № 6 та 7 знайдено зітлілі трупи сайгаків (за різними даними від 100 до 200 особин). Згідно з висновками відомчої ветеринарної служби, яка обстежила місце загибелі тварин 30–31.08.2023 р., причиною загибелі могла стати гостра неконтагіозна токсикоінфекція брадзот. До окупації у сайгаків це захворювання не діагностували, проте воно зустрічалося у свійських овець «фізіологічного двору» Інституту тваринництва «Асканія-Нова», розміщеного за кілька кілометрів від зоопарку. Не виключено, що нехтування карантинними заходами могло призвести до поширення захворювання. На кінець року сайгаків було приблизно 570 особин.

Козел гвинторогий. Станом на 1 січня поголів'я становило 9 особин.

Доросла самка козла гвинторогого, яка впродовж останніх років знаходиться разом з репродуктивною групою оленя Давида, в квітні народила малюка (самочку), від якої відмовилася. Завдяки штучному вигодовуванню вона вижила і нормально розвинена.

В вольєрі екскурсійного маршруту утримувалися три дорослі самки разом з самцем на кличку «Акробат». Ще один дорослий самець знаходився у сусідньому вольєрі 2.06.

В репродуктивній групі молодша самка в кінці травня народила самця, на початку червня в іншій народилася двійня – самець і самка. Дуже стара самка, яка восени 2022 р. була переведена з вольєру ЕМ у вольєр до молодій самки, яка утримувалася з самкою козерога сибірського, загинула 16 січня 2023 р. 2 козлів знаходилися разом з 2 самцями сибірських козерогів.

На кінець року було 12 особин, з них 8 дорослих (5 самок та 3 самці) та 4 молодих (2 самці та 2 самки).

Козеріг сибірський. На початок року в колекції утримувалося 7 особин: 4 самці і 3 самки. У самки на кличку «Магія» 2017 р. народження (належить Миколаївському зоопарку), яка знаходилася у складі репродуктивної групи, у травні народилося одне маля. У іншій самки «Гері» 2015 р. народження, в якій у грудні 2021 р. було визначено завмерлий плід, у травні, ймовірно, був викидень. Після цього у неї кілька разів випадала матка, ветеринарні працівники її вправляли, проте зрештою матку видалили. Операцію проводили без наркозу. Самка загинула від крововтрати і больового (травматичного) шоку.

Старий самець «Хмель», який утримувався у вольєрі на екскурсійному маршруті, загинув у кінці 2023 р. Ще 8.06 він був дуже худим і вірогідно помер від вікових змін. На кінець року поголів'я становило 6 особин.

Баран гривастий. На 1 січня поголів'я включало 4 дорослих самців. Самець, завезений у 2021 р. з Миколаївського зоопарку, і ще два барани протягом року знаходилися у вольєрі «Гірка». Один кастрований самець утримувався у вольєрі на екскурсійному маршруті. У березні один з самців у вольєрі «Гірка» захворів, сильно схуднув і загинув у квітні 2023 р. На кінець року в колекції зоопарку залишилися 3 тварин.

Муфлон європейський. На початок року чисельність становила 151 особину, у т.ч. 137 дорослих (58 самців, 79 самок) і 14 молодих тварин (7

самців та 7 самок) 2022 р. народження. З метою підвищення ефективності відтворення, зниження рівня спорідненості тварин та зменшення пасовищного навантаження муфлони утримуються трьома групами: перша репродуктивна знаходилася в вольєрі екскурсійного маршруту (1 самець, 3 самки), друга (основна) репродуктивна – у загоні № 1 ВЧП (116 ос.), третя складалася з самців старше року, видалених зі стада за наявності недоліків, встановлених при індивідуальному огляді (31 ос.), – у загоні № 10 (для нанду).

У 2023 р. перше ягня (самець) народилося у вольєрі екскурсійного маршруту 30 січня. У квітні народилося друге (самець) у найстаршої темної самки. В загоні № 1 перше ягніння відбулось 16 лютого, що на 24 доби раніше, ніж у минулому році. Пік народження муфлонів припав на період з 5 по 20 березня. Останнє ягніння навесні відбулося в першій декаді квітня. Відмічено досить розтягнуті строки ягніння самок в порівнянні з попереднім роком. Ягнята перші години після народження не бояться наближення людини чи інших тварин, сприймаючи їх за матір (яка в цей час тікає на безпечну відстань або в стадо) і намагаючись, слідує інстинктам, знайти вим'я слідує за ними, що може стати причиною загибелі (рис. 1.27). Ягнята, які вже обсохли, причаюються і не рухаються навіть при наближенні небезпеки; якщо мати близько, вони біжать за нею. Самки тримають залишене ягня в полі зору і потім повертаються на місце, де його залишили (рис. 1.28).

Рисунок 1.27 – Ягня муфлона в першу годину життя

Рисунок 1.28 – Новонароджена самка муфлона

Всі дорослі самки (незалежно від фізіологічного стану), які знаходять ягнят без нагляду, забирають їх та ведуть у стадо. При зустрічі з матір'ю передають їй ягня. Протягом зимово-весняного ягніння народилося 8 чорних ягнят (10%) різної інтенсивності забарвлення від повністю чорних до чорних з підпалом (рис. 1.29). Заходи щодо зменшення кількості не типової масті тварин, застосовані у 2022–2023 рр., помітні під час народження в серпні та вересні (жодного чорного ягняти). В стаді залишилася одна чорна самка і самець, якого через недбалість персоналу загнали з перегінного коридору в загін № 1 1 березня 2023 р.

Рисунок 1.29 – Баранчик чорного окрасу з підпалом та сірими ногами

У звітному році у зимово-весняний період народили ягнят 72 самки, що склало 91% від дорослих самок, наявних на 1 січня 2023 р. Багатоплідність самок муфлонів, враховуючи зафіксовані випадки народження двієнь, склала у зимово-весняні окоти 1,11 голів. 8 самок народили двійні. Таким чином, за період зимово-весняного окоту народилося близько 80 ягнят, 75% з яких загинули в перший тиждень життя.

Жива маса новонароджених ягнят самців коливалась у межах 2,4–3,5 кг, самок – 2,0–3,2 кг.

Одна з самок втратила ягнят під час народження і через три тижні загинула сама. Передлежання плодів було «валетом». Її ягнята – самець (2,9 кг, йшов задніми ногами) і самка (2,2 кг, йшла головою) – одночасно застрягли в родових шляхах (рис. 1.30).

Рисунок 1.30 – Відловлена 10 березня 2023 р. самка муфлона з мертвими ягнятами в родових шляхах

За період спостережень знайдено 49 трупів, ще 9 ягнят, народження яких зафіксовано, не було знайдено (рис. 1.31). В період масового народження муфлонів протягом доби було помічено скупчення різних видів птахів рядів соколоподібні та сивкоподібні навколо загону № 1 ВЧП. Основна кількість ягнят загинула від нападів крука звичайного. Також при огляді трупів встановлено, що 4 старших ягнят були загризені лисицями.

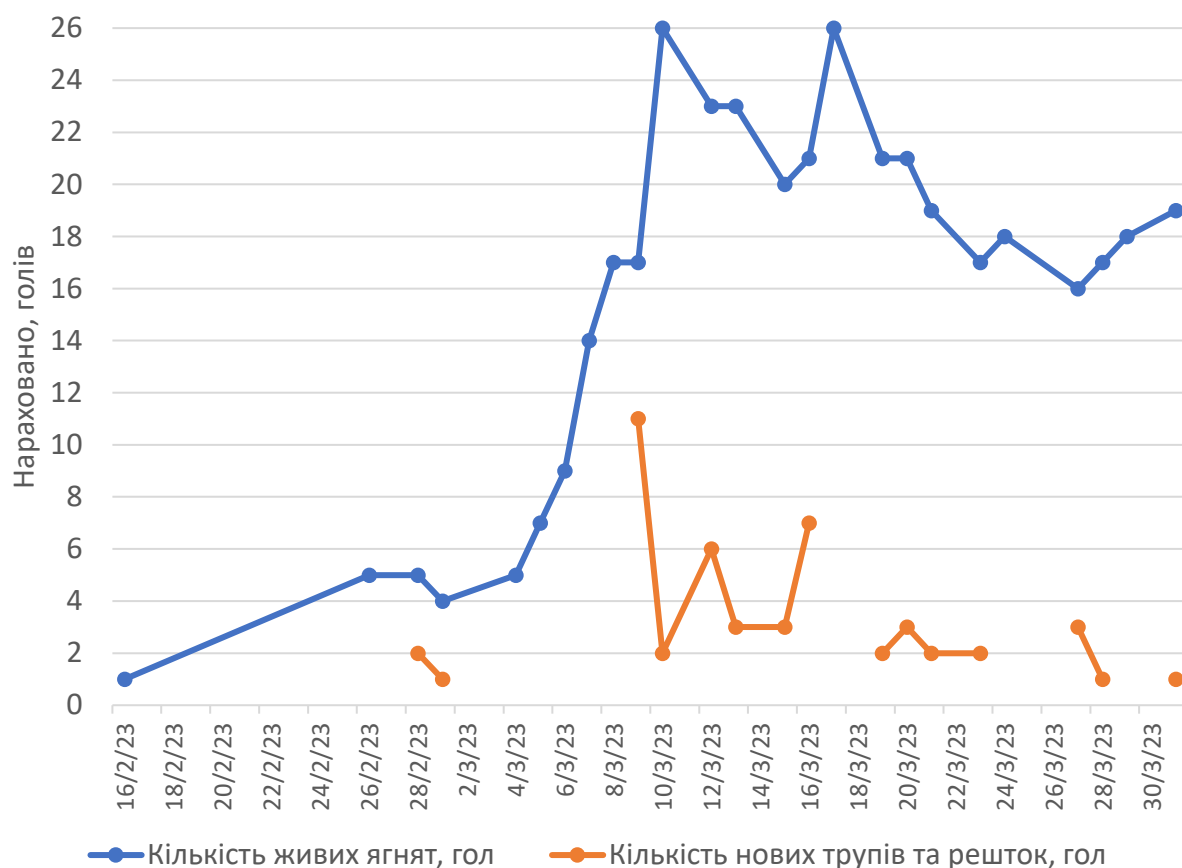

Рисунок 1.31 – Динаміка зміни кількості живих та загиблих ягнят муфлона європейського в період зимово-весняного ягніння 2023 р.

Круки нападають на ягнят в основному в першу добу життя вранці, коли матері віддаляються від ягнят для пасіння. Щойно загиблі ягнята були без очей та мали ознаки розкльовування морди, вух, під хвостом та черева (рис. 1.32).

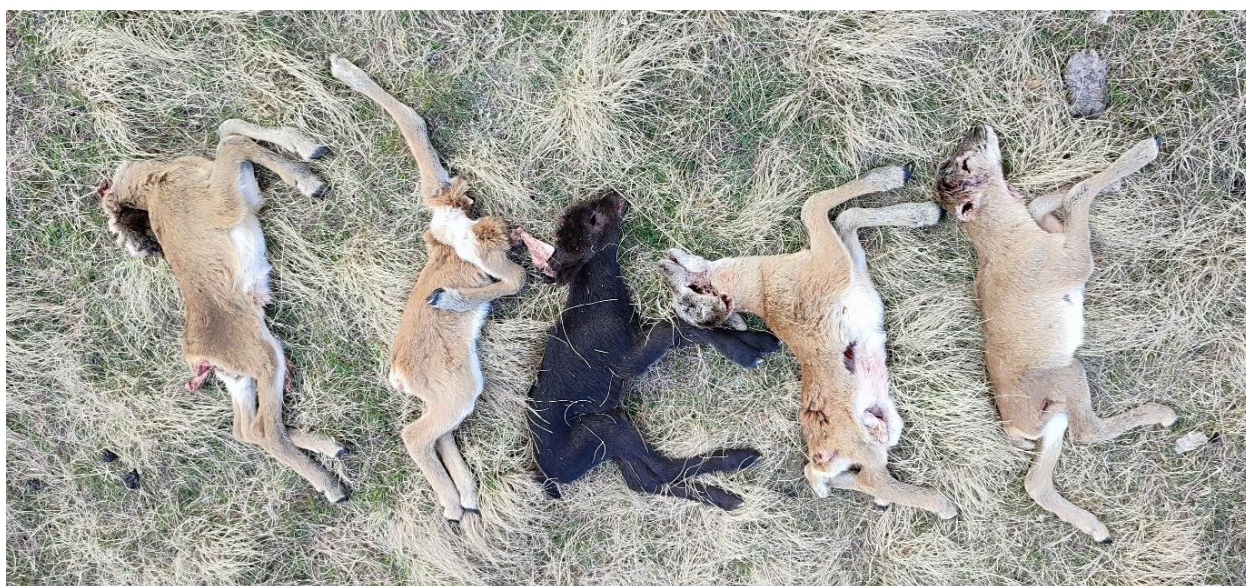

Рисунок 1.32 – Трупи ягнят, знайдені 9 березня 2023 р. у загоні № 2 ВЧП

Матері, які втратили ягнят, протягом 2–3 днів поверталися під час відпочинку стада на місце загибелі свого ягняти і там стояли. Частота їх повернення і час, проведений на місці загибелі, на наступний день зменшувалися. І врешті решт, більшість з них трималися біля самок з малюками, а деякі біля самців і молодняку. Більшу частину втрачених ягнят ідентифікували за рештками, залишеними хижаками. В залежності від виду та кількості нападників решки були повними або частковими (рис. 1. 33). Значні втрати молодняку відбулися через відсутність травостою і відповідно укриття для новонароджених ягнят в загоні № 1 ВЧП.

Рисунок 1.33 – Передні ноги ягняти, знайдені 2.03.2023 р. в загоні № 1 ВЧП

Через агресивне поводження до молодняку та самок довелося забрати з вольєру екскурсійного маршруту дорослого самця. Йому присвоїли номер шляхом кліпсування та випустили у вольєр № 1 ВЧП, оскільки він придбаний і завезений з іншої установи (рис. 1.34).

В цьому році зафіксовано 11 випадків серпнево-вересневого народження ягнят. Один на маршруті у самки 2022 р. народження та 10 у загоні № 1 ВЧП. В цей період народжували як молоді самки, так і ті тварини, котрі на початку березня втратили свої ягнят.

Рисунок 1.34 – Відлов та кліпсування самця муфлона 15.03.2023 р.

10 самців було вибракувано для зменшення навантаження на загони і у зв'язку з відсутністю реалізації тварин. Гони у стаді муфлонів у почалися у вересні і тривали до кінця жовтня. На кінець року чисельність муфлона європейського становила близько 165 особин.

Козел свійський камерунська порода. На початок року було 8 особин. 18.04 дорослий самець знаходився у вольєрі оленів Давида (велика група). У кінці квітня у молодшої самки (чорно-біла, шута) народилася двійня, самець загинув в перші дні. Самка, яка вижила, розвивалася і росла добре, впродовж літнього періоду утримувалася з матір'ю у вольєрі екскурсійного маршруту біля вольєрі муфлонів. Найстарша самка «Клава» одна знаходилася у вольєрі біля старого страусятника. На кінець року було 9 особин, 8 дорослих (2 самці та 6 самок) та 1 самка 2023 р. народження.

Вівця свійська. На початок 2023 р. налічувалося 12 овець різних за напрямом продуктивності та походженням порід. 4 особини (2022 р. народження) таврійського типу асканійської тонкорунної породи (2 самці, 2 самки). 3 ягняти асканійської каракульської породи чорного забарвлення (2 самці і самка). Один самець гарний та розвинений, інший худий, самка дуже

маленька і худа. Менший самець каракульської породи (хворобливий та худий) був вибракуваний у лютому. З особини гісарської курдючної породи (доросла пара та молодий баранчик 2022 р.н.). У самки 24 березня народився баранчик чорного забарвлення (5,6 кг). Ягня добре розвинене та типове для гісарської породи (рис. 1.35).

Рисунок 1.35 – Самка гісарської породи з новонародженим баранчиком 29 березня 2023 р.

Також в наявності стара самка камерунської породи. В другій декаді квітня 2023 р. самка породи катахдін, якій вчасно не надали допомогу, не змогла розродитися баранчиком від самця гісарської породи. Ягня дістали мертвим, а мати загинула від інтоксикації організму через декілька днів. На кінець звітного періоду кількість овець становила 11 голів.

Такін-мішмі. Самець на кличку Річард, який знаходиться в зоопарку згідно з договором про перетримку з Миколаївським зоопарком, постійно утримується у вольєрі ЕМ. Холодну погоду переносить добре. Такін часто використовує для грумінгу і гри стовбур ясеня, який для збагачення середовища розмістили у вольєрі раніше. Він відгукується на кличку та приймає корм з рук через огорожу. Гін розпочався в кінці жовтня, що

супроводжувалося ревінням, агресивною поведінкою. Він залишався активним, добре поїдав корм до осені 2023 р. У грудні такін помітно схуднув і виглядав пригніченим.

Бізон американський. На початок року чисельність становила 86 особин. Всі тварини, за винятком репродуктивної пари, що перебуває у вольєрі екскурсійного маршруту, знаходяться у загонах № 6–7 ВЧП. У середині року кількість дорослих самців у стаді (старші 1 року) була не менше 50. При підрахунку 3.03.2023 кількість тварин у загальному стаді у загонах ВЧП була 84, тобто до того часу ніхто не загинув.

За загальним стадом, що утримується у ВЧП, спостереження велися з 20.06 по кінець грудня 2023 р. Згідно з отриманою інформацією стадо підходило до водопою (арик з розлитими по обидва його боки «рукавами» та озеро) у цей період наступним чином:

20.06 – 30.07 (до 30 °С вдень) – двічі в день – вранці до 9.00 і після 16.00, а після 17.00 – на ніч прямували у бік єгерського поста;

4.08 – 9.08 (в тіні не нижче 33 °С) – двічі в день – вранці та після 17.00;

10.08 – 12.08 (зниження температури до 28 °С) – один раз на добу – після 9.00 або пізніше, після 12.00;

14.08 – 21.08 (в тіні 36–40 °С, вночі до 23 °С) – двічі на добу – вранці з 6.30 і після 16.00; самки залишалися з телятами біля води в середині дня, паслися поруч, а на ніч йшли із загальним стадом;

25.08 – 31.08 (в день в тіні 31–33, вночі 17–22 °С) – один раз на добу з 9.00, або після 12.00;

1.09 – (туман, злива) один раз після 14.20;

3.09 – 7.09 (вітряно, до 30 °С вдень, вночі 16 °С) – один раз після 11.00;

9.09–15.09, 19.09 (вдень 26–28, вночі 8–13 °С, хмарно) – один раз після 12.00 або після 19.00;

24.09 (вдень до 30 С) – один раз зранку з 6.00;

29.09 (вітряно) – один раз після 17.00.

З кінця вересня, коли температура ставала нижчою і мала перепади, то на водопій стадо приходило за бажанням, але частіше під вечір.

До вибуху і пожежі у загонах 22.08 бізони йшли на нічліг частіше у напрямку північного кута, а вдень паслися у різних місцях. після пожежі вже залишалися на ніч у загоні № 7 ближче до загону № 3 (в діаметрально протилежному боці від пожежі), вдень паслися і відпочивали зліва від водойми у загонах № 6–7, часто попід сіткою між цими загонами. До звичного режиму стадо перейшло поступово. З початку вересня на випасі почали все далі відходити на північ і вже 9.09 були перед центральним єгерським постом, а 10.09 на ніч відійшли у бік північного кута.

9.08 помітили як самець переслідував самку. 25.08 і 6.09 відділялася група самців (14–20 тварин).

25–31.08, 3.09, 7.09, 7.10, 14–15.10, 30.10 було помітно одного самця, який тримався на віддалі від загального стада, часто залишався на ніч біля водойми, схожий на старого хворого. 11.11 він стояв у воді, можливо, мав високу температуру. 12.11, крім вказаного раніше, було помітно ще одного відокремленого самця, який лежав під огорожею у куті біля загону № 4, неподалік від гурту сірої української породи. Одинокого «хворого» бізона було помітно і 28.11, він лежав далеко від стада посеред загону № 6.

Коли 20.08 о 10.00 стадо щось (або хтось) сполохало, воно розділилося на дві половини, одна з яких (переважно самки з телятами) залишилася стояти на місці, інша помчала геть, на північ, але згодом зупинилася. Самки з молодняком, заспокоївшись, приєдналися згодом до іншої половини стада, всі розвернулися і пішли до водойми.

6.09 о 19.00 відбулася бійка двох самців; тоді ж здійнявся вихор у загоні № 7 і це перервало рух бізонів на нічліг, стадо поділилося навпіл. Після цього наступного ранку група самців, понад 20 особин, як виявилось, залишалася на ніч біля зовнішньої огорожі за центральним єгерським постом. Потім, час від часу, було помітно групу самців (11–30 особин), які знаходилися окремо від стада – 24.09, 27.09, 3.10, 15.10, 19.10, 30.10, 13.11, 17.11, 3.12.

10.09 серед 94 тварин загального стада помітно двох рудих телят, 19.09 – четверо рудих телят; в цей же день було помітно самку з новонародженим, які перейшли по містку на лівий бік арика, від стада, що залишалося на протилежному боці. 21.09 налічено 21 особину цьогорічного молодняку.

14 особин сірої української породи (СУП) з квітня 2023 р. знаходилися у загонах № 6–7. Загалом ці доволі різні види добре комунікують: часто пасуться поруч, ходять на водопій, ночують поруч, але не змішуються повністю. Самці бізонів підходять до самок СУП, залишаючись навіть на кілька днів поруч. Бувало, що й дорослий самець СУП супроводжував кілька корів, які приходили в стадо бізонів. 2.09 молодий самець бізона переслідував дорослу корову сірої української породи. Вона, хоч і була в стані статевого збудження, але не підпустила його для садки і відігнала, брикаючись. 23.09 у гурт самок з молодняком приходив тогорічний бичок сірої української породи. За ним згодом підійшла доросла корова (певно, його мати) і відвела геть. Агресії між двома видами за період спостережень не було виявлено. 26.09 о 19.00 та під вечір 3.10 – бійка між двома дорослими самцями.

Отелення у самки бізона «Квітка» на ЕМ відбулося 14 травня. Теля нормально розвинене. Слід зазначити, що ознаки повноцінної статевої охоти у цієї самки фіксували 20–22 серпня 2022 р., тоді ж відбулося парування. Отже, тривалість її вагітності склала 267 днів. У загальному стаді бізонів ВЧП до 14 травня фіксували щонайменше двох телят, до 26.06 – 12. У минулому році перші отелення у стаді фіксували 6 травня. Оскільки 3 листопада 2022 р. фіксували ознаки статевої охоти у самок, отелення у стаді повинні були продовжуватися щонайменше до кінця липня поточного року.

Інтенсивну линьку дуже було помітно в період 20.06 – 14.07.

В результаті аналізу анамнестичних даних (суттєве відставання у рості) та результатів огляду на початку лютого було вибракувано самця бізона віком 6 місяців. З 1.01.23 по 31.05.23 загибелі тварин цього виду не було зафіксовано. Двох бізонів (самця і самку) було вивезено в росію на початку грудня.

Самець на екскурсійному маршруті проявляв агресію до теляти. Після звернення бригадира до нового куратора копитних остання трохи поспостерігала за тваринами і заявила, що при ній агресії не було. Особа, яка не має біологічної, сільськогосподарської чи ветеринарної освіти і прийнята на посаду окупаційною адміністрацією, проявляла кричущу некомпетентність, як і окупаційний директор заповідника та керівник зоопарку.

На 20.11 нарахували 95 бізонів, рудих телят не було помітно, у стаді перебувало 19 голів молодняку, за два місяці раніше спостерігали 21 теля. Вірогідно, загалом народилося 21 теля. Можливо, двоє загинуло. Також не відома причина загибелі 4 дорослих особин. Враховуючи, що на екскурсійному маршруті залишився дорослий самець, загальна чисельність становить 96 особин.

Ватусі. На початку року в колекції була одна самка, яку в холодний період з 18 жовтня до кінця квітня утримували у боксі Нового антилопника. Линька почалася у кінці лютого, особливо шерсть випала на стегнах. Тоді ж стало помітним схуднення тварини, яке мало прогресуючий характер, проте апетит залишався без змін. Це вказувало на нестачу поживних речовин, зокрема мікро- та макроелементів. Після настійливої рекомендації ветеринарна служба почала застосовувати тварині з кормом вітаміно-мінеральну добавку. Інтенсивність линьки у ватусі зросла в третій декаді березня. Тварина з ознаками прогресуючого схуднення загинула у кінці квітня.

Гаял. В колекції на 01.01.2023 були дві самки, одна з них (кличка «Біллка») у теплу частину року перебувала у вольєрі ЕМ. Друга самка, «Малютка», яка належить Харківському зоопарку, у весняно-літній період, як правило, раніше завжди утримувалася у загоні № 2 ВЧП. Характерні для кінцевого фетального періоду тільності контур черевної стінки та набряк молочної залози спостерігали у тварини наприкінці березня. З кінця лютого стала чітко помітною папілома діаметром до 1,2 см на лівому боці перед колінною складкою. Приплід у «Малютки» з'явився у квітні – гібрид від бика сірої української породи, з яким ця самка перебувала у загоні № 2 у весняно-літній

період минулого року. Роди пройшли нормально, на відміну від попередніх у цієї тварини, коли одержали дуже крупного мертвого самця. 14 жовтня самку «Булка» загнали в приміщення «Нового» антилопника, як завжди.

Буйвіл кафрський. Поголів'я цього підвиду буйвола африканського на 01.01.2023 становило 5 особин, у т.ч. 3 самки, одна з яких 2020 р. народження дещо відставала у рості внаслідок інбридингу. З цієї ж причини впродовж останніх років отриманий приплід народжується нежиттєздатним і в більшості випадків гине. Після зимівлі наприкінці квітня репродуктивну групу перевели в загони № 6–7 ВЧП. Самець «Матрос» (2016 р. народження) у весняно-літній період знаходився у вольєрі екскурсійного маршруту.

Линька у тварин почалася у кінці лютого із зростанням її інтенсивності у другій декаді березня. Найбільше на кінець березня вилиняла доросла самка «Матрони» – понад 70%, самець-плідник – до 60% поверхні тіла. Найбільш сповільненою була линька у самки (2020 р. народження).

Спостереження за буйволами розпочато 26.07, коли вони з'явилися у полі зору, підійшовши до водопою. Як правило, у присутності бізонів неподалік водойм буйволи до води не наближались. Більшість часу тварини проводили у загоні № 6, ближче до № 9, тобто північніше від ставка, або справа від арика. Тварини зазвичай перебували у групі, часто приходили на водопій біля місточка або там, де арик впадає в ставок. Буйволи підходили до води приблизно через годину після бізонів. Відпочивали під огорожею, часто по двох, на відстані 2–3 прольоти одні від одних.

В день пожежі 22.08., о 16.00, коли дим розвіявся, першими до арика справа, з боку пожежі підійшли кафрські буйволи (4 особини) і група сірої української породи (13 особин). Усі, перебуваючи поруч, почали пити воду.

18.09 (вдень +27, вночі +12 °С) – буйволи (по 2 особини) у загоні № 7 біля огорожі з загonom № 6 лежали на відстані 24 прольотів між ними, що незвично для даного виду копитних. В минулі роки відділялися лише хворі тварини і самці, яких домінант виганяв зі стада. 23.09. о 11.00 всі чотири тварини стояли у воді в арику. Після пожежі буйволи більшість часу перебували зліва від

арика, напроти загону № 4, частіше під огорожею між 6 і 7 загонами. 24.09 їх було помітно у загоні № 7 (неподалік північного кута). Особливо часто тварини лежали у вітряну погоду, що спостерігалася з 26.09 по 2.10 та 7.10 – після дощу і зниження температури вдень до 20, вночі – до 4 °С. 18.10, коли на ґрунті було -1—+4 °С, вдень тварини трималися біля арика. Групу кафрських буйволів не загнали в приміщення одночасно з іншими теплолюбними копитними, крім самця «Матроса», якого перевели з екскурсійного маршруту в «новий» антилопник 14 жовтня. Працівники зоопарку стверджували, що буйволів було неможливо загнати. Це нонсенс і злочинна халатність, оскільки понад 50 років тварин заганяли в приміщення. Іноді цей процес тривав 2 дні, якщо тварини опиралися. Щоб не викликати запалення легень, копитних залишають і продовжують загонку іншого дня. Тварини могли травмуватися, іноді смертельно. Наприклад, у 2007 р. самець кафрського буйволи «Метеор» зламав шию від удару в стовп огорожі під час перегонки з ЕМ в приміщення. Випадків, коли теплолюбних тварин не могли загнати упродовж кількох днів, тим більше тижнів, не було. У месенджері Телеграм 22.10 директор окупаційної адміністрації Д. Мещеряков з апломбом самовпевненого невігласа стверджував, що «Певні труднощі організаційного характеру звісно є, але ми справляємося». 6.11 кафрські буйволи перебували все ще у степу!

До 17.11 (з інтервалом у 2–3 дні) загинули 3 особини з 4 буйволів, які досі перебували у загонах ВЧП. Останньою 17.11 загинула самка, яка під час намагання працівників вкотре загнати її у приміщення, зламала собі шию, вдарившись об автомобіль. Під час розтину було помічено дистрофічні зміни лівого шлуночка (суттєве потоншення і дряблість стінки, збільшення її у розмірах і набуття витягнутої вбік і приплюснutoї конфігурації). Відмічено ділянки набряку на легенях (до 20% від всієї поверхні), кілька петехіальних крововиливів під капсулою печінки. Інші органи – без видимих змін. У передшлунках – достатня кількість кормових мас відповідної консистенції. Очевидно, мало місце зношення міокарду внаслідок віку, не виключене і навантаження від холоду, про останнє свідчить наявність ділянок давнього

набряку легенів. Такі набряки можуть виникати від гіпервентиляції, яка стає наслідком прискореного дихання – або від бігу, або ж від тахікардії. Слід зазначити, що на правому яєчнику самки було жовте тіло грибоподібне, пропорційно розвинене, за існуючою в скотарстві класифікацією його вік відповідає 10–12 дню після овуляції. Відмічали наявність кількох антральних фолікулів в яєчниках, матка була розвинена, дрябла, що відповідає відповідній зі станом жовтого тіла фазі статевого циклу. Це все вказує на наявність нормальної статевої циклічності у тварини.

Загибель попередніх трьох тварин (одна за одною!) очевидно настала від запалення легень внаслідок низької температури і невдалих непрофесійних спроб загонки. Слід зазначити, що у 2022 р. після 15 жовтня всі буйволи були переведені у приміщення.

На кінець року в колекції заповідника залишився лише самець «Матрос», який останні два роки у теплу пору року утримувався на ЕМ. Він був своєчасно переведений у приміщення. Але 17.11 при його огляді він виглядав дуже худим і наляканим – можливо, чув, як невдало заганяли зранку самку, яка загинула. Тоді ж було рекомендовано працівникам заповідника скорегувати раціон відповідним чином, щоб покращити стан тварини.

Буйвіл азійський свійський. На початку 2023 р. було 10 тварин, з них троє самців 2022 р.н. Самець-плідник, зазвичай агресивний, взимку охоче брав хліб і печиво, іноді навіть не встаючи. Самки «Буковинка» і «Камея» виглядали тількиними, що стало помітно у середині березня за збільшенням у них в об'ємі вим'ям. Найбільше в кінці березня з усіх тварин цієї видової групи вилиняла «Буковинка» – на 50 %. Але народження приплоду у вказаних самок не було зафіксовано. Було рекомендовано вибракувати двох самців 2022 р.н., оскільки перебування їх у стаді в теплу пору року могло мати для них негативні наслідки внаслідок агресивної поведінки дорослого самця. В минулому доміант нападав на одного з молодших самців, тому намагалися не допускати їх перебування в одному загоні.

У вольєр ЕМ після зимівлі перевели ручного самця, який там знаходився в 2021–2022 рр., а також наймолодшу самку 2020 р.н.

Репродуктивна група влітку знаходилася в загоні № 2 ВЧП. 14 жовтня тварин загнали в приміщення «Нового» антилопника, як завжди.

Як свійський. На початок 2023 р. в колекції зоопарку утримувалася самка «Серьга», що належала Миколаївському зоопарку згідно з договором про перетримку. Тварина постійно перебувала у вольєрі на ЕМ. Стан тварини, попри вік і хронічне захворювання низхідних шляхів дихальної системи, був задовільним включно до кінця березня. Тварина звикла, що спостерігачі їй приносили зелену траву, якої було скрізь вдосталь навіть взимку. Вимогу згодувати разом з мішанкою вітамінно-мінеральну добавку було проігноровано керівницею ветеринарного сектору.

Самка загинула 28.09 після спеки влітку внаслідок тривалого хронічного захворювання з ознаками враження легень та порушення серцевої діяльності.

1 грудня в зоопарк незаконно завезли дорослих самця і самку з росії.

Сіра українська порода ВРХ (СУП). На початок 2023 р. група цих тварин налічувала 16 особин, з яких одна доросла пара (♀ «Магія» і ♂ «Бартер») утримувалася весь холодний період у загоні № 1, а репродуктивна група з 14 особин у загоні № 4 ВЧП. У самця «Бартера» кульгавість задніх кінцівок і утруднена хода поступово стали майже непомітними після того, як в листопаді 2022 р. його і корову «Магію» на зимівлю перевели у загін № 1 ВЧП. 18.04 на ЕМ була пара (самець і самка з вушною биркою).

Група СУП з 14 особин знаходилася з весни разом зі стадом бізонів у загонах 6–7 ВЧП. Ці тварини частіше підходили до водопою, ніж бізони або кафрські буйволи. Могли пів світлового дня знаходитися поруч з водоймою, час від часу п'ючи воду, особливо у спекотні дні. Слід зазначити, що кафрські буйволи зрідка наближалися до групи СУП. Загалом, ця худоба часто знаходилася між Оленячими. 1 вересня з ними разом пасся великий самець бізона, а коли пішов град о 14.20, ці тварини змішалися зі стадом бізонів. Після граду вони знову розділилися і бізони пішли геть, проте великий бізон

залишився з гуртом СУП, але згодом наздогнав своє стадо. 2.09 була відмічена статева охота у старій корові СУП і бізон знову до неї наближався, вона навіть відокремлювалася з цим самцем, але не підпустила. Ця корова кілька днів поспіль паслася окремо від свого гурту, проте не відходила далі поля зору. Всю першу декаду вересня гурт СУП і бізони паслися поруч і на водопій ходили разом. Іноді 2–3 тварини СУП залишалися ночувати поруч з бізонами, але недалеко від свого гурту. Частіше ці тварини пасуться у загоні № 6 під огорожею до загону № 4 або під огорожею до загону № 7 навпроти загону № 4. З 13.09 СУП паслися окремо від бізонів і приходили до водопою у різний з ними час. Можливо, це мало зв'язок з статевою охотою у корів СУП, яка вже закінчилася. Ця розрізненість СУП з бізонами співпала з появою окремої групи самців-бізонів, які все частіше відділялися від загального стада. З середини листопада СУП знов почали бути поруч зі стадом бізонів. 27.11 до них приєднався крупний бізон – можливо знову відчув статеву активність у якоїсь із корів СУП. Бувало, що дорослий самець СУП супроводжував кілька корів, які приходили в стадо бізонів. Слід зазначити, що за наявності статевої охоти у гурті свійських корів, що паслися періодично за огорожею, цей дорослий самець СУП швидко наближався і приваблював своєю появою відповідну самку свійської худоби, яку міг довго обнюхувати спереду і ззаду, намагаючись дістати її язиком крізь сітку.

Очікувався приплід у кінці червня, оскільки прояви статевого збудження у телиць 2021 р. н. фіксували у кінці серпня – на початку вересня 2022 р., у дорослих корів – 12 вересня, 19 жовтня і 7 грудня 2022 р. На кінець 2023 р чисельність склала 24 особини, отже, народилося не менше 8 особин.

Червона степова порода ВРХ. Репродуктивну групу тварин (10 корів і бугай-плідник) утримують для господарчих цілей, зокрема молоко використовують для випоювання їх телят і молодняка інших копитних; сир згодують окремим видам птиці і хижим (єноти та єнотовидні собаки). З початку року для господарських потреб вибракували: бичок (2021 р. н.), бичок і теличка (2022 р. н.) та дорослу корову (хронічний мастит), що не

становили господарської та племінної цінності. 24.02 отримано перше теля у породній групі ВРХ.

Південна м'ясна порода великої рогатої худоби. У зоопарку на перетримці перебуває чотирирічний самець сірої масті, кличка «Дубок», який належить ДП ДГ «Асканійське» (Каховський район Херсонської області). Тварину утримують у вольєрі ЕМ, обладнаному навісом. Бик має спокійний норов і добре себе почуває, «товаришує» з самкою яка з сусіднього вольєру. В кінці березня було помічено суттєві засохлі густі виділення на волосках препуція, біля яких літали мухи. Про це було повідомлено ветеринарних фахівців заповідника. Була підозра на наявність запалення препуціального мішка, що проявлялося і восени 2022 р. двома абсцесами на шкірній передпрепуціальной складці-підвісці, які виникли внаслідок тріщин шкіри у місцях її складок. Тоді ж ветеринарна служба нехтувала порадами щодо лікування і несвоєчасно почала обробку (через два тижні!). Тому процес міг набути хронічного характеру і в подальшому проявитися з потеплінням та підвищеною вологістю внаслідок дощової погоди.

26.09 тварина виглядала нормально вгодованою.

1.4.2.3.3 Мозолоногі

Верблюд двогорбий. Утримуються дві особини *Camelus bactrianus*, мати «Зіта» і її трирічний син «Зевс». З середини жовтня 2022 р. верблюдів перегнали з вольєру ЕМ у загін № 1, де тварини утримувалися до середини квітня 2023 р. Тут тварини почувалися комфортно. Самець любляв товариство поні, особливо самки – гібрида поні з конем Пржевальського, і прогулювався з ними подалі від місця підгодівлі, «Зіта» – навпаки, частіше підходила до огорожі, ближче до людей. 2–3 лютого у самки були виразні ознаки статевої охоти, і вона спаровувалася з самцем. Перед цим і після цього вони часто удвох лежали, притулившись. Згодом «Зевс» почав сумувати за поні, групу яких перегнали у першій декаді березня у сусідній загін. Самець постійно підходив до огорожі цього загону, часто лежав, спостерігаючи за поні і навіть кликав їх, видаючи

гортанно-ревучі звуки. 17.03 верблюдів перевели у вольєр біля воріт у загін № 1, який нарешті добудували, але дерев'яні бруски огорожі виявилися слабкими для самця, який зразу ж почав об них чухатися через линьку. У самки «Зіти» знову було зафіксовано ознаки наступної статевої охоти 17.03. У квітні верблюди були переведені у загін № 1, де їх час від часу було помітно до листопада 2023 р. Однак 11.07 тварини знову були у вольєрі.

Відомо, що 1 грудня в зоопарк завезли з росії пару дорослих верблюдів двогорбих, самка має звичайне забарвлення, самець світле. Їх розмістили у «новому антилопнику» і дали клички «Жора» та «Олівія».

Лама глама. На початок року на зимівлі у двох антилопниках утримували 5 лам: самець «Ветер» (в літній період знаходився у вольєрі ЕМ), молоді тварини ♂ «Начос» та ♀ «Віолета» (придбані у Миколаївському зоопарку восени 2021 році) та дві самки «Сабіна» і «Смородина». За контурами черевної стінки наприкінці лютого вагітною виглядала Сабіна, яка спаровувалася з самцем «Начосом» 24.08.22. Після зимівлі перший раз тварин вигнали у вольєр «Садки» 16.03, але через настання дощової вітряної погоди загнали. 18.04 лами були у загоні № 1. У грудні стара самка Сабіна загинула. Навесні 2023 року, вона виглядала чудово – мала гарний апетит, була рухливою, і мала доволі округлий живіт, порівняно з іншими самками. Одна з самок народила малюка.

У боксі старого антилопника на ЕМ у холодний період року утримувався 32-літній самець «Борка» – гібрид лама-глама × альпака.

Гуанако. Єдиний представник цього виду мозолоногих *Lama guanicoe*, самка «Лейла», яка також у холодну пору утримувалася у боксі старого антилопника на ЕМ. Доволі нервова і агресивна тварина. В присутності людей робила погрозливі рухи. Не любила, коли спостерігачі на довго затримувалися біля її денника. У грудні в зоопарк привезли самця з росії, якому тут дали кличку «Граф».

1.4.2.3.4 Кавієві

Мара патагонська. На початку року утримувалися три особини – самка «Зіла» і самець «Зіл», а також їх нащадок – самець 2021 р. народження, які з початку року в холодний період знаходилися у прилеглому до вольєру екскурсійного маршруту приміщенні. Час від часу самка ганяла самця, цвиркаючи в нього сечею, щоб той не чіпав молодшого самця. Більшість часу самка знаходилася поруч з сином у окремому закутку. З першої декади лютого було помічено, що самка почала допускати ближче дорослого самця і навіть споживати корм неподалік від нього, молодий самець вже перебував частіше окремо. Така ситуація продовжувалася, аж поки тварин не перевели на початку квітня у вольєр ЕМ, але з обов'язковим переміщенням тварин у приміщення за погіршення погоди. Станом на кінець березня тварини були забезпечені відповідними кормами на 95%. До раціону входило сіно (злакове і бобове), зернові, овочі (буряк, морква, капуста), хліб, яблука, гарбуз. Проте були відсутні такі звичні для них в цей період смаколики, як курага, фініки.

Спостереження за тваринами були припинені з об'єктивних причин. Проте відомо, що не пізніше 25.08 самка народила маля (стать невідома).

На кінець року у колекції заповідника було 4 мари.

1.4.2.4 Характер перебування тварин на території зоологічного парку «Асканія-Нова» та загонів ВЧП

План розміщення тварин на території загонів ВЧП на літній період 2023 р. розроблено на початку року з урахуванням сумісності видів та допустимих норм навантаження в окремих загонах спираючись на багаторічний досвід. Було заплановано розмістити на території ділянки ВЧП 1503 особини 20 таксонів ссавців. Навантаження на степ небезпечно зростало внаслідок відсутності реалізації тварин, вимушеного закриття загонів № 5 і 9 (після неодноразового руйнування огорожі окупантами і близькості до території дендрологічного парку, куди заборонено доступ працівників) і унеможливлення вибракування копитних після того, як російські окупанти вилучили зброю служби державної охорони. Крім того, в результаті посухи і

пожежі у загоні № 6 кількість трави значно зменшилася. Збільшення пасовищного навантаження неминуче матиме негативні наслідки як для рослинності, так і для тварин (таблиця 1.20).

Таблиця 1.20 – План розміщення тварин (особин/видів) та навантаження (кг/га) по окремих загонах ВЧП у літній період 2023 р.

№ загону та його площа, га	Кількість		Навантаження, кг/га		Примітки
	видів, підвидів, порід	особин	за 2004–2023 рр. (lim)	2024 р.	
1	2	3	4	5	6
№ 1 – 79,9 га	7	161	81,13 (55,77- 123,23)	105,13 (-24,3%)	зебра Чапмана (7 дор. + 4 мол.), олень Давида (3), олень плямистий (2), нільгау (7), муфлон (115 дор. + 20 мол.), СУП ВРХ (2)
		173		106,63 (+22,7%)	у разі отримання приплоду муфлон (10), СУП ВРХ (1)
№ 2 – 32,6 га	4	18	76,33 (28,77- 134,09)	142,94 (+9,2%)	зебра Чапмана (4), зебра Греві (3), гаял (1+1 молодняк), буйвіл свійський (9)
		21		148,47 (+14,73%)	у разі приплоду буйвіл свійський (3)
№ 3 – 89,8 га	2	19	46,23 (32,53- 64,62)	40,59 (+0,8%)	кінь Пржевальського (10), сайгак (9)
		22		40,86 (+1,1%)	у разі отримання приплоду сайгак (3)
№ 4 – 70,8 га	3	20	62,08 (16,24- 89,21)	61,30 (-11,1%)	зебра Чапмана (7 дор. + 2 мол.), кінь Пржевальського (8 дор. + 1 мол.), нільгау (2)
		24		68,80 (-4,6%)	у разі отримання приплоду коня Пржевальського (2), зебри Чапмана (2)
№ 4а – 2,6 га	1	20	130,78 (30,42- 259,71)	242,31 (-75,4%)	Муфлони (20)
№ 5 – 15,2 га № 9 – 24,4 га					Пусті через небезпеку виходу тварин і близькості до дендрологічного парку

Кінець таблиці 1.20

1	2	3	4	5	6
№ 6–7 – 2032,4 га	8	1250 1580	58,89 (42,50- 97,14)	85,39 (+16,1%) 88,94 (+19,6%)	кінь Пржевальського (30), кулан (180), олень благородний (123), олень плямистий (83), лань європейська (89), сайгак (433), бізон американський (69), буйвіл кафрський (5) СУП ВРХ (11+1 мол.) у разі отримання приплоду: кулан (35), олень благородний (20), олень плямистий (15), лань європейська (30), сайгак (210), бізон американський (10) та СУП ВРХ (5)
№8 – 7,8 га (з гіркою)	1	5	90,50 (31,28- 136,99)	112,82 (+0,62%)	поні (4+2 мол.)
№1 0а– 8,1	1	3	56,40 (0- 122,02)	73,98 (+31,2%)	Зебра Чапмана (3) + додаткова підгодівля
№ 11 – 3,8	1	7	581,13 (20,15- 851,62)	828,85 (+ 42,6%)	ВРХ (7) + додаткова підгодівля
№12 – 3,3	1	60	268,14 (0- 776,92)	145,45 (- 45,7%)	за умови штучного вигодовування сайгака (60) + додаткова підгодівля
Вольєри секції страусів (8) – 2,81	2	16			Страус африканський (6), ему (10)
На пасовищі (без загонів № 11, № 12 та страусів)	20	1328 1695	62,07	73,02 (+17,6%) 75,80 (+22,1%)	З урахуванням отримання приплоду
Загальне середнє навантажен ня			113,94	72,69	З урахуванням отримання приплоду, відкритих загонів № 5 і № 9, а також переведення ослів із загону № 4а на територію орнітопарку

У 38 вольєрах екскурсійного маршруту та 31 вольєрах і загонах, які знаходяться у господарській частині зоопарку влітку 2023 р. планували розмістити 163 особини 37 таксонів тварин (табл. 1.21).

Таблиця 1.21 – План розміщення тварин на екскурсійному маршруті влітку 2023 р.

Вид	Кількість тварин, особин	
	п	у тому числі
Мара патагонська	3	2 самця, 1 самка – вольєр
Рақун (енот-полосқун)	6	3 самець, 3 самка – вольєр
Кінь Пржевальського	8	2 самці – вольєр, 6 самців – загін 10а
Кулан туркменський	2	1 самець, 1 самка – вольєр
Зебра Чапмана	2	1 самець – вольєр, 1 самка – вольєр
Зебра Грєві		2 самки – вольєр
Поні шетлендський	3	1 самець, 2 самки – вольєр
Осел сьїський	2	1 самець, 1 самка – вольєр
Верблюду двогорбий	2	1 самець, 1 самка – вольєр
Гуанако	1	1 самка – вольєр
Лама глама	4	1 самець, 3 самки – вольєр «Садки»
Гібрид лами глами з альпако	1	1 самець – вольєр
Олень благородний	1	1 самка – вольєр
Олень Давида	8	1 самець, 1 самка – вольєр, 1 самець, 5 самок – вольєр
Олень плямистий	1	1 самець – вольєр
Лань європейська	5	1 самець, 4 самки – вольєр
Баран гривастий	3	1 самець – вольєр, 2 самці – загін з гіркою
Козел гвинторогий	7	4 самці, 3 самки – вольєри
Козеріг сибірський	8	4 самці, 4 самки – вольєри
Коза камерунська	8	1 самець – вольєр, 3 самки + 3 молодих – вольєр, 1 самець – «Садки»
Муфлон європейський	4	1 самець, 3 самки – вольєр
Такін мішмі		1 самець – вольєр
Гарна	12	5 самців, 7 самок – вольєри і зимове приміщення
Канна	1	1 самка – вольєр
Нільгау	1	1 самець – вольєр
Гну блакитний	1	1 самка – вольєр
Бізон американський	2	1 самець, 1 самка – вольєр
Буйвіл кафрський	1	1 самець – вольєр
Буйвіл азїатський	2	1 самець, 1 самка – вольєр
Гаял	1	1 самка – вольєр
Ватусі	1	1 самка – вольєр
Сіра українська порода ВРХ	2	1 самець, 1 самка – вольєр
Кінь сьїський	9	9 – стайня, дворики, вольєри
Собака єнотоподібний	3	3 самці – вольєр
Страус африканський	2	1 самець, 1 самка – маршрут
Нанду	8	1 самець, 1 самка – маршрут, 6 – вольєри
Ему	35	1 самець, 5 емусенят 2023 р.– маршрут, 29 дор.
Всього	160	особин

Після захоплення заповідника російськими окупантами розміщення тварин відбулося з деякими змінами. Деяких тварин утримували в інших вольєрах, наприклад нанду поряд зі страусами (колишній вольєр для ситатунги навпроти ветеринарного сектору), осли – у вольєрі для нільгау, самець зебри Чапмана – у вольєрі самця зебри Грєві (поряд з вольєром для коней

Пржевальського), зебри Чапмана – у вольєрі для самок зебр Грєві (поряд з вольєром для куланів).

Слід зазначити, що вперше з 1980-х років зоопарк не приймав туристів і був зачинений нібито на карантин (без зазначення захворювання). Таким чином, тварини зоопарку не зазнавали негативного впливу туристів, особливо небажаних – російських військових. Останні у 2022 – на початку 2023 рр. безконтрольно пересувалися по території зоопарку, іноді з собаками, робили обшуки в приміщеннях для утримання тварин, що турбувало останніх і могло призвести навіть до загибелі особин полохливих видів.

22.10 російський журналіст, який побував у заповіднику, зазначив, що понад 80 тварин знаходилися в приміщеннях. Якщо не брати до уваги червону степову породу ВРХ і коней свійських (їх цілком могли не включити до переліку рідкісних чи екзотичних видів), то цифри співпадають з нашими даними.

1.4.2.5 Годування тварин зоопарку

У зимовий період відповідно до раціонів тварин зоологічного парку «Асканія-Нова» годували цілинним сіном, концентрованими, соковитими та іншими кормами. Пасіння в степу в літній період без підгодівлі. Завдяки накопиченню всіх видів кормів до захоплення заповідника окупантами тварини зоопарку були забезпечені сіном, концентрованими, соковитими та іншими кормами.

22.10 російський журналіст у репортажі, проведеному у зоопарку, стверджував, що заготовлено 50 т соломи, а Д. Мещеряков запевняв, що до зими повністю готові. Однак дані, одержані з месенджеру Телеграм через кілька місяців, свідчать, що запасів кормів катастрофічно не вистачало для проведення зимівлі тварин зоопарку. Це ще раз підкреслило некомпетентність і безгосподарність окупаційної адміністрації заповідника.

1.5. Збереження видів рослин і тварин, природних середовищ, занесених в Червону книгу України та чинні для України міжнародні переліки

1.5.1 Збереження видів рослин, занесених в Червону книгу України та чинні для України міжнародні переліки

Сучасний список флори судинних рослин заповідної зони Біосферного заповідника «Асканія-Нова», що мають міжнародний, національний та регіональний ранг (статус) охорони у сучасній редакції, подано у таблиці 1.22.

Таблиця 1.22 – Сучасний склад соцологічного елементу флори судинних рослин заповідної зони Біосферного заповідника «Асканія-Нова»

	латинська назва	українська назва	ЧКУ (2009)	ЧСХО (2013)	БК* (1998)	Eu RL (2011)	IUCN RL (2014)
1	2	3	4	5	6	7	8
	Alismataceae	Частухові					
1.	<i>Damasonium alisma</i> Mill.	зіркоплідник частуховий	зн			NT	VU
	Alliaceae	Цибулеві					
2.	<i>Allium regelianum</i> A. Becker ex Пjin	цибуля, часник Регеля	рд		LRnt	DD	
3.	<i>A. scythicum</i> Zoz	ц., ч. скіфська(ий)	вр			DD	DD
	Apiaceae	Селерові					
4.	<i>Eriosynaphe longifolia</i> (Fisch. ex Spreng.) DC.	ферульниця довголиста		+			
5.	<i>Ferula caspica</i> M. Bieb.	ферула каспійська		+			
6.	<i>Peucedanum ruthenicum</i> M.Bieb.	смодь руська		+			
7.	<i>Prangos odontalgica</i> (Pall.) Herrnst. & Heyn.	прангос кривниковий, зубний корінь солонцевий		+			
	Asteraceae	Айстрові					
8.	<i>Achillea micranthoides</i> Klokov	деревій подовий		+			
9.	<i>Phalacrachena inuloides</i> (Fisch. et Janka) Пjin	лисонасінник оманоподібний		+			
10.	<i>Rhaponticoides taliewii</i> (Kleopow) M.V. Agab. & Greuter	медовоосотник, волошка Талієва	вр				
	Boraginaceae	Огірочникові					
11.	<i>Onosma polychroma</i> Klokov ex M. Pop.	громовик різнобарвний		+			
12.	<i>Rindera tetraspis</i> Pall.	чередник чотириостюковий		+			
	Caryophyllaceae	Гвоздикові					
13.	<i>Dianthus andrzejowskianus</i> (Zapal.) Kulcz.	гвоздика Анджейовського		+			
	Elatinaceae	Руслицеві					
14.	<i>Elatine alsinastrum</i> L.	руслиця мокрична				NT	NT
15.	<i>E. hungarica</i> Moesz	р. угорська	вр			DD	

Кінець таблиці 1.22

1	2	3	4	5	6	7	8
	Fabaceae	Бобові					
16.	<i>Astragalus henningii</i> (Steven) Klokov	астрагал Геннінга	рд				
17.	<i>A. reduncus</i> Pall.	а. зігнутий	зн				
18.	<i>Caragana scythica</i> (Kom.) Pojark.	карагана скіфська	вр				
19.	<i>Lathyrus nissolia</i> L.	чина, горошок злаколиста(ий)		+			LC
	Hyacinthaceae	Гіацинтові					
20.	<i>Bellevalia sarmatica</i> (Georgi) Woronow	белевалія сарматська		+			
21.	<i>Ornithogalum fischerianum</i> Krasch.	рястка Фішера		+			
22.	<i>Prospero autumnale</i> (L.) Salisb.	пролісник осінній		+			
	Juncaceae	Ситникові					
23.	<i>Juncus sphaerocarpus</i> Nees.	ситник кулястоплодий	зн				
	Lamiaceae	Глухокропивні					
24.	<i>Phlomidoides scythica</i> (Klokov & Des.–Shost.) Czerep.	залізничок скіфський	но				
	Lentibulariaceae	Пухирникові					
25.	<i>Utricularia vulgaris</i> L.	пухирник звичайний		+		LC	LC
	Liliaceae	Лілійні					
26.	<i>Fritillaria meleagroides</i> Patrin ex Schult. & Schult. f.	рябчик малий	вр				
27.	<i>Gagea novoascanica</i> Klokov	зірочки новоасканійські		+			
28.	<i>Tulipa schrenkii</i> Regel	тюльпан Геснера, Шренка	вр				
29.	<i>T. scythica</i> Klokov & Zoz	т. скіфський	зн				
	Lythraceae	Плакунові					
30.	<i>Lythrum microphyllum</i> Kar. et Kir.	плакун дрібнолистий		+			
31.	<i>L. thymifolia</i> L.	п. чебрецелистий	вр			LC	LC
32.	<i>Middendorfia borysthena</i> (M. Bieb. ex Schrank) Trautv.	мідендорфія, плакунець дніпровська(ий)		+		LC	
	Poaceae	Тонконогові					
33.	<i>Elytrigia pseudocaesia</i> (Pacz.) Prokud.	пирій подовий		+			
34.	<i>Pholiurus pannonicus</i> (Host) Trin.	лускохвіст паннонський		+			
35.	<i>Psathyrostachys juncea</i> (Fisch.) Nevski	ламкоколосник ситниковий	рд				LC
36.	<i>Stipa capillata</i> L.	ковила волосиста, тирса	но				
37.	<i>S. lessingiana</i> Trin. & Rupr.	к. Лесінга	но				LC
38.	<i>S. maeotica</i> Klokov & Ossychnjuk	к. приазовська	нв				
39.	<i>S. ucrainica</i> P. Smirn.	к. українська	но				
	Potamogetonaceae	Рдесникові					
40.	<i>Potamogeton sarmaticus</i> Maemets	рдесник сарматський		+		DD	
	Rosaceae	Розові					
41.	<i>Amygdalus nana</i> L.	мигдаль карликовий		+			DD
	Veronicaceae	Веронікові					
42.	<i>Linaria macroura</i> (M. Bieb.) Chav.	льоннок довгохвостий		+			

Примітки: ЧКУ – Червона книга України [11],

ЧСХО – Червоний список Херсонської області [12, 13],

БК – Бернська конвенція [14],

IUCN RL – Червоний список МСОП [15],

Eu RL – Європейський Червоний список [16]; NT – *near threatened* (близький до загрозованих категорій), LC – *least concern* (низький рівень занепокоєння), DD – *data deficient* (недостатньо даних), LRnt – *low risk* (група низького ризику, залежить від заходів охорони, але за межею небезпеки), zn – зникаючий, vr – вразливий, rd – рідкісний, no – неоцінений, nv – недостатньо відомий,

* – охоронний статус рослин з додатку I Бернської конвенції, занесених без категоризації загрози зникнення, указано за Т.С. Вініченко [17].

Таким чином, поданий список созофітів налічує 42 види, що складає 8,0% загального об'єму флори судинних рослин асканійського степу. Структура цього переліку наступна: до Червоної книги України занесено 19 видів (45,2% загального складу), у тому числі 4 зникаючих та 7 вразливих; до Червоного списку Херсонської області – 22 (52,4%), зокрема 2 по факту зникаючі та 2 вразливі; Резолюція 6 Бернської конвенції налічує 1 благополучний вид (2,4%); список МСОП – усього 2 види (4,8%) зі статусом «вразливий» (VU) та «близький до загрозованих категорій» (NT), по решті – «недостатньо даних» (DD) або «низький рівень занепокоєння» (LC); Європейський Червоний список – 2 види (4,8%) з належно високим охоронним статусом (NT).

Інформація щодо чисельності (площі зростання), тенденцій динаміки та стану збереження популяцій рідкісних та зникаючих видів рослин у заповідній зоні Біосферного заповідника «Асканія-Нова» у 2023 р. відсутня.

Раритетний фітоценофонд заповідної зони репрезентують 5 формацій, занесених до Зеленої книги України [18]: ковили української (*Stipeta ucrainicae*), що налічує 8 асоціацій (найбільш поширені – валіськокострицево-українськоковилова та волосистоковилово-українськоковилова), ковили волосистої (*Stipeta capillatae*) у складі 5 асоціацій (найбільш поширені – волосистоковилова чиста та українськоковилово-волосистоковилова), ковили Лессінга (*Stipeta lessingiana*) з 4 асоціаціями, мигдалю низького (*Amygdaleta nanae*), що містить 5 асоціацій (найбільш поширена – низькомигдалева чиста), та карагани скіфської (*Caraganeta scythicae*) з єдиною асоціацією – українськоковилово-скіфськокарагановою.

У дендрологічному парку загальнодержавного значення «Асканія-Нова» культивується низка рідкісних видів вітчизняної флори, занесених в чинні для України міжнародні переліки [15, 16, 18] (табл. 1.23): 147 видів рослин, включені до Червоного списку МСОП, 55 – Європейського червоного списку, 7 – Бернської конвенції, 3 – додатку CITES, 68 – Червоної книги України.

Таблиця 1.23 – Види культивованої флори дендропарку, занесені в чинні для України міжнародні переліки

№	Латинська назва виду	Українська назва виду	Кількість особин
1	2	3	4
Червоний список МСОП [15]			
1.	<i>Abies alba</i> Mill.	Ялиця біла, європейська	10 ос.
2.	<i>Abies cilicica</i> Carr.	Ялиця кілікійська	2 ос.
3.	<i>Abies pinsapo</i> Boiss.	Ялиця іспанська	2 ос.
4.	<i>Abies nordmanniana</i> (Stev.) Spach	Ялиця кавказька	15 ос.
5.	<i>Abies sibirica</i> Ledeb.	Ялиця сибірська	1 ос.
6.	<i>Acer campestre</i> L.	Клен польовий	багато
7.	<i>Acer monspessulanum</i> L.	Клен монпельський	4 ос.
8.	<i>Acer platanoides</i> L.	Клен гостролистий	багато
9.	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	Клен явір	багато
10.	<i>Acer saccharinum</i> L.	Клен сріблястий	5 ос.
11.	<i>Acer tegmentosum</i> Maxim.	Клен зеленокорий	1 ос.
12.	<i>Aesculus glabra</i> Willd.	Гіркокаштан голий	1 ос.
13.	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	Гіркокаштан звичайний	багато
14.	<i>Allium atropurpureum</i> Waldst. et Kit.	Цибуля темно-пурпурова	12 ос.
15.	<i>Allium moly</i> L.	Цибуля Моля	багато
16.	<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaerth.	Вільха чорна	4 ос.
17.	<i>Amygdalus ledebouriana</i> Schlecht.	Мигдаль Ледебура	3 ос.
18.	<i>Armeniaca vulgaris</i> Lam.	Абрикос звичайний	3 ос.
19.	<i>Asparagus officinalis</i> L.	Спаржа лікарська	15 ос.
20.	<i>Betula costata</i> Trautv.	Береза ребриста	1 ос.
21.	<i>Betula davurica</i> Pall.	Береза даурська	8 ос.
22.	<i>Betula ermanii</i> Cham.	Береза Ерманова	8 ос.
23.	<i>Betula humilis</i> Schrank	Береза низька	2 ос.
24.	<i>Betula microphylla</i> Bge	Береза дрібнолиста	1 ос.
25.	<i>Betula papyrifera</i> Marsh.	Береза паперова	8 ос.
26.	<i>Betula pendula</i> Roth	Береза повисла, бородавчаста	багато
27.	<i>Betula pubescens</i> Ehrh.	Береза пухнаста	5 ос.
28.	<i>Betula raddeana</i> Trautv.	Береза Радде	1 ос.
29.	<i>Betula tianschanica</i> Rupr.	Береза Тянь-шанська	1 ос.
30.	<i>Carlina onopordifolia</i> Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawi	Відкаслик татарниколистий	5 ос.
31.	<i>Carpinus betulus</i> L.	Граб звичайний	багато
32.	<i>Carpinus orientalis</i> Mill.	Граб східний	6 ос.
33.	<i>Carpinus turczaninowii</i> Hance	Граб Турчанинова	1 ос.
34.	<i>Catalpa bignonioides</i> Walt.	Катальпа бузколиста	9 ос.
35.	<i>Catalpa bungei</i> C.A. Mey.	Катальпа Бунге	1 ос.

Продовження таблиці 1.23

1	2	3	4
36.	<i>Catalpa speciosa</i> (Warder ex Barney) Warder ex Engelm.	Катальпа величава, чудова	5 ос.
37.	<i>Cedrus libani</i> A. Rich.	Кедр ліванський	3 ос.
38.	<i>Celtis australis</i> L.	Каркас південний	3 ос.
39.	<i>Celtis bungeana</i> Blume	Каркас Бунге	6 ос.
40.	<i>Celtis caucasica</i> Willd.	Каркас кавказький	5 ос.
41.	<i>Celtis sinensis</i> Pers.	Каркас китайський	10 ос.
42.	<i>Cercidiphyllum japonicum</i> Sieb. et Zucc.	Багряник японський	3 ос.
43.	<i>Cercis canadensis</i> L.	Церцис канадський	багато
44.	<i>Cercis siliquastrum</i> L.	Церцис європейський	3 ос.
45.	<i>Chamaecyparis lawsoniana</i> (A. Murr.) Parl.	Кипарисовик Лавсона	1 ос.
46.	<i>Chamaecyparis pisifera</i> Sieb. et Zucc.	Кипарисовик горохоплідий	2 ос.
47.	<i>Chimonanthus praecox</i> (L.) Link	Хімонант ранній	2 ос.
48.	<i>Colchicum autumnale</i> L.	Пізньоцвіт осінній	15 ос.
49.	<i>Cornus mas</i> L.	Кизил справжній	10 ос.
50.	<i>Corylus avellana</i> L.	Ліщина звичайна	багато
51.	<i>Corylus colurna</i> L.	Ліщина ведмежа	30 ос.
52.	<i>Cotinus coggygria</i> Scop.	Скумпія звичайна	багато
53.	<i>Crocus angustifolius</i> Weston	Шафран вузьколистий	50 ос.
54.	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	Глід одноматочковий	до 40 ос.
55.	<i>Eucommia ulmoides</i> Oliv.	Евкомія в'язолиста	14 ос.
56.	<i>Fagus orientalis</i> Lipsky	Бук східний	2 ос.*
57.	<i>Fagus sylvatica</i> L.	Бук лісовий	багато
58.	<i>Forsythia europaea</i> Deg. et Bald.	Форзиція європейська	багато
59.	<i>Forsythia ovata</i> Nakai	Форзиція яйцеподібна	1 ос.
60.	<i>Fraxinus americana</i> L.	Ясен американський	4 ос.
61.	<i>Fraxinus mandshurica</i> Rupr.	Ясен маньчжурський	3 ос.
62.	<i>Fraxinus ornus</i> L.	Ясен білоцвітий	4 ос.
63.	<i>Fraxinus pennsylvanica</i> Marsh.	Ясен пенсільванський	7 ос.
64.	<i>Fraxinus sogdiana</i> Bunge	Ясен согдіанський	2 ос.
65.	<i>Fraxinus velutina</i> Torr.	Ясен оксамитовий	5 ос.
66.	<i>Galanthus nivalis</i> L.	Підсніжник білосніжний	100 ос.
67.	<i>Galanthus plicatus</i> Bieb.	Підсніжник складчастий	багато
68.	<i>Genistella sagittalis</i> (L.) Gams	Дрочок крилатий	1 ос.
69.	<i>Ginkgo biloba</i> L.	Гінкго дволопатева	14 ос.
70.	<i>Hippophae rhamnoides</i> L.	Обліпіха крушинова	4 ос.
71.	<i>Iris pseudacorus</i> L.	Півники болотні	20 ос.
72.	<i>Juglans regia</i> L.	Горіх грецький	багато
73.	<i>Juglans californica</i> Wats.	Горіх каліфорнійський	4 ос.
74.	<i>Juglans cinerea</i> L.	Горіх сірий	2 ос.
75.	<i>Juglans hindsii</i> (Jeps.) Jeps.	Горіх хіндсі	2 ос.
76.	<i>Juglans nigra</i> L.	Горіх чорний	12 ос.
77.	<i>Juglans rupestris</i> Engelm.	Горіх скельний	11 ос.
78.	<i>Juniperus chinensis</i> L.	Яловець китайський	2 ос.
79.	<i>Juniperus communis</i> L.	Яловець звичайний	13 ос.
80.	<i>Juniperus horizontalis</i> Moench	Яловець горизонтальний	9 ос.
81.	<i>Juniperus sabina</i> L.	Яловець козачий	багато
82.	<i>Juniperus squamata</i> Lamb.	Яловець лускатий	1 ос.
83.	<i>Juniperus virginiana</i> L.	Яловець віргінський	багато
84.	<i>Kolkwitzia amabilis</i> Graebn.	Кольквіція чарівна	12 ос.

Продовження таблиці 1.23

1	2	3	4
85.	<i>Larix decidua</i> Mill.	Модрина європейська	8 ос.*
86.	<i>Larix gmelinii</i> (Rupr.) Rupr.	Модрина даурська	2 ос.
87.	<i>Larix polonica</i> Racib.	Модрина польська	6 ос.
88.	<i>Larix sibirica</i> Ledeb.	Модрина сибірська	3 ос.
89.	<i>Liquidambar styraciflua</i> L.	Ліквідамбар смолоносний	2 ос.
90.	<i>Liriodendron tulipifera</i> L.	Ліріодендрон тюльпанний	4 ос.
91.	<i>Lysimachia nummularia</i> L.	Вербозілля лучне	до 50 ос.
92.	<i>Lonicera caerulea</i> L.	Жимолость голуба	5 ос.
93.	<i>Malus niedzwetzkyana</i> Dieck	Яблуня Недзвецького	16 ос.
94.	<i>Metasequoia glyptostroboides</i> Hu et Cheng	Метасеквойя китайська	16 ос.
95.	<i>Nymphaea alba</i> L.	Латаття біле	5 ос.
96.	<i>Picea abies</i> (L.) Karst.	Ялина звичайна, європейська	10 ос.*
97.	<i>Picea alcoquiana</i> Carr.	Ялина Алькокка, двоколірна	2 ос.
98.	<i>Picea asperata</i> Mast.	Ялина шорстка	5 ос.
99.	<i>Picea engelmanni</i> Engelm.	Ялина Енгельмана	2 ос.
100.	<i>Picea glauca</i> (Moench) Voss	Ялина біла, канадська	20 ос.*
101.	<i>Picea koraiensis</i> Nakai	Ялина корейська	3 ос.
102.	<i>Picea pungens</i> Engelm.	Ялина колюча	50 ос.*
103.	<i>Picea schrenkiana</i> Fisch. et Mey	Ялина Шренка, тьянь-шанська	7 ос.
104.	<i>Pinus cembra</i> L.	Сосна кедрова європейська	2 ос.*
105.	<i>Pinus densiflora</i> Sieb. et Zucc.	Сосна рясноквіткова	4 ос.
106.	<i>Pinus flexilis</i> James	Сосна гнучка	2 ос.
107.	<i>Pinus monticola</i> Dougl.	Сосна гірська веймутова	1 ос.
108.	<i>Pinus nigra</i> Arn.	Сосна чорна, австрійська	18 ос.
109.	<i>Pinus peuce</i> Grieseb.	Сосна румелійська	2 ос.
110.	<i>Pinus ponderosa</i> Dougl.	Сосна жовта	4 ос.
111.	<i>Pinus strobus</i> L.	Сосна веймутова	1 ос.
112.	<i>Pinus sylvestris</i> L.	Сосна звичайна	15 ос.*
113.	<i>Pinus wallichiana</i> A.B. Jacks.	Сосна гімалайська	2 ос.
114.	<i>Platycladus orientalis</i> (L.) Franco	Широкогілочник східний	багато
115.	<i>Populus nigra</i> L.	Тополя чорна, осокір	3 ос.
116.	<i>Pseudotsuga menziesii</i> (Mirb.) Franco	Псевдотсуга Мензиса	25 ос.*
117.	<i>Pulmonaria officinalis</i> L.	Медунка лікарська	5 ос.
118.	<i>Pulsatilla grandis</i> Wend.	Сон великий	5 ос.
119.	<i>Pyrus tadshikistanica</i> V. Zapr.	Груша таджицька	1 ос.
120.	<i>Quercus dentata</i> Thunb.	Дуб зубчастий	2 ос.
121.	<i>Quercus hartwissiana</i> Stev.	Дуб Гартвіса	6 ос.
122.	<i>Quercus imbricaria</i> Michx.	Дуб черепицевий	2 ос.
123.	<i>Quercus macranthera</i> Fish. et Mey. Ex Hohen.	Дуб великопиляковий	10 ос.
124.	<i>Quercus macrocarpa</i> Michx.	Дуб великоплодий	50 ос.
125.	<i>Quercus palustris</i> Moench	Дуб болотяний	2 ос.
126.	<i>Quercus petraea</i> (Mattuschka) Liebl.	Дуб скельний	багато
127.	<i>Quercus pubescens</i> Willd.	Дуб пухнастий	6 ос.
128.	<i>Quercus robur</i> L.	Дуб звичайний	багато
129.	<i>Quercus trojana</i> Webb.	Дуб троянський	10 ос.
130.	<i>Salix alba</i> L.	Верба біла	4 ос.
131.	<i>Sambucus racemosa</i> L.	Бузина червона	2 ос.
132.	<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz	Берека	3 ос.
133.	<i>Staphylea bumalda</i> DC.	Клокичка Бумальда	5 ос.

Продовження таблиці 1.23

1	2	3	4
134.	<i>Staphylea pinnata</i> L.	Клокичка периста	1 ос.
135.	<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr.	Ковила Лессінга	багато
136.	<i>Syringa josikaea</i> Jacq.	Бузок угорський	8 ос.
137.	<i>Syringa villosa</i> Vahl.	Бузок волосистий	5 ос.
138.	<i>Tamarix ramosissima</i> Ledeb.	Тамарикс галузистий	багато
139.	<i>Taxus baccata</i> L.	Тис ягідний	багато
140.	<i>Tilia americana</i> L.	Липа американська	багато
141.	<i>Tilia cordata</i> Mill.	Липа серцелиста, дрібнолиста	багато
142.	<i>Tilia mandshurica</i> Rupr.	Липа маньчжурська	4 ос.
143.	<i>Tilia platyphyllos</i> Scop.	Липа широколиста	7 ос.
144.	<i>Viburnum lentago</i> L.	Калина гордовина канадська	2 ос.
145.	<i>Vitis vinifera</i> L.	Виноград справжній	багато
146.	<i>Zelkova carpinifolia</i> (Pall.) C. Koch	Дзельква граболиста	5 ос.
147.	<i>Ziziphus jujuba</i> Mill.	Унабі ююба, китайський фінік	3 ос.
Європейський Червоний список [16]			
1.	<i>Adonis vernalis</i> L.	Горицвіт весняний	8 ос.
2.	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	Гіркокаштан звичайний	багато
3.	<i>Allium aflatumense</i> B. Fedtsch.	Цибуля афлатунська	50 ос.
4.	<i>Allium guttatum</i> Steven	Цибуля крапчаста	20 ос.
5.	<i>Allium inaequale</i> Janka	Цибуля нерівна	5 ос.
6.	<i>Allium moly</i> L.	Цибуля Моля	багато
7.	<i>Allium obliquum</i> L.	Цибуля коса	120 ос.
8.	<i>Allium paniculatum</i> L.	Цибуля волосиста	3 ос.
9.	<i>Allium regelianum</i> A. Beck. ex Pjin	Цибуля Регеля	15 ос.
10.	<i>Allium schoenoprasum</i> L.	Цибуля скорода	60 ос.
11.	<i>Allium scorodoprasum</i> L.	Цибуля часникова	20 ос.
12.	<i>Allium sphaerocephalon</i> L.	Цибуля круглоголова	2 ос.
13.	<i>Allium ursinum</i> L.	Цибуля ведмежа	багато
14.	<i>Caragana scythica</i> (Kom.) Pojark.	Карагана скіфська	2 ос.
15.	<i>Carlina cirsioides</i> Klokov	Відкасник осотоподібний	5 ос.
16.	<i>Carlina onopordifolia</i> Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawi.	Відкасник татарниколистий	5 ос.
17.	<i>Colchicum autumnale</i> L.	Пізньоцвіт осінній	15 ос.
18.	<i>Cerastium biebersteinii</i> DC.	Роговик Біберштейна	60 ос.
19.	<i>Chamaecytisus blockianus</i> (Pawl.) Klaskova	Зіновать Блоцького	3 ос.
20.	<i>Chamaecytisus graniticus</i> (Rehm.) Rothm.	Зіновать гранітна	2 ос.
21.	<i>Chamaecytisus podolicus</i> (Blocki) Klaskova	Зіновать подільська	1 ос.
22.	<i>Cotinus coggygria</i> Scop.	Скумпія звичайна	багато
23.	<i>Dictamnus albus</i> L.	Ясенець білий	4 ос.
24.	<i>Eremurus tauricus</i> Stev.	Еремур кримський	10 ос.
25.	<i>Euonymus koopmanii</i> Lauche	Бруслина Коопмана	20 ос.
26.	<i>Euonymus verrucosa</i> Scop.	Бруслина бородавчаста	багато
27.	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	Ясен звичайний	багато
28.	<i>Fraxinus ornus</i> L.	Ясен білоцвітий	4 ос.
29.	<i>Galanthus nivalis</i> L.	Підсніжник білосніжний	100 ос.
30.	<i>Galanthus plicatus</i> Bieb.	Підсніжник складчастий	багато
31.	<i>Glaucium flavum</i> Crantz	Мачок жовтий	30 ос.
32.	<i>Hedera helix</i> L.	Плющ звичайний	багато
33.	<i>Iris pseudocorus</i> L.	Півники болотні	20 ос.
34.	<i>Iris pumila</i> L.	Півники карликові	багато

Кінець таблиці 1.23

1	2	3	4
35.	<i>Iris sibirica</i> L.	Півники сибірські	багато
36.	<i>Lysimachia nummularia</i> L.	Вербозілля лучне	до 50 ос.
37.	<i>Paeonia tenuifolia</i> L.	Півонія тонколиста	багато
38.	<i>Populus nigra</i> L.	Тополя чорна, осокір	3 ос.
39.	<i>Prunus spinosa</i> L.	Слива колюча, терен колючий	багато
40.	<i>Pyrus communis</i> L.	Груша звичайна	багато
41.	<i>Rosa agrestis</i> Savi	Шипшина польова	25 ос.
42.	<i>Quercus hartwissiana</i> Stev.	Дуб Гартвіса	6 ос.
43.	<i>Salix alba</i> L.	Верба біла	4 ос.
44.	<i>Scilla bifolia</i> L.	Проліска дволиста	багато
45.	<i>Scilla litardierei</i> Breistr.	Проліска Літардье	20 ос.
46.	<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz	Берека	3 ос.
47.	<i>Staphylea pinnata</i> L.	Клокичка периста	1 ос.
48.	<i>Sternbergia colchiciflora</i> Waldst. et Kit.	Осітник пізноцвітний	50 ос.
49.	<i>Syringa josikaea</i> Jacq.	Бузок угорський	8 ос.
50.	<i>Tamarix ramosissima</i> Ledeb.	Тамарикс галузистий	багато
51.	<i>Tilia cordata</i> Mill.	Липа серцелиста, дрібнолиста	багато
52.	<i>Tilia platyphyllos</i> Scop.	Липа широколиста	7 ос.
53.	<i>Tilia tomentosa</i> Moench	Липа повстиста	до 10 ос.
54.	<i>Viburnum opulus</i> L.	Калина звичайна	багато
55.	<i>Vitis vinifera</i> L.	Виноград справжній	багато
Списки Бернської конвенції [14; 17]			
1.	<i>Allium regelianum</i> A. Beck. ex Pjin	Цибуля Регеля	15 ос.
2.	<i>Carlina onopordifolia</i> Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawi.	Відкастик татарниколистий	5 ос.
3.	<i>Chionodoxa luciliae</i> Boiss.	Хіонодокса Люцилії	100 ос.
4.	<i>Genista tetragona</i> Besser	Дрік чотиригранний	1 ос.
5.	<i>Paeonia tenuifolia</i> L.	Півонія тонколиста	багато
6.	<i>Pulsatilla grandis</i> Wend.	Сон великий	5 ос.
7.	<i>Syringa josikaea</i> Jacq.	Бузок угорський	8 ос.
Списки Вашингтонської конвенції [18]			
1.	<i>Adonis vernalis</i> L.	Горицвіт весняний	8 ос.
2.	<i>Galanthus nivalis</i> L.	Підсніжник білосніжний	100 ос.
3.	<i>Galanthus plicatus</i> M. Bieb.	Підсніжник складчастий	багато

Примітка: * – чисельність (кількість особин) зменшилась у 2023 р.

У таблиці 1.24 наведено відомості про види рослин, занесені до «Червоної книги України» [11], які культивуються в дендропарку «Асканія-Нова».

Таблиця 1.24 – Види культивованої флори дендропарку «Асканія-Нова», занесені до Червоної книги України

№	Назва виду	Кількість особин
1	2	3
1.	Асфоделіна жовта <i>Asphodeline lutea</i> (L.) Reichenb.	52 ос.
2.	Береза дніпровська <i>Betula borysthena</i> Klokov	3 ос.
3.	Береза низька <i>Betula humilis</i> Schrank	2 ос.

Продовження таблиці 1.24

1	2	3
4.	Береза темна <i>Betula obscura</i> A. Kotula	1 ос.
5.	Берека <i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz	3 ос.
6.	Білоцвіт весняний <i>Leucojum vernum</i> L.	5 ос.
7.	Бруслина карликова <i>Euonymus nana</i> M. Bieb.	15 ос.
8.	Бузок угорський <i>Syringa josikaea</i> Jacq.	8 ос.
9.	Вишня Клокова <i>Cerasus klokovii</i> Sobko	10 ос.
10.	Відкасник осотоподібний <i>Carlina circioides</i> Klokov	5 ос.
11.	Відкасник татарниколистий <i>Carlina onopordifolia</i> Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawl.	5 ос.
12.	Волошка Талієва <i>Centaurea taliewii</i> Kleopow	багато
13.	Гадюча цибулька гронаподібна <i>Muscari botryoides</i> (L.) Mill.	багато
14.	Горицвіт весняний <i>Adonis vernalis</i> L.	8 ос.
15.	Еремур кримський <i>Eremurus tauricus</i> Stev.	10 ос.
16.	Еремур показний <i>Eremurus spectabilis</i> M. Bieb.	5 ос.
17.	Дрочок крилатий <i>Genistella sagittalis</i> (L.) Gams	1 ос.
18.	Жимолость голуба <i>Lonicera caerulea</i> L.	5 ос.
19.	Жостір фарбувальний <i>Rhamnus tinctoria</i> Waldst. et Kit.	3 ос.
20.	Зіновать біла <i>Chamaecytisus albus</i> (Hacq.) Rothm.	1 ос.
21.	Зіновать Блоцького <i>Chamaecytisus blockianus</i> (Pawl.) Klaskova	3 ос.
22.	Зіновать гранітна <i>Chamaecytisus graniticus</i> (Rehm.) Rothm.	2 ос.
23.	Зіновать подільська <i>Chamaecytisus podolicus</i> (Blocki) Klaskova	1 ос.
24.	Карагана скіфська <i>Caragana scythica</i> (Kom.) Pojark.	2 ос.
25.	Клокичка периста <i>Staphylea pinnata</i> L.	1 ос.
26.	Ковила волосиста, тирца <i>Stipa capillata</i> L.	20 ос.
27.	Ковила Лессінга <i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr.	100 ос.
28.	Ковила українська <i>Stipa ucrainica</i> P. Smirn.	100 ос.
29.	Лілія лісова <i>Lilium martagon</i> L.	5 ос.
30.	Лунарія (місячниця) оживаюча <i>Lunaria rediviva</i> L.	30 ос.
31.	Мачок жовтий <i>Glaucium flavum</i> Crantz	30 ос.
32.	Модрина польська <i>Larix polonica</i> Racib.	6 ос.
33.	Осітник пізньоцвітій <i>Sternbergia colchiciflora</i> Waldst. et Kit.	50 ос.
34.	Півники понтичні <i>Iris pontica</i> Zapal.	5 ос.
35.	Півники рогаті <i>Iris furcata</i> M. Bieb.	2 ос.
36.	Півники сибірські <i>Iris sibirica</i> L.	багато
37.	Півонія кримська <i>Paeonia daurica</i> Andrews	2 ос.
38.	Півонія тонколиста <i>Paeonia tenuifolia</i> L.	багато
39.	Підсніжник білосніжний <i>Galanthus nivalis</i> L.	100 ос.
40.	Підсніжник складчастий <i>Galanthus plicatus</i> M. Bieb.	багато
41.	Пізньоцвіт осінній <i>Colchicum autumnale</i> L.	15 ос.
42.	Роговик Біберштейна <i>Cerastium biebersteinii</i> DC.	60 ос.
43.	Рябчик руський <i>Fritillaria ruthenica</i> Wikstr.	10 ос.
44.	Рябчик малий <i>Fritillaria meleagroides</i> Patrín ex Schult. et Schult.f.	38 ос.
45.	Рябчик шаховий <i>Fritillaria meleagris</i> L.	10 ос.
46.	Рястка Буше <i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Aschers.	багато
47.	Сон великий <i>Pulsatilla grandis</i> Wend.	5 ос.
48.	Сон лучний <i>Pulsatilla pratensis</i> (L.) Mill. s.l.	1 ос.
49.	Сосна кедрова, європейська <i>Pinus cembra</i> L.	2 ос.*
50.	Сосна крейдова <i>Pinus cretacea</i> Kalenicz.	9 ос.*
51.	Сосна Станкевича <i>Pinus stankewiczii</i> (Sukacz.) Fomin	1 ос.
52.	Таволга польська <i>Spiraea polonica</i> Blocki	5 ос.
53.	Тамарикс стрункий <i>Tamarix gracilis</i> Willd.	2 ос.
54.	Тис ягідний <i>Taxus baccata</i> L.	багато
55.	Тюльпан двоквітковий, тюльпан Калле <i>Tulipa biflora</i> Pall.	50 ос.
56.	Тюльпан дібровний <i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz	багато

Кінець таблиці 1.24

1	2	3
57.	Тюльпан скіфський <i>Tulipa scythica</i> Klokov et Zoz	багато
58.	Тюльпан Шренка <i>Tulipa schrenkii</i> Regel	30 ос.
59.	Фіалка біла <i>Viola alba</i> Besser	20 дернин
60.	Фісташка туполиста <i>Pistacia mutica</i> Fisch. et Mey.	2 ос.
61.	Цибуля ведмежа <i>Allium ursinum</i> L.	багато
62.	Цибуля коса <i>Allium obliquum</i> L.	120 ос.
63.	Цибуля Регеля <i>Allium regelianum</i> A. Beck. ex Pjin	15 ос.
64.	Шафран вузьколистий <i>Crocus angustifolius</i> Weston	50 ос
65.	Шафран банатський <i>Crocus banaticus</i> J. Gay	15 ос.
66.	Шафран Гейфелів <i>Crocus heuffelianus</i> Herb.	до 25 ос.
67.	Ясен білоцвітий <i>Fraxinus ornus</i> L.	4 ос.
68.	Ясенець білий <i>Dictamnus albus</i> L.	4 ос.

Примітка: * – чисельність (кількість особин) зменшилась у 2023 р.

1.5.2 Збереження видів тварин, занесених в Червону книгу України та чинні для України міжнародні переліки

Продовж року у різних функціональних зонах заповідника простежено перебування 204 видів хребетних тварин, з них: 3 види земноводних, 6 видів плазунів, 171 вид птахів, 24 види ссавців (табл. 1.25). Зазначимо, що більшість представлених видів є звичайними, що мігрують через територію заповідника.

Таблиця 1.25 – Чисельність фауни заповідника та оцінка стану їх збереження у 2023 р.

	Назва виду	Тип перебування	Чисельність	Тенденція динаміки	Значущість збереження	Актуальність збереження	Оцінка збереження
1	2	3	4	5	6	7	8
Amphibia							
1.	<i>Pelobates fuscus</i> Laurenti, 1768	ос.	R	задов.	пошир.	контрол.	задов.
2.	<i>Bufo viridis</i> Laurenti, 1768	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
3.	<i>Pelophylax ridibundus</i> Pallas, 1771	ос.	C	задов.	пошир., неважл.	контрол.	добр.
Reptilia							
4.	<i>Emys orbicularis</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир., неважл.	контрол.	задов.
5.	<i>Lacerta agilis</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
6.	<i>Natrix natrix</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
7.	<i>Elaphe sauromates</i> Pallas, 1814	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
8.	<i>Coronella austriaca</i> Laurenti, 1768	ос.	R	задов.	пошир.	контрол.	добр.
9.	<i>Vipera renardi</i> Christoph, 1861	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
Aves							
10.	<i>Podiceps cristatus</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	неважл.	контрол.	задов.
11.	<i>Podiceps auritus</i> Linnaeus, 1758	міг.	V	задов.	неважл.	контрол.	задов.
12.	<i>Phalacrocorax carbo</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	неважл.	контрол.	задов.

Продовження таблиці 1.25

1	2	3	4	5	6	7	8
13.	<i>Botaurus stellaris</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	неважл.	контрол.	задов.
14.	<i>Nycticorax nycticorax</i> Linnaeus, 1758	розм.	C	задов.	неважл.	контрол.	задов.
15.	<i>Egretta alba</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	неважл.	контрол.	задов.
16.	<i>Egretta garzetta</i> Linnaeus, 1766	міг.	C	задов.	неважл.	контрол.	задов.
17.	<i>Ardea cinerea</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	неважл.	контрол.	задов.
18.	<i>Ardea purpurea</i> Linnaeus, 1766	міг.	C	задов.	неважл.	контрол.	задов.
19.	<i>Platalea leucorodia</i> Linnaeus, 1758	міг.	V	задов.	неважл.	контрол.	задов.
20.	<i>Ciconia ciconia</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	неважл.	контрол.	задов.
21.	<i>Ciconia nigra</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	спорад.	неважл.	контрол.	Н- задов.
22.	<i>Rufibrenta ruficollis</i> Pallas, 1769	міг., зим.	C	задов.	план.	контрол.	задов.
23.	<i>Anser anser</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	план.	контрол.	задов.
24.	<i>Anser albifrons</i> Scopoli, 1769	міг., зим.	C	задов.	план.	контрол.	задов.
25.	<i>Anser erythropus</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	план.	контрол.	задов.
26.	<i>Cygnus olor</i> Gmelin, 1789	міг., зим.	C	задов.	план.	контрол.	задов.
27.	<i>Cygnus cygnus</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	план.	контрол.	задов.
28.	<i>Tadorna ferruginea</i> Pallas, 1764	міг., розм.	C	погірш.	план.	контрол.	добр.
29.	<i>Tadorna tadorna</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	план.	контрол.	добр.
30.	<i>Anas platyrhynchos</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	план.	контрол.	добр.
31.	<i>Anas strepera</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	план.	контрол.	задов.
32.	<i>Anas penelope</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	план.	контрол.	задов.
33.	<i>Anas acuta</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	план.	контрол.	задов.
34.	<i>Anas crecca</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	неважл.	контрол.	задов.
35.	<i>Anas querquedula</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	неважл.	контрол.	задов.
36.	<i>Anas clypeata</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	неважл.	контрол.	задов.
37.	<i>Bucephala clangula</i> Linnaeus, 1758	міг.	V	погірш.	неважл.	пробл.	Н- задов.
38.	<i>Aythya ferina</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	план.	контрол.	задов.
39.	<i>Aythya fuligula</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	план.	контрол.	задов.
40.	<i>Netta rufina</i> Pallas, 1773	міг.	R	погірш.	неважл.	пробл.	Н- задов.
41.	<i>Circus cyaneus</i> Linnaeus, 1766	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
42.	<i>Circus pygargus</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	пошир.	контрол.	задов.
43.	<i>Circus aeruginosus</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
44.	<i>Accipiter gentilis</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	погірш.	пошир.	контрол.	Н- задов.
45.	<i>Accipiter nisus</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.

Продовження таблиці 1.25

1	2	3	4	5	6	7	8
46.	<i>Buteo lagopus</i> Pontoppidan, 1763	міг., зим.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
47.	<i>Buteo rufinus</i> Cretzschmar, 1827	міг., розм.	C	погірш.	пошир.	контрол.	задов.
48.	<i>Buteo buteo</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	пошир.	контрол.	задов.
49.	<i>Aquila heliaca</i> Savigny, 1809	міг., зим.	C	погірш.	пошир.	контрол.	задов.
50.	<i>Aquila chrysaetos</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	н-задов.	пошир.	контрол.	н- задов.
51.	<i>Haliaeetus albicilla</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	н-задов.	пошир.	контрол.	н- задов.
52.	<i>Falco peregrinus</i> Tunstall, 1771	міг., зим.	V	погірш.	неважл.	контрол.	н- задов.
53.	<i>Falco columbarius</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	R	н-задов.	неважл.	контрол.	задов.
54.	<i>Falco vespertinus</i> Linnaeus, 1766	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
55.	<i>Falco tinnunculus</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
56.	<i>Perdix perdix</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	покращ.	пошир.	контрол.	задов.
57.	<i>Coturnix coturnix</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
58.	<i>Phasianus colchicus</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
59.	<i>Grus grus</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
60.	<i>Rallus aquaticus</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
61.	<i>Porzana porzana</i> Linnaeus, 1766	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
62.	<i>Porzana parva</i> Scopoli, 1769	міг.	R	задов.	пошир.	контрол.	задов.
63.	<i>Gallinula chloropus</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
64.	<i>Fulica atra</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
65.	<i>Otis tarda</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	R	погірш.	надзв.	передб.	н- задов.
66.	<i>Charadrius hiaticula</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	неважл.	контрол.	задов.
67.	<i>Charadrius dubius</i> Scopoli, 1786	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
68.	<i>Vanellus vanellus</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
69.	<i>Himantopus himantopus</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
70.	<i>Recurvirostra avosetta</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	R	задов.	неважл.	контрол.	задов.
71.	<i>Tringa ochropus</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
72.	<i>Tringa glareola</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
73.	<i>Tringa nebularia</i> Gunnerus, 1767	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
74.	<i>Tringa totanus</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
75.	<i>Tringa erythropus</i> Pallas, 1764	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
76.	<i>Actitis hypoleucos</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
77.	<i>Phylomachus pugnax</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
78.	<i>Calidris minuta</i> Leisler, 1812	міг.	C	н-задов.	пошир.	контрол.	задов.
79.	<i>Calidris alpina</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	неважл.	контрол.	задов.

Продовження таблиці 1.25

1	2	3	4	5	6	7	8
80.	<i>Calidris ferruginea</i> Pontoppidan, 1763	міг., зим.	С	задов.	неважл.	контрол.	задов.
81.	<i>Limicola falcinellus</i> Pontoppidan, 1763	міг., зим.	С	задов.	неважл.	контрол.	задов.
82.	<i>Lymnocyptes minimus</i> Brunnich, 1764	міг.	R	н-задов.	неважл.	контрол.	Н- задов.
83.	<i>Gallinago gallinago</i> Linnaeus, 1758	міг.	С	задов.	неважл.	контрол.	задов.
84.	<i>Numenius arquata</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	неважл.	контрол.	задов.
85.	<i>Limosa limosa</i> Linnaeus, 1758	міг.	С	задов.	неважл.	контрол.	задов.
86.	<i>Glareola pratincola</i> Linnaeus, 1766	міг.	С	н-задов.	пошир.	контрол.	задов.
87.	<i>Larus canus</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	R	задов.	пошир.	контрол.	задов.
88.	<i>Larus cachinnans</i> Pallas, 1811	міг., зим.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
89.	<i>Larus ichtyaetus</i> Pallas, 1773	міг.	R	задов.	неважл.	контрол.	задов.
90.	<i>Larus minutus</i> Pallas, 1776	міг.	С	задов.	неважл.	контрол.	задов.
91.	<i>Larus ridibundus</i> Linnaeus, 1766	міг., зим.	С	задов.	неважл.	контрол.	задов.
92.	<i>Larus genei</i> Breme, 1840	міг.	С	задов.	неважл.	контрол.	задов.
93.	<i>Chlidonias niger</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	неважл.	контрол.	задов.
94.	<i>Chlidonias leucopterus</i> Temminck, 1815	міг.	С	задов.	неважл.	контрол.	задов.
95.	<i>Chlidonias hybrida</i> Pallas, 1811	міг.	R	погірш.	неважл.	пробл.	Н- задов.
96.	<i>Sterna hirundo</i> Linnaeus, 1758	міг.,	С	задов.	неважл.	контрол.	задов.
97.	<i>Sterna albifrons</i> Pallas, 1764	міг.	R	задов.	неважл.	контрол.	задов.
98.	<i>Columba oenas</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
99.	<i>Columba livia</i> Gmelin, 1789	міг.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
100.	<i>Streptopelia decaocto</i> Frivaldszky, 1838	ос.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
101.	<i>Streptopelia turtur</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
102.	<i>Cuculus canorus</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
103.	<i>Asio otus</i> Linnaeus, 1758	ос.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
104.	<i>Asio flammeus</i> Pontoppidan, 1763	ос.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
105.	<i>Otus scops</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	R	задов.	пошир.	контрол.	задов.
106.	<i>Athene noctua</i> Scopoli, 1769	ос.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
107.	<i>Caprimulgus europaeus</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	пошир.	контрол.	задов.
108.	<i>Apus apus</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
109.	<i>Coracias garrulus</i> Linnaeus, 1758	міг.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
110.	<i>Alcedo atthis</i> Linnaeus, 1758	міг.	С	задов.	пошир.	контрол.	Н- задов.
111.	<i>Merops apiaster</i> Linnaeus, 1758	міг.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.
112.	<i>Upupa epops</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	С	задов.	пошир.	контрол.	задов.

Продовження таблиці 1.25

1	2	3	4	5	6	7	8
113.	<i>Jynx torquilla</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
114.	<i>Picus viridis</i> Linnaeus, 1758	міг.	V	задов.	неважл.	контрол.	задов.
115.	<i>Dendrocopos major</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	н-задов.	пошир.	контрол.	задов.
116.	<i>Dendrocopos syriacus</i> (Hemprich et Ehrenberg, 1833)	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
117.	<i>Riparia riparia</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	пошир.	контрол.	задов.
118.	<i>Hirundo rustica</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
119.	<i>Delichon urbica</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
120.	<i>Galerida cristata</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
121.	<i>Calandrella cinerea</i> Gmelin, 1789	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
122.	<i>Calandrella rufescens</i> Vieillot, 1820	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
123.	<i>Melanocorypha calandra</i> Linnaeus, 1766	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
124.	<i>Alauda arvensis</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
125.	<i>Anthus campestris</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
126.	<i>Anthus trivialis</i> Linnaeus, 1758	міг.	R	задов.	пошир.	контрол.	задов.
127.	<i>Anthus pratensis</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
128.	<i>Motacilla flava</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
129.	<i>Motacilla citreola</i> Pallas, 1776	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
130.	<i>Motacilla feldegg</i> Michachelles, 1830	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
131.	<i>Motacilla cinerea</i> Tunstall, 1771	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
132.	<i>Motacilla alba</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
133.	<i>Lanius collurio</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
134.	<i>Lanius minor</i> Gmelin, 1788	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
135.	<i>Oriolus oriolus</i> Linnaeus, 1758	розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
136.	<i>Sturnus vulgaris</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
137.	<i>Sturnus roseus</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	неважл.	контрол.	задов.
138.	<i>Corvus corax</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	н-задов.	неважл.	контрол.	н-задов.
139.	<i>Troglodytes troglodytes</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	неважл.	контрол.	задов.
140.	<i>Locustella luscinioides</i> Savi, 1824	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
141.	<i>Acrocephalus arundinaceus</i> Linnaeus, 1758	розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
142.	<i>Hippolais icterina</i> Vieillot, 1817	міг., розм.	R	задов.	пошир.	контрол.	задов.
143.	<i>Sylvia nisoria</i> Bechstein, 1795	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
144.	<i>Sylvia borin</i> Boddaert, 1783	розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
145.	<i>Sylvia atricapilla</i> Linnaeus, 1758	розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
146.	<i>Sylvia communis</i> Latham, 1787	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.

Продовження таблиці 1.25

1	2	3	4	5	6	7	8
147.	<i>Sylvia curruca</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	V	задов.	пошир.	контрол.	задов.
148.	<i>Phylloscopus trochilus</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
149.	<i>Phylloscopus collybita</i> Vieillot, 1817	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
150.	<i>Phylloscopus sibilatrix</i> Bechstein, 1793	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
151.	<i>Regulus regulus</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	н-задов.	пошир.	контрол.	задов.
152.	<i>Ficedula hypoleuca</i> Pallas, 1764	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
153.	<i>Ficedula parva</i> Bechstein, 1794	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
154.	<i>Muscicapa striata</i> Pallas, 1764	міг. розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
155.	<i>Saxicola rubetra</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	н-задов.	пошир.	контрол.	задов.
156.	<i>Saxicola torquata</i> Linnaeus, 1766	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
157.	<i>Oenanthe oenanthe</i> Linnaeus, 1758	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
158.	<i>Phoenicurus ochruros</i> S.G.Gmelin, 1774	міг., розм.	C	н-задов.	неважл.	пробл.	н- задов.
159.	<i>Erithacus rubecula</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
160.	<i>Luscinia megarhynchos</i> C.L.Brehm, 1831	міг., розм.	C	н-задов.	пошир.	контрол.	задов.
161.	<i>Turdus merula</i> Linnaeus, 1758	зим., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
162.	<i>Turdus pilaris</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
163.	<i>Turdus philomelos</i> C.L.Brehm, 1831	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
164.	<i>Aegithalos caudatus</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
165.	<i>Parus caeruleus</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
166.	<i>Parus major</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
167.	<i>Certhia familiaris</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
168.	<i>Passer montanus</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
169.	<i>Fringilla coelebs</i> Linnaeus, 1758	зим., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
170.	<i>Fringilla montifringilla</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
171.	<i>Chloris chloris</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
172.	<i>Spinus spinus</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
173.	<i>Carduelis carduelis</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
174.	<i>Acanthis cannabina</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
175.	<i>Acanthis flammea</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
176.	<i>Emberiza calandra</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
177.	<i>Emberiza citrinella</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
178.	<i>Emberiza schoeniclus</i> Linnaeus, 1758	міг., зим.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.

Кінець таблиці 1.25

1	2	3	4	5	6	7	8
179.	<i>Emberiza hortulana</i> Linnaeus, 1758	міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
180.	<i>Emberiza melanocephala</i> Scopoli, 1769	міг., розм.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
Mammalia							
181.	<i>Crocidura suaveolens</i> Pallas, 1811	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
182.	<i>Crocidura leucodon</i> Hermann, 1780	ос.	R	задов.	пошир.	контрол.	добр.
183.	<i>Plecotus austriacus</i> Fischer, 1829	ос., міг.	R	задов.	пошир.	контрол.	добр.
184.	<i>Pipistrellus kuhlii</i> Kuhl, 1819	ос., міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
185.	<i>Pipistrelus pipistrelus</i> Schreber, 1775	ос., міг.	V	погірш.	пошир.	пробл.	задов.
186.	<i>Nyctalus noctula</i> Schreber, 1775	ос., міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
187.	<i>Nyctalus lasiopterus</i> Schreber, 1780	ос., міг.	V	погірш.	пошир.	пробл.	н- задов.
188.	<i>Nyctalus leisleri</i> Kuhl, 1817	ос., міг.	V	погірш.	пошир.	контрол.	н- задов.
189.	<i>Myotis mystacinus</i> Kuhl, 1817	ос., міг.	R	задов.	пошир.	контрол.	добр.
190.	<i>Myotis dasycneme</i> Boie, 1825	не визн.	R	не визн.	пошир.	контрол.	не визн.
191.	<i>Myotis daubentonii</i> Kuhl, 1817	не визн.	R	не визн.	пошир.	контрол.	не визн.
192.	<i>Vespertilio murinus</i> Linnaeus, 1758	ос., міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
193.	<i>Eptesicus serotinus</i> Schreber, 1774	ос., міг.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
194.	<i>Sciurus vulgaris</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир., неважл.	контрол.	добр.
195.	<i>Sylvaemus witherbyi</i> Thomas, 1902	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
196.	<i>Sicista loriger</i> Nathusius, 1840	ос.	R	погірш.	пошир.	контрол.	н- задов.
197.	<i>Allactaga major</i> Kerr, 1792	ос.	R	погірш.	пошир.	контрол.	н- задов.
198.	<i>Cricetulus migratorius</i> Pallas, 1773	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	добр.
199.	<i>Canis lupus</i> Linnaeus, 1758	ос.	3	задов.	пошир.	контрол.	задов.
200.	<i>Vulpes vulpes</i> Linnaeus, 1758	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
201.	<i>Mustela nivalis</i> Linnaeus, 1766	ос.	C	задов.	пошир.	контрол.	задов.
202.	<i>Mustela eversmanni</i> Lesson, 1827	ос.	V	погірш.	пошир.	контрол.	н- задов.
203.	<i>Martes foina</i> Erxleben, 1777	ос.	C	покращ.	пошир.	контрол.	добр.
204.	<i>Meles meles</i> Linnaeus, 1758	ос.	> 3	покращ.	пошир.	контрол.	добр.

Примітки: *тип перебування*: ос. – осілий вид, розм. – зустрічається в період розмноження, зим. – зустрічається в період зимівель, міг. – зустрічається в період міграцій;

чисельність: C – чисельний вид, R – рідкісний, V – дуже рідкісний, 18 – точно відома чисельність виду, 1–5 – приблизна чисельність;

тенденції динаміки чисельності: задов. – задовільна і стабільна, погірш. – чисельність зменшується, н-задов. – чисельність незадовільна, спорад. – вид зустрічається спорадично;

значущість збереження: надзв. – надзвичайно важливо зберігати, пошир. – вид широко поширений, неважл. – територія неважлива для збереження виду, план. – заплановані спеціальні заходи щодо збереження;

актуальність збереження: контрол. – проводиться постійний моніторинг за поширенням і чисельністю виду, безконтр. – вид зустрічається спорадично і не входить до складу пріоритетних видів даної території, пробл. – не вистачає інформації щодо чіткого визначення статусу виду для даної території;

оцінка збереження: добр. – добре збереження, задов. – задовільне, н-задов. – незадовільне.

Різноманітність біотопів заповідника, сукцесійні зміни природних екосистем, інвазійні процеси та супутні наслідки інтродукції вимагають періодичних реінвентаризацій, критичних ревізій, уточнень та осучаснення загальних фауністичних зведень території, окремих видових списків у розрізі функціональних зон, а також верифікації списку рідкісних, вразливих видів та узгоджень їх поточного созологічного статусу (регіонального, національного та міжнародного). За результатами созологічного аналізу фауни біосферного заповідника складено зведений перелік, до якого включені види, зареєстровані продовж останніх 10 років (табл. 1.26).

Таблиця 1.26 – Приналежність систематичних груп фауни Біосферного заповідника «Асканія-Нова» до охоронних списків різного рангу

Систематична група	Охоронні списки					
	ЧКУ	ЧСХО	Eu RL	IUCN RL	БК	Разом
Хребетні	84	26	35	42	260	282
Ссавці	18 (18/-)*	2 (2/-)	4 (3/1)	13 (1/12)	20 (20/-)	36 (24/12)
Птахи	63 (62/9)	24 (24/1)	31 (30/6)	27 (21/8)	231 (221/31)	237 (224/17)
Плазуни	3	–	2	2	6	6
Земноводні	–	–	–	–	3	3
Риби	–	–	–	–	–	–
Безхребетні	23	1	–	3	1	25
УСЬОГО	107	27	35	45	261	307

Примітки: * – природне ядро / зоопарк (колекція); ЧКУ – Червона книга України [19, 20], ЧСХО – Червоний список Херсонської області [13], Eu RL – Європейський Червоний список (2021); IUCN RL – Червоний список МСОП [15]; БК – Резолюція 6 Бернської конвенції [14].

У складі сучасного фауністичного списку природного ядра созологічний статус мають 25 видів безхребетних. 23 види включено до Червоної книги України [19, 20], з яких 3 зі статусом «зникаючий», 11 зі статусом «рідкісний»,

8 – «вразливий» та 1 – «неоцінений»; до Червоного списку Херсонської області [13] – 1 вид; Резолюція 6 Бернської конвенції [14] налічує 1 вид; Європейський Червоний список (2021) – 2 види зі статусом «вразливий» (VU) та 1 вид – «відомостей недостатньо» (DD).

Із 6 видів плазунів списку фауни заповідника 3 види занесені до Червоної книги України зі статусом – «вразливий», Резолюція 6 Бернської конвенції налічує 6 видів, список МСОП – усього 2 види зі статусом «близький до загрожуваних категорій» (NT), Європейський Червоний список – 2 види зі статусом «вразливий» (VU) та «близький до загрожуваних категорій» (NT), до списку CITES – 3 види.

Созологічний елемент орнітофауни біосферного заповідника (див. табл. 1.26) об'єднує 62 види птахів, занесені до Червоної книги України. Найбільша кількість видів належить до Соколоподібних (18 видів), значну частку складають Сивкоподібні та Гусеподібні (11 та 9 видів відповідно). Загалом, 25 видів мають статус «рідкісний», 21 – «вразливий», 14 – «зникаючий» та 2 – «неоцінений». До Червоного списку Херсонської області включено 24 види, з яких фактично рідкісними для території заповідника є 2 види хижих птахів. Резолюція 6 Бернської конвенції налічує 221 вид. До списку МСОП належить 21 вид, з яких 1 вид зі статусом «зникаючий» (EN), 10 – зі статусом «вразливий» (VU), 10 – «близький до загрожуваних категорій» (NT), по решті – «низький рівень занепокоєння» (LC). Європейський Червоний список репрезентують 30 видів, з яких 2 види зі статусом «зникаючий» (EN), 8 – з охоронним статусом «близький до загрожуваних категорій» (NT), 20 – зі статусом «вразливий» (VU), решта – «низький рівень занепокоєння» (LC), до списку CITES занесено 38 видів. Таким чином, територія Біосферного заповідника «Асканія-Нова» характеризується значною участю рідкісних видів та відіграє значну роль у їх збереженні, насамперед під час міграцій та зимівель.

До Червоної книги України занесені 18 видів фауни ссавців заповідника (4 види зі статусом «зникаючий», 3 – зі статусом «рідкісний», 7 – «вразливий», по 2 – «недостатньо відомий» та «неоцінений»). До Червоного списку Херсонської

області включено 2 види. Резолюція 6 Бернської конвенції налічує 20 видів. Список МСОП об'єднує 2 види зі статусом «вимерлий в природі» (EW), 2 види – «у критичній небезпеці» (CR), 1 – зі статусом «зникаючий» (EN), 4 – «вразливий» (VU), 3 – «близький до загрожуваних категорій» (NT) та 1 – «відомостей недостатньо» (DD). Європейський Червоний список містить 2 види зі статусом «вразливий» (VU) та 2 види – «близький до загрожуваних категорій» (NT). Список CITES налічує 2 види.

Список рідкісних видів хребетних тварин фауни Біосферного заповідника «Асканія-Нова» та їх приналежність до офіційних охоронних переліків подано нижче (табл. 1.27).

Таблиця 1.27 – Приналежність рідкісних видів хребетних тварин Біосферного заповідника «Асканія-Нова» до офіційних охоронних переліків

№ з/п	Назва виду	Червоний список МСОП	Європейський Червоний список	Бернська конвенція	Боннська конвенція	CITES, додаток	Червона книга України	Регіональний червоний список
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Amphibia								
1	<i>Pelobates fuscus</i> Laurenti, 1768	LC	LC	b2				
2	<i>Bufo viridis</i> Laurenti, 1768	LC	LC	b2				
3	<i>Pelophylax ridibundus</i> Pallas, 1771	LC	LC	b3				
Reptilia								
4	<i>Emys orbicularis</i> Linnaeus, 1758	NT	NT	b2				
5	<i>Lacerta agilis</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
6	<i>Natrix natrix</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
7	<i>Elaphe sauromates</i> Pallas, 1814	LC	LC	b2		II	BP	
8	<i>Coronella austriaca</i> Laurenti, 1768	LC	LC	b2			BP	
9	<i>Vipera renardi</i> Christoph, 1861	NT	VU	b2		I	BP	
Aves								
10	<i>Gavia arctica</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
11	<i>Podiceps ruficollis</i> Pallas, 1764	LC	LC	b2				1
12	<i>Podiceps cristatus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
13	<i>Podiceps griseogenus</i> Boddaert, 1783	LC	VU	b2	II		BP	
14	<i>Podiceps auritus</i> Linnaeus, 1758	VU	NT	b2	II		BP	
15	<i>Podiceps nigricollis</i> C.L.Brehm, 1831	LC	VU					1
16	<i>Phalacrocorax carbo</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
17	<i>Phalacrocorax pygmaeus</i> Pallas, 1773	LC	LC	b2	II		ЗН	

Продовження таблиці 1.27

1	2	3	4	5	6	7	8	9
18	<i>Pelecanus onocrotalus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	I;II		ЗН	
19	<i>Nycticorax nycticorax</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
20	<i>Ardea purpurea</i> Linnaeus, 1766	LC	LC	b2	II			
21	<i>Ardea cinerea</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
22	<i>Egretta garzetta</i> Linnaeus, 1766	LC	LC	b2				
23	<i>Egretta alba</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
24	<i>Ardeola ralloides</i> Scopoli, 1769	LC	LC	b2			РД	
25	<i>Botaurus stellaris</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			1
26	<i>Ixobrychus minutus</i> Linnaeus, 1766	LC	LC	b2	II			
27	<i>Ciconia ciconia</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			1
28	<i>Ciconia nigra</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II	II	РД	
29	<i>Platalea leucorodia</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II	II	ВР	
30	<i>Plegadis falcinellus</i> Linnaeus, 1766	LC	LC	b2	II		ВР	
31	<i>Cygnus cygnus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
32	<i>Cygnus bewickii</i> Yarrell, 1830	LC	VU	b2/3	II		РД	
33	<i>Cygnus olor</i> Gmelin, 1789	LC	LC	b3	II			
34	<i>Branta leucopsis</i> Bechstein, 1803	LC	LC	b2	II			
35	<i>Rufibrenta ruficollis</i> Pallas, 1769	VU	VU	b2	I;II	II	ВР	
36	<i>Anser anser</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II			
37	<i>Anser albifrons</i> Scopoli, 1769	LC	LC	b3	II			
38	<i>Anser fabalis</i> Latham, 1787	LC	LC	b3	II			
39	<i>Anser erythropus</i> Linnaeus, 1758	VU	VU	b2	I;II		ВР	
40	<i>Tadorna ferruginea</i> Pallas, 1764	LC	LC	b2	II		ВР	
41	<i>Tadorna tadorna</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
42	<i>Anas platyrhynchos</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II			
43	<i>Anas querquedula</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II			
44	<i>Anas crecca</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II			
45	<i>Anas strepera</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II		РД	
46	<i>Anas penelope</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II			
47	<i>Anas acuta</i> Linnaeus, 1758	LC	VU	b3	II			1
48	<i>Anas clypeata</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II			1
49	<i>Bucephala clangula</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II		РД	
50	<i>Aythya ferina</i> Linnaeus, 1758	VU	VU	b3	II			
51	<i>Netta rufina</i> Pallas, 1773	LC	LC	b3	II		РД	
52	<i>Aythya fuligula</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II			
53	<i>Aythya nyroca</i> Gldenstdt, 1770	NT	LC	b3	I;II		ВР	
54	<i>Aythya marila</i> Linnaeus, 1761	LC	LC	b3	II			
55	<i>Mergus merganser</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II			
56	<i>Mergus serrator</i> Linnaeus, 1758	LC	NT	b3	II		ВР	
57	<i>Mergus albellus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
58	<i>Milvus migrans</i> Boddaert, 1783	LC	LC	b3	II	II	ВР	
59	<i>Haliaeetus albicilla</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	I;II	I	РД	
60	<i>Hieraetus pennatus</i> Gmelin, 1788	LC	LC	b3	II	II	РД	
61	<i>Aquila clanga</i> Pallas, 1811	VU	VU	b3	I;II	II	РД	
62	<i>Aegyptius monachus</i> Linnaeus, 1766	NT	LC	b3	II	II	ВР	
63	<i>Aquila pomarina</i> C.L.Brehm, 1831	LC	LC	b3	II	II	РД	
64	<i>Gyps fulvus</i> Hablizl, 1783	LC	LC	b3	II	II	ВР	
65	<i>Aquila heliaca</i> Savigny, 1809	VU	LC	b3	I;II	I	РД	
66	<i>Pernis apivorus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II	II		1

Продовження таблиці 1.27

1	2	3	4	5	6	7	8	9
67	<i>Pandion haliaetus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II	II	ЗН	
68	<i>Aquila chrysaetos</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II	II	ВР	
69	<i>Accipiter gentilis</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II	II		
70	<i>Accipiter nisus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II	II		
71	<i>Buteo buteo</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II	II		1
72	<i>Buteo rufinus</i> Cretzschmar, 1827	LC	LC	b3	II	II	РД	
73	<i>Buteo lagopus</i> Pontoppidan, 1763	LC	LC	b3	II	II		1
74	<i>Circaetus gallicus</i> Gmelin, 1788	LC	LC	b3	II	II	РД	
75	<i>Circus aeruginosus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II	II		
76	<i>Circus cyaneus</i> Linnaeus, 1766	LC	LC	b3	II	II	РД	
77	<i>Circus pygargus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II	II	ВР	
78	<i>Circus macrourus</i> S.G.Gmelin, 1771	NT	LC	b3	II	II	ЗН	
79	<i>Falco peregrinus</i> Tunstall, 1771	LC	LC	b2	II	I	РД	
80	<i>Falco tinnunculus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II	II		
81	<i>Falco cherrug</i> Gray, 1834	EN	EN	b2	II	II	ВР	
82	<i>Falco vespertinus</i> Linnaeus, 1766	VU	VU	b2	I;II	II		
83	<i>Falco subbuteo</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II	II		1
84	<i>Perdix perdix</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
85	<i>Phasianus colchicus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
86	<i>Coturnix coturnix</i> Linnaeus, 1758	LC	NT	b3	II			1
87	<i>Gallinula chloropus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
88	<i>Crex crex</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
89	<i>Rallus aquaticus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
90	<i>Porzana porzana</i> Linnaeus, 1766	LC	LC	b2	II			
91	<i>Fulica atra</i> Linnaeus, 1758	LC	NT	b3	II			
92	<i>Grus grus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II	II	РД	
93	<i>Anthropoides virgo</i> Linnaeus, 1758	LC	EN	b2	II	II	ЗН	
94	<i>Tetrax tetrax</i> Linnaeus, 1758	NT	VU	b2		II	ЗН	
95	<i>Otis tarda</i> Linnaeus, 1758	VU	LC	b2		II	ЗН	
96	<i>Burhinus oediconemus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II		НО	
97	<i>Vanellus vanellus</i> Linnaeus, 1758	NT	VU	b3	II			
98	<i>Himantopus himantopus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II		ВР	
99	<i>Recurvirostra avosetta</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II		РД	
100	<i>Haematopus ostralegus</i> Linnaeus, 1758	NT	VU	b3			ВР	
101	<i>Pluvialis squatarola</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3	II			
102	<i>Limosa limosa</i> Linnaeus, 1758	NT	NT	b3	II		ВР	
103	<i>Tringa nebularia</i> Gunnerus, 1767	LC	LC	b3	II			
104	<i>Tringa totanus</i> Linnaeus, 1758	LC	VU	b3	II			
105	<i>Tringa glareola</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
106	<i>Tringa ochropus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
107	<i>Tringa erythropus</i> Pallas, 1764	LC	LC	b3	II			
108	<i>Tringa stagnatilis</i> Bechstein, 1803	LC	LC	b2	II		ЗН	
109	<i>Xenus cinereus</i> Gldenstdt, 1775	LC	LC	b2	II			
110	<i>Actitis hypoleucos</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			1
111	<i>Charadrius hiaticula</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II		РД	
112	<i>Charadrius morinellus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
113	<i>Charadrius dubius</i> Scopoli, 1786	LC	LC	b2	II			1
114	<i>Charadrius alexandrinus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II		ВР	
115	<i>Philomachus Pugnax</i> Linnaeus, 1758	LC	NT	b3	II			

Продовження таблиці 1.27

1	2	3	4	5	6	7	8	9
116	<i>Phalaropus lobatus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
117	<i>Scolopax rusticola</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
118	<i>Gallinago gallinago</i> Linnaeus, 1758	LC	VU	b3	II			
119	<i>Lymnocyptes minimus</i> Brünnich, 1764	LC	LC	b3	II			
120	<i>Gallinago media</i> Latham, 1787	LC	NT	b2	II		ЗН	
121	<i>Calidris ferruginea</i> Pontoppidan, 1763	NT	VU	b2	II			
122	<i>Limicola falcinellus</i> Pontoppidan, 1763	LC	VU	b2	II			
123	<i>Calidris alpina</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
124	<i>Numenius arquata</i> Linnaeus, 1758	NT	NT	b3	II		ЗН	
125	<i>Glareola pratincta</i> Linnaeus, 1766	LC	LC	b2	II		РД	
126	<i>Larus cachinnans</i> Pallas, 1811	LC	LC	b3				
127	<i>Larus ridibundus</i> Linnaeus, 1766	LC	LC	b3				
128	<i>Larus canus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
129	<i>Larus genei</i> Brème, 1840	LC	VU	b2	II			
130	<i>Larus ichthyaetus</i> Pallas, 1773	LC	LC	b3	II		ЗН	
131	<i>Larus melanocephalus</i> Temminck, 1820	LC	LC	b2	II			
132	<i>Gelochelidon nilotica</i> Gmelin, 1789	LC	LC	b2	II			
133	<i>Sterna hirundo</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
134	<i>Chlidonias leucopterus</i> Temminck, 1815	LC	LC	b2	II			
135	<i>Hydroprogne caspia</i> Pallas, 1770	LC	LC	b2	II		ВР	
136	<i>Sterna albifrons</i> Pallas, 1764	LC	LC	b2	II		РД	
137	<i>Columba livia</i> Gmelin, 1789	LC	LC	b3				
138	<i>Columba palumbus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC					1
139	<i>Streptopelia turtur</i> Linnaeus, 1758	VU	VU	b3	II			
140	<i>Columba oenas</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3			ВР	
141	<i>Streptopelia decaocto</i> Frivaldszky, 1838	LC	LC	b3				
142	<i>Athene noctua</i> Scopoli, 1769	LC	LC	b2		II		
143	<i>Asio otus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2		II		1
144	<i>Asio flammeus</i> Pontoppidan, 1763	LC	LC	b2		II	РД	
145	<i>Otus scops</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2		II	РД	
146	<i>Tyto alba</i> Scopoli, 1769	LC	LC	b2		II	ЗН	
147	<i>Upupa epops</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
148	<i>Coracias garrulus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	I;II		ЗН	
149	<i>Alcedo atthis</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
150	<i>Merops apiaster</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
151	<i>Jynx torquilla</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
152	<i>Dendrocopos major</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
153	<i>Dendrocopos syriacus</i> Hemprich et Ehrenberg, 1833	LC	LC	b2				
154	<i>Dendrocopos medius</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
155	<i>Dendrocopos minor</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
156	<i>Hirundo rustica</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
157	<i>Riparia riparia</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
158	<i>Ficedula albicollis</i> Temminck, 1815	LC	LC	b2	II			
159	<i>Ficedula parva</i> Bechstein, 1794	LC	LC	b2	II			
160	<i>Ficedula hypoleuca</i> Pallas, 1764	LC	LC	b2	II			
161	<i>Saxicola torquata</i> Linnaeus, 1766	LC	LC	b2	II			
162	<i>Turdus pilaris</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
163	<i>Turdus merula</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				1

Продовження таблиці 1.27

1	2	3	4	5	6	7	8	9
164	<i>Turdus philomelos</i> C.L.Brehm, 1831	LC	LC	b3				1
165	<i>Lanius minor</i> Gmelin, 1788	LC	LC	b2				
166	<i>Lanius collurio</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
167	<i>Lanius excubitor</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2			РД	
168	<i>Oriolus oriolus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
169	<i>Sturnus roseus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2			РД	
170	<i>Troglodytes troglodytes</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
171	<i>Bombycilla garrulus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
172	<i>Galerida cristata</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
173	<i>Melanocorypha calandra</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				1
174	<i>Alauda arvensis</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
175	<i>Calandrella rufescens</i> Vieillot, 1820	LC	LC	b2			НО	
176	<i>Lullula arborea</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				1
177	<i>Anthus cervinus</i> Pallas, 1811	LC	LC	b2				
178	<i>Anthus campestris</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
179	<i>Anthus trivialis</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
180	<i>Anthus pratensis</i> Linnaeus, 1758	NT	LC	b2				
181	<i>Motacilla alba</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
182	<i>Motacilla flava</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
183	<i>Motacilla feldegg</i> Michachelles, 1830	LC	LC	b2				
184	<i>Motacilla citreola</i> Pallas, 1776	LC	LC	b2				
185	<i>Emberiza citrinella</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
186	<i>Emberiza melanocephala</i> Scopoli, 1769	LC	LC	b2			РД	
187	<i>Emberiza schoeniclus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
188	<i>Emberiza hortulana</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				1
189	<i>Chloris chloris</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
190	<i>Spinus spinus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
191	<i>Carduelis carduelis</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
192	<i>Acanthis cannabina</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
193	<i>Parus major</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
194	<i>Parus caeruleus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
195	<i>Aegithalos caudatus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				1
196	<i>Panurus biarmicus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
197	<i>Parus ater</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
198	<i>Certhia familiaris</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
199	<i>Passer montanus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
200	<i>Emberiza calandra</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				1
201	<i>Acrocephalus scirpaceus</i> Hermann, 1804	LC	LC	b2	II			
202	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
203	<i>Acrocephalus arundinaceus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
204	<i>Acrocephalus paludicola</i> Vieillot, 1817	VU	VU	b2	I;II		ЗН	
205	<i>Acrocephalus palustris</i> Bechstein, 1798	LC	LC	b2	II			
206	<i>Hippolais icterina</i> Vieillot, 1817	LC	LC	b2	II			
207	<i>Sylvia atricapilla</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
208	<i>Sylvia borin</i> Boddaert, 1783	LC	LC	b2	II			
209	<i>Sylvia curruca</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
210	<i>Sylvia communis</i> Latham, 1787	LC	LC	b2	II			

Кінець таблиці 1.27

1	2	3	4	5	6	7	8	9
211	<i>Phylloscopus collybita</i> Vieillot, 1817	LC	LC	b2	II			
212	<i>Phylloscopus trochilus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
213	<i>Phylloscopus sibilatrix</i> Bechstein, 1793	LC	LC	b2	II			
214	<i>Phylloscopus trochiloides</i> Sundevall, 1837	LC	LC	b2	II			
215	<i>Regulus regulus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
216	<i>Oenanthe oenanthe</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
217	<i>Oenanthe isabellina</i> Temminck, 1829	LC	LC	b2	II			
218	<i>Phoenicurus phoenicurus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
219	<i>Phoenicurus ochruros</i> S.G.Gmelin, 1774	LC	LC	b2	II			
220	<i>Erithacus rubecula</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
221	<i>Luscinia luscinia</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
222	<i>Luscinia megarhynchos</i> C.L.Brehm, 1831	LC	LC	b2	II			
223	<i>Luscinia svecica</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II			
224	<i>Locustella luscinioides</i> Savi, 1824	LC	LC	b2	II			
225	<i>Locustella fluviatilis</i> Wolf, 1810	LC	LC	b2	II			
226	<i>Locustella naevia</i> Boddaert, 1783	LC	LC	b2	II			
227	<i>Fringilla coelebs</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
228	<i>Coccothraustes coccothraustes</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				1
229	<i>Nucifraga caryocatactes</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
230	<i>Acanthis flammea</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2				
231	<i>Cuculus canorus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
232	<i>Corvus corax</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				1
233	<i>Corvus frugilegus</i> Linnaeus, 1758	LC	VU					
Mammalia								
234	<i>Spermophilus pygmaeus</i> Pallas, 1778	LC	LC				ЗК	
235	<i>Sicista loriger</i> Nathusius, 1840		VU	b2			ЗК	
236	<i>Allactaga major</i> Kerr, 1792	LC	NT				РД	
237	<i>Cricetulus migratorius</i> Pallas, 1773	LC	LC				НВ	
238	<i>Crocidura suaveolens</i> Pallas, 1811	LC	LC	b3				1
239	<i>Crocidura leucodon</i> Hermann, 1780	LC	LC	b3			НВ	
240	<i>Myotis mystacinus</i> Kuhl, 1817	LC	LC	b2	II		ВР	
241	<i>Plecotus auritus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II		ВР	
242	<i>Plecotus austriacus</i> Fischer, 1829	NT	NT	b2	II		РД	
243	<i>Nyctalus noctula</i> Schreber, 1775	LC	LC	b2	II		ВР	
244	<i>Nyctalus lasiopterus</i> Schreber, 1780	VU	VU	b2	II		ЗК	
245	<i>Nyctalus leisleri</i> Kuhl, 1817	LC	LC	b2	II		РД	
246	<i>Pipistrellus pipistrellus</i> Schreber, 1775	LC	LC	b3	II		ВР	
247	<i>Pipistrellus kuhlii</i> Kuhl, 1819	LC	LC	b2	II		ВР	
248	<i>Pipistrellus nathusii</i> Keyserling et Blasius, 1839	LC	LC	b2	II		НО	
249	<i>Pipistrellus pygmaeus</i> Leach, 1825	LC	LC	b2	II		НО	
250	<i>Vespertilio murinus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2	II		ВР	
251	<i>Eptesicus serotinus</i> Schreber, 1774	LC	LC	b2	II		ВР	
252	<i>Canis lupus</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b2		II		
253	<i>Martes foina</i> Erxleben, 1777	LC	LC	b3		III		
254	<i>Mustela nivalis</i> Linnaeus, 1766	LC	LC					1
255	<i>Mustela eversmanni</i> Lesson, 1827	LC	LC	b2			ЗН	
256	<i>Meles meles</i> Linnaeus, 1758	LC	LC	b3				
257	<i>Sciurus vulgaris</i> Linnaeus, 1758	LC		b3				

Примітки: Категорії Червоної книги України: ЗП – зник у природі; РД – рідкісний; ВР – вразливий; ЗН – зникаючий; НО – неоцінений. Категорії МСОП: Extinct in the Wild (EW) – зникли з природи, Critically Endangered (CR) – на межі зникнення, Endangered (EN) – знаходяться під загрозою зникнення, Vulnerable (VU) – вразливі, Lower Risk (LR) – зниженого ризику, Near Threatened (NT) – близькі до тих, які знаходяться під загрозою знищення, Least Concern (LC) – знижена вразливість (викликають найменше занепокоєння), DD – недостатньо даних.

В зоологічному парку «Асканія-Нова» на кінець 2023 р. утримувалось 79 видів, з яких 49 видів занесено до офіційних списків охорони регіонального та міжнародного значення. З них до Червоного списку Херсонської області [13] занесено 1 вид, до Червоної книги України [19, 20] – 10 видів, Європейського Червоного списку (2021) – 6 видів, Червоного списку МСОП [15] – 21 вид (без врахування категорії низької вразливості «LC»), додатків міжнародних конвенцій, Вашингтонської конвенції (CITES) – 19 видів, Резолюції 6 Бернської конвенції – 28 видів та Боннської конвенції – 30 видів (табл. 1.28).

Таблиця 1.28 – Приналежність рідкісних видів тварин зоологічного парку «Асканія-Нова» до офіційних охоронних переліків

Тип, ряд, родина, вид		Червона книга України	Регіональний червоний список	Бернська конвенція	Боннська конвенція	CITES	Червоний список МСОП	Європейський червоний список
Латинська назва	Українська назва							
1	2	3	4	5	6	7	8	9
AVES – ПТАХИ								
Strutioniformes – Страусоподібні								
Strutionidae – Страусові								
<i>Struthio camelus camelus</i>	Страус африканський					I	LC	
Rheiformes – Нандуподібні								
Rheidae – Нанду								
<i>Rhea americana</i>	Нанду					II	NT	
Pelicaniformes – Пеліканоподібні								
Pelecanidae – Пеліканові								
<i>Pelecanus onocrotalus</i>	Пелікан рожевий	ЗК		b2	+		LC	LC
Phoenicopteriformes – Фламінго подібні								
Phoenicopteridae – Фламінгові								
<i>Phoenicopeterus roseus</i>	Фламінго рожевий			b2	+	II	LC	LC
Anseriformes – Гусеподібні								
Anatidae – Качині								
<i>Cygnus olor</i>	Лебідь-шипун			b3	+		LC	LC
<i>C. cygnus</i>	Лебідь-кликун			b2	+		LC	LC

Продовження таблиці 1.28

1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>C. columbianus bewickii</i>	Лебідь малий	РД		b2	+		LC	VU
<i>Anser albifrons</i>	Гуска білолоба			b3	+		LC	LC
<i>A. anser</i>	Гуска сіра			b3	+		LC	LC
<i>A. indicus</i>	Гуска гірська			b3	+		LC	
<i>A. caerulescens</i>	Гуска біла			b3	+		LC	LC
<i>Branta canadensis</i>	Казарка канадська			b3			LC	LC
<i>Tadorna ferruginea</i>	Огар	ВР		b2	+		LC	LC
<i>T. tadorna</i>	Галагаз			b2	+		LC	LC
<i>Aix galericulata</i>	Мандаринка			b3	+		LC	
<i>Anas penelope</i>	Свищ			b3	+		LC	LC
<i>A. platyrhynchos</i>	Крижень			b3	+		LC	LC
<i>A. strepera</i>	Нерозень	РД		b3	+		LC	LC
<i>A. acuta</i>	Шилохвіст		1	b3	+		LC	VU
<i>A. querquedula</i>	Чирянка велика			b3	+		LC	LC
<i>A. crecca</i>	Чирянка мала			b3	+		LC	LC
<i>A. poecilorhyncha poecilorhyncha</i>	Крижень картатодзьобий			b3	+		LC	
<i>Aythya ferina</i>	Попелюх			b3	+		VU	VU
Falconiformes – Соколоподібні								
Accipitridae – Яструбові								
<i>Aquila heliaca</i>	Могильник	РД		b2	+	I	VU	LC
<i>A. rapax</i>	Орел степовий	ЗК		b2	+	II	VU	EN
<i>Buteo rufinus</i>	Канюк степовий	РД		b3	+	II	LC	LC
Galliformes – Куроподібні								
Phasianidae – Фазанові								
<i>Lophura swinhoii</i>	Фазан Свайно					I	NT	
<i>Syrnaticus reevesii</i>	Фазан королівський						VU	
<i>Phasianus colchicus</i>	Фазан звичайний			b3			LC	LC
Gruiformes – Журавлеподібні								
Gruidae – Журавлеві								
<i>Grus grus</i>	Журавель сирій	РД		b2	+	II	LC	LC
<i>Anthropoides virgo</i>	Журавель степовий	ЗК		b2	+	II	LC	EN
<i>Balearica pavonina</i>	Журавель вінценосний			b3	+	II	VU	
<i>Grus japonensis</i>	Журавель японський			b2	+	I	VU	
Psittaciformes – Папугоподібні								
Psittacidae – Папугові								
<i>Psittacula krameri</i>	Папуга Крамера			b3			LC	
MAMMALIA – ССАВЦІ								
Rodentia – Гризуни								
Caviidae – Свинкові								
<i>Dolichotis patagonium</i>	Мара патагонська						NT	
Perissodactyla – Непарнопали								
Equidae – Конячі								
<i>Equus ferus przewalskii</i>	Кінь Пржевальського	ЗП				I	EW	
<i>E. hemionus kulan</i>	Кулан туркменський					II	CR	
<i>E. burchelli chapmani</i>	Зебра Чапмана						DD	
<i>E. grevyi</i>	Зебра Греві				+	I	EN	
Artiodactyla – Парнокопитні								
Camelidae – Верблюдові								

Продовження таблиці 1.28

1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Lama guanico</i>	Гуанако					II	LC	
Cervidae – Оленячі								
<i>Elaphurus davidianus</i>	Олень Давида						EW	
Bovidae – Бикові								
<i>Antelope cervicapra</i>	Гарна					III	LC	
<i>Saiga tatarica</i>	Сайгак					II	NT	CR
<i>Capra sibirica</i>	Козеріг сибірський						NT	
<i>C. falconeri heptneri</i>	Козел гвинторогий					I	NT	
<i>Ammotragus lervia</i>	Баран гривастий					II	VU	
<i>Ovis ammon musimon</i>	Муфлон європейський						NT	
<i>Bison bison</i>	Бізон американський						NT	
<i>Syncerus caffer</i>	Буйвіл африканський						NT	

Примітки: див. табл. 1.27.

1.6 Календар природи

1.6.1 Ведення календаря природи у заповідній зоні

1.6.1.1 Реєстрація фенодат вищих рослин заповідної зони

У 2023 р. фенологічні спостереження на стаціонарах екологічного ряду ділянки «Стара» не проводились через відсутність фахівців та відсутність доступу до заповідної території.

1.6.1.2 Реєстрація фенодат аборигенної фауни заповідної зони

Наприкінці лютого – у першій декаді березня зареєстровані всі види змії: полоз сарматський, вуж звичайний, мідянка звичайна та гадюка степова.

Весняна міграція журавля сірого почалась досить рано, перші зграї зафіксовані 14 лютого. Осіння міграція журавля сірого почалась в кінці серпня – на початку вересня. Перший масовий проліт спостерігали 1–3 вересня. Друга хвиля припала на період з 19 вересня до 5 жовтня.

Перші осінні зграї білолобої гуски зафіксували 22 листопада.

1.6.2 Реєстрація фенодат інтродукованих рослин в умовах степової зони при штучному зрошенні

У зв'язку з відсутністю доступу до території Нового парку, де розміщені деякі об'єкти спостережень, досліджено сезонний розвиток 16 з 23 індикаторних фонових та солітерних видів деревних парку, 4-х з 5 хвойних дерев природної флори України, феноритміку 9 з 10 рідкісних деревних рослин та 10 домінуючих декоративних трав'янистих видів дендропарку «Асканія-Нова».

У всіх 16 індикаторних фонових та солітерних видів деревних парку (таблиці 1.29–1.32) набухання бруньок розпочалося набагато раніше у порівнянні з минулим роком – у більшості з них на 1–3 тижні раніше. У сосни кримської, ліщини звичайної, бузини чорної набухання бруньок розпочалося ще у грудні 2022 р. на тлі теплої погоди, але потім призупинилося на тривалий час зі зниженням температури повітря, відновилося у сосни та бузини у III декаді лютого, у ліщини – у I декаді березня.

Таблиця 1.29 – Сезонний розвиток індикаторних деревних голонасінних фонових рослин в умовах степової зони при штучному зрошенні

Місце зростання	Веgetативні органи								Утворен. верхів- кової бруньки	Осі́ннє пожов- тіння хвої	Генеративні органи		
	бруньки		пагони				відокремлювання хвої				"пиління"		дозрі- вання шишок
	набу- ханья	розпус- канья	ріст		здерев'яніння		початок	кінець			початок	кінець	
<i>Pinus pallasiana</i> D. Don – Сосна кримська													
Старий парк	20.02	20.05	7.03	15.06	10.06	10.09	25.05	25.06	20.05	10.09	13.05	25.05	25.09
<i>Juniperus virginiana</i> L. – Ялівець віргінський													
Старий парк	–	–	10.04	20.08	17.06	13.11	–	–	–	12.09	16.03	30.03	3.11
<i>Juniperus sabina</i> L. – Ялівець козацький													
Старий парк	–	–	7.04	18.08	19.06	18.11	–	–	–	30.09	17.03	5.04	10.11

Таблиця 1.30 – Сезонний розвиток індикаторних деревних покритонасінних фонових рослин в умовах степової зони при штучному зрошенні*

Місце зростання	Веgetативні органи										Генеративні органи		
	бруньки		пагони				листя				цвітіння		дозрі- вання плодів
	набу- ханья	розгор- танья	ріст		здерев'яніння		ріст		осі́ннє пожовт.	обси- панья	початок	кінець	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>
<i>Quercus robur</i> L. – Дуб звичайний													
Старий парк	5.04	17.04	19.04	20.05	20.05	30.08	20.04	30.05	26.10	20.11	28.04	5.05	25.09
<i>Quercus robur</i> 'Fastigiata' – Дуб звичайний 'Пірамідальний'													
Старий парк	8.04	20.04	22.04	20.05	17.05	20.08	24.04	15.05	30.10	30.11	10.05	16.05	10.10
<i>Fraxinus excelsior</i> L. – Ясен звичайний													
Старий парк	25.03	8.04	16.04	15.05	13.05	30.06	12.04	18.05	–*	10.11	20.03	30.03	2.08
<i>Acer campestre</i> L. – Клен польовий													
Старий парк	16.03	30.03	15.04	30.05	20.05	30.06	10.04	10.05	26.10	10.11	1.05	15.05	20.09
<i>Acer platanoides</i> L. – Клен гостролистий													
Старий парк	28.02	25.03	2.04	15.05	5.05	15.06	29.03	5.05	30.10	17.11	25.03	14.04	30.09
<i>Robinia pseudoacacia</i> L. – Біла акація													
Старий парк	5.04	20.04	23.04	10.06	30.05	5.08	25.04	20.05	10.10	26.11	17.05	31.05	10.08
<i>Corylus avellana</i> L. – Ліщина звичайна													
Старий парк	7.03	20.03	5.04	15.06	30.05	10.07	25.03	8.05	30.10	15.11	23.02	7.03	10.08

Кінець таблиці 1.30

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
<i>Sambucus nigra</i> L. – Бузина чорна													
Старий парк	січень	20.02	25.02	30.07	30.05	30.10	28.02	5.05	30.10	26.11	15.05	15.06	10.08
<i>Syringa vulgaris</i> L. – Бузок звичайний													
Старий парк	10.03	25.03	5.04	20.05	10.05	15.06	30.03	25.04	–	15.11	28.04	20.05	10.09

Примітка: * – фенологічні спостереження не проведені через відсутність доступу до території.

Таблиця 1.31 – Сезонний розвиток індикаторних деревних голонасінних солітерних екзотів в умовах степової зони при штучному зрошенні

Вид	Вегетативні органи								Генеративні органи			
	набухан- ня бруньок	ріст пагонів		здерев'яніння пагонів		хвоя		утвор. верхівк. бруньки	"пиління"		дозрі- вання шишок	
		початок	кінець	початок	кінець	відокремлювання			пожов- тіння	початок		кінець
						початок	кінець					
<i>Pseudotsuga menziesii</i> (Mirb.) Franco Псевдотсуга Мензіса	15.03	3.05	10.06	20.06	30.09	3.05	18.05	20.09	13.06	10.04	20.04	20.09

Примітка: фенологічні спостереження за модриною польською *Larix polonica* Racib. і трьома видами сосен (кедровою європейською *Pinus cembra* L., румелійською *Pinus peuce* Griseb., жовтою *Pinus ponderosa* Dougl.) не проведені через відсутність доступу до території.

Таблиця 1.32 – Сезонний розвиток індикаторних деревних покритонасінних солітерних екзотів в умовах степової зони при штучному зрошенні

Місце зростання	Вегетативні органи										Генеративні органи		
	бруньки		пагони				листя				цвітіння		дозрі- вання плодів
	набу- ханья	розпус- канья	ріст		здерев'яніння		ріст		осіннє пожовт.	обси- панья	почато к	кінець	
			початок	кінець	початок	кінець	початок	кінець					
<i>Liriodendron tulipifera</i> L. Ліріодендрон тюльпанний	10.03	30.03	10.04	15.07	25.05	5.08	1.04	30.05	10.10	23.11	20.05	5.07	10.10
<i>Platanus acerifolia</i> Willd. Платан кленолистий	12.03	22.04	27.04	10.07	28.05	30.08	24.04	12.06	10.11	10.12	30.04	10.05	30.10
<i>Philadelphus coronarius</i> L. Садовий жасмин звичайний	15.02	10.03	30.03	30.06	15.05	22.07	25.03	25.05	5.11	10.12	23.05	10.06	5.10

Примітка: фенологічні спостереження за буком лісовим *Fagus sylvatica* L., дубом великопиляковим *Quercus macranthera* Fisch. et Mey., липою кавказькою *Tilia caucasica* Rupr. не проведені через відсутність доступу до території.

Таблиця 1.33 – Сезонний розвиток видів деревних рослин природної флори України (голонасінні)

Вид	Набухан- ня вегета- тивних бруньок	Ріст пагонів		Здерев'яніння пагонів		Осіннє пожов- тіння хвої	Опадіння хвої чи гілок	Набухан- ня генера- тивних бруньок	Пилування		Зімкнення насінне- вих лусок	Повне дозрі- вання шишок	Розсі- ювання насін- ня
		поча- ток	кінець	основи	повне				поча- ток	кінець			
<i>Abies alba</i> Mill. Ялиця біла	20.04	3.05	15.06	10.06	20.07	10.09	30.09	22.03	5.05	14.05	—*		
<i>Picea abies</i> (L). Karst. Ялина звичайна	18.04	8.05	10.06	18.06	15.07	20.08	15.09	14.04	3.05	10.05	—*		
<i>Pinus sylvestris</i> L. Сосна звичайна	15.03	2.04	10.06	5.06	10.08	5.09	5.10	10.03	3.05	10.05	—**		
<i>Taxus baccata</i> L. Тис ягідний	7.03	10.04	16.07	6.08	5.11	5.08	25.09	20.02	10.03	25.03	5.04	10.07	10.09

Примітки: * – макростробіли та молоді шишки були нечисленні, недозрілі шишки обгризли білки, ** – зупинився розвиток макростробілів внаслідок ураження генеративних пагонів шкідником пагонов'юном.

Більшість видів зацвіли раніше: на тиждень раніше – бузок звичайний, бузина чорна, ліріодендрон тюльпановий, садовий жасмин, біла акація, дуб звичайний; на два тижні раніше – платан кленолистий, клен гостролистий, ясень звичайний; майже на три тижні випереджала строки пиління попереднього року ліщина звичайна. Тривалішим був і сам період пиління у хвойних та цвітіння у покритонасінних деревних. Цьому сприяла дощова погода. Усі види цвіли, пилили, зав'язали насіння, але висока врожайність відмічається у ялівців (віргінського, козачого), бузини чорної, дуба звичайного, клену гостролистого, ясена звичайного). За останні роки вперше спостерігається масовий вторинний приріст пагонів у багатьох видів (для платана, тюльпанового дерева, клена гостролистого, ясеня звичайного це явище в умовах парку рідкісне, а для бузини чорної, дуба звичайного, робінії псевдоакації – звичне).

Тривала та тепла осінь вплинула на подовження вегетаційного періоду у більшості дослідних видів деревних. Листопад відбувся на тиждень пізніше минулорічних термінів у бузини чорної, клена гостролистого, ліщини звичайної, робінії лжеакації, ясеня звичайного; на два тижні пізніше – у ліріодендрона тюльпанового, дуба звичайного; і майже на три тижні пізніше – у платана кленолистого, клена польового, пірамідальної форми дуба звичайного. Листя у бузку звичайного та ясеня звичайного осипалося зеленим після короточасних нічних приморозків у II декаді листопаду, що на тиждень пізніше, у порівнянні з минулорічними датами.

Проведено фенологічні спостереження за 4 видами голонасінних рослин природної флори України (див. табл. 1.33). Вегетація хвойних розпочалася з набухання генеративних бруньок у тису ягідного ще у II декаді січня, коли середньодобова температура повітря неодноразово перевищувала межу $+5^{\circ}\text{C}$, але після тривалого похолодання вегетація відновилася через місяць (II декада лютого). Пилування тису у поточному році пройшло на 10 діб, а досягання шишкоягід – на 30 діб раніше, ніж у двох попередніх роках. Наступними розпочали вегетацію з набухання генеративних бруньок ялиця біла (III декада березня), що майже на місяць раніше минулого року, та ялина європейська (II

декада квітня); набухання та розгортання вегетативних бруньок (III декада квітня); ці терміни співставні з минулорічними. Пилування ялин та ялиць розпочалося у I декаді травня лише на декілька діб раніше ніж у минулому році. Кількість мікро- та макростробілів у обох видів незначна (наслідок аномальної посухи влітку 2022 р.). Неприятливі умови для запилення вітром у травні поточного 2023 р. (тривалі дощі, зливи) призвели до зав'язування поодиноких шишок, які на початку липня виявлені під кронами дерев, обгризані білками. Врожайність шишок у ялиць та ялин генеративного віку становить 0–1 бал. Сосни розпочали вегетацію також з набухання генеративних бруньок; розгортання бруньок, фаза бутонізації та пилування також настали раніше на 5–10 діб минулорічних термінів. Відмічено велику кількість вражених бруньок та пагонів комахами-шкідниками з групи пагонов'юнів, що вплинуло на низьку врожайність шишок, що також відмічалось і у попередні роки. У ялини, ялиці, сосни ріст пагонів припинився ще у червні, на відміну від тису ягідного, ріст у якого продовжувався до середини липня у більшості дерев. У деяких дерев тису ягідного на території старого парку спостерігали вторинний приріст вегетативних пагонів, що є майже щорічним явищем після тривалої спеки та посухи, але у поточному році воно розпочалося значно раніше (на початку липня, а не у серпні, як у попередні роки).

Досліджено феноритміку 9 видів рідкісних деревних рослин, які культивуються в дендропарку (табл. 1.34, 1.35), два з них – голонасінні. Співставні з минулорічними терміни початку вегетації (набухання вегетативних бруньок) реєстрували у дуба каштанолистого, клокички колхідської, бузка угорського, каштана їстівного, але ріст пагонів у всіх 9 видів розпочався значно раніше: на ± 10 діб – у гінкго, самшиту, каштана їстівного, бузка угорського, ліщини ведмежої, широкогілочника східного; на ± 20 діб – у клокички колхідської, дуба каштанолистого та яблуні Недзвецького. У більшості з дослідних видів ріст пагонів відбувався довше, а особливо довго він тривав у вегетуючих особин ліщини ведмежої та яблуні Недзвецького (більше ніж на 20 діб у порівнянні з минулим роком), що пояснюється

вторинним приростом пагонів у обох видів. Близькими до минулорічних були терміни квітання у ліщини ведмежої, яблуні Недзвецького, гінкго дволопатевого та бузку угорського; інші квітували раніше у порівнянні з попереднім вегетаційним сезоном на 10–14 діб. Дуже рясно квітували самшит вічнозелений, ліщина ведмежа, бузок угорський, клокичка колхідська та пилював широкогілочник східний. Але рясність плодоношення дуже низька у комахозапильних рослин (клокички колхідської, бузку угорського, яблуні Недзвецького), що пояснюється тривалими дощами та відсутністю достатньої кількості запилювачів під час цвітіння. У клокички колхідської насіння і так малочисельних плодів було повністю знищено птахами ще у незрілому стані. Ліщина ведмежа, на відміну від минулого року, зав'язала плоди; врожай цього року можна охарактеризувати як «дуже рясний» (крони дерев, які ростуть на «Експозиції раритетів» були усіяні зверху до самого низу супліддями). Таку врожайність у л. ведмежої я спостерігала вперше. Цьому сприяли відсутність морозів під час бутонізації та пиління, а також достатня кількість вологи під час зав'язування плодів та насіння. Але після вологої весни прийшла спека та посуха і значна частина суплідь осипалася. Як з'ясувалося, опалі плоди були сформованими, насіння виповненим, з ними дуже швидко розібралися білки. Другий рік за період спостережень дві модельні особини гінкго дволопатевого з п'яти на партерній галявині старого парку пилили, т. т. встановлено чоловічу стать 2-х дерев. У старому арборетумі зростає жіноче дерево гінкго, яке з 2013 р. почало формувати насіння, і усі 10 років воно було з врожаєм, збільшуючи його з кожним роком. Цього року ні одного насіння не зав'язалося, 2023 р. для гінкго виявився аномальним. На тлі тривалої і теплої осені завершення вегетації листопадом у більшості дослідних видів відбулося пізніше на 6–40 діб. Останніми втратили листя каштан їстівний та дуб каштанolistий (12–13 грудня). Період вегетації у поточному році у більшості рідкісних видів був тривалішим (на 6 діб у широкогілочника східного, на 11 – дуба каштанolistого, на 17 – ліщини ведмежої, на 42 – каштана їстівного); у інших – співставними з минулим роком.

Таблиця 1.34 – Сезонний розвиток індикаторних рідкісних деревних видів рослин (покритонасінних та листопадного голонасінного)

Вид	Початок набухання вегетативних бруньок	Ріст пагонів			Бутонізація	Цвітіння		Плодоношення		Листопад		Тривалість вегетації
		початок	кінець	тривалість, днів		початок	кінець	достигання першого плода	повне достигання	початок	кінець	
<i>Staphylea colchica</i> Stev. Клокичка колхідська	18.03	15.04	25.07	102	31.03	20.04	5.05	–*		3.10	30.10	226
<i>Corylus colurna</i> L. Ліщина ведмежа	1.03	12.04	10.07	84**	28.02	2.03	7.03	30.07	15.09	25.10	26.11	270
<i>Vixus sempervirens</i> L. Самшит вічнозелений	12.03	15.04	1.07	80	21.02	26.03	12.04	17.06	19.07	вічнозелена рослина		129
<i>Quercus castaneifolia</i> С.А. Мей. Дуб каштанolistий	6.04	18.04	10.06	53	16.04	30.04	8.05	28.09	25.10	30.10	13.12	251
<i>Malus niedzwedzkyana</i> Dieck Яблуня Недзвецького***	15.03	12.04	15.07	95**	5.04	20.04	1.05	15.08	30.09	10.11	25.10	256
<i>Syringa josikaea</i> Jacq. Бузок угорський	5.03	7.04	20.06	74	3.04	16.05	30.05	25.08	8.10	28.10	18.11	258
<i>Castanea sativa</i> Mill. Каштан їстівний	12.04	24.04	22.06	63	20.04	30.05	10.06	2.09	15.10	20.11	12.12	244
<i>Ginkgo biloba</i> L. Гінкго дволопатеве	15.03	20.04	25.06	66	25.05	28.04–5.05****		насіння не зав'язалося		5.11	23.11	253

Примітки: * – на стадії достигання насіння було повністю знищено птахами, ** – враховано також час вторинного приросту пагонів, *** – об'єктом для моніторингу була особина, яка росте на території місцевої церкви (походження рослини – місцева репродукція дендропарку), **** – для гінкго, який не цвіте, вказано період пиління.

Таблиця 1.35 – Сезонний розвиток індикаторних рідкісних видів рослин (голонасінних)

Вид	Набухання вегетативних бруньок	Ріст пагонів			Здерев'я- ніння пагонів		Осісне пожовтіння хвої	Опадіння хвої, гілок	Набухання генеративних бруньок	Пиління		Зімкнення насіневих лусок	Повне дозрівання шишок	Розсіювання насіння	Тривалість вегетації, днів
		початок	кінець	тривалість, днів	основи	повне				початок	кінець				
<i>Platycladus orientalis</i> (L.) Franco Широкогілочник східний	7.03	20.03	25.06	97	5.09	30.10	10.10	25.10	20.02	28.02	5.03	15.03	30.09	13.10	221

Дослідження сезонного розвитку 10 домінуючих декоративних трав'янистих видів дендропарку (табл. 1.36) показали, що у всіх видів, окрім підсніжника складчастого, відростання надземних органів розпочалося раніше ніж у попередньому році на 5–25 діб; у рястки Фішера, фіалки приємної випередження початку вегетації спостерігалось ще більше – з листопада 2022 р. Бутонізація також у всіх видів була на один–два (у пшінки голостеблової – на чотири) тижні раніше, ніж у минулому році.

Таблиця 1.36 – Фенофази розвитку домінуючих видів декоративних трав'янистих рослин

Вид	Відростання надземної частини (початок)	Поява бутонів	Цвітіння		Початок–кінець дозрівання насіння	Кінець вегетації
			початок	кінець		
<i>Convallaria majalis</i> L. Конвалія звичайна	24.03	21.04	02.05	22.05	22.05– 18.06	26.11
<i>Galanthus nivalis</i> L. Підсніжник білосніжний	28.12.22	07.01.	20.02	20.03	20.03–22.05	24.05
<i>Galanthus plicatus</i> M. Vieb. Підсніжник складчастий	23.12.22	02.01	20.02*	14.03	16.03– 30.05	4.06
<i>Ficaria nudicaulis</i> A. Kerner Пшінка голостеблева	08.11.22	20.02	27.02	24.04	25.04– 22.05	24.05
<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Aschers. Рястка Буше	06.03	17.04	24.04	05.05	05.05– 05.06	06.06
<i>Ornithogalum gussonei</i> Ten. Рястка Гуссона	24.02	13.04	18.04	12.05	12.05– 28.05	29.05
<i>Ornithogalum fisherianum</i> Krasch. Рястка Фішера	24.11.22	01.05	12.05	22.05	22.05– 12.06	12.06
<i>Scilla bifolia</i> L. Проліска дволиста	10.02	21.02	27.02	22.03	24.03– 02.05	02.05
<i>Tulipa guercetorum</i> Klok. et Zoz Тюльпан дібровний	18.02	04.04	10.04	25.04	27.04– 07.06	12.06
<i>Viola suavis</i> M.Vieb. Фіалка приємна	03.11.22	02.03	06.03	20.04	20.04–25.08	31.12.22, ще вегетує

Примітка: * – перші квіти зацвіли ще в III декаді січня, але загинули під час морозів у першій половині лютого.

Усі види цвіли. Конвалія звичайна квітнула у I–II декаду травня, як і у 2022 р., підсніжники білосніжний та складчастий – пізніше на 6–9 діб, всі інші – раніше на 7–18 діб термінів попереднього року. Тривалі дощі під час цвітіння комахозапильних рослин призвели до формування плодів у малій кількості.

Завершили вегетацію у співставні з минулорічними термінами 5 видів – підсніжник білосніжний, пшінка голостеблева, рясткі Буше та Гуссона, тюльпан дібровний; раніше на 7–15 діб у порівнянні з 2022 р. – підсніжник складчастий, рястка Фішера, проліска дволиста; значно пізніше за попередній рік завершення вегетації відмічено у конвалії звичайної (на 28 діб), а фіалка запашна на кінець року ще продовжувала вегетацію.

Особливості погоди поточного року: помірно тепла зима (відсутні екстремально-низькі температури, 50% діб взимку мали середньодобову температуру вище 0°C, тепла весна з опадами (дощами, зливами, градом). Все це вплинуло на розвиток рослин. Квітування калини рудуватої, жасмину голоквіткового, жимолості духмяної розпочалося ще наприкінці листопаду минулого року, неодноразово призупинялося при тимчасовому нетривалому похолоданні з подальшим відновленням при підвищенні температури. Ще у грудні 2022 р. у хімонанта розпочалося набухання генеративних бруньок, бутонізація у січні 2023 р., квітування у лютому; у січні – набухання бруньок у метасеквої китайської (Новий парк), спіреї Ван-Гутта, деяких особин клена гостролистого та ясеня звичайного, розгортання листків принсепії китайської. Більш ранній початок вегетації у багатьох видів деревних та особливості погоди влітку сприяли повторному приросту пагонів у багатьох видів деревних та у більш ранні строки ніж у попередні роки – наприкінці червня – початку липня (майже на місяць раніше термінів минулого року у дуба звичайного, каркаса західного, тису ягідного, скумпії звичайної). Також, вторинний приріст відмічається у поточному році у тих видів, у яких в умовах дендропарку це не фіксувалося у найближче десятиліття – платана кленолистого, спіреї Ван-Гутта, ліріодендрона тюльпанового, берези повислої, бирючини вічнозеленої, садового жасмину звичайного, ліщини ведмежої, яблуні Недзведського, ясеня звичайного та інших (рис. 1.36). Повторно зацвіли робінія звичайна, гліцинія китайська, калина рудувата, що є звичним щорічним явищем, але на місяць раніше попереднього року. На бузку звичайному, гіркокаштані звичайному відмічаються одиничні суцвіття восени (рис. 1.37).

а)

б)

в)

г)

д)

Рисунок 1.36 – Вторинний приріст пагонів – масове явище 2023 р.:
 а) – ліщина, б) – в'яз, в) – тис, г) – скумпія, д) – дуб.

а)

б)

Рисунок 1.37 – Повторне квітування рослин восени – аномалії 2023 р. (фото І.В. Михайлецької:

а) – гіркокаштан звичайний (вересень), б) бузок звичайний (жовтень).

1.6.3 Реєстрація фенодат індикаторних видів тварин зоологічного парку «Асканія-Нова»

1.6.3.1 Реєстрація фенодат індикаторних видів кілегрудих птахів зоологічного парку «Асканія-Нова»

Гніздування на водоймах зоопарку почалося в межах середньорічних показників.

1.6.3.2 Реєстрація фенодат копитних тварин зоологічного парку «Асканія-Нова»

Перше ягніння у муфлонів зафіксоване 16 лютого, що на 24 доби раніше, ніж у минулому році. Пік народження муфлонів припав на період з 5 по 20 березня. Останнє ягніння навесні відбулось у першій декаді квітня. Відмічено досить розтягнуті строки ягніння самок в порівнянні з попереднім роком.

Перші народження у сайгака припали на початок травня. Масове народження молодняку тривало з 2 по 20 травня.

1.7 Участь у виконанні чинних для України міжнародних конвенцій

1.7.1 Світова мережа біосферних резерватів ЮНЕСКО

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» включено до міжнародної мережі біосферних резерватів рішенням VIII сесії координаційної ради програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» (МАВ) в грудні 1984 р. (сертифікат ЮНЕСКО від 15.02.1985).

1.7.2 Міжнародні конвенції

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» входить до складу Смарагдової мережі («Askaniia-Nova Biosphere Reserve» за № UA0000016) [<https://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=UA0000016&release=4&form=Clean>], що є інструментом Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі.

Заповідна степова ділянка «Великий Чапельський під» Біосферного заповідника «Асканія-Нова» включена до переліку водно-болотних угідь міжнародного значення Рамсарської конвенції (диплом № 1397 від 29.07.2004).

Враховуючи флористичну, ценотичну та оселищну специфіку степових подів, у 2018 р. постійним комітетом Бернської конвенції підтримано пропозиції України про необхідність збереження на європейському рівні нового природного оселища: тимчасові солонуваті водойми у депресіях степової зони (поди) Depressions of the Steppe zone. Відтепер ці природні оселища визнані важливими на європейському рівні та включені як комплекс типу Х36 до Резолюції 4 Бернської конвенції та комплексної загальноєвропейської класифікації оселищ EUNIS (<https://eunis.eea.europa.eu/habitats/8009>), що вимагає всебічного вивчення та охорони цього типу оселищ.

В розділах 1.4 та 1.5 наведено дані спостережень видів, внесених до Конвенції про збереження мігруючих видів, що знаходяться під загрозою зникнення (CMS) [21].

1.7.3 Європейський Червоний список видів тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі

Інформація про флору судинних рослин і фауну заповідного степу та види, що культивуються в Дендрологічному парку загальнодержавного значення «Асканія-Нова» і утримуються у зоологічному парку «Асканія-Нова», які занесені до Європейського Червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі, представлена в попередніх розділах.

1.7.4 Інші форми міжнародного співробітництва

Зоопарк «Асканія-Нова» є учасником Європейської програми збереження зникаючих видів тварин (ЕЕР) в частині збереження коня Пржевальського (безоплатна участь). Кураторам ЕЕР та координаторам Міжнародних племінних книг коня Пржевальського, кулана туркменського, зебри Грєві надана інформація про дані види тварин з колекції зоопарку «Асканія-Нова». Також поінформовано Jaroslav SIMEK, Deputy Director for Zoology Przewalski's Horse ISB Keeper (лист вих. № 35-12 від 12.02.2024) про факт незаконного вивезення окупаційною адміністрацією 2 особин коня Пржевальського до російської федерації в рамках підписаних (16–19.08.2023 р.) «угод про творчу співпрацю» з Державним природним біосферним заповідником «Ростовський» та Асоціацією зі збереження та відновлення рідкісних та зникаючих видів тварин «Жива природа степу» (м. Ростов-на-Дону). Наголошено, що переміщення видів тварин, занесених до Конвенції CITES, є порушенням міжнародних угод та Закону України «Про приєднання України до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення», зокрема статей про регулювання торгівлі зразками видів, занесених до спеціальних додатків Конвенції, що вимагають для експорту будь-якого зразка виду попередньої видачі та пред'явлення дозволу чи сертифікату на експорт при виконанні ряду вимог з боку наукових та адміністративних органів держави, що експортує.

До Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України були

надіслані матеріали для підготовки офіційного звернення до Секретаріатів міжнародних природоохоронних конвенцій та програм щодо захисту Біосферного заповідника «Асканія-Нова». Міністерством закордонних справ України (лист № 413/14-194/087-43690 від 18.04.2023 р.) повідомлено, що «лист Міністра довкілля та природних ресурсів України Р. Стрільця (№ 25/1-11/4690-23 від 29.03.2023 р.) щодо неприпустимості дій та намірів рф стосовно незаконного вивезення рідкісних видів диких тварин та птахів з території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна, який перебуває під тимчасовою окупацією росії, було передано 7 квітня 2023 р. Першому заступнику Генерального директора ЮНЕСКО Сін Цюю у ході зустрічі з ним представників Постійного представництва України при ЮНЕСКО. Під час згаданої зустрічі українська сторона наголосила на необхідності оприлюднення офіційної реакції Організації на злочинні дії рф на території біосферного резервату, який належить до Світової мережі біо-резерватів ЮНЕСКО і підлягає особливій охороні з боку Організації.

1.8 Особливості поточного року

Вперше за останні роки в дендрологічному парку загальнодержавного значення «Асканія-Нова» спостерігався масовий вторинний приріст пагонів у багатьох видів.

2023 р. виявився аномальним для гінкго. У старому арборетумі зростає жіноче дерево, яке з 2013 р. регулярно було з врожаєм насіння, збільшуючи його з кожним роком, проте у поточному році жодної насінини не зав'язалося.

Трав'янисті квітникові рослини дендропарку зацвіли у III декаді січня, але загинули під час морозів у першій половині лютого.

Тривалі дощі під час цвітіння комахозапильних рослин призвели до аномально низького рівня плодоношення.

В умовах дендропарку вперше за останнє десятиліття відмічено вторинний приріст пагонів у платана кленолистого, спіреї Ван-Гутта, ліріодендрона тюльпанового, берези повислої, бирючини вічнозеленої, садового жасмину звичайного, ліщини ведмежої, яблуні Недзведського, ясеня звичайного та ін.

Надлишок опадів навесні призвів до пошкодження листя дерев та чагарників грибковими хворобами.

У січні–лютому у результаті декількох вітровалів під час буревіїв, коли швидкість вітру перевищувала 15 м/с ушкоджено 27 дерев в різних куртинах старого парку. Протягом весни та літа продовжувалось випадіння дерев в результаті сильних злив, які супроводжувалися поривами вітру, а також градом. Град відмічався 21 квітня, 27 травня, а також 1 вересня (під час останнього льодові частки були неправильної форми і сягали 2–3 см у діаметрі). Під час кожного такого стихійного явища вивертало або ламало по декілька дерев. Найбільший одномоментний вітровал 2023 р. відбувся в ніч з 26 на 27 листопада, коли по території Херсонщини та Криму пронісся ураган, який у селищі пошкодив електродроти, припинив подачу світла, тепла, води, пошкодив інтернет зв'язок, а у заповіднику викликав ушкодження 20 дерев на території дендропарку та 10 – на території зоологічного парку.

1.9 Аналіз результатів та перспектива наукових досліджень, екологічної освітньо-виховної та міжнародної діяльності

1.9.1 Аналіз результатів та перспектива наукових досліджень

1.9.1.1 Огляд наукових досліджень, проведених на території заповідника

1.9.1.1.1 Огляд наукових досліджень, проведених співробітниками наукового відділу заповідника

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» є головним виконавцем Програми наукових досліджень НААН 12 «Збереження фонового і раритетного біорізноманіття Біосферного заповідника «Асканія-Нова» в природних і штучно створених екосистемах на 2021–2025 рр.» (скорочена назва «Заповідна справа»). До ПНД включено 4 зареєстровані в УкрІНТЕІ фундаментальні завдання II рівня в рамках яких виконано річні етапи НДР.

На 2023 р. на виконання ПНД НААН 12 «Заповідна справа» в частині фундаментальних досліджень за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» із загального фонду Державного бюджету за договором з НААН надійшло 1568,4 тис. грн, з них за річними етапами НДР:

- 12.00.00.01 Ф «Літопис природи Біосферного заповідника «Асканія-Нова» за 2021–2025 рр., том 39 – том 43» етап 2023 р. «Літопис природи Біосферного заповідника «Асканія-Нова» за 2023 рік, том 41» – 482,3 тис. грн;

- 12.00.00.02 Ф «Науково-методичні засади збереження та оптимізації стану популяцій раритетних видів в природних екосистемах та агроландшафті Біосферного заповідника «Асканія-Нова» – 2021–2025 рр.» за етапом 2023 р. «Дослідити поширеність та еколого-ценотичну диференціацію рідкісних рослинних угруповань, особливості формування та взаємодію з оточуючим агроландшафтом орнітокомплексу рідкісних Сивкоподібних та Качкових, стан популяцій червонокнижних Мишівкових, Тушканових і Хом'якових на території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» – 252,9 тис. грн;

- 12.00.00.03 Ф «Збереження, збагачення та раціональне використання культивованої флори дендропарку «Асканія-Нова» на півдні України – 2021–2025 рр.» за етапом 2023 р. «Дослідити сучасну таксономічно-вікову структуру

і стан насаджень партерної частини старого парку, генеративну здатність та насінневу продуктивність видів роду *Quercus* L., екологічну стійкість видів з родів *Kniphofia* Moench, *Hosta* Tratt., *Paeonia* L.» – 262,2 тис. грн;

- 12.00.00.04 Ф «Розробити теоретико-методичне обґрунтування збалансованого управління збереженням різноманіття колекції тварин зоологічного парку «Асканія-Нова», створення осередків штучного розведення і репатріації рідкісних та цінних видів – 2021–2025 рр.» за етапом 2023 р. «Дослідити соціально-просторову організацію популяцій кулана туркменського на територіях ПЗО; екстер'єрні показники та окремі аспекти етології оленя Давида; стан угруповань шлунково-кишкових паразитів окремих видів жуйних в колекції зоопарку «Асканія-Нова» в процесі адаптації до умов Півдня України» – 249,6 тис. грн.

Спеціальний фонд не профінансовано.

Всього за загальним та спеціальним фондами Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» за КПКВ 6591060 надійшло 1247,0 тис. грн.

До бюджетної програми КПКВК 6591060 в частині фінансової підтримки об'єктів, що становлять національне надбання, відноситься виконання робіт за договором з НААН на тему «Підтримання «Колекції тварин зоопарку Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна» (с/мт Асканія-Нова Каховського району Херсонської області)». Було заплановано виділення 16,9 тис. грн, яке не профінансовано.

За завданням II рівня «Літопис природи Біосферного заповідника «Асканія-Нова» на 2021–2025 рр., том 39 – том 43» на основі зібраного поточного матеріалу у встановленому природоохоронним законодавством порядку підготовлено даний проміжний науковий звіт «Літопис природи Біосферного заповідника «Асканія-Нова» за 2023 р., том 41», уточнені списки актуального складу флори та фауни, карти, схеми, паспорти наукових стаціонарів, уточнена база геоботанічних описів рослинності.

За завданням II рівня «Науково-методичні засади збереження та оптимізації стану популяцій раритетних видів в природних екосистемах та

агроландшафті Біосферного заповідника «Асканія-Нова» – 2021–2025 рр.» зроблено оцінку поширеності та еколого-ценотичної диференціації рідкісних рослинних угруповань. Інформацію унаочнено на оригінальних картах рослинності модельних площ, спеціальних картосхемах та упорядкованій синтетичній карті рослинності асканійського степу. Проаналізовано вплив природних і антропогенних процесів на рідкісних Сивкоподібних та Качкових. Встановлено чинники, що впливають на характер їх перебування. Здійснено оцінку стану популяцій червонокнижних Мишівкових, Тушканових і Хом'якових в регіоні біосферного заповідника. Встановлено фактори впливу на поширення мишівки південної, тушкана великого та хом'ячка сірого.

У рамках виконання завдання II рівня «Збереження, збагачення та раціональне використання культивованої флори дендропарку «Асканія-Нова» на півдні України – 2021–2025 рр.» вивчено таксономічний склад, таксаційні параметри, життєвий стан та наявність пошкодження дерев 6 куртин з запланованих десяти партерної частини старого парку. Досліджено генеративну здатність та насінневу продуктивність усіх 17 видів дубів при культивуванні в умовах посушливого степу. Проаналізовано характер розміщення чоловічих та жіночих суцвіть на пагонах, визначено кількість суплідь та сформованих жолудів на одному річному пагоні, що дозволило порівняти потенційну та реальну продуктивність видів. Надано оцінку наслідків дії шкочочинних організмів на жолуді дубів. Досліджено зимо- та посухостійкість, стійкість у всіх рослин до ураження шкідниками видів з родів *Kniphofia*, *Hosta*, *Paeonia*.

За завданням II рівня «Розробити теоретико-методичне обґрунтування збалансованого управління збереженням різноманіття колекції тварин зоологічного парку «Асканія-Нова», створення осередків штучного розведення і репатріації рідкісних та цінних видів – 2021–2025 рр.» вивчено соціально-просторову організацію популяції кулана туркменського при утриманні у напіввільних умовах на території ділянки «Великий Чапельський під» заповідника «Асканія-Нова» та інших ПЗО. Визначено типи соціальних

одиниць і фактори, які впливають на територіальний розподіл рідкісного виду Конячих. Вивчено показники екстер'єру оленя Давида. Встановлено деякі особливості поведінки тварин цього рідкісного виду Оленячих при утриманні їх у неволі. Здійснено аналіз багаторічних даних стану угруповань шлунково-кишкових паразитів окремих видів жуйних в зоопарку «Асканія-Нова».

В штаті наукового відділу на кінець 2023 р. працювало 7 науковців, в основному фахівців біологічного профілю зі значним стажем роботи. Також наукові дослідження виконували директор, заступник директора з наукової роботи та учений секретар. З зазначених співробітників 5 – кандидати біологічних (2), сільськогосподарських (2) та ветеринарних наук (1). Вчене звання старшого наукового співробітника мають 2 науковці. Всього ПНД виконувало 10 науковців.

Здійснено експедиційні дослідження ренатуралізації рослинності заказника місцевого значення «Гарутинський степ» та оцінку ролі природних та антропогенно трансформованих угідь у зоні степу з різним режимом природокористування на вуглецеву ємність екосистем (біологічну секвестрацію вуглецю).

Продовжується упорядкування даних по біорізноманіттю Біосферного заповідника «Асканія-Нова» для електронного ресурсу GBIF (Global Biodiversity Information Facility). Таке документування фактичних даних є надзвичайно актуальним, особливо на територіях, які постраждали внаслідок воєнних дій і тимчасової окупації, оскільки ці дані можна буде використати як вихідні для оцінки стану екосистем, а також обрахунку завданих збитків після звільнення території заповідника.

1.9.1.1.2 Впровадження розробок у 2023 р., пропозиції, внесені законодавчим та виконавчим органам влади

За результатами наукової і науково-технічної діяльності, що здійснювалися на замовлення НААН, у 2023 р. було підготовлено 12 розробок, які використано у наукових дослідженнях та для збереження біорізноманіття, збагачення зоологічних та дендрологічних колекцій. Споживачі науково-

технічної продукції: Біосферний заповідник «Асканія-Нова», Дендрологічний парк загальнодержавного значення «Асканія-Нова», зоологічний парк «Асканія-Нова». Отримані матеріали можуть бути залучені при розробці природоохоронних рекомендацій, освоєння та адаптації сучасних методик у галузі екології та охорони навколишнього природного середовища.

У 2023 р. Біосферним заповідником «Асканія-Нова» було подано 1 пропозицію на розгляд Міндовкілля України, 1 – до інших відомств.

1.9.1.1.3 Спільні дослідження з науковими установами НААН, НАН України, вищими навчальними закладами та організаціями інших міністерств і відомств

Продовжував діяти міжнародний тристоронній договір між заповідником «Асканія-Нова», ННЦ «Інститут експериментальної та клінічної ветеринарної медицини» НААН та Університетом Ліннея (Швеція) у рамках «Провести епізоотологічний моніторинг диких птахів щодо небезпечних вірусних та бактеріальних хвороб та вивчити екологічні особливості циркуляції збудників цих інфекцій». Однак передати біологічний матеріал від водоплавних та навколводних птахів було неможливим.

У 2023 р. було заключено договір про співробітництво з Національним університетом кораблебудування імені Макарова (м. Миколаїв). Проведено онлайн 6 лекцій для студентів спеціальностей 183 «Технологія захисту навколишнього середовища» і 101 «Екологія» на тему біорізноманіття у заповіднику «Асканія-Нова», його структура, проведення наукових досліджень, розведення антилоп, Козлоподібних, Оленячих і Бикових у заповіднику, особливості екскурсійної і екологічної освітньо-виховної роботи. Здійснено (онлайн) керівництво навчально-виробничою практикою студентів, надано консультації викладачам і студентам. Було надано відгуки на чотири кваліфікаційні роботи ступеня вищої освіти «магістр».

За договором №05/23 від 22.09.2023 р. організоване дистанційне проходження виробничої практики здобувачів спеціальностей 091 Біологія, 101 Екологія, 103 Науки про землю, 107 Географія факультету біології,

географії та екології Херсонського державного університету (м. Івано-Франківськ).

1.9.1.2 Видання наукових робіт

Видано 25 том фахового наукового онлайн журналу «Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова» за 2023 р. Журнал включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України з біологічних наук (спеціальність – 091 Біологія) згідно з Наказом МОН України № 1290 від 30.11.2021. В 2022 р. журнал зареєстровано як онлайн видання. Сайт журналу ascania@ukr.net <http://visti.askania-nova.kherson.ua>. Рішенням № 951 від 21.03.2024 Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення заповідник «Асканія-Нова» зареєстровано суб'єктом у сфері друкованих медіа і внесено у реєстр.

Також видано збірку наукових праць «Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці: Друк Арт, 2023. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32.

Науковцями заповідника опубліковано 53 наукові статті, з них 12 в фахових наукових журналах України, 4 в журналах інших країн, в т.ч. 2 статті у виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus та Web of Science, також була опублікована стаття на закордонному науковому сайті (Додаток А).

1.9.1.3 Розроблені природоохоронні рекомендації

У 2023 р. розроблення рекомендацій не було заплановано. Разом з тим, підготовлена науково-технічна продукція, що має природоохоронний ефект і використовується у галузі охорони навколишнього природного середовища та збереження різноманіття. Підготовлені наукові розробки наводяться нижче.

Реконструкційні заходи, технічна документація:

- 1) Реконструкційні заходи з відновлення насаджень партерної частини старого парку;
- 2) Технічна документація на створення орнітологічного заказника місцевого значення.

Бази даних, інформаційні бази даних, картосхеми, уточнені списки:

- 1) База даних розподілу рідкісних видів Сивкоподібних та Качкових на території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» і прилеглих угідь;
- 2) Інформаційна база даних з насінневої продуктивності видів роду *Quercus* L. в умовах посушливого степу;
- 3) Інформаційна база даних «Екстер'єрні та вагові показники оленя Давида»;
- 4) Інформаційна база даних «Структура угруповань шлунково-кишкових паразитів різних видів жуйних в колекції зоопарку «Асканія-Нова»;
- 5) Картосхеми місцезростань та геоботанічні описи рідкісних рослинних угруповань;
- 6) Уточнені списки актуального складу флори та фауни Біосферного заповідника «Асканія-Нова».

Аналітичні огляди, оцінки:

- 1) Аналітичний огляд основних типів середовищ існування Мишівкових, Тушканових та Хом'якових;
- 2) Оцінка адаптивних особливостей *Kniphofia* Moench, *Hosta* Tratt., *Paeonia* L.

Книги:

- 1) Еколого-біологічні особливості кулана туркменського на півдні України;
- 2) Монографія «Ендопаразити копитних Біосферного заповідника «Асканія-Нова».

1.9.1.4 Інформація про проведені навчання, семінари, обмін досвідом, роботу із ЗМІ

На виконання постанови НААН від 26 червня 2013 р. (протокол № 11) у 2023 році науковим відділом проведено 3 семінари та заслухано наукові доповіді: «Поширення рідкісних видів Гусеподібних в межах Біосферного

заповідника «Асканія-Нова» та суміжних територій», «Біосферний заповідник «Асканія-Нова» на другому році окупації: сучасні загрози та перспективи повоєнного відновлення» і «Розведення представників підродина Бикових у заповіднику «Асканія-Нова».

Заповідником проведено 2 круглих столи.

У 2023 р. науковцями заповідника взято участь у 18 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, форумах тощо. 8 квітня 2023 р. на виконання постанови Верховної Ради України від 17 грудня 2021 р. № 1982-ІХ «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022–2023 роках» організовано круглий стіл «Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду», присвячений 160 річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна (1863–1920), вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування. Захід проведено 8 квітня 2023 р. у змішаному режимі (з очною та дистанційною формами участі) на базі екологічної дослідницької станції «Глибокі Балики» (Київська обл., с. Балико-Щучінка, вул. Польова, 35). До роботи круглого столу долучились представники природоохоронних установ, вищих навчальних закладів та громадських організацій (Біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН, Херсонський державний університет, Національний природний парк «Кам'янська січ», Гетьманський НПП, Канівський природний заповідник, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, Інститут еволюційної екології НАН України, Інститут гідробіології НАН України, Державний природознавчий музей НАН України, ГО «Українська природоохоронна група», Мережа екологічних дослідницьких станцій України). В рамках круглого столу обговорено міжнародне визнання внеску Фрідріха Фальц-Фейна у розбудову заповідної

справи та збереження біорізноманіття, вклад вченого у розвиток різних галузей сільського господарства, історію становлення та поточну ситуацію у Біосферному заповіднику «Асканія-Нова», сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду, підготовку наступного тому видання «Асканія-Нова. Антологія публікацій та друкованих видань (1845–1945)» та інше. За матеріалами доповідей круглого столу видано збірку наукових праць до 160 річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна.

8 грудня відбувся круглий стіл «Досвід утримання бізона американського у напіввільних умовах». Організаторами круглого столу були заповідник «Асканія-Нова» і Природний заповідник «Сланецький степ». Захід проведено у змішаному режимі (з очною та дистанційною формами участі). Учений секретар Корінець Н.О. виступила з доповідями «Історія розведення зубрів і бізонів у заповіднику «Асканія-Нова» і «Особливості утримання бізонів у напіввільних умовах». Обговорено подальшу співпрацю установ.

Наукові співробітники взяли участь у засіданнях НААН, комісії з розроблення стратегічних напрямків відновлення навколишнього природного середовища Херсонської області, роботі 6 семінарів, 14 конференцій, 3 круглих столів, онлайн-презентації, брифінгу, вебінару, майстер-класу та в низці нарад – загалом 37 заходів (табл. 1.37).

Таблиця 1.37 – Участь спеціальної адміністрації і науковців у роботі конференцій, семінарів, робочих нарад, засідань та інших заходів з питань розвитку наукової та екологічної освітньо-виховної діяльності установи у 2023 р.

Країна, місто, дата проведення, організатор	Назва	Участь (online/offline), кількість доповідей від установи
1	2	3
Україна, м. Київ, 8 березня 2023 року	Робоча онлайн-зустріч Міжнародної координаційної ради Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» (Ana Bonetti CAB, Meriem Bouamrane SC/EES/MAB, Martin Delaroché SC/EES/MAB, Sara Grandin CLT, Irena Caquet CHC, Chiara Dezzi Bardeschi, Liaison Officer) та представників біосферних резерватів України щодо поточного стану Національної мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО, впливу військових дій на стан	on line, Шаповал В.В.

Продовження таблиці 1.37

1	2	3
	природних екосистем та проблеми їх наступного відновлення, ключові потреби та можлива технічна підтримка ЮНЕСКО)	
Україна, м. Київ, 10 березня 2023 року	Онлайн-презентація наукового видання: Атлас трав'яних біотопів України / За заг. ред. д.б.н. А. А. Куземко. Авторський колектив : Куземко А. А., Буджак В. В., Вашеняк Ю. А., Винокуров Д. С., Дідух Я. П., Дзюба Т. П., Ємельянова С. М., Кучер О. О., Мойсієнко І. І., Токарюк А. І., Ходосовцев О. Є., Чорней І. І., Чусова О. О., Шаповал В. В., Ширяєва Д. В., Балашов І. О., Брусенцова Н. О., Василюк О. В., Вітер С. Г., Гаврилюк М. Н., Геряк Ю. М., Корнєєв В. О., Марущак О. Ю., Некрасова О. Д., Русін М. Ю. Чернівці : Друк Арт, 2022. 226 с. : іл.	on line, Шаповал В.В.
Україна, Київська обл., с. Балико-Щучінка, Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», 8 квітня 2023 р.	Всеукраїнський круглий стіл «Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду», присвячений 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування	on line/off line, Шаповал В.В. 2 доповіді
Україна, м. Київ, 4 травня 2023 р.	Панельна дискусія про екологічні наслідки війни в Україні, ситуацію в Асканії Нова (Медіацентр Україна – Укрінформ)	on line Шаповал В.В.
Україна, м. Київ, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, 17 травня 2023 р.	Онлайн-нарада про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення управління об'єктами природно-заповідного фонду України (реєстр. № 9136 від 21.03.2023)	on line Шаповал В.В.
Україна, м. Київ, 18 травня 2023 р.	Всеукраїнський науковий брифінг з міжнародною участю «Інноваційний вимір збереження біорізноманіття в умовах військового стану», присвячений актуалізації екологічної проблематики, спрямованої на розвиток екологічної культури і збереження природних ландшафтів та довкілля, висвітлення основних шляхів збереження біорізноманіття в заповідних територіях та впровадження ідей сталого розвитку в культурно-освітній простір в умовах військового стану	on line Шаповал В.В. виступ
Україна, м. Київ, Інститут агроекології та природокористування НААН, 18–19 травня 2023 р.	Міжнародна науково-практична конференція «Збалансоване природокористування: традиції, перспективи та інновації»	Off line, Шаповал В.В.

Продовження таблиці 1.37

1	2	3
Україна, м. Херсон, Херсонський державний університет, 25–26 травня 2023 р.	V Всеукраїнська науково-практична конференція науковців, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, представників органів влади, громадських організацій та підприємств «Наукові читання імені В.М. Виноградова»	on line Белгородський О.Є., Михайлецька І.В., Старовойтова Т.В., Шаповал В.В. 4 доповіді
Україна, м. Київ, 31 травня 2023 р.	Вебінар «Інфекційні хвороби кіз і овець»	on line Жулінська О.С.
Україна, с. Фрумушика-Нова, Одеська область, 5 червня 2023 р.	Круглий стіл «Формування територій природно-заповідного фонду починається з територіальних громад»	off line, Шаповал В.В. 2 доповіді
Україна, м. Луцьк, Луцький зоопарк, 23 червня 2023 р.	Семінар «Гармонія флори та фауни у зоопарку: квітка мелодія чотирьох сезонів» доповідь «Флора та фауна у зоопарку «Асканія-Нова»	on line Корінець Н.О. 1 доповідь
Україна, м. Черкаси, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 5 липня 2023 р.	Робоча онлайн-нарада щодо оцінки впливу воєнних дій на стан об'єктів природно-заповідного фонду України та відновлення пошкоджених популяцій видів	on line, Шаповал В.В.
Україна, м. Київ, Інститут агроекології та природокористування НААН, 6–7 липня 2023 р.	Міжнародна науково-практична конференція «Екологічна безпека та збалансоване природокористування в агропромисловому виробництві»	on line/off line, Шаповал В.В., Старовойтова Т.В. 2 доповіді
Україна, м. Київ, 26 липня 2023 р.	Зум-конференція «Каховської платформи» з оцінки катастрофи на Каховській ГЕС та шляхів відновлення постраждалих угідь (виступ з висвітленням проблеми відновних робіт у природних та антропогенно-трансформованих екосистемах)	on line, Шаповал В.В.
Україна, м. Херсон, 27 липня 2023 р.	Засідання комісії з розроблення стратегічних напрямків відновлення навколишнього природного середовища Херсонської області під головуванням начальника Херсонської обласної військової адміністрації	on line, Шаповал В.В. Виступ
Україна, м. Одеса, Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства та Одеський національний університет ім. І.І. Мечнікова, 27 липня 2023 р.	Міжнародний захід «Вплив руйнування Каховського водосховища на екологію та економіку Північного Причорномор'я»	on line, Шаповал В.В.
Україна, м. Херсон, 28 липня 2023 р.	Засідання робочої групи по оцінці впливу та перспективи відновлення земель	on line, Шаповал В.В.

Продовження таблиці 1.37

1	2	3
	сільськогосподарського призначення у зоні впливу Каховської ГЕС	
Україна, м. Славута Хельницької області, 3–4 серпня 2023 р.	Всеукраїнська науково-практична конференція «Об'єкти природно-заповідного фонду України: сучасний стан та шляхи забезпечення ефективної їх діяльності», з нагоди 10-ї річниці Національного природного парку «Мале Полісся»	off line, Корінець Н.О. 1 доповідь
Україна, м. Київ, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, 10 серпня 2023 р.	Засідання робочої групи з підготовки пропозицій щодо реформування державної системи моніторингу довкілля в Україні за напрямом «Біорізноманіття»	on line, Шаповал В.В.
Україна, м. Черкаси, Черкаський зоопарк, 11 серпня 2023 р.	Семінар «Використання живих рослин для декорування експозицій у зоопарках»	on line Корінець Н.О. 1 доповідь
Німеччина, м. Еберсвальде, Університет сталого розвитку Еберсвальде, 4–8 вересня 2023 р.	Семінар «Роль українських біосферних заповідників у часи війни»	off line Корінець Н.О. 1 доповідь
Україна, с. Фрумушика-Нова, Бородінська селищна територіальна громада, Болградський район, Одеська область, 7 вересня 2023 р.	Друга Міжнародна конференція (Бессарабський технологічний хаб) «Розробка інноваційних, технологічних проєктів для сталого розвитку громад півдня України та Республіки Молдова з використанням програмного забезпечення ARCGIS від компанії ESRI США»	on line Шаповал В.В. 1 доповідь
Україна, м. Херсон, 14 вересня 2023 р.	Засідання комісії з розроблення стратегічних напрямів відновлення навколишнього природного середовища Херсонської області (під головуванням першого заступника голови Херсонської обласної державної адміністрації, голови комісії – Д. Бутрія)	on line Шаповал В.В.
Україна, м. Київ, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, 18 вересня 2023 р.	Узгоджувальна нарада з метою пошуку взаємоприйнятних рішень та врегулювання деяких позицій/розбіжностей до проєкту Плану заходів з відновлення та розвитку територій, що постраждали внаслідок надзвичайної ситуації, спричиненої руйнуванням греблі Каховської ГЕС	on line Шаповал В.В.
Україна, м. Миколаїв, Національний університет кораблебудування, 21 вересня 2023 р.	XV Міжнародна науково-технічна конференція «Проблеми екології та енергозбереження»	on line Корінець Н.О. 1 доповідь
Угорщина, м. Шарвас, 25–28 вересня 2023 р.	18th Eurasian Grassland Conference «Conservation and management of grasslands in transforming landscapes»	on line Шаповал В.В. 2 доповіді

Продовження таблиці 1.37

1	2	3
Україна, м. Чернігів, 27–29 вересня 2023 р.	The 7th International Scientific Conference «Natural Resources of Border Areas under a Changing Climate»	on line, Старовойтова Т.В. 1 доповідь
Україна, м. Київ, 27 вересня 2023 р.	Відкритий семінар «Оцінка шкоди довкіллю. Післявоєнне відновлення» (третій публічний захід у рамках реалізації проекту ГЕФ-ЮНЕП «Збереження, посилення та управління запасами вуглецю та біорізноманіттю у Чорнобильській зоні відчуження», розрахований на фахівців та експертів у галузі охорони довкілля, представників центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, наукової спільноти, національних, міжнародних наукових та природоохоронних установ, екологічної громадськості	on line Шаповал В.В.
Україна, м. Харків, 20–22 жовтня 2023 р.	Всеукраїнська орнітологічна конференція «Орнітологічні дослідження в Україні: минуле, сучасність і перспективи»	on line, Старовойтова Т.В. 1 доповідь
Україна, м. Київ, Інститут зоології, 25–26 жовтня 2023 р.	Конференція молодих дослідників-зоологів – 2023	off line Старовойтова Т.В. 1 доповідь
Україна, м. Львів, Український Червоний Хрест, 9 листопада 2023 р.	Міжнародна конференція «Захист навколишнього середовища через призму міжнародного гуманітарного права»	off line Корінець Н.О.
Україна, м. Черкаси, Асоціація зоопарків України, 29 листопада 2023 р.	Майстер-клас з комплексного планування експозицій у зоопарках	on line Корінець Н.О., Маслюк А.М.
Україна, м. Миколаїв, Чорноморський національний університет імені Петра Могили і заповідник «Асканія-Нова», 30 листопада 2020 р.	Семінар «Діяльність установ природно-заповідного фонду в умовах окупації»	on line Корінець Н.О. 1 доповідь
Україна, м. Полтава, 7 грудня 2023 р.	Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку галузі тваринництва: світовий та національний виміри»	on line, Маслюк А.М. 1 доповідь
Україна, м. Миколаїв, Природний заповідник «Сланецький степ» і БЗ «Асканія-Нова», 8 грудня 2023 р.	Круглий стіл «Досвід утримання бізона американського у напіввільних умовах»	on line Корінець Н.О., Жулінська О.С., Маслюк А.М. 1 доповідь
Україна, м. Дніпро, 13–15 листопада 2023 р.	XII Міжнародна наукова конференція «Zoocenosis–2023. Біорізноманіття і роль тварин в екосистемах», присвячена 105-	on line, Маслюк А.М. 1 доповідь

Кінець таблиці 1.37

1	2	3
	річчю Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара	
Україна, м. Київ, НААН, 28 листопада 2023 р.	Засідання Загальних зборів Відділення землеробства, меліорації та механізації НААН	off line Шаповал В.В. Доповідь «Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН»

Було організовано та проведено заходи у рамках 5 міжнародних і всеукраїнських екологічних акцій та свят (табл. 1.38); охоплено 54 учасники.

Таблиця 1.38 – Проведення днів екології, екологічних свят у 2023 р.

№ з/п	Назва заходу	Проведення		Учасники		Результати акції
		дата	місце	кількість осіб	склад	
1	2	3	4	5	6	7
1.	Всеукраїнська екологічна акція «Допоможемо зимуючим птахам»	4–23.02.	Біосферний заповідник «Асканія-Нова»	20	Співробітники заповідника, учні ОЗ НВК Асканія-Ноа-гімназія,	Виготовлено годівнички, облаштовано місця годування птахів, організовано спостереження за видовим складом зимуючих птахів на території заповідника
2.	Всеукраїнська екологічна акція «Збережемо ялинку»	1–21.01.	Біосферний заповідник «Асканія-Нова»	10	Співробітники заповідника, мешканці селища	Збереження хвойних насаджень; формування екологічних знань та умінь, пропагування збереження та раціонального використання природних ресурсів
3.	Міжнародний день заповідників та	11.01.	Біосферний заповідник «Асканія-Нова»	10	Працівники заповідника, мешканці селища,	Екологічна освітньо-виховна робота з населенням щодо необхідності

Кінець таблиці 1.38

1	2	3	4	5	6	7
	національних парків				учні НВК Асканія-Нова-гімназія	збереження та охорони заповідних територій
4.	Всесвітній день водно-болотних угідь	1–2.02.	Біосферний заповідник «Асканія-Нова»	14	Учні НВК Асканія-Нова-гімназія, співробітники заповідника	Збереження водно-болотних угідь, усвідомлення необхідності збереження та відтворення надзвичайно цінних угідь
5.	Всеукраїнська акція «Першоцвіти»	4.03.	Біосферний заповідник «Асканія-Нова»	20	Жителі смт Асканія-Нова	Просвітницька робота з населенням щодо необхідності збереження первоцвітів

Протягом року зроблено 11 виступів на телебаченні та 3 на радіо, надано 36 інтерв'ю журналістам газет, журналів, інтернет-порталів; надано інформацію для 2 сайтів (табл. 1.39).

Таблиця 1.39 – Інформація про роботу із засобами масової інформації

№ з/п	Дата	Студія	Тематика виступу	П.І.ПБ. співробітника
1	2	3	4	5
Телебачення				
1	28.03.23	Загальнонаціональний марафон новин програма «Сніданок з 1+1»	Про ситуацію в заповіднику у зв'язку з встановленням окупаційною адміністрацією фактичного контролю над установою	Шаповал В.В.
2	28.03.23	Загальнонаціональний марафон новин етер ICTV (СтарЛайтМедіа), розмовна студія Вадима Карп'яка	Про ситуацію в заповіднику у зв'язку з встановленням окупаційною адміністрацією фактичного контролю над установою	Шаповал В.В.
3	04.04.23	ТРК «Суспільне. Херсон»	Про стан справ в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова»	Шаповал В.В.
4	09.04.23	ТРК «Суспільне. Херсон»	Про стан справ в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» (щодо поширеної у соцмережах інформації про вбивство сарн у заповіднику)	Шаповал В.В.
5	05.05.23	Загальнонаціональний марафон програма Новини Факти ICTV	Про роботу заповідника під час окупації та сучасну ситуацію в заповіднику «Асканія-Нова»	Шаповал В.В.

Продовження таблиці 1.39

1	2	3	4	5
6	31.05.23	Загальнонаціональний марафон	Поточна ситуація в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова»	Шаповал В.В.
7	16.06.23	екологічна програма CLICK VERDE на міжнародному каналі NTN24 (Латинська Америка)	Про шкоду, завдану заповіднику, збір свідчень для майбутнього суду над росією	Шаповал В.В.
8	10.08.22	UA «Херсон. Суспільне». Сюжет «Херсонські заповідники під окупацією»	Про стан справ в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» (в рамках програми «Як війна впливає на заповідні зони»)	Шаповал В.В.
9	21.10.23	Телеканал Інтер	Про ситуацію в заповіднику	Шаповал В.В.
10	10.11.23	5 канал	Про стан справ у заповіднику та загрозу вивезення тварин	Шаповал В.В.
11	13.12.	ТК «Дім»	Інтерв'ю про заповідник, участь у зйомці «Українські заповідники під час війни» з проєкту «Код ідентичності»	Шаповал В.В.
Радіо				
1	28.03.23	Радіо «Свобода» (програма Новини Приазов'я)	Про ситуацію в заповіднику у зв'язку з встановленням окупаційною адміністрацією фактичного контролю над установою	Шаповал В.В.
2	07.04.23	«Польське радіо – Україна» (журналістка Христина Пічкур)	Про стан справ в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова»	Шаповал В.В.
3	07.04.23	«Радіо Культура» (журналістка Марина Люта)	Про стан справ в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова»	Шаповал В.В.
Газети і журналісти-фрілансери				
1	26.03.23	Ростислав Аверчук, гостьовий редактор аналітичної платформи «VoxUkraine», публікації у закордонних іспаномовних виданнях	Про ситуацію у заповіднику	Шаповал В.В.
2	30.03.23	Видання «Тексти», журналіст Андрій Гарасим	Про ситуацію у заповіднику	Шаповал В.В.
3	03.04.	Видання «Українська правда», журналіст Дмитро Сімонов	Про поточний стан у заповіднику «Асканія-Нова»	Шаповал В.В.
4	03.04.	Онлайн-видання «Рубрика», журналіст Вікторія Губарева	Про поточний стан у заповіднику «Асканія-Нова»	Шаповал В.В.
5	03.04.	Журналіст з Польщі Анджей Говорскі	Згадування про сайгаків в українській літературі, чи знають	Корінець Н.О.

Продовження таблиці 1.39

1	2	3	4	5
			українці про сайгаків; реінтродукція сайгаків	
6	05.04.	Медіаплатформа «Вгору», програма новин (м. Херсон)	Про ситуацію у заповіднику	Шаповал В.В.
7	15.04.	1kr.ua «Перший Криворізький»	Про роботу заповідника в окупації	Шаповал В.В.
8	18.04.	Олег Батурін, кореспондент Центру журналістських розслідувань	Про пам'ятник у дендропарку «Асканія-Нова», ситуацію в заповіднику	Шаповал В.В.
9	18.04.	кореспондент «Екоінформ» Анатолій Мельник	Про вплив окупації на біорізноманіття заповідника «Асканія-Нова» та сучасні загрози збереження природних екосистем і колекцій заповідника	Шаповал В.В.
10	09.05.	програма «Ukraine in Flames» (Український кризовий медіа-центр)	Про ситуацію у заповіднику	Шаповал В.В.
11	10.05	Галина Литвин, журналіст часопису «Слово», м. Івано- Франківськ	Про роботу заповідника в окупації	Шаповал В.В.
12	18.05.	Томо Кувамура, репортер токійського відділу іноземних новин «The Sankei Shimbun»	Про роботу заповідника під час окупації та сучасний стан	Шаповал В.В.
13	29.05.	Олена Чуранова, фактчекінгова організація StopFake.org	Спростування поширеної інформації в російських медіа і в тому числі від міноборони росії, про біолабораторії у Біосферному заповіднику «Асканія-нова» та роботу зі штамами пташиного грипу, летальність якого при передачі людині може досягати 40%	Шаповал В.В.
14	03.06.	Віктор Шкурко для британського видання	Про ситуацію у заповіднику	Шаповал В.В.
15	12.06.	Анна Сірик, студентка КНУТКіТ імені І.К. Карпенка-Карого	Інтерв'ю (для дипломного проєкту) про порятунок тварин під час війни в Україні	Шаповал В.В.
16	19.06.	ГО «Простір знань»	Про виклики та труднощі в роботі біосферного заповідника в умовах окупації	Старовойтова Т.В.
17	22.06.	Журналістка Юлія Білоус, студійний запис аудіопроекту про заповідник «Асканія- Нова» (кіностудія О. Довженка)	Про науку в заповіднику і науковців, про флору та фауну заповідника	Шаповал В.В.

Продовження таблиці 1.39

1	2	3	4	5
18	23.06.	Журналіст Віталій Кірічевський, латвійське видання «Спектр»	Про роботу заповідника в окупації впродовж 2022–2023 рр.	Шаповал В.В.
19	26.06.	Інтернет-журнал «Спектр. Пресс»	Про роботу Біосферного заповідника «Асканія-Нова» з початку окупації і до сьогодні	Шаповал В.В., Старовойтова Т.В.
20	17.07.	Журналістка Ніна Жежеря	Про вплив війни на довкілля та об'єкти ПЗФ	Шаповал В.В.
21	20.07.	Журналістка Леона Бендер, видання «Krautreporter», Німеччина	Про життя заповідника в окупації	Шаповал В.В., Старовойтова Т.В.
22	24.07.	Журналіст Григорій Аросєв німецького видання журнал «Редакція Германія»	Про роботу БЗ «Асканія-Нова» в окупації	Шаповал В.В.
23	19.08.	Журналістка Лариса Жарких, медіаплатформа «Вгору»	Про заяви окупантських медіа про начебто «біолабораторії Пентагону», результатом роботи яких була масова загибель червонокнижних птахів на Херсонщині у 2021 році, а також про ситуацію в Асканії	Шаповал В.В.
24	23.08.	Ірині Староселець (журналістка Укрінформ)	Про пожежу в заповіднику 22.08.2023 р.	Шаповал В.В.
25	29.08	Дарія Цимбалюк, письменниця і дослідниця, працює в полі довіллевой гуманітаристики	Про заповідник «Асканія-Нова» і життя в окупації, про вплив війни на довкілля і руйнацію довкілля (для англійської книги про вплив російського вторгнення на довкілля України («The Environmental Impact of Russia's War on Ukraine»))	Корінець Н.О.
26	30.08.	Дмитро Сімонов, журналіст видання «Українська правда»	Про перспективи ревайлдингу екосистем в контексті повоєнного відновлення України та досвід ренатуралізації Тарутинського степу (відновлення перелогів, незаконно розораних у 2017 р.)	Шаповал В.В.
27	06.09.	Головний редактор видання «Одеса-онлайн»	Щодо пожеж у БЗ «Асканія-Нова» та шкоди, заподіяної збройною агресією рф	Шаповал В.В.
28	08.09	Польська журналістка Патриція Ванат	Про ситуацію у заповіднику «Асканія-Нова»	Корінець Н.О.
29	11.09	Медіаплатформа «Вгору» (м. Херсон)	Про ситуацію у БЗ «Асканія-Нова» і стан колекції тварин зоопарку	Шаповал В.В.
30	12.09.	Вікторія Губарева, онлайн-видання	«Горів один з найбільших біосферних заповідників України:	Шаповал В.В.

Кінець таблиці 1.39

1	2	3	4	5
		"Рубрика"	що можна вдіяти, аби зберегти екосистеми?»	
31	18.09.	Олегу Батурин (Центр журналістських розслідувань)	Про відкриття пам'ятника Петру Козлову окупаційною адміністрацією заповідника	Шаповал В.В.
32	20.09.	журналістка Ліза Жарких, медіаплатформа «Вгору» (м. Херсон)	Про ситуацію у БЗ «Асканія-Нова»	Шаповал В.В.
33	06.11.	Центр журналістських розслідувань	Про стан справ у заповіднику та загрозу вивезення тварин	Шаповал В.В.
34	07.11.	Медіаплатформа «Вгору» (м. Херсон)	Про стан справ у заповіднику та загрозу вивезення тварин	Шаповал В.В.
35	20.11.	журналістка Ліза Жарких, медіаплатформа «Вгору» (м. Херсон)	Асканія-Нова»: українська перлина в оточенні російських загроз	Шаповал В.В.
36	20.12.	інтернет-канал зоозахисної організації UAnimals	Про ситуацію у Біосферному заповіднику «Асканія-Нова»	Шаповал В.В.
Розміщення інформації на веб-сайтах				
1	Час від часу	Офіційний сайт НААН	Інформація та поточні новини заповідника	Корінець Н.О.
2	Час від часу	Месенджер Facebook сайт Біосферного заповідника «Асканія-Нова»	Інформація та поточні новини і об'яви заповідника	Корінець Н.О.

Науковці заповідника надали 35 консалтингів. В.В. Шаповал надав наукову консультацію Мирославу Храновському, студенту в Університеті Баухауз, Німеччина щодо актуального переліку рідкісних видів рослин асканійського степу та перспектив їх вирощування, консультацію В. Панченко (МАН) щодо екологічних наслідків теракту на Каховській ГЕС та перспектив відновлення постраждалих територій; консультацію О. Петрович до дипломної роботи «Вплив війни на природоохоронні території України» з магістерського курсу «Менеджмент природоохоронних територій» (Університет прикладних наук Каринтії, Австрія).

В.В. Шаповал надав рецензію на наукову статтю «Методологія досліджень топологічної диференціації рослинного покриву (на прикладі Дністровського каньйону)», подану до публікації у Чорноморському ботанічному журналі. І.К. Поліщук надав рецензії для 4 статей:

Марковська О. Результати п'ятирічного моніторингу дрібних ссавців в околицях с. Розсохувата (Харківська область). *GEO&BIO*. 2023, vol. 23. 13 с.

Марковська О. Визначення віку в представників роду *Sylvaemus* за ступенем стирання кутніх зубів. *Theriologia Ukrainica*, 24. (2023). 12 с.

Дребет М. Моніторинг теріофауни шляхом вивчення сов'ячих пелеток: приклад з дрібними ссавцями заповідних територій Поділля. *Theriologia Ukrainica*, 24: 16–27 (2023). 12 с.

Волох А. Розселення вовка (*Canis lupus L.*) у Степовій зоні України на зламі ХХ-ХХІ століть та динаміка його чисельності. *Theriologia Ukrainica*, 25: хх–хх (2023). 18 с.

Також науковці заповідника рецензували статті, подані до публікації у фаховому журналі «Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова».

1.9.1.5 Формування фондів наукових матеріалів

Колекцію черепів дрібних ссавців лабораторії біомоніторингу і заповідного степу поповнювали за рахунок погадкового матеріалу (табл. 1.40).

Таблиця 1.40 – Колекційні збори ссавців за 2023 р., екземплярів

Назва виду	Джерело надходження		
	погадки сови вухатої	загиблі тварини	добуто
Полівка гуртова <i>Microtus socialis</i>	131		
Миша хатня <i>Mus musculus</i>	87		
Миша курганцева <i>Mus spicilegus</i>	2		
Мишак степовий <i>Sylvaemus witherbyi</i>	6		
Хом'ячок сірий <i>Cricetulus migratorius</i>	12		
Білозубка мала <i>Crocidura suaveolens</i>	8		
Всього	246		

Паразитологічну колекцію лабораторії збереження різноманіття диких тварин поповнено 2 макропрепаратами.

Протягом 2023 р. до фондів наукового музею «Природа Таврії» із зоопарку «Асканія-Нова» надійшли 24 одиниці остеологічного матеріалу (22 черепи, 2 скелети – самок антилоп гну блакитний і канна).

До окупації заповідника продовжували поповнювати фототеку наукових лабораторій.

1.9.1.6 Інформація про надані платні послуги, пов'язані з науково-дослідницькою діяльністю з охорони, відтворення та раціональним використанням природних ресурсів

У 2023 р. Біосферний заповідник «Асканія-Нова» не здійснював реалізацію продукції і не надавав послуги.

1.9.2 Основні підсумки екологічної освітньо-виховної діяльності

1.9.2.1 Організація екологічної освітньо-виховної діяльності

1.9.2.1.1 Наявність структурного підрозділу

Сектор екологічної освітньо-виховної роботи є структурним підрозділом Біосферного заповідника «Асканія-Нова».

1.9.2.1.2 Наявність постійних форм інфраструктурного еколого-освітнього облаштування

1.9.2.1.2.1 Організація та діяльність у складі заповідника візит-центру, музеїв природи, музейних кімнат

До фондів музею «Природа Таврії» входить 5025 одиниць зберігання. Частина колекційного фонду музею (70 експонатів (роги, черепи) 23 видів ссавців) представлена на виставці «Світ тварин» у виставковій залі музею. У зв'язку з військовим станом виставка не працювала. Поточний стан та збереженість колекційного фонду невідомі.

Підтримувались у стані готовності до роботи діючі під відкритим небом виставки «Принципи реконструкції і створення зелених насаджень в умовах півдня України» у Дендрологічному парку загальнодержавного значення «Асканія-Нова» та «Методи збереження та розведення диких ссавців і птахів» у зоологічному парку «Асканія-Нова».

1.9.2.1.2.2 Діяльність наукової бібліотеки Біосферного заповідника «Асканія-Нова», наукового архіву, відеотеки, фототеки

Наукова бібліотека заповідника має в штаті одного працівника – бібліотекаря. До захоплення установи загальний фонд нараховував 15218 екземплярів книг, брошур, рукописів та журналів. Протягом року до фонду не надходили нові видання. Обмінний фонд нараховує 55 видань (назв).

Бібліотека обслуговувала 79 зареєстрованих абонентів – працівників заповідника, Інституту тваринництва степових районів, мешканців смт Асканія-Нова, викладачів, студентів. Обслуговування читачів велося на абонементі, у читальному залі, за системою індивідуального інформування.

У науковому архіві заповідника зберігається 2605 документів.

Фототека складає 364 негативи, фотоальбом (80 світлин), відеотека – 12 науково-популярних кіно- та відеофільмів. У секторі екологічної освітньо-виховної роботи зберігається 61 копія світлин та картини, які були подаровані заповіднику бароном Е.О. Фальц-Фейном у 1986 р.

В липні 2023 р. директор окупаційної адміністрації Д. Мещеряков заявив у сюжеті російського телеканалу, що українські вчені перед тим, як залишити заповідник спалили архів і дисертації. Це не відповідає дійсності. До захоплення установи бібліотека і архів зберігались як і раніше.

1.9.2.1.2.3 Діяльність заповідника щодо створення мережі обладнаних екскурсійних маршрутів та еколого-освітніх стежок

На території заповідника до окупації функціонували 6 екскурсійних маршрутів та 2 екологічні стежки.

1.9.2.1.3 Наявність тимчасових форм інфраструктурного облаштування

У приміщенні лабораторії збереження різноманіття диких тварин розміщені фотовиставка «Асканія-Нова – поєднання краси таврійських степів та людського генія» та 6 фотостендів, в адміністративному корпусі заповідника – фотовиставка «Заповідна природа Таврійського краю».

Поточний стан та збереженість експозицій невідомі.

1.9.2.1.4 Наявність плану заходів з екологічної освітньо-виховної роботи

Екологічна освітньо-виховна робота в заповіднику здійснювалася згідно з річним планом роботи, затвердженим вченою радою. Після встановлення фактичного контролю над установою окупаційною адміністрацією роботи на місці припинені. Працівники сектору екологічної освітньо-виховної роботи задіяні у комп'ютерному наборі та обробці стародруків та архівних матеріалів

до багатотомного видання «Асканія-Нова. Антологія публікацій та друкованих видань (1845–1945)», а також підготовці нового видання навчально-методичного посібника для екскурсиводів Біосферного заповідника «Асканія-Нова» НААН (з узагальненою інформацією щодо особливостей організації та методів роботи з відвідувачами на екскурсійних маршрутах заповідника, правил безпеки, ландшафтного та біотичного різноманіття заповідника, історії природоохоронної справи, наукової, еколого-освітньої та екскурсійної діяльності установи).

1.9.2.2 Методична, організаційна та практична освітньо-виховна робота заповідника

1.9.2.2.1 Організація та участь у масових екологічних освітньо-виховних заходах

Участь заповідника в організації конференцій, нарад та семінарів та екологічних заходів наведено в розділі 1.9.1.4 «Інформація про проведені навчання, семінари, обмін досвідом, роботу із ЗМІ».

1.9.2.2.2 Співпраця з підприємствами, установами та організаціями

Результати співпраці заповідника з науковими установами та вищими навчальними закладами представлено в розділі 1.9.1.1.3 «Спільні дослідження з науковими установами НААН, НАН України, вищими навчальними закладами та організаціями інших міністерств і відомств».

У 2023 р. проведено співпрацю і спільні заходи (екскурсії) з вчителем Опорного закладу – навчально-виховного комплексу Асканія-Нова «Загальноосвітня школа I–III ступенів – дошкільний навчальний заклад – позашкільний навчальний заклад-гімназія» Асканія-Нова селищної ради, вихованцями гуртка «Юні екскурсиводи» Комунального закладу «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради. Сумісно з комунальним закладом КЗ «ЦЕНТУМ» реалізовувалась Програма дослідно-експериментальної роботи «Екологізація позашкільної діяльності учнівської молоді у взаємодії позашкільного навчального закладу і об'єктів природно-заповідного фонду». Було надано декілька онлайн

консультацій при підготовці дослідницьких робіт.

Заповідник співпрацював з ГО «Українська природоохоронна група» з питань збереження біорізноманіття, моніторингу шкоди, завданої заповіднику, підготовки наступного тому видання «Асканія-Нова. Антологія публікацій та друкованих видань (1845–1945)» тощо.

Було підписано меморандум про співпрацю з ГО «Простір знань» задля підвищення національно-патріотичного духу населення України, збереження та популяризації історико-культурної спадщини українського народу.

Учений секретар Корінець Н.О. працювала як волонтер у Громадській організації «Захист – об'єднання волонтерів» та отримала Подяку Хмельницької обласної військової адміністрації за вагомий особистий внесок у розвиток волонтерського руху, зміцнення обороноздатності та безпеки держави, активну благодійну і гуманітарну діяльність та з нагоди Міжнародного дня волонтера.

1.9.2.2.3 Співпраця з органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування

На запит Міністерства освіти і науки України взято участь в «Анкетуванні наукових та науково-педагогічних працівників, які переміщені в межах України або за кордон у зв'язку з повномасштабним військовим вторгненням РФ в Україну після 24 лютого 2022 року» науковим та науково-педагогічним працівникам, які виїхали в інший регіон з місця постійного проживання, або з території України та перебувають на території інших країн і продовжують працювати у закладі вищої освіти або науковій установі.

Також Міністерству освіти і науки України надано інформацію за онлайн-формою (<https://forms.gle/Gx2ACpbwK7pUaPT9A>) для формування бази даних про стан умов та можливостей провадження суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності закладів вищої освіти та наукових установ їх професійної діяльності, розроблення плану заходів щодо можливості залучення наукових кадрів із статусом внутрішньо переміщених осіб до провадження наукової діяльності за суміжними тематиками в закладах вищої освіти та наукових

установах України не за місцем їх основної роботи, а також формування рекомендацій щодо покращення умов провадження їх професійної діяльності.

Керівники заповідника і Асканія-Нова військової адміністрації співпрацювали стосовно питань, пов'язаних зі збереженням установи, визначенням нанесеної окупантами шкоди. За представленням начальника Асканія-Нова військової адміністрації директора заповідника В.В. Шаповала нагороджено Знаком народної пошани «Хрест громадянських заслуг» за особистий внесок в організацію роботи заповідника в умовах окупації, відстоювання інтересів установи як об'єкта ЮНЕСКО на міжнародній арені, посилення співпраці з Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, іншими органами центральної влади у сфері захисту довкілля та природоохоронними громадськими організаціями з питань моніторингу та належної фіксації збитків, завданих природним екосистемам внаслідок військової агресії російської федерації, участі у роботі комісій з розробки Стратегії відновлення навколишнього природного середовища Херсонської області, підготовки пропозицій щодо придатності до використання за цільовим призначенням земель сільськогосподарського призначення у постраждалих внаслідок руйнування Каховської ГЕС регіонах, робочої групи з питань організації моніторингу біорізноманіття в Україні.

Співпраця стосовно питань, пов'язаних зі збереженням установи, визначенням нанесеної окупантами шкоди проводилася також з Херсонською обласною військовою адміністрацією та іншими органами влади. У відповідь на звернення спеціальної адміністрації Біосферного заповідника «Асканія-Нова» за даними фактами відкрито три кримінальні провадження та внесені відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (Каховською окружною прокуратурою Херсонської області за № 42023232190000009 від 23.02.2023 р. з попередньою правовою кваліфікацією за ч. 1 ст. 438 КК України; Головним Управлінням Національної поліції в Херсонській області за № 4202323000000167 від 27.03.2023 р. за ч. 7 ст. 111-1 КК України та ст. ст. 36, 40, 42, 276, 277, 278 КПК України; Спеціалізованою екологічною прокуратурою

Херсонської обласної прокуратури за № 42023230000000466 від 11.12.2023 р. за ч. 1 ст. 438 КК України). Відповідні аналітичні матеріали надано Державній екологічній інспекції Південного округу, уповноваженій визначати шкоду та збитки, завдані територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії російської федерації (згідно з Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 424 від 13.10.2022 р.). Також зібрані матеріали щодо шкоди та збитків, завданих природним комплексам та об'єктам природно-заповідного фонду у межах Біосферного заповідника «Асканія-Нова» внаслідок збройної агресії та окупації долучені до матеріалів роботи Комісії з визначення шкоди, завданої довкіллю внаслідок надзвичайної ситуації та / або збройної агресії та бойових дій під час воєнного стану на території Херсонської області, утвореної розпорядженням начальника Херсонської обласної військової адміністрації від 23 березня 2023 р. № 129.

У I кварталі 2023 р. Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» була надана фінансова підтримка з боку громадських та природоохоронних організацій України, країн ЄС та США, що дозволило забезпечити утримання колекцій. Спеціальна адміністрація установи зберігає налагоджені контакти та обговорює перспективи подальшої співпраці та отримання фінансової допомоги після деокупації регіону. Відповідні безпекові питання з відновлення та організації діяльності установи узгоджуються з військовими адміністраціями.

1.9.2.3 Інформаційно-видавнича та пропагандистська діяльність

1.9.2.3.1 Інформація про веб-портал заповідника

Заповідник має веб-портал www.askania-nova-zapovidnik.gov.ua.

1.9.2.3.2 Інформація про опубліковані та підготовлені до друку науково-популярні праці, буклети, путівники, листівки, плакати, аншлаги тощо

Підготовлено декілька листівок до екологічних днів і свят.

1.9.2.3.3 Інформація про власні видання

Видано 25 том фахового наукового журналу «Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова». На сторінках часопису оприлюднено широке

коло актуальних природоохоронних питань, зокрема з хорології та біотопічної приуроченості рідкісних видів рослин, видового багатства рослинних угруповань та біотопів, фітоценотичної класифікації, інвентаризації флори судинних рослин, ліхенологічних розвідок у об'єктах природно-заповідного фонду, вивчення видового різноманіття, адаптацій і популяційної динаміки орнітофауни, теорії, методів і практичних аспектів інтродукції та реінтродукції у зоопарку та дендрологічному парку «Асканія-Нова», інших парках, генетики, фітосозології. Географія досліджень охоплює Біосферний заповідник «Асканія-Нова» і його регіон, національні природні парки «Верховинський», «Гуцульщина», «Зачарований край», регіональний ландшафтний парк «Ялівщина», Національний дендрологічний парк «Софіївка», рівнинний Крим, степи Криворіжжя, акваторія понизь Дніпра, долина річки Роставиця (Вінницька область), Карпатський та Азово-Чорноморський регіони, м. Кривий ріг. До публікації статей долучились фахівці національних природних парків «Верховинський», «Гуцульщина», Ботанічного саду імені акад. О.В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Криворізького ботанічного саду, Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, Інституту розведення і генетики тварин ім. М.В. Зубця НААН, Донецького національного університету імені Василя Стуса, Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Подільського і Херсонського державних університетів.

1.9.2.3.4 Перелік програм та сюжетів на радіо і телебаченні, опублікованих статей та інформаційних повідомлень у пресі

Перелік програм та сюжетів на телебаченні і радіо, інтерв'ю, які надані журналістам газет, інформацію, надану для сайтів та інтернет-порталів, надано в розділі 1.9.1.4 «Інформація про проведені навчання, семінари, обмін досвідом, роботу із ЗМІ».

1.9.2.3.5 Інформація про проведену лекційну роботу

Протягом року проведено 10 лекцій-презентацій (табл. 1.41).

Таблиця 1.41 – Лекції, лекції-презентації, лекції-екскурсії

№ з/п	Дата	Тема	Назва установи, де проведено захід	Контингент слухачів	Примітки
1	2	3	4	5	6
Лекції-презентації					
1.	11.02.	Утримання рідкісних видів Оленячих у заповіднику «Асканія-Нова» і кінолекторій: перегляд відео сюжетів про заповідник «Асканія-Нова	науковий відділ	учні НВК Асканія-Нова-гімназія, співробітники заповідника	
2.	04.02.	Водно-болотні угіддя і біорізноманіття; мешканці водно-болотних угідь Біосферного заповідника «Асканія-Нова»	сектор екологічної освітньо-виховної роботи	учні НВК Асканія-Нова-гімназія, співробітники заповідника	
3.	11.04.	Збереження біорізноманіття у заповіднику «Асканія-Нова», його структура, проведення наукових досліджень	науковий відділ	студенти першого і п'ятого курсів Національного університету кораблебудування імені Макарова (м. Миколаїв) спеціальностей 183 «Технологія захисту навколишнього середовища» і 101 «Екологія»	
4.	25.04.	Розведення Бикових у заповіднику «Асканія-Нова»	науковий відділ	студенти Національного університету кораблебудування імені Макарова (м. Миколаїв) спеціальностей 101 «Екологія» (дисципліна Рекреаційні ресурси) і 061 «Журналістика» (дисципліна Екологія, ресурсозбереження та екологічна етика)	
5.	09.05.	Розведення антилоп у заповіднику «Асканія-Нова»	науковий відділ	студенти Національного університету кораблебудування імені Макарова (м. Миколаїв) спеціальностей 183 «Технологія захисту навколишнього	

Продовження таблиці 1.41

1	2	3	4	5	6
				середовища» (дисципліна Заповідна справа) і 017 «Фізична культура та спорт» (дисципліна Екологія, ресурсозбереження та екологічна етика)	
6.	05.06.	Досвід проведення екскурсійної діяльності у заповіднику «Асканія-Нова»	науковий відділ	студенти II курсу Національного університету кораблебудування імені Макарова (м. Миколаїв) спеціальностей 183 «Технологія захисту навколишнього середовища» і 101 «Екологія»	В рамках навчальної практики студентів
7.	12.06.	Козлоподібні, Оленячі і Мозолоногі у заповіднику «Асканія-Нова»	науковий відділ	студенти II курсу Національного університету кораблебудування імені Макарова (м. Миколаїв) спеціальностей 183 «Технологія захисту навколишнього середовища» і 101 «Екологія»	В рамках навчальної практики студентів
8.	03.07.	Екологічна освітньо-виховна діяльність Біосферного заповідника «Асканія-Нова»	науковий відділ	студенти II курсу Національного університету кораблебудування імені Макарова (м. Миколаїв) спеціальностей 183 «Технологія захисту навколишнього середовища» і 101 «Екологія»	В рамках навчальної практики студентів
9.	09.11.	Екологічний туризм і екологічна освітньо-виховна діяльність Біосферного заповідника «Асканія-Нова»	науковий відділ	студенти п'ятого курсу Національного університету кораблебудування імені Макарова (м. Миколаїв) 101 «Екологія, охорона навколишнього природного середовища», дисципліна «Екологічний туризм»	9 осіб

Кінець таблиці 1.41

1	2	3	4	5	6
10.	14.12.	Біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН: історія, поточний стан і ризику» (в рамках відкритого уроку «Природоохоронні території України»)	науковий відділ	учні і вчителі 11 вищого професійного училища м. Хмельницький	У заході взяли участь 40 осіб

1.9.2.4 Підвищення кваліфікації працівників заповідника та сприяння підготовці кадрів у природоохоронній сфері

1.9.2.4.1 Підвищення кваліфікації працівників заповідника шляхом навчання на курсах підвищення кваліфікації, у вищих навчальних закладах, участі у семінарах та тренінгах, зустрічах з обміну досвідом

У 2023 р. 6 працівників заповідника підвищували кваліфікацію шляхом онлайн участі у конференціях, семінарах та нарадах. Науковці заповідника Н.О. Корінець (учений секретар), А.М. Маслюк (завідувач лабораторії збереження різноманіття диких тварин) та І.В. Михайлецька (завідувачка лабораторії дендропарку) 9–13 жовтня пройшли навчання в Інституті агроєкології і природокористування НААН на курсах підвищення кваліфікації наукових працівників наукових установ НААН та науково-педагогічних працівників аграрних закладів вищої освіти. Навчання відбулося в онлайн форматі (дистанційно). Тематики навчання: агрокосмос, екологічна безпека агросфери, економіка природокористування, екологічний менеджмент та маркетинг, екологія агро- і біосфери.

Корінець Н.О. і Маслюк А.М. взяли участь онлайн у майстер-класі з комплексного планування експозицій у зоопарках, який було організовано Асоціацією зоопарків України. Майстер-клас провели Томислав Крижманич, викладач Загребського зоопарку (Хорватія), заступник голови Комітету з природоохоронної освіти EAZA – Європейської асоціації зоопарків і акваріумів) та Уляна Каляжни, куратор відділу приматів та дрібних ссавців, адміністратор ZIMS зоопарку Orientarium ZOO Łódź (Польща).

Н.О. Корінець прийняла участь у семінарі «Роль українських біосферних заповідників у часи війни» на базі Університету сталого розвитку Еберсвальде

(Німеччина) в рамках проєкту «Біосферні ліси та річки – побудова систем підтримки та зв'язків для трансформації конфліктів» (за фінансової підтримки Німецької служби академічних обмінів DAAD). Метою семінару був обмін досвідом співробітників біосферних резерватів щодо дуже різних викликів та підходів; розуміння низки обставин та викликів, з якими стикаються українські біосферні резервати зараз, а також подальших ризиків у майбутньому; розробка рекомендацій та ідей щодо можливих ініціатив та проєктів, які могли б допомогти керівництву стати навчальними майданчиками та модельними регіонами для сталого розвитку під час війни та відновлення. Учасники семінару проінформували про ситуацію в українських заповідниках і національних природних парках під час війни, зокрема було представлено презентацію «Біосферний заповідник «Асканія-Нова» під час війни, поточний стан і ризики». Після презентацій «Динаміка транскордонних конфліктів в управлінні соціально-екологічними та кліматичними ризиками» (Нафіса Мірзоямшедзода), «Психологічний вплив кліматичної кризи та зростаючої невизначеності майбутнього» (Катерина Шкуропат), «Відновлення екосистеми» (П'єр Ібіх), «Наука і дослідження в біосферних резерватах ЮНЕСКО, для біосферних резерватів і разом з ними» (професор П'єр Ібіх), «Мережа трансформаційного навчання» (Юлія Нікітченко) учасники семінару виконували завдання у групах. В рамках семінару учасники відвідали ландшафтний біосферний резерват «Ельба» Elbe River Landscape Biosphere Reserve (Бранденбург, колишній внутрішній німецький кордон). Після семінару Н.О. Корінець відвідала зоопарк Тієргартер у західній частині Берліна, де куратор копитних Дженніфер Гюберт люб'язно надала можливість ознайомитися з умовами утримання тварин.

1.9.2.4.2 Організація та проведення в установі навчання, семінарів та зустрічей з обміну досвідом для підвищення кваліфікації працівників заповідника та інших установ

У зв'язку з перебуванням на тимчасово окупованій території та подальшим захопленням заповідника російськими окупантами робота курсів

підвищення кваліфікації екскурсоводів і навчання з підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників за спеціальністю «Заповідна справа» у 2023 р. не здійснювалися.

1.9.2.4.3 Проведення наукової та виробничої практики студентів та аспірантів професійно-технічних та вищих навчальних закладів на базі установи

У 2023 р. відповідно до договору від про співробітництво з Національним університетом кораблебудування імені Макарова (м. Миколаїв) здійснено дистанційне керівництво навчально-виробничою практикою студентів спеціальностей 183 «Технологія захисту навколишнього середовища» і 101 «Екологія», надано консультації викладачам і студентам.

За договором №05/23 від 22.09.2023 р. організоване дистанційне проходження виробничої практики здобувачів спеціальностей 091 Біологія, 101 Екологія, 103 Науки про землю, 107 Географія факультету біології, географії та екології Херсонського державного університету (м. Івано-Франківськ).

1.9.2.5 Інформація про надані платні послуги, пов'язані з організацією та проведенням освітньо-виховних і природоохоронних заходів

У 2023 р. платні екскурсійні послуги установою не надавались. Законом України від 15.04.2014 № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», частиною 2 статті 13 про «Особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території» передбачено: «Здійснення господарської діяльності юридичними особами, фізичними особами-підприємцями та фізичними особами, які провадять незалежну професійну діяльність, місцезнаходженням (місцем проживання) яких є тимчасово окупована територія, дозволяється виключно після зміни їхньої податкової адреси на іншу територію України. Правочин, стороною якого є суб'єкт господарювання, місцезнаходженням (місцем проживання) якого є тимчасово окупована територія, є нікчемним. На

такі правочини не поширюється дія положення абзацу другої частини другої статті 215 Цивільного кодексу України".

У зв'язку з окупацією регіону значні втрати понесені в частині упущеної вигоди (потенційного прибутку). Згідно з Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 424 від 13.10.2022 р. (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 16 листопада 2022 р. за № 1416/38752) «Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації» втрати установ природно-заповідного фонду від недоотримання надходжень внаслідок збройної агресії від рекреаційної, наукової, природоохоронної, туристично-екскурсійної та іншої діяльності розраховуються щодо кожної установи за сумою різниці економічного ефекту до і після збройної агресії.

Відповідно до офіційних Звітів про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги (форма № 4-1д), надходження у 2021 р. за КПКВК 6591100 «Збереження природно-заповідного фонду в біосферному заповідника «Асканія-Нова» склали 12120,9 тис. грн, за КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність і сфері агропромислового комплексу» – 3485,8 тис. грн. Таким чином, сума збитків від недоотриманих надходжень від рекреаційної, наукової, природоохоронної, туристично-екскурсійної та іншої діяльності за 2022–2023 рр. складає близько 31200 тис. грн.

1.9.3 Основні підсумки міжнародної діяльності

В рамках Європейської програми збереження зникаючих видів тварин здійснювалась співпраця зі збереження коня Пржевальського з Празьким зоопарком (Чеська Республіка), кулана туркменського з Берлінським (Німеччина) і Краківським (Польща) зоопарками, зебри Греві з Марвельським зоопарком (Великобританія) в частині реєстрації даних в Міжнародних племінних книгах. Учений секретар Н.О. Корінець прийняла участь у семінарі на тему «Роль українських біосферних заповідників у часи війни», який

відбувся 4–8 вересня 2023 р. в Університеті сталого розвитку Еберсвальде (Німеччина). Проєкт фінансувався Німецькою службою академічних обмінів (DAAD). Метою семінару був обмін досвідом співробітників біосферних резерватів щодо дуже різних викликів та підходів; розуміння низки обставин та викликів, з якими стикаються українські біосферні резервати зараз, а також подальших ризиків у майбутньому; розробка рекомендацій та ідей щодо можливих ініціатив та проєктів, які могли б допомогти керівництву стати навчальними майданчиками та модельними регіонами для сталого розвитку під час війни та відновлення. Було представлено презентацію «Біосферний заповідник «Асканія-Нова» під час війни, поточний стан і ризики».

На завершення роботи семінару учасники мали робочу зустріч з депутатом Бундестагу Нікласом Вагенером (Niklas Wagener) від Партії зелених. Він одержав інформацію про потреби українських заповідників і національних парків, а також провів екскурсію по Бундестагу.

2 АНТРОПОГЕННИЙ ВПЛИВ НА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ОБ'ЄКТИ БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА «АСКАНІЯ-НОВА» ТА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЛЕКСУ ПРОТИПОЖЕЖНИХ, БІОТЕХНІЧНИХ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РОБІТ, ЗДІЙСНЕНИХ НА ЇХ ТЕРИТОРІЇ

2.1 Територія заповідника

Офіційно в структурі землекористування Біосферного заповідника «Асканія-Нова» у 2023 р. жодних змін не відбулось через окупацію території з 24 лютого 2022 р. Узагальнену інформацію щодо поточного розподілу земель за формою власності відображено у таблиці 2.1. Таким чином, більшу частину території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» складають землі державної форми власності (71,9%).

Таблиця 2.1 – Загальний склад земель у межах Асканія-Нова селищної ради (33464,1 га) за даними землевпорядкування станом на 2023 р.

Землі та землекористувачі	Площі земель, га
<i>1</i>	<i>2</i>
Землі установ та підприємств державної форми власності	24067,8723
Біосферний заповідник «Асканія-Нова»	11298,8000
Інститут тваринництва степових районів ім. М.Ф.Іванова	16,9598
ДПДГ «Асканія-Нова», у т.ч.:	10202,3000
Рілля	8695,46
Пасовища	361,67
Господарські будівлі	89,2504
Шляхи та прогони	78,8702
Лісові землі	124,539
Інші землі	852,5104
ДПДГ «Асканійське», у т.ч.:	2549,8125
Рілля	2422,5000
Пасовища	68,5000
Лісосмуги	21,9000
Виробничі будівлі	16,7700
Шляхи та прогони	18,8500
Інші землі	1,2925
Землі комунальної форми власності, надані у постійне користування	2142,0691
КП"Колос"	2012,3300
КП «Маркєєво»	125,9993
СГТ «Асканія-Нова»	3,7398
Землі приватної форми власності	2335,2659
ФГ «Вікторія-Асканія»	54,2455
ФГ «Питомник-Асканія»	141,4800
ФГ «Іллінка-Асканія»	25,0000
ФГ «Зима-Літо»	25,0000
ФГ «Наталі-2016»	105,0004
Гр. Буквіч М.А.	31,0000

Кінець таблиці 2.1

<i>1</i>	<i>2</i>
Гр. Мустафаєв Р.Е.	14,3700
Особисте селянське господарство	1937,6700
Для садівництва	1,5000
Землі, надані в оренду	2926,5912
ФГ «Вікторія-Асканія»	45,1500
Гр. Хвостов В.В.	515,0000
Гр. Комарницький В.І.	78,4417
Гр. Мустафаєв Р.Е.	2,9760
Гр. Буюклу О.М.	1,1658
Гр. Тяпко Н.Д.	101,1228
ТОВ «Славута-Юг»	617,5700
ТОВ «Агротекс-Миколаїв»	1467,5686
ТОВ «Смарт Саксесс Інтернешнл Лімітед»	97,5963
Землі, не надані у власність та користування	630,7521
Громадські пасовища	601,7661
Для садівництва	26,8602
Нерозподілені землі	2,1258
Землі населених пунктів	610,0981
Інші землі	751,4513
Полезахисні смуги	392,1000
Води	114,0000
Забудовані землі	101,0700
Господарські шляхи та прогони	144,2813
Територія Біосферного заповідника «Асканія-Нова»	33307,0000
Усього земель сільськогосподарського призначення	20805,2506
У тому числі ріллі	18523,3862
Частка ріллі у загальній площі заповідника, %	55,61

2.2 Антропогенний вплив на природно-заповідні об'єкти Біосферного заповідника «Асканія-Нова» та характеристика протипожежних, біотехнічних і науково-технічних робіт

2.2.1 Протипожежні та науково-технічні заходи у заповідній зоні Біосферного заповідника «Асканія-Нова»

Передбачені заходи з охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів на території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» у 2023 р., відповідно до ліміту № 362/2023 від 01.01.2023 р., затвердженого Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, не могли бути проведені через захоплення установи. Водночас протипожежні заходи та сінозбиральна кампанія у поточному 2023 р. мали місце і здійснювались під патронатом окупаційної адміністрації.

Узагальнено дані про пожежі, що сталися за період окупації (з 24 лютого 2022 р. по 31 грудня 2023 р.). На сьогодні наслідки пожеж в асканійському степу не можуть бути вивчені у спосіб натурних (польових) обслідувань, оскільки доступ до заповідної території унеможливлений з 20 березня 2023 р. У штаті заповідника, сформованому окупаційною адміністрацією, просто не лишилось фахівців, що забезпечували належну фіксацію, моніторинг та необхідний збір фактичних даних щодо впливу пожеж на біоту степу. Останнє згарище, обстежене безпосередньо, датується 17 березня 2023 р. До цього часу координати згарищ визначались в натурі за допомогою навігатора Garmin Etrex 20x, а площі обчислювались у застосунку Google Earth Pro за попередньо відпрацьованою методикою. Зібрані матеріали та розрахунки були документально оформлені та затверджені спеціальними актами. Наразі, нами можуть бути залучені виключно дистанційні методи збору інформації та окремі свідчення людей, що приймали участь у гасінні пожеж. Методичний супровід забезпечено спеціалістом ГО «Природоохоронні геоінформаційні системи України» А.П. Біатовим. Використано космічні знімки PlanetScore (Planet Labs PBC, 2023), які мають роздільну здатність 3 м/піксель та оновлюваність даних – декілька нових знімків на територію Біосферного заповідника «Асканія-Нова» щодня. Щоденні космічні знімки були підключені у програму QGIS 3.22 LTR (QGIS Development Team, 2023) за допомогою плагіну Planet_Explorer. Шляхом порівняння цих знімків були виявлені згарища та встановлені дати загоряння. Контури згарищ були оцифровані вручну у полігональний шар. Площа полігонів згарищ обрахована на еліпсоїді WGS-84 (EPSG:7030).

Зведену інформацію про пожежі на території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» (лютий 2022 р. – грудень 2023 р.) подано в таблиці 2.2 та на рисунку 2.1. Власне, за період окупації на території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» сталось 46 пожеж, з єдиним або розрізненими осередками займань та контурами згарищ: 29 липня 2022 р. локальна пожежа на околиці с. Комиш, що безпосередньо межує з однойменним перелогом у складі заповідного

масиву «Південний», з площею згарища 2,08 га; 10 серпня 2022 р. масштабна пожежа (3 одночасні підпали у придорожній смузі), що охопила сумарно 1321,91 га у зонах буферній та антропогенних ландшафтів (прилегли до заповідного степу сільськогосподарські угіддя); 18 серпня 2022 р. внаслідок грозового розряду на ділянці «Північна» вигоріло 49,34 га цілинного степу з виходом 4,40 га згарища на прилеглу стерню у буферній зоні; 25 серпня 2022 р. внаслідок загорання узбіччя дороги у буферній зоні (район аеродрому) вигоріло 21,86 га; 17 березня 2023 р. згоріло 23,03 га масиву «Південний» (у тому числі 9,10 га ділянки «Стара», 1898 р. заповідання), причини достеменно невідомі; 1 листопада 2022 р. на перелогах буферної зони (колишня рілля, що не експлуатується з 1996 та 2002 рр.), суміжних зі «Східним» перелогом, випалено 35,25 га, ймовірно внаслідок руху техніки у даному районі; 22 серпня 2023 р. на території ВЧП вигоріло 344,53 га, вірогідна причина займання – позаштатний схід авіаційного боєприпасу; 1 вересня 2023 р. у межах масиву «Південний» природною пожежею, за інформацією очевидців – від удару блискавки, охоплено 1791,72 га (включно з 896,33 га ділянки «Успенівка», 1927 р. заповідання). Починаючи з 10 вересня 2023 р. відбулась ціла серія локальних розосереджених палів у сільгоспугоддях території Біосферного заповідника «Асканія-Нова». 27 вересня у межах діючої свиноферми ДПДГ «Асканія-Нова» (ІТСП «Асканія-Нова» – ННСГЦВ) та її околиць згоріло 15,63 га.

Таблиця 2.2 – Зведена інформація про пожежі у Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» (лютий 2022 р. – грудень 2023 р.)

№ з/п	Дата	Площа (га)	Тип земель / угідь
1	2	3	4
1.	2022.07.29	2.08	населений пункт (колишня забудова)
2.	2022.08.10	577.39	агроценоз (забур'янені перелози)
3.		455.62	
4.		288.90	
5.	2022.08.18	49.34	заповідний степ
6.		4.40	агроценоз (рілля)
7.	2022.08.25	18.76	агроценоз
8.		3.10	населений пункт (залишки господарської інфраструктури)
9.	2022.11.01	35.25	агроценоз (багаторічні перелози)
10.	2023.03.17	23.03	заповідний степ
11.	2023.08.22	344.53	заповідний степ
12.	2023.09.01	1791.72	заповідний степ
13.	2023.09.10	51.76	агроценоз (рілля)

Кінець таблиці 2.2

1	2	3	4
14.	2023.09.14	137.61	агроценоз (рілля)
15.	2023.09.16	10.51	населений пункт (залишки господарської інфраструктури)
16.		55.50	агроценоз (рілля)
17.		47.93	агроценоз (рілля)
18.	2023.09.17	112.83	агроценоз (рілля)
19.		1.41	агроценоз (рілля)
20.	2023.09.18	69.10	агроценоз (рілля)
21.		11.55	агроценоз (лісосмуга)
22.		74.51	агроценоз (рілля)
23.	2023.09.19	78.29	агроценоз (рілля)
24.	2023.09.21	74.03	агроценоз (рілля)
25.		62.89	
26.		65.59	
27.	2023.09.22	82.59	агроценоз (рілля)
28.	2023.09.24	1.87	населений пункт (залишки господарської інфраструктури)
29.	2023.09.26	321.06	агроценоз (рілля)
30.	2023.09.27	15.63	населений пункт (господарська інфраструктура)
31.	2023.10.14	53.85	агроценоз (рілля)
32.	2023.10.19	50.75	агроценоз (рілля)
33.	2023.10.21	29.12	агроценоз (рілля)
34.	2023.10.23	44.68	агроценоз (рілля)
35.	2023.10.24	37.4	агроценоз (рілля)
36.		57.20	агроценоз (рілля)
37.	2023.10.30	2.71	агроценоз (рілля)
38.		22.59	агроценоз (рілля)
39.		15.64	агроценоз (рілля)
40.	2023.10.31	73.39	агроценоз (рілля)
41.	2023.11.01	57.45	агроценоз (рілля)
42.		5.51	агроценоз (рілля)
43.	2023.11.05	56.87	агроценоз (рілля)
44.	2023.11.06	20.29	населений пункт (залишки господарської інфраструктури)
45.	2023.11.09	241.14	агроценоз (рілля)
46.		243.11	агроценоз (рілля)

Таким чином, за узагальненими даними дистанційного моніторингу пожеж всього за період з 24 лютого 2022 р. по 31 грудня 2023 р. вигоріло **5880,48 га** території Біосферного заповідника «Асканія-Нова», у тому числі: **2208,62 га** заповідного степу, **3618,38 га** агроландшафтів (рілля, перелоги та лісосмуги), **53,48 га** земель у межах населених пунктів включно з господарською інфраструктурою та колишньою житловою забудовою.

Пожежі у зонах буферній та антропогенних ландшафтів здебільшого відбувались по забур'яненних стихійних перелогах та стерні сільгоспкультур. Натомість, усі згорілі площі заповідної зони приналежні до степових біотопів, які є головною природною цінністю Асканії-Нова та репрезентують «еталонний» типчакowo-ковиловий степ причорноморського регіону.

Наголосимо, що постраждали абсолютно заповідні ділянки «Стара» та «Успенівка». Беззаперечно, найбільші збитки завдані останніми масштабними пожежами 22 серпня та 1 вересня 2023 р., що уразили плакорно-зональні формації рослинності, занесені до Зеленої книги України (2009), насамперед *Stipeta ucrainicae* та *Stipeta capillatae*. Частково постраждали мезофільні угруповання периферії днища Великого Чапельського поду, включені до Резолюції 4 Бернської конвенції як новий тип біотопів – X36 Depressions (pody) of the Steppe zone / Депресії (поди) степової зони. Окрім того, Великий Чапельський під є водно-болотним угіддям міжнародного значення та охороняється за Рамсарською конвенцією. Вся територія заповідної зони входить до складу Смарагдової мережі України, має Сертифікат ЮНЕСКО в рамках Програми «Людина і біосфера».

Необхідно зазначити, що з огляду на дати останніх масштабних пожеж (кінець вегетаційного сезону), більшість однорічних рослин уже завершили вегетацію, значна частина багаторічних, зокрема рідкісні ефемероїди (*Allium regelianum* A. Becker ex Iljin, *Ornithogalum fischerianum* Krasch., *Tulipa gesneriana* L., *T. scythica* Klokov & Zoz тощо), перебували у стані напівспокою, без вегетуючих надземних частин. Окрім того, домінанти та едифікатори – *Stipa ucrainica* P. Smirn. та *S. capillata* L., занесені до ЧКУ, – фактично не були знищені, а лише втратили надземну частину. Найбільш постраждали угруповання тирси *S. capillata*, що перебувала наприкінці фази обнасінення, тому значна частина насінневого матеріалу дійсно згоріла разом із сухостоєм. Внаслідок сильної пожежі частина дернин напевно були серйозно ушкодженими та цілком знищеними. Також завдано шкоди популяції вразливого рідкісного виду – волошки Талієва *Rhaponticoides taliewii* (Kleopow) M.V. Agab. & Greuter, поширеної у межах згорілих кварталів масиву «Південний» (№№ 68, 78, 79, 80, 89). Серед представників фауни найбільшого впливу зазнали комахи, судячи з досвіду оцінки попередніх пожеж у асканійському степу, могли загинути окремі особини плазунів, що не встигли врятуватись від вогняного фронту, проте це явище не могло бути масовим.

Цілком зрозуміло, що фактичне відновлення рослинності степу та кількість знищених рослин (не здатних до відростання, уражених до ступеня припинення росту) реально визначити лише після поновлення вегетації, «по отаві». Загалом, фрагментарні пожежі в асканійському степу не несуть за собою катастрофічних, руйнівних наслідків, оскільки степові екосистеми адаптовані до цього фактора, проте пірогенні зміни (у більшості антропогенного характеру) надто неоднозначні за масштабом, глибиною впливу, безпосередніми та побіжними наслідками. Аналіз локальних поспірогенних змін рослинності переконує, що пожежу некоректно розглядати як однозначний фактор руйнації або універсальний механізм стабілізації та остепнення фітосистем, оскільки ситуація залежить від низки супутніх факторів та їх інтерференції. Періодичні пожежі, у більшості сприяючи утриманню зонального типу рослинності та оптимізації «еталонного» субклімаксового стану плакорного степу, спроможні запустити і обернений механізм його мезофітизації унаслідок порушеного гомеостазу та розбалансованого стану екологічної піраміди.

Наразі найбільшою загрозою є одночасне повне вигорання заповідного масиву, надто – загонів ВЧП, де утримується колекція копитних тварин, віднесена до Переліку наукових об'єктів, що становлять Національне надбання України за розпорядженням Кабінету Міністрів України № 472-р від 19 серпня 2002 р. (Свідоцтво Міністерства освіти і науки України Серія АА № 95 від 19.02.2009 р.). Збільшена частота і значні масштаби поточних пожеж об'єктивно спричинені окупацією території та дислокацією збройних формувань російської федерації безпосередньо на території заповідника. Хоча остання пожежа і була викликана ударом блискавки, однак її поширенню міг перешкодити достатній протипожежних прокіс, шириною 200 м, передбачений за планом протипожежних заходів (фактично ж, прокошено смугу шириною усього 100 м). Більше того, тотальне нерозуміння окупаційною адміністрацією суті структурно-функціональної організації та динаміки степової екосистеми спричинили знищення цілинного степу у місці

здійснених прооранок, при нескоординованому намаганні зупинити рух вогняного фронту. Сліди оранки у вигляді окремих неприродньо спрямлених контурів згарища простежуються на космічному знімку, а сам факт застосування плуга у заповідному степу підтверджується безпосередніми учасниками гасіння пожежі. Без сумніву, рішення щодо протипожежної оранки було прийняте виключно окупаційною адміністрацією біосферного заповідника або під тиском окупаційних військових формувань, що дислокуються на території громади, адже подібна згубна практика гасіння пожеж асканійського степу не допускається і залишилась у минулому. Попередня пожежа у ВЧП, за свідченням очевидців, була спричинена скинутим авіаційним боєприпасом, що рано чи пізно мало статись через постійний рух ворожої авіації над заповідною територією, хоча окупаційна влада оперативно відзвітувала у притаманному стилі пропаганди про «знайдені осколки невідомої артилерійської системи», що мають, на їх переконання, українське походження.

У контексті актуальних численних обрахунків збитків, завданих довкіллю внаслідок збройної агресії російської федерації, та потенційного стягнення репарацій з агресора варто означити проблему з оцінкою шкоди, заподіяної пожежами. На жаль, необхідно констатувати наявність відвертих прогалин у національному природоохоронному законодавстві, що призводить до неоднозначних тлумачень та підходів до визначення та обчислення розміру нанесеної шкоди. У 2013 р. втратили чинність спеціальні «Такси для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок знищення або пошкодження трав'яного покриву», затверджені Постановою КМ України № 521, від 21 квітня 1998 р. Згідно з приміткою (пункт 2) додатку 4 Постанови, відшкодування за пошкодження земель у межах природно-заповідного фонду шляхом підпалу нараховувалось з розрахунку 20 тис. грн за один гектар пошкоджених угідь. Зрозуміло, що могли бути застереження до граничного розміру даної такси, потреби її диференціації за розмірами згарищ,

регіональною та зональною приуроченістю і природоохоронним статусом об'єкта, характером рослинності, сезонністю пожежі, ступенем ураженості екосистем тощо, однак механізм обчислення розміру нанесеної шкоди був абсолютно чітким, без можливості різночитань та кількісних маніпуляцій.

Указана Постанова втратила чинність на підставі Постанови КМ України № 541 від 24.07.2013 р. аналогічної регуляторної дії – «Про затвердження такс...», де зазначена позиція була видозмінена і «звужена» до оцінки шкоди виключно за «випалювання сухої водно-болотної рослинності» з розписаною градацією розміру шкоди, залежно від випаленої площі (до 10 га, 10,1–100 га, понад 100,1 га). Але пожежі у степах, по суті, опинились за рамками попередньо визначеної процедури оцінки заподіяних збитків травостою від випалювання та відповідних відшкодувань. Єдине, що лишалось – обчислювати шкоду, завдану випалюванням степової рослинності, згідно з Додатком 6 до згаданої Постанови КМ України від 24 липня 2013 р. № 541 – внаслідок знищення дикорослих наземних квіткових трав'янистих рослин на рівні 44 грн за 1 рослину. Зрештою, і ця Постанова втратила чинність, наразі діє Постанова КМ України № 575 від 10.05.2022 р. «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд». Згідно з Додатком 6 даної Постанови – «Такса для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд внаслідок незаконного збору або знищення дикорослих трав'янистих рослин, лісової підстилки, лікарських рослин, дикорослих плодів, горіхів, ягід, другорядних лісових матеріалів» – відшкодування за знищення наземної квіткової трав'янистої рослини збільшено до 122 грн за один екземпляр.

На практиці ж подібна оцінка завданих збитків внаслідок пожеж, з розрахунком за кількістю знищених особин рослин, виводить на реально астрономічні суми. До прикладу: за щільності 50 рослин / м² × 50 га (500000 м²) згарища × 122 грн відшкодувань за один знищений екземпляр рослин = 3050000000 грн (понад 3 мільярди грн). При цьому, чисельність особин рослин

або їх парціальних пагонів (як доступних одиниць обліку) може досягати 500 шт./м², а площі пожеж часто перебільшують 1000 га... Тому реальна шкода збереженості рослинності абсолютно не відповідатиме отриманим розрахункам, незалежно від часу реалізації пожежі – мирного чи воєнного. З огляду на означену невідповідність, у багатьох розрахунках дослідниками беруться лише «червонокнижні» види рослин (їх кількість дійсно може бути нижчою на одиницю площі), однак у преамбулі згаданій Постанови КМ України № 575 (пункт 3) чітко вказано: «Дія цієї постанови не поширюється на види рослин і тварин, занесених до Червоної книги України». Через це доводиться звертатись до іншої Постанови КМ України (№ 1030, від 7 листопада 2012 р.) «Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)». Але парадокс у тому, що наразі за знищення «червонокнижної» тирси *Stipa capillata* передбачене відшкодування у розмірі 62 грн за одну особину (Додаток 3), а того ж типчака *Festuca valesiaca* Gaudin або кипцю *Koeleria cristata* (L.) Pers., що зростають у тих самих фітоценозах та асоціюють між собою і з тирсою, проте не мають охоронного статусу, – 122 грн! Або інший приклад: згадана раніше волошка Талієва *Rhaponticoides taliewii*, вразливий «червонокнижний» вид, рослина з пізньолітнім ритмотипом (плодоносить у липні–вересні), що була уражена під час останньої пожежі асканійського степу 1 вересня, – розмір компенсації за один знищений екземпляр складає усього 49 грн, що менше за оцінку тирси, поширеної у масі, але з цілком благополучним станом популяцій.

Але на цьому проблема не вичерпується, оскільки у спеціальній примітці до Додатку 6 чинної Постанови КМ України № 575 передбачено, що «під незаконним збором (або знищенням) рослин слід розуміти збір рослин (їх частин, плодів) без дозволу на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду або за наявності такого дозволу, але не тих видів, не на тих площах, не в тій кількості (понад

ліміт) або не в ті строки, що передбачені дозволом». Отож, з пожежею указана дефініція мало стикається, і саме по собі вилучення надземної частини рослини не обов'язково означає знищення останньої, аналогічно згорання надземної частини рослини не завжди тягне за собою її загибель. Більше того, у Постанові КМ України № 1030, від 7 листопада 2012 р. при визначенні розміру компенсації за знищення чи погіршення середовища зростання «червонокнижних» рослин, йдеться про «знищення природних луків, сіножатей, пасовищ, боліт та інших місцезростань рослин, занесених до Червоної книги України, унаслідок переорювання, затоплення, відведення під забудову, розробку корисних копалин, використання під садово-городні ділянки, залісення, а також у разі різкої зміни гідрологічного режиму чи забруднення хімічними речовинами, яке призвело до загибелі рослин». Таким чином, вплив пожеж на погіршення середовища існування жодним чином не розглядається і не підпадає під дію даної Постанови.

Ситуацію дещо виправляє та унормовує Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 424 від 13 жовтня 2022 р. (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 16 listopada 2022 r. za № 1416/38752) про затвердження «Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації», де регламентується розподіл втрат територій та об'єктів природно-заповідного фонду від наслідків збройної агресії російської федерації на невідновлювані та відновлювані (останні можуть бути відтворені, а первісний стан заповідних територій чи об'єктів може бути відновлений, за визначенням). Таким чином, абсолютна більшість пожеж у степах мають бути віднесені саме до другої, відновлювальної категорії збитків. Окрім того, пунктами 4 і 5 Наказу передбачено, що «визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам ПЗФ внаслідок збройної агресії Російської Федерації, здійснюється Держекоінспекцією шляхом розрахунку відповідно до форми розрахунку збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду України внаслідок

збройної агресії Російської Федерації», але зрозуміло, що Держекоінспекція спиратиметься на конкретні дослідницькі оцінки та розрахунки, при цьому «втрати, завдані територіям та об'єктам ПЗФ внаслідок збройної агресії Російської Федерації, визначаються шляхом виділення типових біогеоценозів, подібних за типом рослинних угруповань, умовами місцезростання, віком та походженням. Підраховується кількість знищених та пошкоджених рослин і тварин за видовим складом. Визначається кількість знищених рослин і тварин та окремих популяцій інших видів організмів, занесених до Червоної книги України. Визначається відповідність стану типу біогеоценозу після збройної агресії Російської Федерації його нормальному незмінному стану».

Водночас, приналежно до оцінки збитків, завданих пожежами, лишається багато неузгоджених питань. Це стосується і об'єктивної кваліфікації знищених / пошкоджених рослин, і підрахунку їх кількості, що може бути здійснено виключно візуально (на місцевості), по факту відростання, у визначений, обмежений період часу, і наявності актуальних даних щодо вихідного стану рослинності постраждалої (у даному разі вигорілої) території, саме напередодні пожежі і т.д. Тому проблема оцінки збитків природним екосистемам від пожеж, лишається актуальною і потребує нагального нормативно-правового доопрацювання та вироблення обґрунтованих і практичних методик визначення впливу пірогенного фактора та заподіяної шкоди довкіллю.

2.2.2 Біотехнічні та науково-технічні заходи, здійснені в дендрологічному парку загальнодержавного значення «Асканія-Нова»

З метою відновлення ландшафтних груп, колекцій та оптимізації насаджень дендрологічного парку у поточному році взимку було висаджено з комом ґрунту 250 саджанців хвойних дерев та чагарників 9 таксонів, навесні – 353 саджанця покритонасінних деревних 31 таксону.

На початку 2023 р. завершено вилучення дерев, які були вибракуванні у 2021 р. та увійшли до «Лісорубного білету» для вилучення у 2022 р. Проведено своєчасне прибирання дерев, які вивертаються з корінням під час буревію, ламаючи до припинення росту інші уражені і здорові дерева.

З II кварталу 2023 р., через захоплення установи окупаційною владою, усі біотехнічні та науково-технічні заходи в дендрологічному парку «Асканія-Нова» під контролем чинної адміністрації припинені.

2.2.3 Біотехнічні і науково-технічні заходи в зоологічному парку «Асканія-Нова»

У I кварталі 2023 р. в зоологічному парку «Асканія-Нова» відбулись роботи з формування репродуктивних груп, здійснено ветеринарні заходи з вакцинації та дегельмінтизації тварин, індивідуальну ідентифікацію окремих видів тварин, кліпсування. З II кварталу 2023 р., через захоплення установи окупаційною владою, усі біотехнічні та науково-технічні заходи в зоопарку «Асканія-Нова» під контролем чинної адміністрації припинені.

2.2.4 Господарська діяльність на суміжних територіях та її вплив на природні екосистеми Біосферного заповідника «Асканія-Нова»

Інформацію про розміщення сільськогосподарських культур і парку у зонах буферній та антропогенних ландшафтів Біосферного заповідника «Асканія-Нова» у 2023 р. представлено на рисунку 2.2. Через окупацію території та обмеженість доступу до сільськогосподарських угідь, дані зібрані у ході за епізодичних обстежень та за результатами опитувань місцевих жителів.

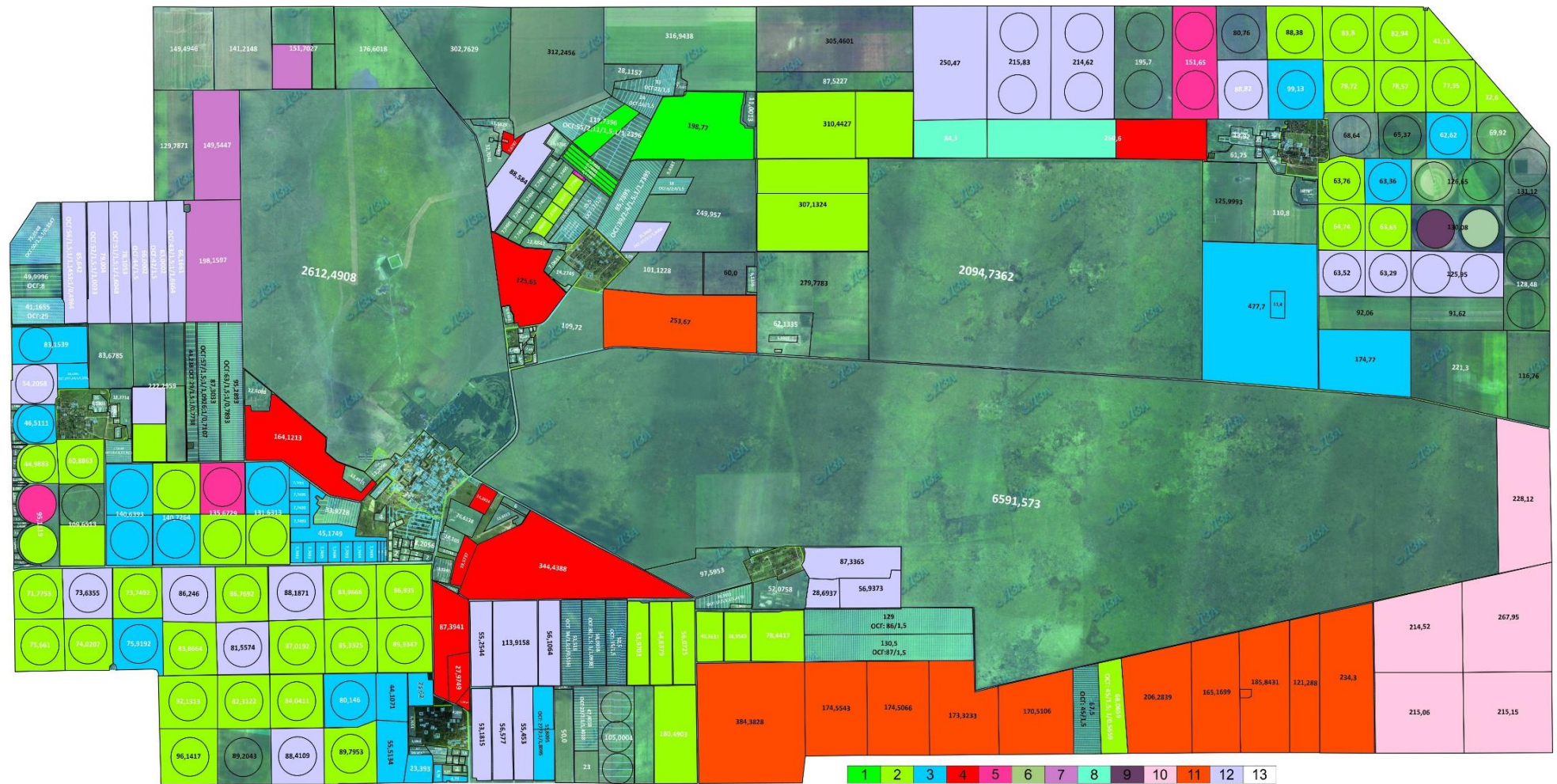

Рисунок 2.2 – Картосхема розміщення сільськогосподарських культур і пару у зонах буферній та антропогенних ландшафтів Біосферного заповідника «Асканія-Нова» у 2023 р.

1 – овочеві та баштанні культури; 2 – пшениця; 3 – ячмінь; 4 – пасовища; 5 – люцерна; 6 – кукурудза; 7 – озимий ріпак; 8 – овес на зелений корм; 9 – сорго-суданковий гібрид; 10 – сіножаті; 11 – перелоги; 12 – пар; 13 – без заливки – інформація відсутня.

ВИСНОВКИ

Порівняння даних добового прогнозу по атмосферних опадах і фактичних спостережень в природі показало істотні розбіжності: із загальної кількості реєстрацій днів з опадами за період січень–листопад (118) було 67 випадків, коли факт і прогноз збіглися; 18 – опади прогнозували, але за фактом не відбулись; 33 – опадів не очікували, а вони випадали. За результатами спостережень, найвологішим з весняних місяців виявився квітень – 19 днів з туманом, мрякою або дощами і градом. Перші дві декади травня відзначились посушливістю, а в третій пройшли сильні дощі. Дощовою була друга декада червня. Судячи зі стану посівів зернових та з огляду на висоту і густоту травостою в степу і на незайманих землях, на період інтенсивної вегетації ґрунт отримав достатньо вологи. Грозами та дощами характеризувалась третя декада червня і липень. В серпні сухо, спека, переважали північно-східні вітри. Першого вересня гроза, град, короткочасна злива, до кінця ж місяця опадів не було, сильний вітер в третій декаді. В жовтні незначні опади, переважно в вигляді туману, роси і дрібного дощу. В листопаді 24 дні хмарних і хмарних з проясненнями, дрібні і сильні дощі, перший приморозок на ґрунті 10 числа, перший сніг припорошив землю вночі 19-го, 26 листопада ввечері і вночі шторм.

Продовж 2023 р. зареєстрована мінімальна температура -9°C , максимальна температура $+37,0^{\circ}\text{C}$. Середньорічне значення t повітря у 2023 р. склало $12,7^{\circ}\text{C}$, що на $1,9^{\circ}$ перебільшило середньо-багаторічний показник ($10,8^{\circ}\text{C}$). Сума опадів за 2023 р. – $407,3$ мм, що загалом відповідало нормі ($397,6$ мм). Особливості погоди поточного року: помірно тепла зима, відсутні екстремально-низькі температури, 50% днів взимку мали середньодобову температуру вище 0°C , тепла весна з опадами (дощами, зливами, градом).

З використанням сучасних методів дистанційного зондування Землі і технологій геоінформаційних систем продовжено моніторингові дослідження динаміки надземної фітомаси рослинності асканійського степу. Доступність супутникових знімків для аналізу дозволяє верифікувати коректність попередніх прогнозів та істинність гіпотез щодо причин і наслідків змін

рослинного покриву степу. Особливої актуальності дистанційного зондування набуває під час військової агресії росії проти України через тривале перебування заповідних територій України під окупацією, їх розміщення у зоні бойових дій, тотальне мінування та пошкодження інфраструктури. Стандартні геоботанічні дослідження наразі і упродовж найближчих років щонайменше ускладнені, тому цілком логічним та обґрунтованим постає пошук альтернативи, що потребує перевірки можливостей дистанційного відстеження довгострокової динаміки змін у рослинному покриві дослідних полігонів.

Досліджені показники NDVI показали поступове зростання із середини 80-х рр. XX ст., що співпадає з даними синфітоіндикації щодо повільного наростання діапазону Hd-фактора. Таке прогресуюче нарощування вологості мезоклімату Біосферного заповідника «Асканія-Нова» призводить до скорочення площ з угрупованнями ксерофітів та прогресуючого поширення інтразональних фітоценозів. Аналітичні оцінки даних дистанційного зондування рослинності ділянки «Північна» за темпами зростання значень NDVI екстраполюють стрімкіші зміни упродовж останніх п'яти років (2017–2022). Це підтверджується і зростанням значень NDMI за означений період часу та свідчить про локальне збільшення вологозабезпечення ґрунту та збільшення щільності рослинного покриву, опосередковане посиленням фітоценотичної ролі на плакорях мезоморфних кореневищних злаків, заміщенням ними міждернинних прогалів та витісненням ксероморфних дернинних екобіоморф. Сучасна екологічна катастрофа у регіоні – підлив окупантами греблі Каховської ГЕС 6 червня 2023 р., – потенційно може призвести до незначного зниження водозабезпечення ґрунтів асканійського степу та, відповідно, показників NDVI. Отримані попередні результати довгострокової динаміки темпів змін NDVI та NDMI у загальних рисах підтверджують основні тенденції екологічних перетворень у рослинному покриві асканійського степу, які були виявлені за результатами багаторічних натурних спостережень.

За результатами подеревної ботанічної інвентаризації насаджень партерної частини старого парку, а саме куртин 29, 38а, 38б, 39, 55 та 56 у першому

кварталі 2023 р. встановлено таксономічний склад, таксаційні параметри, життєвий стан та наявність пошкодження дерев. Зроблено порівняльний аналіз з даними попередньої інвентаризації 2003 р. з метою з'ясування конкретних змін. Встановлено, що різноманітність деревних рослин зазначених куртин збільшилась з 42 до 60 таксонів. Переважають за чисельністю 5 видів (каркас західний, дуб та ясен звичайні, робінія лжеакація, в'яз), що сукупно склали 33% від загальної кількості деревних досліджених куртин. Відмічено суттєву перевагу за кількістю дерев каркасу західного, який складає 30% від загальної кількості дерев даних куртин. Його чисельність зростає продовж 20 років за рахунок самосіву на 38% – з 66 до 91 дерев. Збільшилась чисельність в'язів, клену гостролистого за рахунок самосіву, тису ягідного – штучного висадження. Випали зі списку 4 таксони: ялина звичайна (2 дерева), черемховик магалібка (1 дерево), які досягли критичного віку, та груша лісова і кизил звичайний, які були представлені також по одному дереву. Відбулося значне збільшення таксономічного складу насаджень даних куртин, що пояснюється розміщенням останніх вздовж основного екскурсійного маршруту по ботанічному парку. Серед дерев-крупномірів у 2023 р. переважали за чисельністю дуб звичайний (16 особин) та ясен звичайний (13 особин), що склали разом 52% крупномірів. За 20 років після попередньої інвентаризації випало 12 крупномірів, а доросли до їх розмірів 7 дерев. Серед крупномірів відмічено багато вікових дерев. Окрім таксономічних показників, визначено їх життєвий стан та види ушкоджень (механічні, хвороби, шкідники). Отримані результати інвентаризації можуть бути використані для розробки заходів збереження та відновлення деревостанів у поствоєнний період.

Результати спостережень за шкідниками деревних насаджень дають підстави припускати високу загрозу спалаху чисельності американського метелика наступного року. Інші моніторингові види шкідників – міль широкомінуюча дубова та міль мінуюча каштанова – набувають з кожним роком все більшого поширення в дендропарку, негативно впливаючи на життєдіяльність дерев та суттєво знижуючи їх декоративність.

У поточному році за впливом на декоративність листків у дубів інвазійний шкідник –дубовий клоп-мереживниця – виходить на перше місце (при масовій появі личинок на нижньому боці листків у червні вже протягом місяця листки втрачають свою декоративність). На деревах платану у поточному році не виявлено кладок іншого інвазійного виду – платанового клопа-мереживниці, який фіксувався у попередні роки. Більш поширеною стала галиця гледичієва на гледичії звичайній. Надлишок опадів навесні призвів до пошкодження листя дерев та чагарників грибковими хворобами (моніліоз або моніліальний опік, борошниста роса).

Продовж 2023 р. зібрано інформацію щодо представництва хребетних тварин різних систематичних груп. В порівнянні з минулим роком відбулись незначні зміни видового складу земноводних та птахів. Після припинення водопостачання в Каховський магістральний канал утворилися прибережні мілководдя, чим скористались для розмноження ропухи, які раніше, до штатного функціонування гідросистеми, не встигали розпочати там репродуктивний цикл внаслідок інтенсивного поповнення водою каналів у квітні.

Великих зимових скупчень водоплавних птахів не спостерігалось. Серед домінуючих видів на ночівлі серед ставків зоопарку були огар, білолоба гуска та крижень. Чисельність хижих птахів не відновились після масових отруєнь взимку 2020/2021 рр. та залишається низькою. Це стосується орланів-білохвостів, канюка звичайного та луня польового. Воронові також не відновили чисельність після масового застосування родентицидів. Зокрема, зимове угруповання грака *Corvus frugilegus* в 2023 р. не перевищувало 1000 особин. Осіння міграція журавля сірого почалась в кінці серпня – на початку вересня. Перший масовий проліт спостерігали 1–3 вересня. Друга хвиля трималась території заповідника з 19 вересня до 5 жовтня. На підставі проведених досліджень можна стверджувати, що Біосферний заповідник «Асканія-Нова» не втратив своєї ролі як центру зосередження міграційних скупчень птахів під час трансконтинентальних перельотів та зимівлі, оскільки активних бойових дій безпосередньо на території не відбулось.

У загонах Великого Чапельського поду високими показниками народжуваності відзначились популяції муфлонів і сайгаків. Відмічено досить розтягнуті строки ягніння самок муфлона в порівнянні з попереднім роком. Масове народження молодняку сайгака відбулось у I–II декадах травня. У звітному році у зимово-весняний період народили ягнят 72 самки муфлона, що склало 91% від дорослих самок, наявних на 1 січня 2023 р. Багатоплідність самок муфлонів, враховуючи зафіксовані випадки народження двієнь, склала у зимово-весняні окоти 1,11 голів. 8 самок народили двійні. Таким чином, за період зимово-весняного окоту народилося близько 80 ягнят, 75% з яких загинули в перший тиждень життя. Жива маса новонароджених ягнят самців коливалась у межах 2,4–3,5 кг, самок – 2,0–3,2 кг.

З природних причин загинули 358 особин 26 таксонів ссавців, що на 28,8% більше, ніж у 2022 р. Загибло більше сайгаків і деяких Оленячих, ніж торік. Як і в минулі роки, природна загибель тварин відбулася внаслідок захворювань, проте цього року у понад 90% випадків точна причина смерті не встановлена через відсутність доступу до території. В період масового народження муфлонів було помічено скупчення різних видів хижих птахів. Основна кількість ягнят загинула від нападів крука звичайного. Також при огляді трупів встановлено, що старші ягнята були загризені лисицями.

Навантаження на рослинність Великого Чапельського поду небезпечно зросло внаслідок відсутності реалізації тварин, вимушеного закриття загонів №№ 5 і 9 (після неодноразового руйнування огорожі окупантами і близькості до території дендрологічного парку, куди заборонено доступ працівників) і унеможливлення вибракування копитних після того. Крім того, в результаті посухи і пожежі кількість трави значно зменшилась. Збільшення пасовищного навантаження неминуче матиме негативні наслідки як для рослинності, так і для стану популяцій тварин.

Список созологічної фракції флори налічує 42 види, що складає 8,0% загального об'єму флори судинних рослин асканійського степу. Структура цього переліку наступна: до Червоної книги України занесено 19 видів (45,2%

загального складу), у тому числі 4 зникаючих та 7 вразливих; до Червоного списку Херсонської області – 22 (52,4%), зокрема 2 по факту зникаючі та 2 вразливі; Резолюція 6 Бернської конвенції налічує 1 благополучний вид (2,4%); список МСОП – усього 2 види (4,8%) зі статусом «вразливий» та «близький до загрозованих категорій», по решті – «недостатньо даних» або «низький рівень занепокоєння»; Європейський Червоний список – 2 види (4,8%) з належно високим охоронним статусом («близький до загрозованих категорій»). Інформація щодо чисельності (площі зростання), тенденцій динаміки та стану збереження популяцій рідкісних та зникаючих видів рослин у заповідній зоні Біосферного заповідника «Асканія-Нова» у 2023 р. відсутня.

Продовж року у різних функціональних зонах заповідника простежено перебування 204 видів хребетних тварин, з них: 3 види земноводних, 6 видів плазунів, 171 вид птахів, 24 види ссавців. Більшість представлених видів є звичайними, що мігрують через територію заповідника. У складі сучасного фауністичного списку природного ядра созологічний статус мають 25 видів безхребетних. 23 види включено до Червоної книги України, з яких 3 зі статусом «зникаючий», 11 зі статусом «рідкісний», 8 – «вразливий» та 1 – «неоцінений»; до Червоного списку Херсонської області занесено 1 вид; Резолюція 6 Бернської конвенції налічує 1 вид; Європейський Червоний список – 2 види зі статусом «вразливий» та 1 вид – з невизначеним статусом.

Із 6 видів плазунів списку фауни заповідника 3 види занесені до Червоної книги України зі статусом – «вразливий», Резолюція 6 Бернської конвенції налічує 6 видів, список МСОП – усього 2 види зі статусом «близький до загрозованих категорій», Європейський Червоний список – 2 види зі статусом «вразливий» та «близький до загрозованих категорій», до списку CITES належать 3 види.

Созологічний елемент орнітофауни біосферного заповідника об'єднує 62 види птахів, занесені до Червоної книги України. Найбільша кількість видів належить до Соколоподібних (18 видів), значну частку складають Сивкоподібні та Гусеподібні (11 та 9 видів відповідно). Загалом, 25 видів мають статус

«рідкісний», 21 – «вразливий», 14 – «зникаючий» та 2 – «неоцінений». До Червоного списку Херсонської області включено 24 види, з яких фактично рідкісними для території заповідника є 2 види хижих птахів. Резолюція 6 Бернської конвенції налічує 221 вид. До списку МСОП належить 21 вид, з яких 1 вид зі статусом «зникаючий», 10 – зі статусом «вразливий», 10 – «близький до загрозованих категорій», по решті – «низький рівень занепокоєння». До списку СІТЕS занесено 38 видів. Таким чином, територія Біосферного заповідника «Асканія-Нова» характеризується значною участю рідкісних видів орнітофауни та відіграє значну роль у їх збереженні, насамперед під час міграцій та зимівель.

До Червоної книги України занесені 18 видів фауни ссавців заповідника (4 види зі статусом «зникаючий», 3 – зі статусом «рідкісний», 7 – «вразливий», по 2 – «недостатньо відомий» та «неоцінений»). До Червоного списку Херсонської області включено 2 види. Резолюція 6 Бернської конвенції налічує 20 видів. Список МСОП об'єднує 2 види зі статусом «вимерлий в природі», 2 види – «у критичній небезпеці», 1 – зі статусом «зникаючий», 4 – «вразливий», 3 – «близький до загрозованих категорій» та 1 – «відомостей недостатньо». Список СІТЕS налічує 2 види.

В зоологічному парку «Асканія-Нова» на кінець 2023 р. утримувалось 79 видів, з яких 49 видів занесено до офіційних списків охорони регіонального та міжнародного значення. З них до Червоного списку Херсонської області занесено 1 вид, до Червоної книги України – 10 видів, Європейського Червоного списку – 6 видів, Червоного списку МСОП – 21 вид (без врахування категорії низької вразливості), Вашингтонської конвенції (СІТЕS) – 19 видів, Резолюції 6 Бернської конвенції – 28 видів та Боннської конвенції – 30 видів.

У всіх індикаторних фонових та солітерних видів деревних дендрологічного парку «Асканія-Нова» набухання бруньок розпочалося набагато раніше у порівнянні з минулим роком – у більшості рослин на 1–3 тижні. Більшість видів зацвіли раніше: на тиждень – бузок звичайний, бузина чорна, ліріодендрон тюльпановий, садовий жасмин, біла акація, дуб звичайний; на два тижні раніше – платан кленолистий, клен гостролистий, ясень звичайний;

майже на три тижні випереджала строки пиління попереднього року ліщина звичайна. Тривалішим був і сам період пиління у хвойних та цвітіння у покритонасінних деревних. Цьому сприяла дощова погода. Усі види цвіли, пилили, зав'язали насіння, але висока врожайність відмічається у ялівців (віргінського, козачого), бузини чорної, дуба звичайного, клену гостролистого, ясеня звичайного). За останні роки вперше спостерігається масовий вторинний приріст пагонів у багатьох видів (для платана, тюльпанового дерева, клена гостролистого, ясеня звичайного це явище в умовах парку рідкісне).

Тривала та тепла осінь вплинула на подовження вегетаційного періоду у більшості дослідних видів деревних. Листопад відбувся на тиждень пізніше минулорічних термінів у бузини чорної, клена гостролистого, ліщини звичайної, робінії лжеакаці, ясеня звичайного; на два тижні пізніше – у ліріодендрона тюльпанового, дуба звичайного; і майже на три тижні пізніше – у платана кленолистого, клена польового, пірамідальної форми дуба звичайного. Листя у бузку звичайного та ясеня звичайного осипалося зеленим після короткочасних нічних приморозків у II декаді листопаду, що на тиждень пізніше середньобогаторічних показників.

Дослідження сезонного розвитку домінуючих декоративних трав'янистих видів дендропарку показали, що відростання надземних органів розпочалося раніше ніж у попередньому році на 5–25 діб; у рясткі Фішера, фіалки приємної випередження початку вегетації спостерігалось ще більше – з листопада 2022 р. Бутонізація також у всіх видів була на один–два (у пшінки голостеблової – на чотири) тижні раніше, ніж у минулому році.

Передбачені заходи з охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів на території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» у 2023 р., не могли бути проведені через захоплення установи окупаційною владою.

Продовж періоду окупації на території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» сталось 46 пожеж. За узагальненими даними дистанційного моніторингу пожеж всього за період з 24 лютого 2022 р. по 31 грудня 2023 р. вигоріло

5880,48 га території заповідника, у тому числі: 2208,62 га природного ядра, 3618,38 га агроландшафтів (рілля, перелоги та лісосмуги), 53,48 га земель у межах населених пунктів включно з господарською інфраструктурою та колишньою житловою забудовою.

Пожежі у зонах буферній та антропогенних ландшафтів здебільшого відбувались по забур'янених стихійних перелогах та стерні сільгоспкультур. Натомість, усі згорілі площі заповідної зони приналежні до степових біотопів, які є головною природною цінністю Асканії-Нова та репрезентують «еталонний» типчаково-ковиловий степ причорноморського регіону.

З огляду на дати останніх масштабних пожеж (кінець вегетаційного сезону), більшість однорічних рослин уже завершили вегетацію, значна частина багаторічних, зокрема рідкісні ефемероїди, перебували у стані напівспокою, без вегетуючих надземних частин. Окрім того, домінанти та едифікатори – *Stipa ucrainica* P. Smirn. та *S. capillata* L., – фактично не були знищені, а лише втратили надземну частину. Найбільш постраждали угруповання тирси *S. capillata*, що перебувала наприкінці фази обнасінення, тому значна частина насінневого матеріалу дійсно згоріла разом із сухостоєм. Внаслідок сильної пожежі частина дернин напевно були серйозно ушкодженими та цілком знищеними. Також завдано шкоди популяції вразливого рідкісного виду – волошки Талієва *Rhaponticoides taliewii* (Kleopow) M.V. Agab. & Greuter, поширеної у межах згорілих кварталів масиву «Південний» (№№ 68, 78, 79, 80, 89). Серед представників фауни найбільшого впливу зазнали комахи, судячи з досвіду оцінки попередніх пожеж у асканійському степу, могли загинути окремі особини плазунів, що не встигли врятуватись від вогняного фронту, проте це явище не могло бути масовим.

Внаслідок злочинних дій окупаційної адміністрації під час гасіння пожежі 1 вересня 2023 р. на ділянці «Успенівка» відбулось знищення цілинного степу у місці здійснених прооранок, при намаганні зупинити рух вогняного фронту.

За фактами збитків, завданих природним комплексам та об'єктам Біосферного заповідника «Асканія-Нова» внаслідок збройної агресії та окупації

відкрито три кримінальні провадження та внесені відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (Каховською окружною прокуратурою Херсонської області за № 42023232190000009 від 23.02.2023 р. з попередньою правовою кваліфікацією за ч. 1 ст. 438 КК України; Головним Управлінням Національної поліції в Херсонській області за № 42023230000000167 від 27.03.2023 р. за ч. 7 ст. 111-1 КК України та ст. ст. 36, 40, 42, 276, 277, 278 КПК України; Спеціалізованою екологічною прокуратурою Херсонської обласної прокуратури за № 42023230000000466 від 11.12.2023 р. за ч. 1 ст. 438 КК України). Відповідні аналітичні матеріали надано Державній екологічній інспекції Південного округу, уповноваженій визначати шкоду та збитки, завдані територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії російської федерації (згідно з Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 424 від 13.10.2022 р.). Також зібрані матеріали щодо шкоди та збитків, завданих природним комплексам та об'єктам природно-заповідного фонду у межах Біосферного заповідника «Асканія-Нова» внаслідок збройної агресії та окупації долучені до матеріалів роботи Комісії з визначення шкоди, завданої довкіллю внаслідок надзвичайної ситуації та / або збройної агресії та бойових дій під час воєнного стану на території Херсонської області, утвореної розпорядженням начальника Херсонської обласної військової адміністрації від 23 березня 2023 р. № 129.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Програма Літопису природи для заповідників та національних природних парків : методичний посібник / під ред. д-ра біол. наук., проф. Т. Л. Андрієнко. Київ : Академперіодика, 2002. 103 с.
2. Ткаченко В.С., Шаповал В.В., Тищенко В.М., Тищенко О.В. Зміни у рослинному покриві ділянки «Північна» Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна (попередні результати апробації методів дистанційного зондування землі). *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повсякденного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці : Друк Арт, 2023. С. 195–202. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32).
3. Ткаченко В.С., Шаповал В.В. Синфітоіндикаційна характеристика ділянки «Північна» новоасканійського степу та основні тенденції її екологічних змін у ХХ та на початку ХХІ ст. *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2011. Т. 13. С. 22–40.
4. Ткаченко В.С., Шаповал В.В. Сукцесії фітосистем ділянки «Північна» новоасканійського заповідного степу у другій половині ХХ і на початку ХХІ ст. *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2010. Т. 12. С. 21–32.
5. Шаповал В.В. Сучасний стан та структура рослинності найстарішої ділянки асканійського степу – «Старої» (охороняється з 1898 р.). *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2013. Т. 15. С. 22–39.
6. Шаповал В.В. Нотатки про концептуальні проблеми збереження степового фіторізноманіття у контексті аналізу столітніх змін рослинності асканійського степу. *Рослинний світ у Червоній книзі України : впровадження глобальної стратегії збереження рослин* : матеріали V

- Міжнар. наук. конф., м. Херсон, 25–28 червня 2018 р. Київ : Паливода А. В., 2018. С. 21–24.
7. Веденьков Є.П., Водоп'янова В.Г. Динаміка корінних фітоценозів заповідного степу «Асканія-Нова». *Рослинні багатства заповідного степу і ботанічного парку «Асканія-Нова»*. К. : Наукова думка, 1974. С. 189–247.
 8. Дрогобич Н.Ю. Спонтанні та алогенні зміни рослинності природного ядра Біосферного заповідника «Асканія-Нова». *Вивчити спонтанні довголітні процеси формування клімаксових степових екосистем Біосферного заповідника «Асканія-Нова»* : Звіт про НДР (заключний) за 2006–2010 рр. / Біосферний заповідник «Асканія-Нова» НААН; № держ. реєстр. 0106U002556. Асканія-Нова, 2010. Частина I. С. 46–68.
 9. Шаповал В.В., Гофман О.П. Популяційна структура та фітопродукція корінних асоціацій рослинності асканійського степу за спонтанної динаміки та алогенних сукцесій. *Дослідити функціональну організацію і динаміку педосистем, фіто- і зооценозів природно-антропогенного комплексу територій Біосферного заповідника «Асканія-Нова»* : Звіт про НДР (заключний) за 2011–2015 рр. / Біосферний заповідник «Асканія-Нова» НААН; № держ. реєстр. 0111U001635. Асканія-Нова, 2015. С. 67–117.
 10. Загороднюк І. В., Ємельянов І. Г. Таксономія і номенклатура ссавців України. *Вісник Національного науково-природничого музею*. 2012. Т. 10. С. 5–30.
 11. Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я. П. Дідуха. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.
 12. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання) / Укладачі : докт. біол. наук, проф. Т. Л. Андрієнко, канд. біол. наук М. М. Перегрим. Київ : Альтерпрес, 2012. 148 с.
 13. Додаток 1 до рішення XXVI сесії обласної ради VI скликання від 13.11.2013 № 893 «Червоний список Херсонської області / Заступник керівника виконавчого апарату, керуючий справами В. Л. Григоренко. 8 с.
 14. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979 р.). Київ : Мінекобезпеки України, 1998. 74 с.

15. IUCN Red List of Threatened Species. URL: <http://www.iucnredlist.org/>(2020-1) (last accessed 12.06.2020).
16. Bilz M., Kell S.P., Maxted N., Lansdown R.V. European Red List of Vascular Plants. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2011. 132 p.
17. Вініченко Т. С. Рослини України під охороною Бернської конвенції. Київ : Хімджест, 2006. 176 с.
18. Список животных и растений, подпадающих под действие СИТЕС. Москва, 1998. 181 с.
19. Червона книга України. Тваринний світ. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. 600 с.
20. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 19.01.2021 № 29 «Про затвердження переліків видів тварин, що заносяться до Червоної книги України (тваринний світ), та видів тварин, що виключені з Червоної книги України (тваринний світ)», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 01.03.2021 р. за № 260/35882
21. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979). Київ, 1998. 16 с.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ
БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА «АСКАНІЯ-НОВА» ЗА 2023 Р.

Збірки наукових праць

Збірка наукових праць «Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці: Друк Арт, 2023. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32.

Наукові журнали

Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова». 2023. Т. 25. 204 с; ISSN 1682-2374. ISSN 2786-6629 (Online). Обл.-вид. арк. 17,22. Умов. друк. арк. 23,95. Наклад 100 прим.

Наукові статті

1. Белгородський О. Є. Календар декоративності багаторічників з квіткової колекції дендропарку «Асканія-Нова». *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С. 146–158. <https://doi.org/10.53904/1682-2374/2023-25/17>.

2. Белгородський О. Є. Види та сорти роду *Hosta*, інтродуковані для озеленення галявин дендрологічного парку «Асканія-Нова». *Наукові читання імені В.М. Виноградова* : матер. V Всеукраїнської наук.-практич. конф. науковців, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, представників органів влади, громадських організацій та підприємств (25–26 травня 2023 р.). Херсон, 2023. С.149–151.

3. Белгородський О. Є. До вивчення декоративності, фенології та розмноження видів і сортів роду *Paeonia* L. для перспектив озеленення в умовах

дендропарку «Асканія-Нова» *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці: Друк Арт, 2023. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 13–15.

4. Василюк О. В., Пархоменко В. В., Мойсієнко І. І., **Шаповал В. В.**, Панченко С. М., Спрягайло О. В. До питання відродження Великого Лугу – історичної території Запорізької Січі. *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці : Друк Арт, 2023. С. 25–41. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 25–41.

5. Гавриленко В. С., Мезінов О. С., **Старовойтова Т. В.** Північна частина Каркінітської затоки у 2019 р. *Бюлетень РОМ*. Вип. 16. Підсумки міжнародних зимових обліків водно-болотних птахів (IWC) в Україні в 2018–2022 рр. / Під ред. Ю. О. Андрющенка, В. А. Костюшина. 2023. С. 22.

6. Гавриленко В. С., Мезінов О. С., **Старовойтова Т. В.** Великий Чапельський під у 2019 р. *Бюлетень РОМ*. Вип. 16. Підсумки міжнародних зимових обліків водно-болотних птахів (IWC) в Україні в 2018–2022 рр. / Під ред. Ю. О. Андрющенка, В. А. Костюшина. 2023. С. 23.

7. Гавриленко В. С., Мезінов О. С., **Старовойтова Т. В.**, **Літвінцова Я. М.** Північна частина Каркінітської затоки у 2020 р. *Бюлетень РОМ*. Вип. 16.

Підсумки міжнародних зимових обліків водно-болотних птахів (IWC) в Україні в 2018–2022 рр. / Під ред. Ю. О. Андрющенко, В. А. Костюшина. 2023. С. 35.

8. Гавриленко В. С., **Старовойтова Т. В., Літвінцова Я. М.** Північна частина Каркінітської затоки у 2021 р. *Бюлетень РОМ*. Вип. 16. Підсумки міжнародних зимових обліків водно-болотних птахів (IWC) в Україні в 2018–2022 рр. / Під ред. Ю. О. Андрющенко, В. А. Костюшина. 2023. С. 47.

9. Гавриленко В. С., Мезінов О. С., **Старовойтова Т. В.** Великий Чапельський під у 2021 р. *Бюлетень РОМ*. Вип. 16. Підсумки міжнародних зимових обліків водно-болотних птахів (IWC) в Україні в 2018–2022 рр. / Під ред. Ю. О. Андрющенко, В. А. Костюшина. 2023. С. 48.

10. Гавриленко В. С., **Старовойтова Т. В., Літвінцова Я. М.** Західний Сиваш у 2021 р. *Бюлетень РОМ*. Вип. 16. Підсумки міжнародних зимових обліків водно-болотних птахів (IWC) в Україні в 2018–2022 рр. / Під ред. Ю. О. Андрющенко, В. А. Костюшина. 2023. С. 48.

11. Гавриленко В. С., Мезінов О. С., **Старовойтова Т. В., Літвінцова Я. М.** Північна частина Каркінітської затоки у 2022 р. *Бюлетень РОМ*. Вип. 16. Підсумки міжнародних зимових обліків водно-болотних птахів (IWC) в Україні в 2018–2022 рр. / Під ред. Ю. О. Андрющенко, В. А. Костюшина. 2023. С. 61.

12. Гавриленко В. С., Мезінов О. С., **Старовойтова Т. В., Літвінцова Я. М.** Західний Сиваш у 2022 р. *Бюлетень РОМ*. Вип. 16. Підсумки міжнародних зимових обліків водно-болотних птахів (IWC) в Україні в 2018–2022 рр. / Під ред. Ю. О. Андрющенко, В. А. Костюшина. 2023. С. 63.

13. Гавриленко В. С., **Старовойтова Т. В.** Водно-болотний орнітокомплекс Сиваського поду: видове різноманіття та чисельність. *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С. 81–91. <https://doi.org/10.53904/1682-2374/2023-25/9>

14. Гавриленко В. С., **Шаповал В.В.** До історії відновлення наукового фахового журналу Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН та його науковий доробок у 25 томах (1998–2023 роки). *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С. 8–10.

15. Демченко В. О., Воронка В. П., Демченко Н. А., **Шаповал В. В.**, Волох А. М., Чернічко Й. І., Кавурка В. В., Кобець К. Г. Національний природний парк як необхідний інституційний механізм збереження, екологічного відновлення та раціонального природокористування Буджацьких степів. *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці : Друк Арт, 2023. С. 73–85. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 73–85.

16. Жулінська О. С. Аналіз динаміки чисельності та причин вибуття Оленячих (Cervidae) в умовах напіввільного утримання у Біосферному заповіднику «Асканія-Нова». *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С. 181–187. <https://doi.org/10.53904/1682-2374/2023-25/21>

17. Жулінська О. С. Динаміка чисельності оленячих в умовах напіввільного утримання у Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» за 2013–2022 роки. *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці: Друк Арт, 2023. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 96–100.

18. Корінець Н. О. Розведення нільгау *Boselaphus tragocamelus* в зоопарку «Асканія-Нова». *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С. 195–204. <https://doi.org/10.53904/1682-2374/2023-25/23>

19. Корінець Н. О. Історія розведення бикових у зоопарку «Асканія-Нова». *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці: Друк Арт, 2023. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 101–114.

20. Корінець Н. О. Розведення видів роду *Bison* в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова». *Об'єкти природно-заповідного фонду України: сучасний стан та шляхи забезпечення ефективної їх діяльності*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, з нагоди 10-ї річниці Національного природного парку «Мале Полісся» (м. Славута, Хмельницька обл., 3–4 серпня 2023 р.). Славута, 2023. С. 102–107. <https://doi.org/10.61584/3-4-08-2023-21>

21. Маслюк А. М. Історія розведення мериносових овець в Асканії-Нова. *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С. 188–194. <https://doi.org/10.53904/1682-2374/2023-25/22>

22. Маслюк А. М. Історія асканійських мериносів. *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці: Друк Арт, 2023. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 130–132.

23. Маслюк А. М. Козівництво України та значення кіз для населення. *Сучасні тенденції розвитку галузі тваринництва: світовий та національний*

виміри: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (7 груд. 2023 р., м. Полтава, Україна) [Електронне видання] / Полтава, 2023. С. 179–182. URL: <https://www.svinarstvo.com/index.php/ua/library/materiali-konferentsij/658-suchasni-tendentsijirozvitku-galuzi-tvarinnitstva-svitovij-ta-natsionalnij-vimiri>

24. **Маслюк А.**, Попов Б. Використання кіз та овець у відновленні та збереженні локальних екосистем. *Збірник тез XII Міжнародної наукової конференції, присвяченої 105-річчю Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Zoocenosis–2023. Біорізноманіття і роль тварин в екосистемах. 13-15 листопада 2023 р.»*, м. Дніпро. 2023. С. 67–68.

25. Мезінов О. С., **Старовойтова Т. В.** Особливості перебування окремих видів птахів у регіоні Біосферного заповідника «Асканія-Нова» у 2021 р. *Орнітологічні дослідження в Україні: минуле, сучасність і перспективи*. Матеріали Всеукраїнської орнітологічної конференції (м. Харків, 20–22 жовтня 2023 р.). Харків : ФОП Панов А.М., 2024. С. 84–86.

26. Михайлецька І. В. Інтродукційні дослідження видів роду *Abies mill.* у дендропарку «Асканія-Нова». *Наукові читання імені В.М. Виноградова* : матер. V Всеукраїнської наук.-практич. конф. науковців, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, представників органів влади, громадських організацій та підприємств (25–26 травня 2023 р.). Херсон, 2023. С.151–155.

27. Михайлецька І. В. Дослідження, збереження та реконструкція деревостанів найстарішої частини дендропарку «Асканія-Нова». *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці: Друк Арт, 2023. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 133–143.

28. Михайлецька І. В. Інтродукційні дослідження видів роду *Abies* Mill. у дендропарку «Асканія-Нова». *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С.

29. Поліщук І. К. Сучасний стан та загрози існування популяцій «червонокнижних» змій в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» та його регіоні. *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці: Друк Арт, 2023. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 168–172.

30. Поліщук І.К. Видова ідентифікація, просторова структура та динаміка чисельності популяцій білозубок (Mammalia, Soricidae) в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова». *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С. 75–80. <https://doi.org/10.53904/1682-2374/2023-25/8>

31. Старовойтова Т. В. Особливості впливу антропогенних процесів на характер перебування Соколоподібних в межах Біосферного заповідника «Асканія-Нова». *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці : Друк Арт, 2023. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С.181–184.

32. Старовойтова Т. В. Історія досліджень життєдіяльності Совоподібних в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова». *Наукові читання імені В.М. Виноградова* : матер. V Всеукраїнської наук.-практич. конф. науковців,

науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, представників органів влади, громадських організацій та підприємств (25–26 травня 2023 р.). Херсон, 2023. С. 12–14.

33. Старовойтова Т. В. Значення Сивашського поду для збереження рідкісних видів водно-болотних птахів. *Екологічна безпека та збалансоване природокористування в агропромисловому виробництві* : матеріали міжнародної науко-практичної конференції. Частина 2. (Україна, Київ, 6–7 липня 2023 р.). Київ, 2023. С. 192–195.

34. Старовойтова Т. В. Результати моніторингових досліджень орнітофауни заповідного степу Біосферного заповідника «Асканія-Нова». *Natural Resources of Border Areas under a Changing Climate. The 7th International Scientific Conference: the program, abstracts (Ukraine, Chernihiv, September 27–29, 2023)*. Chernihiv : Publishing House «Desna Polygraph», 2023. С. 116–117.

35. **Старовойтова Т. В.**, Мезінов О. С. Видове різноманіття та чисельність Гусеподібних Anseriformes, внесених до ЧКУ, в межах Біосферного заповідника «Асканія-Нова». *Тези доповідей конференції молодих дослідників-зоологів – 2023* (м. Київ, Інститут зоології НАН України, 25–26.10.2023 р.). Київ, 2023. С. 23. (Зоологічний кур'єр, № 15). <http://izan.kiev.ua/rmd/KMDZ23-abstr.pdf>

36. Татаренко Л.Л. З історії екскурсійної діяльності в Асканії-Нова. *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці : Друк Арт, 2023. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 185–186.

37. Ткаченко В. С., **Шаповал В. В.**, Тищенко В. М., Тищенко О. В. Зміни у рослинному покриві ділянки «Північна» Біосферного заповідника «Асканія-

Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна (попередні результати апробації методів дистанційного зондування землі). *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці : Друк Арт, 2023. С. 195–202. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 195–202.

38. Шаповал В. В. Біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна: хроніка подій окупації. *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці : Друк Арт, 2023. С. 207–230. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 207–230.

39. Шаповал В. Від редактора. *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці : Друк Арт, 2023. С. 6–8. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 6–8.

40. Шаповал В. В. Фальц-фейнівська «захисна ділянка» степу: короткий нарис історії природокористування у ХІХ–ХХІ ст. *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду* : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці : Друк Арт, 2023. С. 231–245. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 231–245.

41. Шаповал В. В. Фітобіота Біосферного заповідника «Асканія-Нова»: загальний склад та раритетна компонента. *Наукові читання імені В.М. Виноградова* : матер. V Всеукраїнської наук.-практич. конф. науковців, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, представників органів влади, громадських організацій та підприємств (25–26 травня 2023 р.). Херсон, 2023. С. 14–18.

42. Шаповал В.В. Загальні запаси та розподіл надземної і підземної фітомаси рослинності природно-антропогенного ряду асканійського степу. *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С. 45–60. <https://doi.org/10.53904/1682-2374/2023-25/5>

43. Шаповал В.В., Біатов А.П., Василюк О.В. Пожежі у Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» в період російської окупації. *Наукова конференція, присвячена 100-річчю Канівського природного заповідника* (21–23 вересня 2023 р.). Канів, 2023. С.

44. Шаповал В., Павленко Г., Старовойтова Т. Матеріали досліджень надземної та підземної фітомаси рослинності асканійського степу та прилеглих угідь. *Екологічна безпека та збалансоване природокористування в агропромисловому виробництві* : матер. Міжнародної науково-практичної конференції (Україна, Київ, 6–7 липня 2023 р.). Київ, 2023. Частина 2. С. 264–268.

45. Шаповал В.В., Поліщук І.К., Старовойтова Т.В. Біота Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН. *Агроекологічний журнал*. 2023. № 4. Т. С. 28–38. <https://doi.org/10.33730/2077-4893.4.2023.293635>

46. Шаповал В. В., Ходосовцев О. Є., Гавриленко В. С. Другий рік окупації. *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С. 7.

47. Ясинецька Н. І. Внесок Ф.Е. Фальц-Фейна в збереження коня Пржевальського та результати розведення диких коней в Асканії-Нова. *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду : збірка наукових праць за матеріалами всеукраїнського круглого столу, присвяченого 160-й річниці із дня народження Фрідріха Фальц-Фейна, вченого у галузях акліматизації, тваринництва, рослинництва, заповідної справи, природокористування (8 квітня 2023 р., Екологічна дослідницька станція «Глибокі Балики», с. Балико-Щучинка) / за ред. В. В. Шаповала. Чернівці : Друк Арт, 2023. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 32). С. 246–254.*

48. Ясинецька Н.І. Краніологічні показники кулана туркменського *Equus hemionus kulan* Groves & Mazak, 1967 локальної популяції Біосферного заповідника «Асканія-Нова». *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С. 164–176. <https://doi.org/10.53904/1682-2374/2023-25/19>

49. Ясинецька Н.І. Лінійні розміри, площа підошви копит та відростання копитного рогу у куланів туркменських локальної асканійської популяції. *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2023. Т. 25. С. 177–180. <https://doi.org/10.53904/1682-2374/2023-25/20>

50. Iwona Dembicz, Maria Zachwatowicz, Ivan Moysiyenko, **Viktor Shapoval**, Bożena Smreczak, Natalia Zagorodniuk, Anastasia Davydova, Denys Vynokurov, Hallie Seiler, Barbara Sudnik-Wójcikowska. Rapid functional but slow species diversity recovery of steppe vegetation on former arable fields in southern Ukraine. *Applied Vegetation Science*. 2023, V. 26, e12756. 14 p. <https://doi.org/10.1111/avsc.12756> **(Scopus)**

51. Tkachenko V., Tyshchenko O., Tyshchenko V., **Shapoval V.**, Lysenko H. Monitoring polygons of steppes and Azov-type spits: application of remote sensing data for assessing the status of vegetation cover. *Conservation and management of grasslands in transforming landscapes : 18th Eurasian Grassland Conference (25–28 September 2023, Szarvas, Hungary)*. 2023. P. 74.

52. **Shapoval V.**, Kolomiichuk V. Vegetation management of the Budzhatskyi steppes (Odesa region, Ukraine). *Conservation and management of grasslands in transforming landscapes : 18th Eurasian Grassland Conference (25–28 September 2023, Szarvas, Hungary)*. 2023. P. 63.

53. Skobel N., Borovyk D., Vynokurov D., Moysiyenko I., Babytskiy A., Bednarska I., Bezsmertna O., Chusova O., Dayneko P., Dengler J., Guarino R., Kalashnik K., Khodosovtsev A., Kolomiychuk V., Kucher O., Kuzemko A., **Shapoval V.**, Umanets O., Zagorodniuk N., Zakharova M., Dembicz I. Biodiversity surveys of grassland and coastal habitats in 2021 as a documentation of pre-war status in southern Ukraine. *Biodiversity Data Journal*. 2023. 11: e99605. <https://doi.org/10.3897/BDJ.11.e99605> (**Scopus та Web of Science**)

Публікації в інтернет-ресурсах

Shapoval V. (2023). Materials of the herbarium of the Falz-Fein Biosphere Reserve «Askania Nova» of National Academy of Sciences of Ukraine. Version 1.1. Ukrainian Nature Conservation Group (NGO). Occurrence dataset <https://doi.org/10.15468/x4a5df> accessed via GBIF.org on 2023-01-28. www.gbif.org